

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

SOSYAL POLİTİKALAR PERSPEKTİFİNDE AĞ ÖRGÜTLERİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ: TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ

Yüksek Lisans Tezi

TÜLAY TÜMEN

İSTANBUL, 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİŞİM VE SİVİLTOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

**SOSYAL POLİTİKALAR PERSPEKTİFİNDE AĞ
ÖRGÜTLERİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ:
TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

TÜLAY TÜMEN

Danışman: Prof. Dr. YÜKSEL DEMİRKAYA

İSTANBUL, 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY BELGESİ

SİYASET VE KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı YÖNETİŞİM VE STK Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi TÜLAY TÜMEN'in SOSYAL POLİTİKALAR PERSPEKTİFİNDE AĞ ÖRGÜTLERİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ: TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi/...../.....

Öğretim üyesi Adı Soyadı

İmzası

1	Tez Danışmanı		
2	Jüri Üyesi		
3	Jüri Üyesi		
4	Jüri Üyesi		
5	Jüri Üyesi		

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Tülay TÜMEN

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Tez Danışmanı : Prof. Dr.Yüksel DEMİRKAYA

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – 2021

Anahtar Kelimeler : Ağ toplumu, ağ örgütler, sosyal politikalar, kamu politikaları, Türkiye Otizm Meclisi

ÖZET

Ağ toplumu kavramsallaştırmasıyla Manuel Castells'in geleceğin toplumlarını tanımlama gayreti çeşitli politik, ekonomik, teknolojik ve sosyal değişkenlerin etkisiyle güncelliğini korumaktadır. Bu değişkenlerden en güçlü olanı küresel bir ekonomi-politiğin sermaye ve halklar nezdinde yol açtığı sonuçlardır. Neo-liberal politikaların sermayenin büyüyen kar hırsına aracılık etmesi işsizlik, yoksulluk, çevre tahribatı ve emek faktörünün aşınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda korunması gerekli gruplar en kırılgan basamakta yer almıştır. Sosyal politika uygulamalarının yeniden önem kazandığı post-kapitalist dönemde, kadınlar, engelli bireyler, yaşlılar, eski mahkumlar gibi pek çok riskli grup toplumsal eşitlik ve adalet duygusu adına taleplerini duyurmaya çalışmaktadır. Ağ hareketleri; hareketin kimliğini belirleyen kültürel ya da sosyal meselesi, kolektif deneyimi, iş birliği ve pazarlığa açık yapısı ile kamu politikalarının yapım sürecinde baskı yaratabilen, bu sayede sosyal, siyasal ve kültürel taleplerde bulunan öznelerdir. Sabit zaman ve mekândan uzak, dijital teknolojilerin elverişli kıldığı sanal platformlarda, kırılgan grupların gözetildiği yeni örgütlenme ve mücadele biçimlerinin doğması, merkezi iktidarın tek başına kamu politikalarında belirleyici rolünü azaltmıştır. Bu çalışmada kırılgan gruplar arasında yer alan otizmli bireylerin ağlar yoluyla örgütlenme tecrübesi ve özgün bir pratiği olan Türkiye Otizm Meclisi örneklem olarak seçilmiştir. TOM'ın ülkemizde engelli bireyler lehine kamu politikalarının oluşturulmasına katkısı sosyal politikalar bağlamında ele alınacaktır.

Ağ hareketleri genelde tek bir meseleye odaklanan katılımcı deneyi ile gelişime açık, hareketin oluşumuna göre araçsal ya da sembolik bir mantıkla sosyal, siyasal ve kültürel taleplerde bulunan yapılarıdır. TOM saha deneyimlerine dayanan bilgi birikimini ve savunuculuk pratiklerini engellilerin insan haklarının gelişmesi ve otizmli ailelerinin hareketinin güçlenmesi için kullanmaktadır. TOM'un kamusal politikalara katkısını hedefleyen bu araştırma literatür taraması yoluyla oluşturulan kavramsal ve kuramsal çerçeveye dayanmaktadır. Betimleyici anlatım kullanılarak, Türkiye ve Dünya'dan örnek ağ toplulukları tanıtılmıştır. Ağ topluluklarının kamusal politikalara katkısının ölçümü ise betimsel analiz ile yapılmıştır.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Tülay TÜMEN

Field : Political Science and Public Administration

Supervisor : Prof. Dr. Yüksel DEMRKAYA

Degree Awarded and Date: Master Thesis – 2021

Keywords : Network society, network organizations, social policies, public policies, Autism Assembly of Turkey

ABSTRACT

Manuel Castells’ effort to define the future societies with his conceptualization of the network society continue to be relevant under the influence of various political, economic, technological, and social variables. The strongest of these variables is the consequences of a global political economy for capital and people. The interceding of the neo-liberal policies for growing profit avarice of the capital has caused unemployment, poverty, environmental destruction, and depreciation of the labor factor. In this context, the groups that need to be protected are at the most fragile stage. In the post-capitalist era, where social policy practices gain importance again, many risk groups such as women, disabled individuals, elderly people, and former inmates try to make their demands heard in the name of social equality and justice. Network movements are the subjects that can create pressure in the making of public policies and thus make social, political, and cultural demand through the cultural or social issue that determines the identity of the movement, its collective experience, and its collaborative and negotiable structure. The emergence of new forms of organization and struggle on virtual platforms, far from fixed time and space, made available by digital technologies, where fragile groups are protected, has reduced the decisive role of the central government in public policies. In this study, Turkish Autism Assembly has been chosen as a sample since it has a unique practice and experience of organizing through networks of individuals with autism, who are among the fragile groups. The contribution of TAA to the making of public policies in favor of disabled people in our country will be discussed in the context of social policies.

Network movements are structures that are open for improvement with a participatory experiment generally focusing on a single issue, and that make social, political, and cultural demands with an instrumental or symbolic logic according to the formation of the movement. TAA uses its knowledge and advocacy practices based on field experiences to improve the human rights of people with disabilities and strengthen the movement of the families of people with autism. Aiming at the contribution of TAA to public policies, this research is based on the conceptual and theoretical framework created through literature review. By using descriptive narration, sample network communities from Turkey and the world have been introduced. The contribution of network communities to public policies has been measured with descriptive analysis.

TEŞEKKÜR

Otizmli annelerin kararlı ve inançlı hak mücadelesinden doğan bu tezi yazma serüvenimde başından sonuna dek rehberliği ve anlayışı ile danışmanım sayın Yüksel Demirkaya'ya, bana olan güvenlerini her zaman hissettiren sevgili arkadaşlarıma ve aileme teşekkür ederim.

TÜLAY TÜMEN

İstanbul, 2021

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	ix
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Özgünlüğü	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6. Araştırma Yöntemi	4
1.7. Araştırma Soruları	5
İKİNCİ BÖLÜM: AĞ ÖRGÜTLERİ TANIM, KAPSAM, HEDEF KİTLE.....	6
2.1 Ağı Örgütlerinin Tanımı.....	6
2.2 Ağı Örgütlerinin Tarihçesi.....	11
2.3 Ağı Örgütlerinin Önemi.....	16
2.4 Örgütlenme Modeli, İşleyiş tarzı.....	18
2.5 Savunuculuk ve Lobi Faaliyetleri.....	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KAMU POLİTİKASI OLARAK SOSYAL POLİTİKA.....	23
3.1 Sosyal Politika ve Devlet İlişkisi.....	24
3.2 Sosyal Politika Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	28
3.3 Sosyal Politikaların Hedef Kitlesi.....	32
3.4 Türkiye’de Sosyal Politikalar.....	34
3.5 Küreselleşme ve Sosyal Politikalar.....	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARASI AĞ ÖRGÜTLERİNE BAKIŞ.....	41
4.1 Save The Children/ Çocukları Kurtar.....	42

4.2	Danish Refugee Council (DRC)Danimarka Mülteci Konseyi.....	44
4.3	Greenpeace /Yeşil Barış.....	45
4.4	Women For Women İnternational (WfWI) /Uluslararası Kadınlar İçin Kadınlar.....	46
4.5	The European Anti-Powerty Network (EAPN) /Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı..	47
BEŞİNCİ BÖLÜM: ULUSAL AĞ ÖRGÜTLERİNE BAKIŞ.....		50
5.1	Engelli Çocuk Hakları Ağı (EÇHA).....	50
5.2	Çocuğa Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı.....	51
5.3	İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP).....	53
5.4	Türkiye Otizm Meclisi (TOM).....	54
5.5	Derin Yoksulluk Ağı.....	55
ALTINCI BÖLÜM: TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ ETKİ ANALİZİ.....		56
6.1	Verilerin Toplanması ve Analizi	57
6.2.	Bulgular ve Yorum	57
6.3	Otizm Alanında Örgütlü STK Temsilcileri ile Yapılan Görüşmelerin Verileri ve Analizi.....	57
6.3.1	STK Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi’nin (TOM) Kuruluş Amacını Gerçekleştirip Gerçekleştirmedığı” Hakkındaki Görüşleri.....	58
6.3.2	STK Temsilcilerinin “TOM’un üye STÖ ve Vakıflar Üzerindeki Etkisi” hakkında Görüşleri.....	62
6.3.3	STK Temsilcilerinin” Otizmli Ailelerin Kamu Kurumları ve Yerel Yönetimlerle İlişkilerinde TOM’un Katkısı” Hakkında Görüşleri.....	65
6.3.4	STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmli Bireyler ve Ailelerinde Yarattığı Değişim” Hakkında Görüşleri.....	68
6.3.5	STK Temsilcilerinin “TOM Bileşenlerinin Yerelde ve Ulusal Düzeyde Politika Yapım Sürecine Etkileri” Hakkındaki Görüşleri.....	71
6.3.6	STK Temsilcilerinin “TOM’un sosyal medya performansı” Hakkındaki Görüşleri.....	74
6.3.7	STK Temsilcilerinin “Kamu Temsilcilerinin Otizmli Bireyler ile Bu Alandaki STK’lara Bakış Açısı ve Süreç İçerisinde Değişimi ve Değişim Varsa TOM’un Katkısı” Hakkında Görüşleri.....	76
6.3.8	STK Temsilcilerinin “Toplumsal Otizmli Bireylere Bakışında TOM’un Katkısı” Hakkında Görüşleri.....	79

6.3.9 STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmli Bireyler ve Ailelerin Yasal Hakları Konusunda Yaptığı Güçlendirme Çalışmaları” Hakkında Görüşleri.....82

6.3.10 STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmli Bireyler Özelinde Kamu Kurumlarının Yaklaşımlarını Etkilemek İçin Yaptığı Çalışmalar” Hakkında Görüşleri.....85

Kamu Temsilcilerinin Türkiye Otizm Meclisi (TOM) Hakkında Değerlendirmesi

6.3.11 Kamu Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi’ni (TOM) Çalışmalarında Paydaş” Kabul Edip Etmediği Hakkında Görüşleri.....88

6.3.12 Kamu Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi’ni (TOM) Etkin Görmek İsteddiği Alanlar” Hakkındaki Görüşleri.....89

6.3.13 Kamu Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi (TOM) gibi STK'ların Varlığının Sosyal Politikaların Belirlenmesindeki Önemi” Hakkındaki Görüşleri.....90

SONUÇ.....91

KAYNAKÇA.....95

MÜLAKAT FORMU.....108

KISALTMALAR

AAT	Aktör Ağ Teorisi
AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
ASPÇB	Aile Sosyal Politikalar ve Çalışma Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
DB	Dünya Bankası
DRC	Danimarka Mülteci Komisyonu
DKK	Danimarka Kronu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DYA	Derin Yoksulluk Ağı
EAPN	Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı
HAYTAP	Hayvan Hakları Federasyonu
ICM	Uluslararası Ebeler Konfederasyonu
İLO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KSA	Kadın Savunma Ağı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
OP	Otizm Platformu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kuruluşu
SB	Sağlık Bakanlığı
SMS	Kısa Mesaj Servisi/ Short Message Service/
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TOM	Türkiye Otizm Meclisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UOEP	Ulusal Otizm Eylem Planı
UPF	Uluslararası Para Fonu/IMF
USD	Birleşik Devletler Doları/ United States Dollar
WfWI	Uluslararası Kadınlar İçin Kadınlar Örgütü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YY	Yüzyıl

TABLÖLAR

Tablo 1: Ağ Yapılarının Geleneksel Toplamların Üretim Biçiminde Yarattığı Değişiklikler.....	11
Tablo 2: Ağ Kuramcıları ve Kuramları.....	18
Tablo 3: İdeolojilere Göre Devlet Tanımı.....	28
Tablo 4: Görüşmeye Katılan STK'lar.....	56
Tablo 5: Görüşmeye Katılan Kamu Temsilcileri.....	56
Tablo 6: Araştırmaya Katılanların Doğum Tarihleri.....	57
Tablo 7: Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumları.....	57
Tablo 8: Araştırmaya Katılanların Sivil Toplum Deneyimleri.....	58
Tablo 9: Araştırmaya Katılanların TOM Öncesi Sivil Toplum Deneyimleri.....	58
Tablo 10: Araştırmaya Katılan STK Temsilcilerin TOM'un Kuruluş Amacını Gerçekleştirip Gerçekleştirmedikleri Hakkındaki Görüşleri.....	58

GİRİŞ

İnternet, iletişim ağı olmanın ötesinde sosyo-kültürel bir olgu olarak günümüzde bireysel yaşamları etkisi altına almıştır. Son 40 yılda kitle iletişim araçlarının geçirdiği değişimle toplumlar bilgisayar kapasitelerinin, fiber bağlantıların, kablosuz ağların belirleyici olduğu yeni ve farklı bir kültürü deneyimlemektedir. Önceleri küçük bir azınlığın erişimine açık olan internet; yaygınlık kazanması, kullanıcı sayısındaki artış ve çeşitlilikle mikro toplulukların, sanal cemaatlerin oluşmasına imkân vermiştir. İş süreçlerinin ve emek faktörünün radikal biçimde etkilendiği yeni enformatik kültür, toplulukların hareket algısını da biçimlendirmiştir. Politika, ekonomi, küresel ilişkiler, dinsel inançlar gibi pek çok konuda insanların yüz yüze gelmeden bulunduğu sanal ortamlar, ağ yapıların dijital teknolojiler içindeki yerini sağlamlaştırmıştır.

Ağ toplumlarının tarihi, insanlar arasındaki etkileşimlerin ulusal ya da küresel bağlamda toplamıdır. İlk insanlara dek giden geçmişi, tarihsel süreklilik içinde yaratılmış (üretim, dağıtım, ticaret, savunma alanlarındaki) birikimiyle önemli uygarlıkların kurulmasında ve devamlılığında etkili olmuştur. Toplumsal gruplar arasındaki sosyal etkileşim, bilgi işlemcilerin geliştirilmesiyle emeğin ve kültürün morfolojisinde devrimsel bir nitelik kazanır. Castells'e göre ağ toplumu, bilgi ve iletişim teknolojilerinin düğümler aracılığıyla bilgiyi üreten, işleyen ve ilgili birimlere dağıtan yapıdır. Her birim kendinden önce ve kendinden sonra gelen kişi grup ya da kurumla bağlantı kurarak organizasyonun alt yapısını sağlar. Harvey ise, kapitalist süreçlerden bağımsız olmayan ağ toplumlarının zaman ve mekân baskısından kurtulduğunu belirtir. Yerinde üretim olgusu her an her yerde olacak şekilde yeniden kurulmuştur.

Ağlar ulus devletleri de geri dönüşsüz biçimde etkilemiştir. Ulus devletlerin ekonomi-politiği ve merkezi yapıları, küresel ağların yarattığı finansal baskılar karşısında sosyal devlet olgusunu elden bırakmıştır. Sermayenin gücü karşısında ezilen ve dışlanan kesimlerin çeşitli sosyal politika uygulamalarıyla korunması anlamında sosyal devletler, ağ toplumlarının odağındadır. Hak temelli yaklaşımlara sahip çeşitli ağ örgütler, özgün yapı ve eylem repertuar destekleriyle kamusal politikaların oluşturulmasında, belirleyen konumuna yükselmişlerdir.

Altı bölüm olarak planlanan tez çalışmasının birinci bölümünde; ağ ve ağ toplumu kavramları kurama katkı sunan yazarlarla birlikte kronolojik sıra gözetilerek tanımlanmıştır. Ağ toplumlarının bilgi işlem teknolojileriyle olan ilişkisi ve önemi, ağ kuramcılarının katkıları ve aralarındaki farklılıkları gösterilmeye çalışılacaktır. Ağ toplumlarının günümüz dünyasındaki yeri ve gelecekte kendisi için beliren riskler de ilk bölümde ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, sosyal politikalar devlet ilişkisi, tanımı, Türkiye'deki tarihçesi farklı ideolojik yaklaşımlar eşliğinde ele alınacaktır. Devletin kamu otoritesinin temsili anlamında ezilen kesimler karşısında tavrı farklı felsefi yaklaşımlar üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır. Kamusal politikaların türlerine değinilecek, sosyal politikalar kavramı tanımlanacaktır. Küreselleşmenin yarattığı derin yoksulluk ve prekaritenin büyüklüğü karşısında sosyal politikaların önemi ele alınacaktır. Geçici ve iş güvencesinden yoksun kesimlerin makro ekonomilerde yarattığı sosyal krizler karşı, sosyal politikaların yeniden kazandığı itibar gösterilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Dünya'dan ve Avrupa'dan ağ örgütler, dördüncü bölümde ise Türkiye'den ağ örgütler tanıtılacaktır. İşleyişi, çalışma alanları, faaliyet gösterdikleri coğrafyalar, iş birlikleri, savunuculuk ve lobi çalışmaları kapsamlı bir halde ele alınacaktır. Çalışmanın beşinci bölümünde, örnek olay olarak Türkiye Otizm Meclisi seçilmiştir. Ülkemizde engelli haklarının geliştirilmesine olan katkısı ve sosyal politikalar oluşturulması sürecindeki müdahil rolü detaylı olarak analiz edilecektir.

Sonuç kısmında ağ örgütlerinin toplumsal hareketler repertuarına katkıları, kamusal politikalara etki gücü ve sosyal politikaların zayıflatılmasının riskli gruplar üzerindeki yansıması özetlenmeye çalışılacaktır.

1.1 Araştırmanın Konusu: Türkiye'de sivil alanda pek çok ağ kurulmuştur. Sivil toplumun örgütlülüğü, birlikte olma ve ortak hareket etme, stratejik düşünme becerisi üretme gibi pek çok nedenin etkisiyle, bu gibi sivil ağların başarı / başarısızlıkları değişken ve uzun vadeli sonuçlar üretmektedir. Genel olarak bakıldığında, Türkiye'de otizm alanına 2005 yılında başlayan platform olma çabasının yapısal bir çözüm üretmek TOM adı altında kendini ortaya çıkartması sivil ağların başarısı olarak yorumlanabilir. TOM'un sorunlu bir sivil toplum algısına sahip ülkemizde varlığını koruyarak olması önemlidir. Bu çalışmanın amacı otizm sivil toplumun özgün bir örgütlenme modeli olarak ortaya koyduğu meclisin otizmlili bireyler özelinde sosyal politikalar üretimine katkısını incelemektir.

1.2 Araştırmanın Önemi: 1997 yılında kurulan engellilere ilişkin ilk kurumsal yapı olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın ardından 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı "Özürlüler Kanunu" ve 2014 yılında 6518 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiş haliyle yürürlüğe sokulan "Engelliler Kanunu", siyasal dili olduğu kadar sosyo-kültürel pratikleri de değişime zorlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının otizmlilere dönük "muhtaçlık" algısı ile mücadelesi zamanla sosyal model temelli korumacı yaklaşımla yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu noktada ayrımcılık, erişilebilirlik gibi çeşitli hak kayıpları yaşayan otizmlili bireylerin ailelerinin örgütlenmesi, örgütlenerek seslerini duyurmaya başlamaları önce Otizm Platformu ardından TOM ile nihayetlenmiştir. Sahadan gelen ve güncel ihtiyaç tespitinde bulunan STK'ların önerileri ile 2019 yılında "TBMM Down Sendromu, Otizm ve Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Araştırma Komisyonu" kurulmuş akabinde komisyon raporu yayınlanmıştır. Komisyon tüm partilerin oy birliği kurulmuştur. Son haliyle 2014 yılında kabul edilen engellilere dair kanunda pek çok boşluk yer almıştır. Genel bir ifadeyle "engelli" başlığı diğer engel türleri ile nadir hastalıklarla mücadelede bu toplumsal grupları yalnızlaştırmış ve eşit yurttaşlık kavramının üstüne gölge düşürmüştür. Bu anlamda otizm sivil toplumu güçlü bir öz örgütlülük başarısı göstererek yasa yapıcıları özelde otizmliler genelde engelli bireyler ve aileleri hakkında toplumsal fayda sağlayacak ve maliyeti sınırlayacak öneriler yoluyla reformlar yapmaya zorlamıştır. Bu çalışmada TOM'un bir ağ örgüt olarak kurulduğu 2016'dan bugüne kamusal politikalar üzerindeki etkisi incelenecek; engelli örgütlerin demokrasi kültürüne ve demokratik yaşama olan katkıları çoğulculuk ve eşit yurttaşlık bağlamında ele alınacaktır.

1.3 Araştırmanın Amacı: Resmi internet sitesinde 1 milyon otizmlili birey ve 4 milyona yakın aile bireylerini temsil ettiğini belirten TOM bir çatı örgüt olarak lobicilik faaliyetine odaklanmıştır. Israrlı çalışmaları neticesi otizmlili bireylerin yaşamlarının doğumdan ölüme

(erken tanıdan, eğitime, sağlığa, askerlik, iş edindirme, emeklilik, otizmli çocukların ailelerine sosyal yardım, destek ve erken emeklilik hakkını) tüm süreçlerin planladıkları Otizm Eylem Planı'nı TBMM'den geçmesini sağlayan platform 2016'da TOM'a dönüşmüştür. Meclis sıfatıyla sadece dernekleri değil vakıfları da kapsar hale gelen yapı bu haliyle konfederasyondan ayrılmaktadır. TOM ülkemizde son yıllarda AB temelinde proje odaklı sivil toplum yaklaşımının dışında kalmıştır. Bu doğrultuda tüzel bir kişiliği olmamasına karşın çeşitli bölgelerden 120 STK'yı temsil eden TOM'un engellilik alanında kamusal politikalar olan katkısı ve kazanımları gösterilmeye çalışılacaktır.

1.4 Araştırmanın Özgünlüğü: Sivil toplum kuruluşlarının sosyal politikalar üretiminde kamusal politika yapımına etkisinin otizm sivil toplumu bağlamında tartışılmaya çalışılan bu araştırma ile engelli örgütlerinin etkin yurttaşlık kavramına katkısı ele alınacaktır. Otizm STK'larının meclis adıyla bir çatı örgüte dönüştürdükleri yapının ağ toplumları için özgün bir örnek olması gösterilmeye çalışılacaktır. Alan yazın incelendiğinde kamu diplomasisi ve kamusal politikalara müdahalede STK'ların rolüne ait yüksek lisans tezleri ve makalelerin olduğu görülmüştür

- Bu çalışmalarda çoğunlukla çeşitli belediyeler özelinde STK'ların karar sürecine etkisi gösterilmeye çalışılırken;

“Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal İktidar Üzerine Etkileri”, F. Ertugay, Atatürk Ü.,2005

“Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği”, D. Gürel, İstanbul Ü., 2009

“Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin karar alma sürecindeki rolü: Aydın ili örneği”, Ü. Erdoğan, Adnan Menderes Ü.,2011

“Yerel Siyaset ve Sivil Toplum Kuruluşları: Malatya Örneği”, R. Güven, Gazi Ü., 2014”

“Yerel Yönetimlerde Karar Verme Sürecine Sivil Toplum Kuruluşlarının Katılımı: Batman Örneği”, Ş. Kaypak, M. Bimay, Batman Ü.,2016

“Belediyelerin Karar Alma Süreçlerine Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi: Çanakkale Belediyesi Örneği”, Dilara Benek, Çanakkale 18 Mart Ü., 2019”

“Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasal Yaşamı ve Demokrasiyi Geliştirmesi Üzerindeki Etkileri; Elâzığ Örneği”, M. A. Dağdöğen, Bingöl Ü., 2019”

- Bir kısmında STK'ların yasama sürecindeki yeri ve katkısı tartışılmıştır

“Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi”, A. Özalp, TC. İçişleri Bak.,2008

“Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, H. Tunç, Ankara Hacı Bayram Veli Ü.,2008

“Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Katılımcılık ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri”, H. Yerlikaya, TC. Kalkınma Bak.,2015

“Kamu Politikasında Rol Oynayan Sivil Aktörler”, V. Samadova, Ayrıntı Dergisi,2017

“Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi”, Y. Bulut, S. Akın, Ö. Fuad Kahraman, Strategic Public Management Journal, 2017

“Türkiye’de Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları”, M.E. Horoz, Marmara Ü., 2018

“Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İş birliği: Türkiye”, F. Çelik, Marmara Ü., 2020

“Sivil Toplum Kuruluşlarının Yasama Sürecine Katılımı”, K. Kamiloğlu, Ankara Ü., 2020”

- Türkiye’de işveren örgütlerinin politika yapım sürecini nasıl etkilediğine dair bir çalışma literatür taramasında incelenmiştir. Bu örnekte ekonomik odaklı STK’ların toplumsal gündemi belirleyen konularda tutum ve davranışlarının ele alındığı görülmüştür.

“Türkiye’de Siyasal Sistemdeki Rolü ve Etkileri Bakımından Sivil Toplum Kuruluşları: 2011 Sonrası Dönemde TÜSİAD, TUSKON ve MÜSİAD Örnekleri”, Turgut Özal Ü., 2015

- Farklı bir çalışma kapsamında sektörel derneklerdeki yönetim ve mevzuatlara etkisi ele alınmıştır.

“Sektörel Derneklerin Yönetişim ve Ağ İlişkileri: Mevzuat Düzenlemelerine Etki”, S. Palacı, Marmara Ü., 2020

Yukarıda sıralanan araştırmalar arasında Türkiye Otizm Meclisi ya da otizm sivil toplumunun kamusal politikalara olan katkısına rastlanmamıştır. Bu çalışma ile engelli örgütleri arasında öne çıkan ve Türkiye’de eşit yurttaşlık bağlamında çatı örgüt olarak hak savunuculuğu yapan Türkiye Otizm Meclisi’nin, siyasal otorite ile olan etkileşimleri, farkındalık çabaları ve gündem yaratma kabiliyeti ele alınmıştır. Otizm sivil toplumunun sosyal politikaları riskli gruplar lehine genişletme çabaları ağ örgütleri arasında üst yapı formuna geçmiş olan TOM özelinde incelenecektir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma TOM yürütme kurulunda yer alan geçmiş ve bugünkü üye STK başkanları ya da başkan yardımcıları ile yürütülmüştür. Görüşme isteği gönderilen 15 STK’dan 11’i yanıt vermiş, 3 STK yöneticisi 26 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirilecek TOM yeni dönem genel kurulu nedeniyle olumsuz yanıt vermiş, kalan 1 STK yöneticisi ise görüşmecinin amacını şüpheli bulduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Araştırmanın kamu ayağında “TBMM Down Sendromu, Otizm ve Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Araştırma Komisyonu” başkanı ile üye milletvekilleri ile ASPB ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde otizm daire başkanlarına ulaşılmış yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile sorulara cevap aranmıştır.

1.6 Yöntem: Bu araştırmada literatür çalışmasına ek olarak STK ve kamu temsilcileriyle bir nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları yöneltmiştir. Örnek grup olarak Türkiye Otizm Meclisi (TOM) II ve III. Dönem sekreteryasında görev yapan çeşitli otizm dernekleri ile doğal üye kabul edilen vakıf ve federasyonlarla saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışması 2020 sonundan görüşmelerin kaydedildiği 2021 yılı mayıs ayı sonunda dek süren Covid-19 pandemisi nedeniyle internet ortamında gerçekleştirilmiştir.

1.7 Araştırmanın Soruları

Araştırma şu temel sorulara cevap bulma amacıyla şekillendirilmiştir. “Türkiye’de sosyal politikalara ağ örgütlerinin katkısı bağlamında Türkiye Otizm Meclisi’nin rolü”nün ne olduğudur. Bu problemin anlaşılması bağlamında aşağıda yer alan alt sorulara da cevap aranmıştır.

1-Kamusal politikalar açısından ağ hareketlerinin yarattığı gündem ve değişiklikler karar verme sürecini etkilemekte midir?

2-Mevcut siyasi sistem, ağ örgütler bağlamında dile getirilen toplumsal taleplere cevap vermekte midir?

3-Türkiye Otizm Meclisi örneğinde ele alınacağı gibi ağ örgütlerin yasal mevzuat değişiklikleri üzerinde somut etkileri nelerdir?

4-Ağ örgütlerin yarattığı değişimler demokratik ve çoğulcu bir katılıma hizmet etmekte midir?

Temel araştırma soruları doğrultusunda istekli katılımcılara yöneltilen sorularla araştırma yapısı şekillenmiştir. Bunlar;

1. Türkiye Otizm Meclisi’nin kuruluş amacını yerine getirdiğini düşünüyor musunuz? Hayırsa neden?

2. TOM’ün üye STK ve vakıflar üzerindeki etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Otizmli ailelerin kamu kurumları ve yerel yönetimlerle ilişkilerinde TOM’un katkısının olup olmadığı hakkında düşünceleriniz nelerdir?

4. Türkiye Otizm Meclisi’nin otizmli bireyler ve ailelerinde yarattığı bir değişim olduğuna inanıyor musunuz?

5. Türkiye Otizm Meclisi bileşenlerinin gerek yerel gerek ulusal düzeyde politika yapım sürecine etkileri nelerdir?

6. TOM’un sosyal medya kullanımını nasıl değerlendirirsiniz?

7.Kamu temsilcilerinin otizmli bireyler ile bu alandaki STK’lara bakış açısı ve süreç içerisinde değişimi hakkında bir gözleminiz oldu mu? Değişim varsa TOM’un etkisini hakkında neler söyleyebilir misiniz?

8. Toplumun otizmli bireylere bakışında TOM’un katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa örneklendirebilir misiniz?

9. TOM otizmli bireyler ve ailelerin yasal hakları konusunda yaptığı güçlendirme çalışmaları nelerdir?

10. TOM otizmli bireyler özelinde kamu kurumlarının yaklaşımlarını etkilemek için yaptığı çalışmalar nelerdir?

Bu çalışmada, ülkemizde önemli bir ağ örgütü olarak Türkiye Otizm Meclisi'nin sosyal politikalar bağlamında kamusal politikaların oluşturulmasında müdahale gücü ve çabaları incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

AĞ ÖRGÜTLERİ TANIM, KAPSAM, HEDEF KİTLE

2.1 Ağ Toplumu Tanım

Ağ toplumu kavramı ağ kelimesi ile ifade edilenlerden türemiş bir kavramdır. Ağ tanımı TDK sözlükte “örgü, kafes, şebeke, tuzak, file” olarak belirtilmiştir (TDK, 2019). Bu tanımlar arasındaki ortak nokta “ilişki” bağıdır. İlişkiler süreklilik taşımakta, kendinden önce ve kendinden sonra gelecek olanla bağlantı içindedir. Castells’e göre ağlar oluşturmak, Batı’nın bağımsız öznesi yerine örgütlenme becerisi yüksek, güçlendirilmiş bireylerden müteşekkil toplumun tezahürüdür (Castells, 2008 :27). Ağlar, toplumların sosyolojisinde öz örgütlülüğün tezahürüdür.

Batı düşünce tarihinde ağaç metaforu sıkça kullanılmıştır. Ağaç ağ toplumunu kavramsallaştırmada şematik değerlendirme için iyi bir örnektir. Dikey ve sabit bağlantılara sahip olan ağaç, ağ kavramı karşısında tekil bir anlama sahiptir (Dağsalgüler, 2013). Ağaç dalları tek bir gövdeye bağlanan, gelişimi için gerekli desteği o gövdeden alan bir organizmanın parçasıdır. Modern öncesi üretim biçimleri ve siyasi yapılar da ağaç örneği ile açıklanmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojisinin gelişimiyle merkezi yapı ağırlığını kaybetmiş, üretim biçimleri değiştikçe karar verme süreçlerine bireyin aktif katılımı artmıştır. Ağ kavramı hiyerarşik, çok katmanlı ve belirsizliği içeren yapısıyla örümcek ağı ile açıklanırken, ağaçla sembolize edilen modern öncesi yerleşik ilişkiler, zaman-mekân uyumlu bir düzenlilik ve kısıtlama içermektedir

Ağ toplumu kuramının maddi temellerini inceleyen Castells ağlara ait ekonomik ve sosyal dinamikleri göstermeye çalışmıştır. Ağ toplumu elektronik, bilişsel gelişimin sosyal ve siyasal bağlamda yansımaları iken, toplumların sahip olduğu çeşitli kurumlar, geliştirdikleri çok boyutlu ilişkiler ülke içi ve ülkeler arası sanayi, ticaret, turizm ve finans alışverişleri ağ mantığının tarihsel süreci hakkında fikir vermektedir. Bu açıdan endüstriyel devrimlerin kronolojisi ağ toplumlardaki nitel değişimin önemli köşe taşlarıdır. Buhar gücü (1.0) ve mekanğin gelişimine (2.0) bağlı olarak yaşanan endüstriyel devrimler çağı 70’li yıllarda otomasyon hızıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Endüstri toplumlarının üretim araçları, tüketim algısı ve pratiklerinde yarattığı değişim üçüncü aşama kabul edilen bilgi toplumunu (3.0) ortaya çıkarmıştır. Değişen bilgi ve iletişim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla, bireylerin dünyayı anlama biçimleri ve karakteristik yapılarındaki değişim paralel seyretmektedir (Bozkurt, 2014). Değişim meta üretiminden zihinsel tüketime geniş bir alanda karşılık bulur.

Castells, İnsanların yan yana geldiği ve farklı dayanışma türlerini deneyimlediği yeni çağı ağ toplumu, Toffler ise “servis, bilgi ekonomisine giriş” olarak betimler (Castells,2013). XX. yüzyılın son çeyreğini, finans kapitalin dolaşım hızı ve etkisi nedeniyle enformasyon devrimi olarak niteleyen Castells için ağlar, birbiriyle bağlantılı düğümlerdir. Düğümler, somut

göstergeler ve ilişkiler üzerinden dolaşan akışkanlardır. Akışkan olan finans ve medya kanalları aracılığıyla sosyal hareketler, işgücü ve kentsel formlar etkilenmiştir (Castells,2005). Ekonominin gelişimini verimlilik kıstası ile değerlendiren Castells için; bilgi yeni tarihsel bağlamda ürünün kendisi olmuştur.

Castells, bilişim sektörünü merkeze alan teknoloji devriminin, toplumun maddi temelini yeniden şekillendirdiğini belirtir. Küresel ölçekte devletin, ekonomi ve toplumu birbirine bağlayan bir üçgen olduğundan hareketle; küresel finans piyasaları ve AB'yi oluşturan ülkelerin siyasi komisyonlarını, ağ temelli örgütlere örnek olarak gösterir. Castells'e göre Afrika'da açlığı, İtalya'da Pandeminin yol açtığı ölümleri, Suriye'deki savaşı, iklim krizinin boyutlarını, IŞİD'in katliamlarını ve ABD başkanlık seçimlerini ağlar sayesinde öğreniriz. Castells ağ kuramında, Marshall Mc Luhan'a atıfta bulunarak, gelişen medya teknolojilerinin dünyayı küresel bir köy haline getirdiğini belirtmiştir. Yani fiziksel sınırlar olmadan insanlar birbirleriyle temas halindedir. McLuhan bir iletişim uzmanıdır ve telgrafın icadından yola çıkarak internetten çok önce kitle iletişim araçlarında yaşanan değişikliğin toplumsal yaşamı etkileyeceğinden bahsetmiştir. Matbaanın icadının endüstri devrinin başlangıcı olduğunun altını çizen McLuhan, elektronik temelli gelişimin, geleceğin iletişim araçları olduğunu çeşitli örneklerle açıklar (McLuhan,2014:258). Ancak olumlu görünen bu değişimler beraberinde kültürler arasındaki ayrışma ve gruplaşmayı başlatacaktır.

Ağ toplumu, Castells'in tanımıyla ulus devletlerin sınırlarını akışlara sahip olmasıyla esnetir. Bu açıdan, hızın merkezde olduğu, bireyin farklı kişiler, toplumlar ve kültürler arasında yoğun etkileşime maruz kaldığı mobilize bir toplumdur. Geleneksel iktisadi güç, mekânsal ilişkiler üzerinden hükmederken, bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte eş zamanlılık oluşmuş ve mekân kavramı önemini yitirmiştir (Bozdoğan,2019: 47). Castells "küresel köy" tabiriyle büyüyen çeşitlenen ağların toplumdaki maddi temellerin değişiminde pay sahibi olduğunu göstermiştir (Castells,2008:601). Bilişim ve multimedya araçlarının son 40 yılda gösterdiği sıçramanın, gündelik tüketim kalıpları ile duygusal ve maddi alışkanlıklar üzerinde yarattığı değişim, gözlenebilmektedir.

Ağ toplumu kavramı Castells tarafından ortaya atılmakla birlikte pek çok isim bu tartışmaya farklı açılardan yaklaşmış, kültürel, ahlaki ve pratik yönden toplumsal değişimi anlamaya çalışmışlardır. Ağ çalışmalarının toplumsal hareketlerin dinamiğine olan katkısı bir yana, ulus ötesi şirketlerin geleceğin toplumları üzerindeki denetim ve gözetleme arzusunu da analize tabii tutmuştur. Ağ kuramcıları ağlarla oluşturulan yeni sosyali anlamaya çalışırken modernlik sonrası gelecek toplum -iktidar ilişkisinin riskleri üzerinde ayrı bir başlık açmıştır. Bu bölümde Castells ile birlikte ağ kuramını farklı açılardan ele alan sosyal bilimciler özetlenmeye çalışılmıştır.

Harvey Rheingold: İnternetin sosyal hareketlere olan etkisini değerlendiren Rheingold endüstriyel üretime ait olan zaman-mekân algısında yaşanan değişimin topluluk ilişkilerine yansıdığını göstermiştir. 1990'lı yıllardan itibaren, iletişim teknolojileri sayesinde internet toplulukları ya da sanal cemaatler kavramı ortaya çıkmış ve toplumsal grupların değişen yapısı çalışılmaya başlanmıştır. Rheingold, 1993 tarihli "Virtual Community (Sanal Cemaatler) adlı eserinde, internet ağlarına dayalı iletişimin, insanların geleneksel yaşamlarını parçalayan sanal

cemaatlere dönüştüğünü yazmaktadır. Çevrimiçi ağların gücünü vurgulayan çalışmasında, zaman-mekân sınırlaması olmayan sanal cemaatlerin, yüz yüze iletişim dışında, sıradan toplumsal grupların sahip olduğu birçok özelliğe sahip olduğunu anlatmaktadır (Rheingold,2000). 2001 yılında Filipinler'in başkenti Manila'da görevi kötüye kullanmak ve yolsuzluk suçlamaları sonucu devrilen Başkan Estrada'nın devrilmesini Rheingold "akıllı topluluklar" ın müjdecisi olarak değerlendirmiştir. 1995 yılında çıkan kısa mesaj uygulamasının (SMS) kuzey Avrupa ülkelerinden sonra en yüksek kullanımının Filipin halkına ait olduğunu ve darbenin örgütlenmesinde SMS' lerin payının büyük olduğuna inanan **Tilly** ise; Rheingold' un kavramsallaştırmasıyla toplumsal hareketlerde akıllı toplulukların payını sorgulamıştır. Tilly'e göre; akıllı telefonlar, internet siteleri, e-postalar yoluyla koordinasyon sağlayan gruplar etkileşim alanını genişleteceğinden uluslararası müdahalelere açık hale gelecektir (Tilly,2008:155).

Barry Whellman: XIX. yy'da endüstriyel gelişimin toplumsal formlara etkisini Durkheim organik ve mekanik dayanışma kavramları ile çözümlemeye çalışmıştır. Organik dayanışma, geleneksel toplumları imlerken mekanik dayanışma endüstriyel üretim ilişkilerinin geliştiği toplumlardır. Benzer bir ayrımı Tönnies'de cemaat(geleneksel) ve cemiyet(modern) olarak yapmıştır. İki toplumsal yapı arasındaki farklılıkları; insan iradesi, mekâna bağlılık, hareket kabiliyeti ve endüstrileşmeyle birlikte değişen üretim araçları olarak açıklar (Gezgin, 1988). Bu bağlamda Wellman; sosyal ağların ortaya çıkışını yeniden ele alır. Ona göre; birincil ilişkilere, yakınlığa ve ortak mekâna dayanan cemaat tipi örgütlenmeler yerini sosyal, ekonomik ve politik değişimler sonucu ağlara bırakmıştır. Yeni medya araçları ve ulaşım alanındaki gelişmeler de sosyal ağların örgütlenme yeteneğini ve niteliğini değiştirmiştir. Bu değişiklik, sosyal ağları oluşturan grupların haberleşme ve bilgi aktarımına izin veren yapısıyla, yeni bir sosyal aidiyet ve kimlik tanımı da yaratmıştır (Haberli, 2012:121). Ağa bağlı örgütlenmeler yerini ağ tabanlı bireyciliğe bırakmış, çevrimiçi ve çevrimdışı iş birlikleri yüz yüze temasları etkilemiş, internet üzerinden bireysel ilgilere göre sivil katılım artmıştır (Hogan, 2009).

Bruno Latour: Ağ toplumu tartışmalarına önemli bir katkı da Aktör Ağ Teorisi ile ağların önemine dikkat çeken Fransız sosyolog Latour olmuştur. AAT'ye göre; ağ içerisine dahil edilen salt insan varlığı değildir; ilişkisel özelliklerine bağlı olarak insan dışı makineler, yapay zekâ, bir barajın sulama sistemleri ya da hayvanlar olabilmektedir. Teknik bir nedenden dolayı iletişim (internet ağı) kesilse de aktörle ilişki içinde olan her varlık için süreç devam etmektedir (Dağsalgüler,2013,798). Latour için ağ; en genel anlamıyla büyük bir ekolojiyi oluşturan müttefikler, suç ortakları ve yardımcılarından oluşan ve yaşaması gerekene dönüşen şey olarak tanımlar (Latour, 2011). Toplumsal yerine ilişkilene sözcüğünü tercih eden Latour, makronun mikronun bir uzantısı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu nedenle ağda yer alan hiçbir şey diğerinden üstün değildir (Latour,2008). Örneğin bir eğitim sisteminde bakan, okullar, müdürler, öğretmenler, temizlik görevlileri, tablet bilgisayarlar, personel yazılımları, sunucular, cep telefonu yazılımı, barkod okuyucular gibi çok sayıda aktör olacaktır; her birinin sisteme etkisi ise farklıdır. Latour, AAT kuramıyla ağ toplumlarının çok aktörlü, çok boyutlu yapısına dikkat çekmiştir.

Jan Van Dijk: Zaman ve mekândan bağımsız, hiyerarşilerden çok ağ örgütlenmelerinin esas olduğu duyarlılıkların, kimliklerin, taleplerin ve tüketimin farklılaştığı, çoğaldığı,

karmaşıklığın ve belirsizliğin esas olduğu hayatı yeni medya kullanımı üzerinden Van Dijk tanımlar. Ona göre günümüz ağlar çağıdır. Teknoloji kullanımı bireylerin birer uzvundan farksızdır. Van Dijk'e göre ağlar; tarımdan hizmet alanına bütün sektörlerin etkilendiği, rasyonel, kendine ait sembollere ve anlam dünyasına sahip bir kültürdür. Ağ toplumunda nitelikli eğitimin altını çizen Dijk; yeni bilgi ve değer üretiminin eğitim yoluyla mümkün olacağını belirtir. Ağ örgütler bu sayede modern toplumların ve örgütlerin vazgeçilmez unsurudur. Dijk; ağlara dahil olanların, farklı nedenlerden bir araya gelemeyen kullanıcıların, internet yoluyla karşılıklı iletişime geçen sosyal örgütlenmeler olduğunu belirtmiştir (Haberli, 2012). Bunun yanında, sosyal medya yoluyla bir araya gelen toplulukları fiziksel topluluklarla karşılaştırarak, dijital teknolojilerin desteklediği örgütlerin post modern dönemde ana hatlarını gösterir (Dijk,2018). Fiziksel iletişimin önemine inanan Dijk, ağlar yoluyla kurulan ilişkilerin tamamlayıcı yönüne değinir. Yeni medya uygulamaları yoluyla toplumun değer yargıları, tüketim alışkanlıkları evrime uğrasa da özgürlükleri risk altındadır. Hukuk ve adalet mekanizmaları internet hızının gerisinde kalmıştır. Yaşanan nitel ve nicel değişim eşitlik duygusu, haber alma, demokratik değerler, siyaset biçimi ve sosyal ilişkileri dönüştürmüştür.

Toplumsal hareketlerin endüstri devrimi sonrası niteliksel değişimi soğuk savaşla hız kazanmış ve kimlik siyasetlerini öne çıkarmıştır. İki büyük savaş sonrası sınıfsal taleplerin, ekonomik ve yerel güçlerin bağımsızlık odaklı düşünceleri belirli ideolojiler çerçevesinde görülmüştür. 1960'lardan itibaren kadın hakları, siyah hakları, ekolojist hareketler gibi kimlik eksenli talepler güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Devrim düşüncesi yerini kolektif düşünceye sahip ve her sınıftan insanın etnik, dini ve cinsiyet eşitliği isteyen değişim talebine bırakmıştır (Çayır, 2006). 70'li yıllardan itibaren yaşanan bu köklü sosyal değişim, kapitalist sermaye birikiminin merkezi kavramı sayılan "mekânsallık" kavramının da aşındığının habercisidir. Sosyal ağların önemi üzerinde duran Harvey'e göre iletişim ağlarının gelişmesi zamanda ve mekanda sıkışma yaratmıştır (Harvey,1997) Fordist üretim tarzı yerini karmaşık üretim süreçlerine bırakmış, eşzamanlılık belirleyici olmuş, zaman ve mekan kavramı önemsizleşmiştir.

Robert Putnam: Zaman- mekân algısının kırılması, mikro ilişkileri de etkilemiş iktidar algısı ve bireyin yaşam pratikleri yeni davranış kalıplarını ortaya çıkarmıştır. Putnam'ın "Alone Bowling" adlı makalesi, geleneksel ve modern örgütlenmelere ait siyasi katılım süreçlerini gündelik hayat pratikleri üzerinden değerlendirmiştir. Bu makaleye göre, toplumsal sermaye kavramı Kuzey Amerika'dan başlayarak olmak üzere önemini yitirmiştir. Putnam bu değişimi bowling oyunu örneğiyle anlatır. Makalede Amerikan vatandaşlarının komşuluk ilişkilerine önem vermesi, çoğunluğun kiliseler ve dini örgütlerde görev üstlenmesinin, büyük bir toplumun parçası olma arzusundan kaynakladığı anlatılmaktadır. Ancak iletişim araçlarının gelişmesi(telefon-televizyon), kadınların cinsiyetçi önyargıları geriletmedeki başarıları ev ve iş arasındaki mesafeyi açmış, sosyal ağları gevşetmiştir. Bu nedenle toplumsal sermaye kavramı yerini bireysel güç alanına bırakmıştır. Putnam iletişim araçlarının sosyal gruplar üstündeki etkisine eleştirel yaklaşır. Bireylerin sosyal ortamlardan uzaklaşmasının sivil siyaseti ve sivil alanı zayıflattığını bunun sonucu olarak toplumda devlete ve mevcut örgütlere güvensizliğin oluştuğunu belirtir (Putnam,1995). Heywood ise Putnam'ın makalesinden hareketle toplumsal ağların çeşitli kaynakları içeren daha kapsamlı bir alan olduğunun altını çizer (Heywood,2014:725). Yeni iletişim teknolojileri genç kuşakları esnek ve dinamik yapısı ile

kendine çekmiştir, farklı coğrafyalardan ve toplumsal katmanlardan insanları katılımcı karar alma süreçlerine dahil ederek yeni bir örgütlenme biçimi doğmuştur.

Ağ tabanlı oluşumların bilgi teknolojileriyle ilişkisi zorunlu bir gelişimin sonucudur. Sermayenin emek piyasalarına hakimiyetini, kurumsal ilişkilerin ve uygarlığın devamı için zorunlu kılan uygulamaları savunan liberal ideolojiler, farklı özgürlük taleplerini de doğurmuştur. On dokuz ve yirminci yüzyıl başındaki ekonomik buhran, 2008’de yaşanan küresel krizin ortaya çıkışıyla sermayeyi yeni bir birikim modeline itmiştir. Kapitalist birikim araçları, emeğe dayalı piyasalar ile risk grupları üzerinde kuralsız ve denetimsiz bir dönem başlatmıştır. Sermayenin değişimi emek gücüne ve dezavantajlı gruplara bakışı da değiştirmiştir (Eğilmez, 2018:52). İnsan nüfusunun hızlı artışı işgücünü ucuzlatmış ve bu devasa kitle büyük bir pazar olarak algılanmıştır. Kaynakların sorumsuzca ve hızlı tüketimi, devletlerin küresel sermayenin işini kolaylaştıracak şekilde örgütlenmesi, toplumsal hareketlerin büyümesine yol açmıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, devletlerin kamu yararından uzak politikalarının ve sorunların daha çabuk algılanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda toplumsal hareketlerin “yeni” sıfatını alması politika üretenlerin iktidar mekanizmalarını sivil toplumla birlikte dönüştürme isteğinden kaynaklanmıştır (Tourraine, 1999). Açlık, derinleşen yoksulluk, savaşlar, nükleer silahlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çevre sorunları gibi pek çok sorunun varlığı, insanları sanal bir platformda, bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde yan yana getirmiştir. Benzer sorunlar ve ilgiler etrafında örgütlenen kısa ya da uzun dönemli periyodik eylemler yoluyla haberleşen, görev paylaşımı yapan, sosyal kümelerin varlığı yeni bir dönemin de habercisi olmuştur. İnternet teknolojisinin (Castells,2008 :112) çok yönlü kullanımı ve interaktif yapısı ağların koordine olma hızını da arttırmıştır.

Hardt & Negri: Ulus devletler, ortak değerlerde birleşen halk unsuruna dayanır. Ortak aidiyetler duygusu farklı olanın göz ardı edilmesini kolaylaştırarak, devletin baskıcı yanını ortaya koyar. Sınıflar, cinsiyetler ve etnik kimlikleri dışlayan “halk”ın karşısına, çeşitliliğe ve otonom olmaya müsait etkin yapısı ile “çokluk” u koyan Hardt ve Negri ona demokrasiyi gerçekleştirebilme yeteneğini atfeder. Ağ toplumları, küresel sermayenin akışı sayesinde birbirinden bağımsız pek çok parça ile devasa bir baskı aracının karşısında konumlanmıştır. Post-modern dönemde maddi üretim, duygusal üretim olarak da adlandırılan fikir, imaj ve projeleri de kapsayan biyo-politik üretim olarak genişlemiştir. Biyo-politik üretimin genişlemesi “enformatik devrim” in olanaklarıyla küreselleşme karşıtı isyan ve direniş hareketlerini üretir. Demokratik yaşam ve özgürleşme arzusunun küresel bir talep olduğunun belirten iki düşünür, farklı emek biçimlerinin ağ toplumlarında iş birliği sayesinde örgütlendiğini, günümüz küresel düzeninin devamlılığının da yine ağ tipi örgütlenmelere bağlı olduğunun altını çizer (Hardt&Negri,2004:41). Ağlar oluşturma bir yanıla örgütlü kapitalizmin ve zor aygıtına sahip devletin karşısında alternatif bir söylem üretmek ve tavrı almaktır.

Güvencesiz çalışma, katı hiyerarşiler, adil olmayan gelir paylaşımı, performans baskısı ve somut ekonomik kaygılar dayanışmanın önemini kanıtlamıştır. Castells ağlar oluşturarak örgütlenen sosyal gruplar için internetin hem örgütlenme hem mücadele aygıtı olduğunu belirtmiştir. Ağlar, harekete geçme ve karar alma süreçlerinde radikal bir yeniliktir

(Castells,2005). Ağ toplumuna geçiş, sermayenin krizine çözümler üretmek kadar, yeni birikim yöntemleri aranmasının da tarihidir. Bu geçişin teknolojik devrimle zamansal uyuşması, ağların sosyo-politik niteliğini de etkileyecektir.

Sermayenin ulus devletle olan ilişkisi zamanla ulus aşırı bir nitelik kazanarak, küresel finans ağlarını oluşturacaktır. Bu bağlamda refah toplumunun çözülmesi, sermayenin küresel emek piyasaları üzerindeki denetimini artırmasına yol açmıştır. Sosyolojik düzlemde ise pek çok toplumsal hareket başta kadınlar olmak üzere kimlik taleplerini yükseltmiştir (Castells,2005). Bu açıdan ağ toplumları, çok yönlü yeni medyanın etkisiyle söylem ve eylem birlikteliği üreten, aktif kaldıkça siyasal sistemlere politik müdahalelerle etki edebilen esnek yapılardır (Castells,2006). Eleştirel bir bakış açısıyla Van Dijk, sermaye ve sınıfsal konumlarına göre bazı insanların bilgi toplumunun imkanlarından daha fazla yararlanacağını bu durumun toplumsal eşitlik duygusunu zedeleyebileceğine dikkat çeker.

Farklı ağ kuramlarındaki ortak görüş teknolojinin, toplumsal dönüşüme katkısı olduğudur. Ancak ağ toplumları kuramcıları sosyal değişimi farklı noktalardan ele almıştır. Castells değişen toplumsal yapıyı vurgularken, Latour ağda yer alan her unsuru birbiriyle eşit bir düzlem içinde ilişkilendirir. Van Dijk ise; dijital kültürün gelişimini sosyolojik açıdan analiz ederek toplumların evrilmesine katkıları üzerinde durmuştur. Wellman ve Putnam ise sosyal ağlar yoluyla gelişen ilişkilerden hareketle her bireyin kendine ait bir ağa sahip oluşundan bahseder. Wellman; ağlar yoluyla kurulan farklı toplulukların, ortaklıkların, çevrim-içi ve çevrim-dışı iş örgütlenmelerinin sosyal gruplar üzerindeki etkisini gösterir. Hardt ve Negri analizleriyle “halk” kavramının bilinen anlamı dışına ağ örgütleri aracılığıyla çıktığını belirterek, farklı emek biçimlerinin ağ örgütlerle ilişkisinden demokratik yaşam isteğinin güçleneceğini yorumunu yapar.

Tablo 1: Ağ yapılarının geleneksel toplumların üretim biçiminde yarattığı değişiklikler

Geleneksel toplum	Modern toplum
Merkeziyetçi yapı	Âdem-i merkeziyetçi
Hiyerarşik	Heterarşik
Sabit zaman ve mekân	Esnek çalışma
Denetlenebilirlik	Belirsizlik
Merkezi yapının aldığı kararlara uyan	Demokratik katılım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2 Ağ Toplumu Tarihçe

İnsanlık tarihinin gelişimi çoğu zaman bir sorun karşısında ortak akla dayanan çözümler bulmak ya da mal ve hizmet üretiminin hızlanması için bir araya gelmelerinin tarihidir. Topluluğun/kamunun ortak faydasına olan yöntemlerin ortaya çıkışı, yerleşimin genişleyerek nüfusun artmasına, üretim araçlarının değişimine nihayetinde tarım toplumundan sanayi toplumuna evrilışı izlemiştir. Sosyal ağların varlığı bu bakımdan tarihseldir. Köksal’a göre bilgi toplumu ile bilişim toplumu kavramları bu noktada sıkça karıştırılmaktadır. Anadolu’nun yaklaşık 10.000 yıl önce yaşadığı tarım devrimi ya da İngiltere’de buharlı makinelerin kullanılmasıyla başlayan endüstri devrimi “bilgi toplumunun” eseridir. Bilgi toplumu kavramı bu açıdan çok genel bir kavramdır (Köksal, 2000).

Avcı-toplayıcı toplumlarda tarlalar için sulama kanalları açmak ya da tehlikeli hayvanlardan korunmak için bir araya gelen topluluk üyeleri, artı değerın piyasa koşulları içinde değerlendirileceğı merkantilist döneme kadar çok yol kat etmiştir. Değer üretimi ticarileştikçe kitle iletişim araçları da önem kazanmıştır. Yaşadıklarını mağara resimleri ile aktaran insanın ataları ilkel iletişimin örneklerini sergilemişlerdir. İletişim hayatta kalmanın zorunlu bir koşulu olduğundan toplumların belirli bir sistem içinde yaşamasına yön vermiştir. Düzen kavramı, genişleyen nüfusun yol açacağı olası karmaşayı önlemek için geliştirilmiştir.

Anadolu'da kurulan Sümer, Akad, Asur, Babil ve Hititlere ait kent devletler ilk siyasal örgütlenmelerdir. Mezopotamya'da tahıl yetiştiren bölge toplumları karşılığında ihtiyaç duydukları değerli madenleri almaya başlamasıyla ticaret hayatının gelişmesinde pay sahibi olmuştur. Nil Vadisi'nde kurulan Mısır ise bir kanal uygarlığıdır. Nil nehrinin iklimsel özelliklerinden kaynaklı olarak taşması ya da yer yer kuruması nehir sayesinde yaşamlarını sürdüren bölge insanların gelişmiş kanallar ve setler örmeye itmiştir. Bu gelişmeler siyasi yapıyı da şekillendirmiş, çok sayıda insanı kapsayan bir çalışma hayatının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çalışan insan sayısının çokluğu ilk bürokratik yapıları oluşturmuş kamusal düzenlemeleri zorunlu kılmıştır (Sander, 2012: 27). Milattan önce başlayan teşkilat yapıları ve organizasyon kültürü, sonrasında kurulan bölgesel devletlerin oluşumunda etkili olmuştur.

Anadolu'da ise Roma Uygarlığı'na ait köklü kurumsallaşma çabalarını başkent İstanbul'dan Afrika'ya dek taşıyan Bizans İmparatorluğu vardır. Hukuki, mali ve idari işlerde örgüt yapısının başarısıyla birkaç yüzyıl ayakta kalan Bizans, kendinden sonra gelen uygarlıklara da örnek olmuştur. Ordu yapısı, vergi teşkilatı ve vatandaşlarının hukuki statüsünü belirleme işini Bizanslılardan devralan Osmanlılar, Ahilik Teşkilatı'nın da desteğiyle bölge halkları için bir umut olmuştur (İnalçık, 2017). Sosyal, ekonomik ve iş hayatına ait alanları düzenleyen ve üyeleri açısından bağlayıcı kararlar alan Ahilik Teşkilatı bulunduğu dönemde dürüst esnaf, dürüst ticaret ilkesini benimsemiştir. Çırak eğitimine önem veren teşkilat adil ticaretin gelişimine aracılık etmiş, üretim ve satışa dair koyduğu standartlar ile de modern örgüt yapılarıyla benzerlik göstermiştir. Ahilik Teşkilatı sağladığı düzenli sosyal yardımlar ile toplumsal dayanışma duygusunu ayakta tutmuş, bunun yanı sıra devlete ihtiyaç duyduğu anlarda askerler yetiştirmiştir (Karakaş, 2017). Osmanlı kendi özgün dinamikleriyle sosyal örgütlülükler yaratmıştır, sınırlarını genişletirken sosyal-ekonomik nitelikli teşkilatların desteğinden faydalanmıştır. Ancak zamanla toprak kayıpları yaşaması, teknolojik yatırımda geç kalması ve iç meselelerindeki çözümsüzlük örgütlerin sağlıklı işleyişini de bozmuştur. Avrupa'da ise XV. yüzyıl keşifler çağıdır. Hammadde arayışı sınırlar dışına taşarak deniz aşırı bir nitelik kazanmıştır., Avrupa'nın artan nüfusu için gerekli hammadde sağlama isteğı, ticareti kıtalar arası hale getirmiştir. Çok sayıda girişimci ulaşım araçlarındaki gelişmeyle, değerli madenler ve gıda ürünlerinin temini için keşfedilen kıtalara akmıştır. Kazgan'a göre; İnsanın merak duygusu ticaret yapma arzusuyla birleşince coğrafi keşifler çağı başlamıştır. Amerika kıtasının keşfi ekonomik anlamda küresel ilişkilerin başlangıcı olmuştur (Kazgan, 2005). Yeni coğrafi keşiflerin yarattığı ticari yoğunluk, eski kıtaya hammadde akışını bollaştırmış bu sayede büyük servetlerin birikmesine neden olmuştur. İngiltere, Fransa, Portekiz ve İspanya başta olmak üzere Avrupa ülkeleri köle emeğinin de yardımıyla ticari faaliyetlerinin boyutlarını

artırmış, üretilen zenginlik bilimsel çalışmaları destekleyerek mekanik alandaki buluşların çıkışını kolaylaştırmıştır. Mekaniğin gelişimi ulaşım ve iletişim hizmetlerini hızlandırmıştır.

On sekizinci yüzyılın ortasından on dokuzuncu yüzyılın ortasına kadar olan dönem, coğrafi ve bilimsel keşifleri içeren önemli bir geçiş dönemidir. Fransız İhtilali ile milliyetçi fikirler yayılmaya başlanmış, Amerika'nın keşfinin hemen ardından Bağımsızlık Bildirgesinin ilanı siyasal ve ekonomik düşünceleri etkilemiştir. On sekizinci yüzyılın sonlarında farklı alanlarda ortaya çıkan pek çok örgüt bulunmaktaydı. Tarikatlar, hayır kurumları ve misyoner dernekleri gibi çok sayıda dini organizasyon ile ticaret, gösteri sanatları ve/ya eğitim amacıyla kurulmuş sınır ötesi dernekler bulunuyordu (Davies, 2014)

Endüstri toplumu kavramını ilk kullanan Saint Simon'dur. XIX. yy'ın Avrupası için bir değişim çağı olduğundan bahsetmiştir. Aydınlanmacı gelenekten olan Simon, yeni toplumun özelliklerini insan fizyolojisinden aldığı ilhamla, damarlardan akan kana benzetmiştir. Simon çağdaşları gibi pozitivist düşünceye sahiptir ve sosyal gelişmeleri doğa olayları üzerinden anlatmıştır. Toplumlar arası para, rıza ve iktidar akışı, kanın damarlarda dolaşımı gibi durmaksızın dönmektedir. Ulaşım, iletişim ve ticari gelişim için kanalların ve yolların önemini vurgulayarak, yeni çağın bilgi çağı olduğunu vurgulamıştır. Bilginin üretiminde hâkim bir güç olarak bilim insanları sorumludur (Yüksel, Şubat 2015). Simon, yönetenler ve yönetilenler olarak ayırdığı iki ayrı sınıfa ait güç, para ve bilgi üretimini akışkanlar ve katılar olarak adlandırır.

Endüstriyel üretim aşamaları ve yarattığı toplumsal değişimler her dönemde ilgi çekmiştir. Endüstri 1.0, 2.0 ve 3.0 aşamaları, Toffler için değişimin teknik boyutudur. Buharlı makinelerin icadı (1.0) ile üretim, ticaret ve ulaşımında radikal değişimlerin habercisi olmuştur. Ticaretin deniz aşırılasmaya yağmaya, sömürgeleşmeye ve köle emeğinin kullanımına yol açmış, kentleşme artmış, yığınlar ücretli işçi olarak tarımsal üretiminden uzaklaşmış, kompakt üretim tesislerinin açılmasına sebep olmuştur. Fabrikaların kurulması ikinci endüstriyel devrimin (2.0) başlangıcı sayılmıştır. İşçi-işveren tanımları yeni bir sınıfsal anlayışın doğmasına sebep olmuştur (Hobsbawm, 2003).

Castells'e göre endüstri devri yarattığı nicel değişimle ağların alt yapısını oluşturmuştur. Demiryolları, çevre yolları, karayolları ve telgraf bu dönemde geliştirilmiştir. Ancak söz konusu yapılar toplumun tüm katmanlarını kapsamadığından ötürü zayıf kalmıştır. Bilgi toplumu klasik örgütsel tavır ve algısında keskin bir dönüşüm olduğu için elektronik iletişimin geliştirilmesine dek beklemek gerekecektir (Castells (2008;172,541). Simon, feodal toplumun sanayi toplumuna dönüşmesiyle bilime dayalı pozitivist bakışın toplumsal sorunların tespiti ve çözümünün hızlanacağına inanmıştır (Yüksel,2015). XVIII ve XIX. yüzyıllar yazılı iletişim açısından bir dönüm noktası sayılmaktadır. Ekonomik zorluklar, kölelik, inanç ve ibadet özgürlüğü ya da sağlık gibi pek çok konuda yerel, bölgesel ve uluslararası oluşumlar ortaya çıkmıştır. Uluslararası Dernekler Birliği'ne ait 1914 tarihli bir broşürde, çoğu sivil toplum kuruluşu yaklaşık dört yüz uluslararası dernek olduğu bilgisi paylaşılmıştır (Davies,2014:19)

1830-1848 ihtilalleri ile Fransa, İngiltere ve Almanya'da servet dağılımı yeniden ele alınmış, vergi sistemi ve basın özgürlüğü alanında özgürlükçü düşünceler mutlakiyet karşısında güç kazanmıştır. İmparatorlukların genişlemesi durmuş, cumhuriyetçilik önem kazanmış, ulus-

devlet fikri ortaya çıkmıştır. İşçiler çalışma süreleri, iş güvenceleri ve grev hakkı, kadınlar ise eşit yurttaş sayılmaları yolunda oy hakkı için ayaklanmışlardır. Prusya, İngiltere, Fransa ve Amerikan üniversitelerinde 1810-1890 arasında onlarca düşünce derneği bulunuyordu. Din, tarih, felsefe ve bilim konuşulan bu derneklere kısa ömürlü olmasına rağmen pek çok öğrenci üyedir (Marx&Engels,2011:10-17). XVIII. yüzyılın ortalarında Atlantik'in bir kıyısından Avrupa'ya hatta Uzak Asya'ya gelindiğinde pek çok örgütlü oluşum vardır. Bu oluşumlardan en önemlilerini kölelik karşıtı gruplar oluşturur (Davies,2014:37). Köleci toplum pratiklerinin sorgulandığı gruplar sayesinde eşit toplum isteği dile getirilmiştir. Barışçıl düşünceler; dini gruplar, bağımsız kişiler ya da siyasilerin hareketleri deniz aşırı ticari faaliyetler sonucunda Avrupa'ya da ulaşmıştır. Barış yanlısı hareketlerin gelişimi coğrafi farklılıklara rağmen birbirlerinden etkilenen örgütler aracılığı ile olmuştur.

Toplumsal hareketlerin ve farklı aktivizmlerin çoğalması elektronikteki gelişimle yakından ilgilidir. Elektrik motorunun bulunması ile elektriğin kitlesel bazda kullanımı artmıştır. Ulaşım, telgraf, ışıklandırma ve fabrikalarda kullanılan elektrik sonuçları itibariyle bir devrim yaratmıştır. Telgrafla iletişim dünyayı birbirine bağlayan önemli bir buluş olmuştur. Elektrik enerjisinin dalgalar yoluyla ses iletiminde kullanılabileceğinin keşfedilmesi önce telefonun, ardından radyonun icadını kolaylaştıracaktır (Tilly,2008:165). Ancak en büyük teknolojik atılımlar II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gerçekleşecektir.

Demiryolu ve telgraf kullanımı modern Türkiye yolunda ulusal bir mücadele veren, çeşitli direniş ağları için de önemli olmuştur. Kurtuluş savaşı sırasında işgalci kuvvetler karşısında örgütlenen, Anadolu ve Balkanlar'daki pek çok milis ve grup, telgraf sayesinde önemli bir haberleşme ağı oluşturmuştur. Bağımsızlık hedefi ile örgütlenen ağlar, birbirlerini etkileyerek savunma hattını güçlendirmişlerdir. Geçirilen dünya savaşları, sömürgeleştirmeye karşı verilen ulusal mücadeleler barış yanlısı grupların artışına sebep olmuştur. Türkiye ve Dünya'da işgalci güçlere ve savaş karşıtlığına paralel gelişen toplumsal hareketler; iletişim ağlarının çeşitlenmesi ve bilgi teknolojisi kullanımının pratize edilmesiyle çok sayıda insana ulaşmıştır.

1955 sonrası Amerikan emekçi sınıflarındaki nitel değişimi gözlemleyen Toffler, bir fütürist olarak günümüz toplumuna ilişkin çarpıcı öngörülerde bulunmuştur. Dünya'nın üç büyük değişim dalgası yaşadığını belirten yazar için son dalga "bilgi toplumdur". Ancak her ülke coğrafi, siyasal ve ekonomik farklılıklardan ötürü değişim dalgalarından aynı oranda etkilenmemiştir. Tarımsal üretimi birinci, endüstriyel üretimi ise ikinci dalga olarak tanımlayan Toffler, ABD'yi üçüncü dalgayı yaşayan bilgi toplumu olarak kabul eder. Bu anlamıyla bilgi toplumunda geleneksel politik yapıların parçalanacağını, emek hareketinin klasik merkezi yapılardan uzakta kendi örgütlenme biçimlerini bulacaklarını ve toplumsal hareketler zemininde radikal değişimler yaşanabileceğini belirtir. Bu değişimin temel nedeni olarak ABD' de hızla yayılan bilgisayarlı yaşamı gösterir. Yazara göre, akıllı cihazların artışıyla yaşamımıza "yapay zekâ" egemen olacaktır (Toffler,2018).

Amerikan ordusu içindeki haber alma birimine ait bir iletişim ağının genelleşerek önce üniversitelerde ardından finans merkezlerinde kullanılmasıyla yaygınlaşan ve kullanımı artan internet Toffler'in öngörüsünü haklı çıkaracak biçimde yeni bir toplumun habercisi olmuştur. İnternetin kamusal kullanım alanının genişlemesi toplumsal hareketlerin teorik ve pratik

alışverişini arttırmıştır. Açık erişim sayesinde politik, kültürel tartışmalarda sivil katılım çoğalmış, çevrimiçi ağlar yardımıyla eylem ve mücadele repertuarı çeşitlenmiştir (Göker,2009).

Bell, ABD özelinde tartışılması gerekenin, bilginin egemenliği olduğunu yazar. Bell'e göre klasik ideolojilerin sonuna gelinmiştir. Bilginin karakteristiği değişmiş ve ideolojilerden soyutlanmıştır. Bu yüzden öne çıkan şirketler değil üniversitelerdir. İşveren/iş insanı yerine de akademisyen ya da araştırmacının önemini vurgular (Çakır, 2018). Bilimsel disiplin etiğine sadık kalarak bilgi üreten kadın ve erkekler, hakikat için çalışacaklarından ahlaklı bir yaşamın da üreticisi olacaklardır. El emeği yerini zamanla entelektüel emeğe bırakacağından refah artacak ve yeni tüketim alışkanlıkları ortaya çıkacaktır (Bell, 1974).

Bell'e göre; bilimsel etiğe sadık kalan insanların ortaya koyacakları savlar siyasetçilerden daha önemlidir. Yeni dönemin metası bilgidir. Mal ve hizmet üretimini insan emeği yerine bilginin etrafında örgütlenmek olarak tanımlamıştır. Bu anlayışa göre; geleneksel mavi yaka işlerden daha önemli hale gelen, işveren ve müşteriler arasında insani etkileşimlerin (satış, sağlık, eğlence hizmetleri, vs.) yaşandığı bir hizmet ekonomisidir (Ampuja&Koivisto,2015). Bilgi teknolojilerini fazlaca merkeze alan görüşleri nedeniyle teknolojik determinist eleştirisi alan Bell'in analizleri, ABD dışında kalan ülkeleri kapsamadığı gerekçesiyle eksik bulunmuştur.

Castells Bell'in bilgiye verdiği özel önemi görmezden gelmemekle birlikte onun kadar iyimser değildir. Kapitalist dönüşümü, ağ toplumunun oluşması olarak tanımlar. Aşırı sanayileşme, devletçiliğin krizi, enformasyonel ekonominin gelişimi ile birleşince ağ toplumunun ortaya çıkışı hızlanmıştır. Ağ toplumları bu yönüyle mevcut ekonomik, siyasal ve toplumsal kodlardaki dönüşüm ilişkileridir. Meta üretimi yerini bilginin üretimine ve bilgiyi depolamaya bırakmıştır. Sesli ve görüntülü paylaşım olanakları kuramsal olanın yerini doldurmuştur. Ağ toplumu, finansal yapıların etki gücünün genişlemesi ve sermayenin yeniden yapılanma isteği ile hız kazanmıştır. Medya, siyaset ve kültürel bağlar yoluyla genişleyen ağlar, kendine ait bir dil yaratarak dijital kültürü oluşturmuştur. Castells'in "bilgi otobanları" olarak tanımladığı bu elektronik ortamlar farklı halkların temas noktalarını çoğaltarak isteyen herkesin erişebileceği sanal toplulukları oluşturmuştur (Castells,2008:267).

Ağ toplumu modern öncesinde de var olmuştur. Hâkim iktidar ilişkilerinin sorgulanması, sürekli işsizlik, bağımsızlık hareketleri, sistematik eşitsizlik, toplumsal cinsiyet ve kimlik talepleri gibi baskı hissettikleri her konuda ortaya çıkan farklı örgütsel formlardan söz etmek mümkündür. Köylüler, öğrenciler, ev kadınları, işçiler, göçmenler, barış aktivistleri, çevreciler gibi pek çok sosyal ve kültürel değişim talebi olan gruplar ortaya çıkmış ve benzer grupları etkilemiştir (Tilly,2008:196). Topluluklar arası bilgi, deneyim ve mücadele yöntemlerinin paylaşılması edindikleri kazanımların korunmasını sağlamıştır. Bu sayede grupların kendini güncel tutması ve kazandıkları tecrübeye yaslanan bir anlam dünyası oluşturmaları tarihsel sürece katkı sağlamıştır.

Hardt ve Negri ağ toplumlarındaki dinamizmin küresel sermayenin yarattığı zorluklarla mücadelesine çalışmalarında geniş yer vermiştir. Ağ toplumu kaçınılmaz bir sonuçtur. Ulus devletlerin sınırları ötesine taşınan finans-sermaye ilişkileri siyasal bir boyut kazanarak toplumsal ilişkileri de dönüştürmektedir. Hardt ve Negri, günümüz küresel sisteminde anlamca

zayıflayan, sınırları aşan, yayılmacı politikalar(emperyalizm) yerine emperyal/ ağ-iktidarı tanımını kullanırlar. Ağ-iktidar; ulus devlete ait kurumlar dahil olmak üzere ulus ötesi kurumlar, iş çevreleri, sivil toplum örgütlerinden oluşur. Geleneksel örgütlenme biçimlerinden farklı olarak merkezi değildir; dağınık, değişken, geçici ve belirsizdir (Hardt&Negri,2004: 7-8).

Küresel kapitalizm bilgiyi işleyerek değer üretimini sermaye yararına katlamış olmasına rağmen, batı dünyası dışında kalan ülkelerin sosyal, finansal ve siyasal sistemlerinde tahribat yaratmıştır. Neo liberalizmin yıkıcı olduğu kadar dönüşüme açık yaratıcı yönünü uzun zaman önce Schumpeter görmüştür. “Yaratıcı yıkım” olarak adlandırdığı kapitalist gelişim sürecinin yeni olanı üretmek ve pazarlamak olduğunu belirten Schumpeter’e göre, her kapitalist önünde sonunda buna uymak zorundadır. Sermaye, büyümeye olan eğilimi nedeniyle sürekli yeni pazarlar arayışında olacaktır, iş gücü ise bu büyümeye paralel bir çizgide artacaktır. Bu nedenle geleceğin toplumunda işçilerin örgütlülüğünün yeri ve demokratik yaşama katkısı önemlidir (Marks,2004).

2.3 Ağ Örgütlerinin Önemi

Ağ örgütlerin önemini üç başlık altında toplayabiliriz: Bilgi kuramlarına ve örgütsel işleyişe getirdiği yenilik ile demokratik katılım süreçlerine katkıları.

Bilgi kuramı üzerinde çalışan sosyal bilimciler post-endüstriyel dönemi tanımlamaya çalışmışlardır. Bu tanımlamalara göre klasik üretime dayanan meta üretimi yerini bilgiye bırakmıştır. Sınıfsal konumun ifadesi olan işçi-işveren karşıtlığı profesyonellere ve akademisyenlere, merkezi iktidar yani devlet yapısı da çok uluslu şirketlere dönüşmüştür. Bilgi toplumunun yapısını analiz eden metinlerde sıkça yeni çağın küresel adalet hizmet edeceği savı üzerinde durulur. Bu savda en büyük pay ağların çok kültürlü ve çok kimlikli yapısıdır. Her türlü iktidar odağından uzakta gelişen politik örgütlülük, apolitize olmuş bireyleri de kendine çekmiştir. İş birliği ve politik örgütlülük öne çıkmış, ekonomik ve toplumsal talepler hiç olmadığı kadar güçlü bir vurguya sahip olmuştur (Castells,2013).

Ağ toplumları, bilginin işlenişi kadar örgüt form ve değerlerinde keskin yeniliklerin izlendiği yapılardır. Bu noktada Simon’dan Bell’e doğrusal bir hat çizmek mümkündür. Her iki kuramcının ortak noktası yeni geliştirilen araçların daha iyi bir topluma hizmet edeceği fikridir. Gelişen bilgi teknolojilerinin katkıları; finans kapitalden, ticaret ve hizmet sektörüne, eğitim hayatına çeşitlenirken, sorunların hızlı tespitine ve çözümüne yarayacaktır. Böylece krizleri yönetmek kolaylaşacağı gibi toplumun mutluluk oranı yükselecektir. Klasik örgütler, katı bir disipline yaslanan hantal bir çalışma anlayışına dayanmaktadır. Buna karşın esnek, bireyin katılımına önem veren, mekân kısıtlamasının kalktığı, inovatif yapılar hız, verimlilik ve çevresel şartlara uyulanabilme özelliği ile daha güçlüdür. Bu görüşün aldığı en büyük eleştiri bilgi teknolojilerinin gelişimine fazlaca anlam yüklemesidir. Bell kuramını Amerikan toplumu ve sanayisinin değişimi üzerinden geliştirdiği için benzer bir eleştiri almıştır.

Ağ toplumlarının demokratik yaşama pozitif katkısı makro iktidar düşüncesiyle birlikte ele alınmıştır. Amerikalı bir akademisyen olan Shoshana Zuboff daha eleştirel yaklaştığı ağ örgütlerinde kapitalizm, dijital devrim ve bilgi toplumu arasındaki dinamikleri incelemiştir.

“Gözetim Kapitalizmi Çağı: İktidarın yeni sınırında insan geleceği için mücadele” adlı çalışmasında, insan deneyimine dayanan verilerin sınırsız ve ücretsiz olarak dev şirketlere hammadde sağladığı, toplum üzerinde egemenlik kuran ve geleneksel piyasa işleyişine meydan okuyan yeni bir gücün tespitinde bulunur.

Gözetim kapitalizmi kavramsallaştırmasıyla bu gücün kendine tabi kolektif bir düzen inşa isteğinin altını çizer. Facebook, Google, Amazon gibi dev şirketlerin izleme, pazarlama yazılımlarıyla bireyleri akıllı cihazlar üzerinden gözetleme, onlar üzerinde denetim imkanlarını genişlettiğini vurgular. Küresel sermayenin sosyal ağlar bağlamında, yakın bir gelecekte insan haklarına aykırı bir şekilde iletişim ve haberleşme özgürlüğü tekeline dönüşebileceği uyarısında bulunur (Akay, 2020). Deleuze ise, “denetim toplumu” nu kullanır. Teknolojinin günümüz toplumları üzerindeki kontrolünün “para, kar ve insan” dolaşımı sayesinde artacağını belirtir. Gelecekte en büyük tehlikenin frekans engelleme, virüs ve bilgisayar korsanlığı olacağını öngören Deleuze siber saldırıların tarifini yapmıştır. Ona göre, şirketler ve devletler bu süreçten en çok etkilenen yapılardır. Elektromanyetik cihazların, banka kartlarının ya da yeni medya araçlarının bireylerin hayatları üzerinde kuracağı tahakküm öncelikle direnme kültürünü hedef alacaktır (Deleuze,2001).

Ağ örgütleri bilginin özgür dolaşımına bağlıdır. Devletlerin günümüzde varlığını sürdürmesi ise ağ örgütlerini kontrol edebilmesiyle doğru orantılıdır. Bilginin egemenliği devletler arasındaki güç simetrisini de etkilemektedir. Güç mücadeleleri “merkezi devletlerin” fiziksel karşılaşmalarında değil, dijital gelişimdeki kapasiteleri oranda seyretmektedir. Devletlerin birey üzerinde kuracağı denetim coğrafyalar üzerinde kuracağı kontrol mekanizmaları ile enformasyon ağlarından faydalanmasına bağlıdır (Macit,2014).

Ağ örgütlerin demokratik topluma katkıları söylemsel yenilikler içermektedir. Marksist literatürde “emeğin yabancılaşması” kavramına atıfta bulunan Castells kapitalist yeniden yapılanma (yüksek verim, risksiz kar, sürekli büyüme) sürecinde enformasyon toplumunda kullanıcılarla yapanların aynı oluşundan hareket ederek, insan aklını ilk kez doğrudan üretim gücü olarak tanımlamıştır (Castells,2013:41). Piketty ise bilginin yayılımının nitelikli eğitimle birleşmesinin, gelişmekte olan ülkelerin yararına işleyeceğine ve küresel eşitsizliği aşmalarında önemli bir yol olacağını belirtmiştir (Piketty,2018:27). İletişimin toplum yararına genişlemesi toplumların karşılıklı bağımlılığının artmasına yol açmıştır. Modern öncesi çağda başlayan bilgi, sermaye ve refah kaynaklarının paylaşımı küresel ağlar vesilesiyle kültürel morfolojinin değişimine ve siyasi literatürün argümanlarını genişleten güçlü bir dinamizm yaratmıştır. Temsili demokrasiye ait seçme, seçilme ve karar alma süreçlerine dahil olan yurttaş ağlarla temsil edilen örgütlülük sayesinde doğrudan demokrasiye yaklaşmıştır.

Temsili demokrasinin tıkanıldığı, kurumsal siyasetin ve kurumsal mekanizmaların bireyin ihtiyaçlarına yeterli cevap veremediği günümüzde, ağ örgütlerinin katılımcı demokrasiyi güçlendiren yapısı, umut verici bir ufuk çizmektedir. Bireyin kendi hayatına müdahil olabildiği ağ örgütler, Zuboff’un kavramsallaştırdığı gözetim kapitalizmin sıkıştırdığı ve zorladığı hayatlarımızda karar alma süreçlerinde yer alarak politika yapıcılara, kitlelerin sesini duyurmayı başarmışlardır. Ağ örgütleri benimsedikleri sonuç odaklı mücadele yöntemleri ile şiddetten uzak protestolar, gösteriler örgütlemiş, tüm katılımcıların rahatça erişebildiği

forumlar, tartışmalar yapabilmış, hesap verilebilirlik denetimi ve eşit oy hakkının kullanıldığı şeffaf oylamalar ile sivil toplumun gelişimine katkı sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda ağ kuramcıları ve kurama katkıları özetlenmiştir.

Tablo 2: Ağ kuramcıları ve kuramları

Kuramcılar	Katkıları	Sonuç
Saint Simon	Bilgi, sermaye ve refahın dolaşımı insan organizmasına benzetilmiş	Toplumsal sorunların hızlı tespit ve çözümü. Kriz yönetiminin kolaylaşması
Daniell Bell	Bilginin egemenliği	Akademisyenler ve bilim insanlarının daha önemli bir konumda olduğu mutlu bir gelecek, yeni tüketim alışkanlıkları
Alvin Toffler	Üç Dalga Kuramı	Tarım, endüstri ve bilgi toplumu
Van Dijk	Yeni medya araçlarının güçlü ve yüksek depolama kapasitesine sahip olması güçlü yönleri (hız, geniş coğrafi erişim, depolama kapasitesi, kesinlik, seçicilik) zayıf yönleri (Tam interaktiflik özel hayatın gizliliğinin korunması)	Yeni medya olanaklarının devrimselliği İnsanlar enformasyon toplumu olanaklarından aynı ölçüde faydalanamadığından toplumsal eşitlik risk altındadır.
Barry Wellman	Sosyal Ağ Analizi	Topluluk, iş ve organizasyonlar.
Harold Rheingold	Akıllı topluluklar	Sosyal medya yoluyla örgütlenen sanal cemaatler demokratik işleyişe katkı sunabileceklerdir
Manuell Castells	Akışlar yoluyla enformasyon toplumu, bilgi otobanları	Meta üretimi yerine bilginin üretimi ve depolama Yatay, hiyerarşisiz, merkezsiz bir toplumsal örgütlenme
Bruno Latour	Aktör Ağ Kuramı	Bir ağ içindeki tüm varlıklar eşit önemdedir.
Hardt ve Negri	Çokluk, alternatif ağlar	Direnme biçimleri, toplumsal ilişkilerde dönüşüm
Thomas Piketty	Bilginin yayılımı, nitelikli eğitimle birleşince	Sermayeden alınacak küresel verginin artırılması
Shoshana Zuboff	Gözetim Kapitalizmi	Facebook, Google, Amazon gibi dev şirketlerin izleme pazarlama yazılımlarıyla akıllı cihazlar üzerinden gözetleme, denetim imkanlarını genişlemiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4 Örgütlenme Modeli, işleyiş tarzı

“1984” adlı romanında G. Orwell bilginin iktidarını elinde bulunduran “Büyük Birader” adını verdiği kurgusal karakterden bahseder. Romanda dönemin totaliter rejimlerinin bir alegorisi olarak “Gerçek Bakanlığı” vardır. Bakanlık girişindeki görkemli tabelada “savaş barıştır, özgürlük köleliktir, cahillik güçtür” yazar. Roman; Okyanusya hükümetine bağlı bakanlığın, toplumun neyi bilip neyi unutmaması gerektiğini türlü müdahalelerle dikte etmesini cılız bir kuvvetle aşmaya çalışan iki karakterin gözünden anlatılır. Bilginin denetlenmesi iktidar

olabilmenin ve iktidarda kalabilmenin yegâne yoludur. Beden politikaları ve devlet şiddeti ise bu yolda vazgeçilmez yöntemdir (Orwell,2017:23).

Romanda bilme özgürlüğü çerçevesinde yok sayılan insan ve bu özgürlüğün sınırlarını çizen devlet önemli bir metafor olarak bulunur. Farklı siyasal sistemlere ait üretilen kurgusal eserlerde de insanlığın ortak kâbusu olarak, bilme hakkına müdahalenin nasıl olacağı sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Geleceğin siyasal sistemleri bu romanlarda iktidarların güçlerinin artacağı ve yaşamın tüm alanlarına müdahil olacağı bir toplumsal düzeni resmetmektedir. Devlet vatandaşlarını birey olarak değil bir sayı olarak görmektedir. Düşünmek ve hayal kurmak direnişle özdeşleştiği için yasaktır. Karamsar bir dille yazılan bu romanların günümüzde yeni iletişim araçlarıyla kontrol edilen bireyin durumu düşünüldüğünde çok aykırı değildir. Tüketim alışkanlıkları şekillenen, bilme ve haberleşme özgürlüğü denetlenen günümüz toplumu farklılıklarını koruyabilmelidir.

Foucault' ya göre; iktidar değiştirilmek isteniyorsa, önce toplum içinde var olan çeşitli iktidar pratiklerinin değiştirilmesinden başlanmalıdır. Toplumun değişimi mikro iktidar alanlarının değişiminden geçmektedir. Bugün ağ toplumlarında bireylerden değil toplumsal dönüşümü hedefleyen gruplar arasındaki iş birliğinden söz etmek gerekmektedir. Klasik örgütlerdeki lider kültü ve hiyerarşik ayrımlar yerini farklı geleneklerden gelen ve çoğulcu düşünceye önem veren sosyal gruplara bırakmıştır. Bu sosyal grupların ürettiği alternatif söylem, iktidar ilişkilerinin de dönüşümüne zemin hazırlayacaktır (Foucault,2012:177).

Tilly'e göre 20.yüzyıl yarattığı ekonomik, toplumsal, teknolojik ve siyasal dönüşümle yeni sosyal hareketlerin yerelden uluslararası düzeye genişlemesine yol açmıştır. Nüfus artışı, topraktan kopuş, salgın hastalıklar, kentleşme süreci emekçi sınıfların örgütlenme ve eylemselliklerini etkilemiştir. Tilly bu anlamda XIX ve XX. yüzyıl hareketlerini kıyaslayarak; sanayi devrimi öncesi hareketlerin daha çok tepkisel ve savunmacı XXI. yüzyılın ise “biz” duygusunun öne çıktığı aktif ve saldırgan hareketler olduğunu söyler (Kartal&Kümbetoğlu,2014). Ağ örgütleri pek çok konuda duyarlık gösteren bireylerin bir araya geldiği oluşumlardır. Ortak karar alma birlikte öğrenme sürecini de içeren üyeler için besleyici bir eğitim ortamı yaratmaktadır. Dernekler, platformlar, çeşitli sivil toplum örgütleri ve hareketler bir sorun ya da belirsizliğin yarattığı rahatsızlık karşısında tepkilerin bulunduğu ortak alanlardır.

Kendall toplumsal hareketlerin gelişimini üç aşamada açıklar: 1.Algılanan bir sorunun yol açtığı huzursuz tepkiler. Bu aşama kendini sistemin dışında ya da ihmal edilmiş hisseden bireylerin/grupların varlığının duyulmasıdır. 2. Huzursuzluk duyan kişiler/kesimlerin bir araya gelerek organize olmasıdır. 3. Birey, grup ya da kurumlar ortak ve net bir hedef doğrultusunda protestolarını hayata geçirmek. Bu aşamada kurumsal bir örgütün varlığı zorunlu hale gelmektedir (Kendall,2008:554).

Touraine ise toplumsal hareketi geleneksel siyasetin mekanizmalarına karşı çıkan, düzene meydan okuyan bireylerin ortak davranışı olarak yorumlamıştır (Kartal & Kümbetoğlu, 2014). Touraine hareketin kendisi, hareketin karşıtı ve hareketin toplumsal bir hedefinin yani sonucunun olması gerektiğini de belirtir (Castells,2006:100). Zira yeni toplumsal hareketler kimlik merkezli hareketler olarak bir dönüşüm hedeflemektedir. Kimlik merkezli siyasetler de

gündelik hayat ilişkilerini “özel olan politiktir” şiarı üzerinden tartışmaya açmıştır ve alternatifini kurgulamaktadır.

Eleştirel teorisyenler toplumsal hareketleri iki aktörlü sınıflı yapılar üzerinden tanımlar. Wayne’e göre; emek direngendir, sermaye ise kendisine yapılan her karşı çıkışı ya da meydan okumayı bastırma, kontrol etme eğilimi taşır. Sınıf mücadelesini emeğin ve sermayenin kendi doğalarına göre hareket ettiği bir çekişme alanı olduğunun altını çizer (Wayne,2015:32). Bilginin temel güç olduğu toplumlarda bilginin üretimi ve dağıtımı çeşitli tekeller oluşturabilir. Wayne’nin Marks’tan hareketle tanımladığı sınıf çatışması, bir anlamda bilginin iktidarını kuran taraflar olarak yeniden üretilir: Bilgiye sahip olanlar ve bilgiye maruz kalanlar. Maruz kalmak sınıf çatışmasında aktif olan öznenin pasif duruma geçmesidir. Bilginin yeni bir sermaye biçimi olduğunu ve dolaşımındaki önemi fark eden sosyal bilimciler toplumsal sermayeye ait kültürel ve siyasal alışkanlıklarda radikal dönüşümler öngörmüştür.

Toplumsal hareketlerde ve bireysel alışkanlıklarda en keskin dönüşüm ise telgrafın icadından sonra üretim süreçlerinde kırılma yaratan bilgi iletişim endüstrisinin gelişimidir. Kablolu iletişim gibi nispeten bir mekâna bağımlı iletişim teknolojilerinden akıllı cihazlara dönüşen dijital teknik, kullanıcıları etkilemiş ve kitlelerin kendisine sunulanla yetinmediklerini göstermiştir. Bir yandan içeriğe katkı sunarak açık kod/açık erişim yoluyla içeriği belirleyen tüketiciler oluşurken bir yandan da bireyde internet hızı ile baş edemeyip önüne gelen veriyi sorgulamaktan uzak zihinsel bir dönüşüm izlenmektedir. Aradaki dikotomik ilişki siyasal aktörleri ve siyasal kültürleri de etkilemiştir. Yeni çağa ait sembol, imge ve kavramların kullanıldığı bir anlam dünyası inşa edilmiştir (Babacan,2016:3). Kablosuz iletişim olanakları ağ örgütlerin sağladığı hızla birlikte tartışma ve toplanma kültürünü de etkilemiştir.

1999’da, Dünya Ticaret Örgütü önünde, 2000 yılında Prag ve 2001’de Cenova’da internet üzerinden haberleşen anti-kapitalist örgütlerin küreselleşme karşıtı gösterileri olmuştur. Bu gösterilere farklı siyasetler üreten ve farklı gündemleri olan pek çok grup da (anarşist, sosyalist, ekolojist, milliyetçi) katılmıştır (Heywood,2014:365). Bu hareketlerin doğası sermayenin artan gücü ve yayılması karşısında emeği ve kimliğin alanını savunmak, itiraz edebilmektir. Uçkan’da interneti iletişim ve örgütlenme imkânı vermesinden ötürü soyut değil somut bir alan olarak tanımlamış, aynı zamanda yeni medya araçlarıyla eğitim potansiyeli taşıması nedeniyle toplumsal hareketlerin asli bir parçası olduğunu belirtmiştir (Uçkan, 2011).

Ağ kullanıcıları, toplumun kültürel pratikleri ile iktidar ve siyaset kurumlarını eşit bir mesafeden eleştirirken bilişim özgürlüğünün sınırlarını keşfetmekte ancak kavramsal manipülasyon ile karşılaşmaktadır. Castells bu bağlamda beş farklı örgütü incelemiştir. Sırasıyla ABD ve Japonya’daki dini örgütler, kültürel milliyetçi Katalanlar ile Meksika’daki topraksız köylülerin örgütlenme tarzını, Tourain’in “sosyal hareketler” analizi bağlamında mercek altına alır. Castells bu grupların iletişim stratejilerinin çıkış noktasının, grupların aidiyetlerine, temsil edilme biçimlerine duyulan huzursuzluk olduğu sonucuna varmıştır. Bu huzursuz iklimi yaratan ise toplumların küresel finans, bankacılık, medya sektörleri karşısında duyduğu güvensiz bir gelecek hissidir (Castells,2006).

Boşluk ve belirsizlik duygusu kültürel kökenlere dönüşü tetiklemiştir. Geçmişe duyulan özlem yine geçmişten çıkarılan kahramanlar yaratmıştır. Bunun yanı sıra esnek çalışma modellerinin

emek-ücret ilişkisini özellikle köylü, küçük esnaf ve memurlar özelinde olumsuz etkilemesi, düzene duyulan değiştirme/alternatif yaratma/yeni toplum inşa isteğini doğurmuştur. Dünyayı değiştirme isteği radikal örgütlerinde kullandığı bir söylem olagelmıştır. Kaotik Dünya düzeni alternatif örgütlerin varlığına ihtiyaç duyan kitleleri ağlar yoluyla yeni arayışlara itmiştir. Suriye Savaşı'ndaki aktif aktörlerden Işid'in internet üzerinde para ve cennet vaadiyle çok sayıda gönüllü bulması yukarıda sıralanan sorunların küçük insan üzerinde ne ölçüde derinleştiğinin göstergesidir. Facebook, Twitter, İstagram gibi sosyal medya sayfalarını kullanan Işid'in sadece Facebook'ta 125 bin sayfası olduğu dönemin medyasında yer bulmuştur (Odatv,2014).

Küresel ilişkilerin yoğunlaşması belirli bilinç kalıpları ile davranış örüntüleri oluşturmaktadır (Berger, 2003). Toplumların ve bireylerin birbirine benzediği tartışmalı bir küresel kültürün ortaya çıkışı pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Alternatif küreselleşme hareketleri gücün, sermayenin ve siber güçlerin belirli gruplar elinde toplanması tehlikesiyle ortaya çıkmıştır. Merkezi yönetimlerin çok uluslu şirketler aracılığıyla dolaşıma soktuğu bilginin (pandemi ve aşısı vb.) doğruluğunun sınanması ve kamu yararına kullanılması açısından bağımsız platformlara her zamankinden daha çok ihtiyacımızın olduğu ortaya çıkmıştır. Pandemi koşullarında uygulanan kısıtlama ve sokağa çıkma yasaklarının merkezi yönetimlerin otoriter yanını ortaya çıkarması, demokratik kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum temsilcilerine kapalı kararlar alması, farklı sosyal grupların politik katılımının eksikliğini ve özgür bilginin dolaşımının önemini göstermiştir (Saydam Sanver,2020).

2.5 Savunuculuk ve Lobi Faaliyetleri

Ağ örgütleri ilk iki bölümde vurgulandığı üzere yeni medya ve iletişim teknolojisinin olanaklarını kullanarak hedeflerin duyurulması, eylemlerin planlanması ve iktidar aygıtları karşısında yeni bir söylem üretilmesi yoluyla hareket etmektedir. Tekelci yapıların karşısında örgütsüz halde bulunan birey, özerk ve bağımsız birimlerde bir araya gelmiştir. Birimlerin sayısı arttıkça karar organları da artacağından demokratik süreçlerin daha sağlıklı işleyeceği öngörülmüştür. Karşılıklı güven ve önceden belirlenmiş ilkeler karar süreçlerinde olası karmaşa ve anlaşmazlıkları önleyen etkenlerdir.

Savunuculuk, mevcut siyasal ve ekonomik yapıdan huzursuzluk duyan özellikle, dezavantajlı kesimlerin yasaları kendi lehine değiştirmek için karar vericileri etkileyebilme girişimlerinin genel adıdır. Hak savunuculuğu bu anlamda dezavantajlı kesimlerin fikrî takibi ve kararlı itirazları ile ısrarlı bir tavır geliştirmedir. Savunuculuk, örgütlerin toplumsal çıkarlar doğrultusunda herhangi bir kamu politikasını etkileme girişimidir. Bu girişimler değiştirmeyi olduğu kadar sorun ya da engel hakkında farkındalık yaratmayı, var olana öneri ve taleplerle katkı sunmayı da içerir. Tilly'e göre kolektif hareket sınıf, sendika, parti, dini ve etnik grup gibi birlikteliklerin ortak çıkarlarının ifadesidir. Sosyal hareket, talepler ve mücadeleyi içerir. Gücü elinde tutanlara karşı sınıf ya da sosyal pozisyonlarından ötürü zayıf konumda olanların taleplerini içermektedir (Tilly,2008:21). Toplumsal hareketler dijital teknolojiler sayesinde dönüşmüştür. Hareketlerin söylemlerinde ve savunuculuk çalışmalarında kampanyalar, mitingler, basın açıklamaları, amaca yönelik kolektif çalışmalar yapmaları onları klasik siyaset biçiminden ayırır (Tilly,2008:170). Savunuculuk kavramı sıkça lobicilik ile karıştırılır. Doğrusu

lobicilik çalışmalarını da içeren ama daha geniş bir kapsama sahip faaliyetler bütünüdür. Savunuculuk, kamu idaresi dahil iktidar biçimlerine karşı üretilen siyaset olarak ekonomik-sosyal ve diplomasi sahalarını da etkiler.

Ağ tabanlı örgütler insanın politik varlığının kolektif ifadesidir. Savunuculuk, ağ örgütlerinin iş birliği içindeki ortaklarına ve kamu otoritelerine bireyin/grubun karşılaştığı sorunları, nedenlerini, çözüm önerilerini göstermektir. Olson'a göre örgütlerin gelişimi ve sürekliliği üyelerin çıkarlarını korumak adına harekete geçmeleriyle mümkündür. Bireylerin/grupların çıkarını korumak doğrultusunda adım atmıyorsa işlevsel değildir. Örgütler, sosyal ya da kültürel bağlamda ilan ettikleri talepler hakkında herhangi bir çaba göstermiyorsa organizasyon sayılmazlar (Olson, 1998).

Ağlar, taleplerinin tanınması, kabul görmesi için çeşitli araçlardan faydalanmaktadır. Elektronik tabanlı sistemler bunlardan en güncel olanıdır. Ağlar bu yolla hem güncel olanı izlemekte hem de eylem repertuarını zenginleştirmektedir. Bilgiyi işleme, dağıtımına sokma ve erişilebilirlik yeni teknolojiler sayesinde hız kazanarak, kolektif çalışmalarda savunuculuk faaliyetlerini daha etkili kılmıştır. Ağ hareketleri internet sayesinde e-aktivizm denilen yerinden aktivizm kavramı ile tanışmıştır. Bu aktivizm türü, eylemlerin organizasyonlarına ve maliyetlerine ilişkin sorunları büyük oranda ortadan kaldırdığı, aynı zamanda bireyin inisiyatifini öne çıkardığı için kaldıraç etkisine sahiptir (Earl&Kimport,2011:10)

Etkili bir savunuculuk için şu sorulara cevap aranmalıdır: Konu nedir? Çözüm nasıl gerçekleştirilir? Savunuculuk faaliyetleri sonunda elde edilmesi beklenen sonuç nedir? Alınan sonuç kimleri kapsamaktadır? Savunuculuk kapsamında düzenlenecek kampanyalar ve iletişim tarzı nedir? Eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için yeterli kaynak var mıdır? Eylemlerin etkili olabilmesi için stratejik planlama tasarlanmış mıdır? Kampanyalar sonunda ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi (ICM, 2019).

Örgütler, kamuoyunu belli konularda bilinçlendirecekleri veya farkındalık yaratacakları kampanyalar düzenler. Karar vericilerle iş birliği yapmak, çeşitli eylem enstrümanlarını kapsayan aleyhte tavrı almak sıkça başvurulan yöntemlerdendir. Olumlu bulunan yasa, politika veya programların destekçi sayısını artırmak kadar, yasa, politika veya programın kamuoyu gündemine getirilmesini de savunuculuk kapsamında gerçekleştirir (Tacso,2017) Medya ve sosyal medya kullanımı bu bağlamda oldukça önemlidir. Ağ hareketleri benzer düşünen gruplarla bağlar kurmaktadır. Taleplerini gerçekleştirme noktasında ulusal düzeyde yerel, bölgesel ya da merkezi hükümetin temsilcileriyle görüşebilmektedir. Ağ hareketlerinden bazıları, yürürlüğe konulacak politikalardan etkilenecek kesimleri karar alıcılarla yan yana getirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalarla ilgili toplantılar, geniş katılımlı zirveler ve basın açıklamaları yapmak ağ örgütlerinin etkinlik repertuarındandır. Çevre, kadın, çocuk örgütleri gibi pek çok toplumsal ve sınıfsal katmandan kişiler bu yolla taleplerini doğrudan iletme imkânı bulabilmektedir. Savunuculuk ve lobi çalışmalarında hedeflenen geleneksel algı ve alımlama sürecinde zihniyet değişimi yaratabilmek, bireyin politik varlığının altını çizerek müdahil olma kabiliyetini geliştirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU POLİTİKASI OLARAK SOSYAL POLİTİKA

Politika (Politike), antik Yunan'da “şehir” anlamına gelen “polis”ten türetilmiştir. Şehre ait kaynakların nasıl pay edileceğinin organize edilmesi olarak da tercüme edebilecek politika (İtalyanca “politica” ve İngilizce’de “politics”) köken anlamına uygun düşecek şekilde; devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı olarak kabul edilir. Politics’in bir diğer anlamı “policy” ise bir devletin toplumu oluşturan tüm unsurları (sendikalar, siyasi partiler, dernekler, vakıflar) karar verme süreçlerine dahil ederek faaliyet göstermesidir. Bu anlamıyla karar alma ve uygulama safhaları kamunun siyaset üretme zeminidir (Nişanyan,2017).

Politika kavramı Türkçe’de başına kamu, sağlık, eğitim, konut, iç güvenlik, dış gibi sözcükler getirilerek kullanılır. Politikaları belirleyen siyasi iktidarlardır. Kamu politikaları oluşturulurken hükümetlerin siyasal geçmişleri yanında güncel ihtiyaçlar ya da taleplerde etkilidir. Merkezi iktidarlar ideolojik söylemleriyle uyumlu olarak sadece yapmayı değil yapmamayı da tercih edebilir. Kamu politikaları, iç ve dış güvenlik, savunma ihtiyacı, eğitim, sağlık ve dış politika gibi pek çok sahada yürütülen siyasetler ve kararlar sürecidir.

Kamu politikalarında karar alma boyutu önemlidir. Sorunların doğru tahlili için gerekli bilgilere ulaşmak, ortak akıl süzgecinden geçirilmiş rasyonel ve yerinde çözüm önerileri üretmek, yönetimin sürdürülebilirliğini de etkilemektedir. Alınan kararların sorunları ortadan kaldırması ya da minimize etmesi beklenir. Çözüme dahil olanların sürece nasıl katkı sunacağı hangi aktörlerin öne çıkacağı da karar vermenin önemli adımlarıdır. Tüm bunların sonucunda kamusal hizmet üretimi ortaya çıkar.

Kamu politikalarında söylem ve eylem tutarlılığı toplum açısından çok katmanlı bir süreçtir. Gerek taleplerin doğru anlaşılması gerekse de etkili çözüm yollarının bulunması hizmetin niteliğini de belirleyecektir. Kamu hizmetlerinin maliyeti doğrudan ya da dolaylı elde edilen vergiler aracılığıyla olmaktadır. Buna göre, çeşitli kalemler altında toplanan vergiler eğitim-sağlık hizmetleri, yol ve konut yapımı, sosyal güvenlik ve savunma gibi alanlarda kullanılmaktadır (Sevük&Akın,2019).

Kamusal politikaların halka arzının yollarından biri kamusal söylemdir. Arz biçimi söylemin niteliğini de etkileyen önemli bir unsurdur. Postman bu olguyu, iktidarların medyayı kullanma biçimlerine odaklanarak açıklar. Ona göre; birey elektronik medyanın bombardımanı altındadır. Edindiği haberler, beyan ettiği fikirler ve ne bildiğinin bilgisi bu bombardıman altında şekillenmektedir. Fikirlerin ifade ediliş biçiminin çoğu zaman fikirlerden önemli olduğu gerçeğinden hareketle, iktidarların medya eliyle bireyi yönlendirme kapasitesinin endişe verici olduğunu da ekler (Postman,1994: 38-41). Bu açıdan kamusal politikaların oluşturulma sürecinde her aşama şeffaflık, hesap verilebilirlik ve fayda ilkesi gözetilmeli bireyin bu sürecin önemli bir aktörü olduğu gerçeği vurgulanmalıdır.

Kamusal politikaların etkisi toplumsal grupların hareketlerine bakarak değerlendirilebilir. Mevcut kamusal politikaların kapsamı, sağladığı fayda, bireyin-toplumsal sosyal dışlanmışlığını azaltması ölçüsünde memnuniyeti sağlayacaktır (Della Porta&Diani,2020:320)

Kısa vadeli ve bir kısım grubun çıkarı adına alınacak siyasi kararların yol açacağı zararlı etki, kararlardan etkilenecek toplumsal grupları olduğu kadar ülke kaynaklarının israf edilmesine de yol açacaktır. Politika yapım sürecinde doğrudan ya da dolaylı etkilenecek tüm bileşenlere yer verilmelidir. Sendikalar, dernekler, ağ örgütler, yerel idareler, merkezi yapının temsilcileri genelin iyiliği adına koordineli çalışmalı, yanlış alınan stratejik kararların sonuçlarının da geneli bağladığı bilgisiyle hareket etmelidir.

Kamusal politikalar kamuya ait işlere karışma ve düzenleme işidir. Bu düzenleme işi bir ülkedeki siyasi yapının tercihinine göre üç şekilde yapılmaktadır: Parçacı, toplumsal ve tümcü. Parçacı politika devletin sadece belli konularda devreye girdiği, yapılan işler arasında bir bütünlük olmadığı, günü birlik siyaset modelidir. Toplumsal ya da sosyal politikacı model ise özellikle korumalı gruplar için geliştirilen politikalar. Tümcü model ise ilk ikisinin tutarlı ve sağlıklı bir bileşimidir. Vatandaşların ihtiyaçları saptanırken gerekli yasal hukuki düzenlemeler tam olarak gerçekleştirilir (Kartal,2007:2-3). Aşağıdaki bölümde tümcü politikalar kavramı ve tarihçesi ele alınmıştır.

3.1 Sosyal Politika –Devlet ilişkisi

Sosyal politika genel bir tanımla, üretilen toplumsal refahın yine toplumun tüm kesimlerinin faydalanacağı şekilde eşit ve adil paylaşımıdır. Sosyal politikaları devlet kavramı ile ilişkisi üzerinden ele almak konuyu kavramak adına bütüncül ve tutarlı bir bakış kazanmamızı sağlayacaktır. Sosyal politikalar üretimi örgütlü kurumsal bir yapı olan devletin görevidir. O halde devlet nedir, nasıl tanımlanmıştır, üretim ve paylaşım ilişkilerine bakışını etkileyen dinamikler nelerdir? Bu bölümde farklı ideolojilerin devlet kavramına nasıl yaklaştığı ele alınacaktır.

Yerleşik yaşama geçilmesi, toprağın işlenmesi, hayvanların evcilleştirilmesi ile başlayan mülkiyet ilişkilerinin tarihi, çatışmaların ve köle emeği kullanımının da tarihidir. Antik çağlardan günümüze devlet ve devlet-birey ilişkisi incelendiğinde, üretilen toplumsal zenginliğin belirli bir kesimin elinde toplandığına, kadınlar başta olmak üzere pek çok toplumsal grubun ise bu zenginliğin dışında bırakıldığı görülmüştür. Kadınlar, köleler, engelliler, hükümlüler, toprağa bağlı köylüler gibi birbirinden farklı kesimlerin göz ardı edildiği uzun bir tarihsel dönemin değişmesi Fransız Devrim ile olacaktır. Devrim ile şekillenen yurttaşlık hakları “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” temelinde yeniden şekillenecektir.

XIX. yüzyılda ulus devletlerin ortaya çıkışı ile tebaa statüsünden yurttaş statüsüne geçen insanlar için devlet kavramı da değişmiştir. Hak ve özgürlüklerin çerçevesinin çizildiği demokratik değerler ve hukuk devleti tanımlarının ortaya çıktığı modern çağda bireyin ihtiyaçları, yoksunlukları, refahın adil paylaşımı gibi konular yeniden ele alınmıştır. Yurttaş hakları ile devletin kavramsal ve pratik yanı hakkında tartışmalar derinleşmiştir. Liberaller, cumhuriyetçiler, idealistler, sosyalistler ve anarşistler açısından devlet; müdahale ettiği alan, sınırlılıkları ve egemenlik hakları bakımından farklı tanımlanmıştır. Devlet; bir arada yaşama eğilimi olan insan gruplarının ortak yaşamının en üst noktası, ussal aklın ürünü ya da Hobbes’un yaklaşımıyla doğal durumunda anarşiye ve savaşa yol açacak bireyin gücünün kontrol edilebildiği ve özgürleşebildiği bir toplumsal üründür (Bobbio, 2011).

Devlet ilk çağ dünyasından itibaren bireyin güçsüzlüğü, acizliği ve doğuştan kötü olduğu savları üzerinde kurgulanmıştır. Klasik liberal anlayışa göre, insanın kötülüğünü sınırlayacak bir duygu yoktur; toplum halinde yaşamasına imkân verecek kuralların sistematize edildiği düzen ancak devletle mümkün olacaktır. İdealistlere göre, devlet “en üst iyi” olandır ve ilahi gücün yeryüzünde temsilcisidir. Mülkiyet hakkının koruyucusu olan devlet yurttaşların hak ve özgürlüklerinin teminatıdır. Bu nedenle bireyin kayıtsız itaati gereklidir. Yine aynı nedenle bireyin itirazı yersizdir; itirazların itaatsizlikleri körükleyeceği bunun da kargaşaya yol açacağı düşünülmüştür.

Liberal düşünürler Hobbes ve Locke yönetenle yönetilenler arasında bir sözleşmenin varlığına inanmaktadır. Hobbes güçlü bir monarşinin mümkünse otoriter bir yönetimin bireyin faydasına olacağına inanmaktadır. Ona göre; güvenlik özgürlük duygusundan üstündür. Bu yüzden en kötü yönetim bile bireyin doğa durumunda yaşayacağı kaostan daha iyidir. Locke’ta Hobbes gibi monarşi yanlısı olmakla birlikte iktidarların olası sorumsuz ve keyfi yönetim anlayışına karşıdır. Devletin işi mülkiyet başta olmak üzere özgürlükleri teminat altına almak ve yaşama garantisi sağlamaktır. Ancak devlet bu yükümlülükleri yerine getirdiğinde vatandaşların koşulsuz itaati gereklidir. Devletlerin sorumluluklarını ihmal ettiği noktada Locke vatandaşların itiraz ve direnme hakkı olduğunu belirtir (Heywood, 2013:53-54) Liberaller, devletin doğası gereği kötü olduğunu ileri sürmüştür. Devleti yönetenlerin sınırsız güç tutkusuna kapılıp zorunlu bir iradeyi dayatması, bireyin özgürlüklerini sınırlayacaktır. Eşit toplumsal haklara sahip olmasına rağmen, bireyin hak ve özgürlükler alanına çizilecek sınırlar nedeniyle devlet zorunlu kötüdür. Liberaller için en iyi devlet en minimal olandır. Devlet sadece, iç ve dış güvenliği sağlamalı ve anayasa başta olmak üzere kabul edilmiş tüm sözleşmelere uyulmasını denetlemekle yükümlü olmalıdır (Heywood,2013:128).

Keynezyenci refah uygulamalarının rafa kalktığı 70’ler sonrası liberal anlayış yeni sağ ya da bilinen anlamıyla neo liberalizm olarak güncellenmiştir. Klasik liberalizm ile Muhafazakâr ideolojinin iyi bir uyumu olan yeni sağ düşüncesi için de devlet organizasyonu olabildiğince sınırlı olmalıdır. Yeni sağ liberalizmden ödünç aldığı devlet karşıtlığını Muhafazakâr değerlerin korunması şartıyla piyasanın hizmetine sunmuştur. Neo liberal politikaların İngiltere’deki temsilcisi Thatcher’ın refah devleti uygulamalarını rafa kaldırdığının ilanı olan “Toplum diye bir şey yoktur; tek tek kadın ve erkekler ile onların aileleri vardır” söylemi piyasa toplumunun ifadesidir; devlet toplumdan ayrıdır ve kimseden sorumlu değildir (Davies,2020) Thatcher hükümetinin sendikaların gücünü kırarak özgürlük alanını daraltmak istemesi de muhafazakâr anlayışın keskin bir yansımasıdır (Demirkaya, 2019a)

Yeni sağ için önemli olan bireyin girişimci gücü ve gönüllü yönüdür. Bireyler rasyonel tercihler yapmaya yönlendirilmeli ve piyasanın devamlılığı sağlanmalıdır. Yeni sağ politikalar bu açıdan sosyal yardımların bireyi tembelleğe iteceğini ve sorumluluk duygusunu zayıflatacağını savunur (Heywood,2013:104). Neo liberal politikaları benimseyen yeni sağ ilk olarak emek gücü üzerindeki denetimi artırır. Sendikaları ve örgütlü yapıları dağıtır, emek piyasalarını farklı ücret uygulamaları ile esnek çalışmaya iter. Cinsiyetçi, rekabetçi ve adaletsiz bir toplumsal yapıya yol açar. Çok uluslu şirketler ve ulusal sermaye yararına sosyal harcamaların kısıldığı, çevresel ve ekolojik boyutu önemsizleştiren aşırı üretim isteği, adil ve etik bir servet bölüşümünü imkânsız hale getirecektir (Harvey,2015:172) Polanyi’ye göre;

liberal kuram her ne kadar eşitlik, özgürlük, adalet kavramlarını öne çıkarsa da çıkar gruplarıyla piyasanın sınır tanımaz isteklerine onay vermesi nedeniyle insan doğasıyla uyumsuz (Polanyi, 2020).

Neo liberal uygulamaların sosyal adaleti zayıflatması ve ülkeler nezdinde eşitsizliği derinleştirmesi sosyal liberalizm düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Sosyal liberalizmin en ünlü temsilcisi John Rawls'dir. Liberal uygulamaların devlet tanımından vazgeçmemekle birlikte fırsat eşitliği ilkesine özel bir vurgu yapar. Kaynakların sınırlı olması bireylerin onlara erişimini zorlaştıracaktır (Rawls,2006:92). Devlet bu noktada dezavantajlı gruplara adalet nosyonu bağlamında destek olmalıdır. Rawls; fırsat eşitliğinin neo liberal uygulamalarının vahşi yönünü törpüleyeceğine inanır (Kocaoğlu,2015).

Liberal düşüncenin devlete karşı mesafeli tutumu devleti ele geçirenlerin güç sarhoşluğuna kapılma endişesine dayanmaktadır. Bu yüzden devlete sınırlı bir görev alanı biçmiştir. Muhafazakârların da devlet düşünceleri çok farklı değildir. Kamu düzeninin sağlanmasının gerekliliğine inanan bu düşünceye göre devlet gereklidir ancak gücü kontrol edilmelidir (Eroğul, 1990) Muhafazakâr düşüncenin kökleri Fransız İhtilali'ne dek uzanmaktadır. Din ve geleneksel değerlerin korunmasından yanadır. Bu yüzden devlet otoritesine pragmatik bir ihtiyaçla bağlıdır. Manevi değerler cinsiyet ayrımını ve yaş hiyerarşisini de içerdüğinden eşitlik fikrine sıcak bakılmaz. Seküler ve aydınlanmacı fikirlerin toplumun dokusuyla uyumadığını inanılır. Muhafazakâr düşüncenin referans adı Edmund Burke'tür. Burke Fransız İhtilali'nin ardından yaşanan radikal değişimlere karşı çıkarak İngiliz evrimci görüşü desteklemiştir. Evrimci görüşe göre; geleneksel yapılar devam ettirilmeli, tarihsel süreçte oluşmuş çeşitli kurum ve pratikler korunmalıdır (Duman, 2004).

Liberal ve Muhafazakâr düşünürlerden farklı olarak Rousseau bağlayıcı bir sözleşmeye inanır. Onun için devlet; ahlaki bir zeminde yurttaşların özgür iradesiyle belirlenen bir toplumsal sözleşmedir. Bireyler hak ve özgürlüklere doğuştan sahiptir ve toplumsal sözleşme her iki tarafı da bağlar. Egemen varlık olarak yönetenler ne kadar kutsal ya da dokunulmaz olursa olsun sözleşmenin bağlayıcılığı sayesinde sınırları aşamaz, yurttaşlarına zarar veremez. Bu durum yöneten ve yönetilenlerin karşılıklı dayanışmasını getirecektir. Toplum sözleşmesi insanları mülkiyet ve zekâ bakımından değilse de haklar bakımından ve hukuk önünde eşitleyecektir (Rousseau,2012: 18-21).

Devletin, Tanrı'nın dünyadaki tezahürü olduğunu yazan Hegel'e göre toplum sözleşmesi kabul edilemez. Devlet bireyi de kapsayan genel bir iradenin sahibidir. Bu açıdan devlet, halkın etik iradesinin ortaklaştığı bir alandır. Bu düşünce onun Rousseau ile kesiştiği noktadır. Hegel devletin akli bir oluşum olduğunu belirterek, bireylerin yaşamlarına sınırlamalar getiren rastgele bir organizasyon olmadığını altını çizer. Devlet kavramını idealist bir çerçevede yorumlayan Hegel ruh kavramını, sübjektif, objektif ve mutlak olarak üçe ayırır. Objektif ruh; aile, sivil toplum ve devleti kapsayan objektif ahlak anlayışına yaslanır. Sivil toplum ve devlet ayrımını net bir şekilde yapan Hegel için devlet ahlaki bir yapıdır ve objektif ahlak düşüncesinin fiili karşılığıdır (Uyanık,2020).

Fichte Hegel gibi devletin üst belirleyen olduğu durumun savunucusudur. Fichte'ye göre; devlet vatandaşlık antlaşmasıyla tüm yönetilenleri kapsayan bir sözleşmeye dayanır. Yurttaşlar

bu sözleşmeye uymak zorundadır devlet ise mülkiyet ve kişinin yaşam güvenliğini onun adına korumak zorundadır. Fichte'nin idealize ettiği devlet, akıl ve reel olmak üzere ikiye ayrılır. Kimsenin dışlanmış ve tehdit altında hissetmediği özgürlüklerin garantisini sunan devlette politika yapımcıların asli görevi reel devlet ile asli devlet arasındaki mesafeyi kısaltmaktır (Topakkaya,2018:184-187). Fichte yaşama, çalışma, eğitim gibi mülk edinme hakkını da temel haklar arasından sayar. Yaşayabilmenin koşulu olarak da çalışmayı gösterir. Ne var ki herkes bu şansa sahip değildir. Bu durumda çalış (a)mayan insanlara toplumun yardım etmesi gereklidir. İşsizliğin önlenmesi ancak akılsal ilkelere göre kurulmuş devletlerde mümkün olacaktır.

Marks devleti toplumsal çürümenin kaynağı sayarak Hegel'in keskin bir eleştirisini yapar. Devletin uygun toplumsal koşullar oluştuğunda ortadan kalkacağını belirtir. Üretim güçlerinin gelişimindeki belirli bir aşamada sınıfların ortaya çıktığını, devletin; sınıflar arası doğacak çatışmalarda üretim araçlarının ve kaynakların sahibi olan egemen sınıfın lehine taraf olacağını savunmuştur. Paris komünü deneyimini çözümleyen Marks, komünde gerçekleştirilen pratiklerin yeni bir toplumsal ve siyasal formun habercisi olduğunu yazar. Devlet aygıtının ortadan kalkmasıyla eğitim parasız hale gelecektir. Düzenli orduya ve siyasi niteliğinden arınmış polise ihtiyaç kalmayacak, gereksiz unvanlar kalkacak, ücretler eşitlenecek ve halkın taleplerini dinlemeyen seçilmişler koşulsuz geri çağrılacaklardır (Marks,2016).

Engels'de Hegel'in devlet tanımına karşı çıkmıştır. Ona göre devlet; toplumdan doğmuş ancak süreç içinde ona yabancılaşmış bir organizasyondur. Ortaya çıkışında özel mülkiyet kavramının önemine dikkat çeken Engels, sınıflı toplumların ortaya çıkışındaki etkisini belirtir. Bu etki küçük bir mülk sahibi kesimin hiçbir şeyi olmayan çoğunluğu kontrol etmesine yaramaktadır. Engels'e göre devletin gücü; halktan ayrı örgütlenmiş bir kamu gücü olmasından gelir (Engels,1990;122) Lenin'de devlet olgusunun sınıflar arasındaki çelişkinin uzlaşmaz bir ürünü olduğunu ve tarihsel sürecin bunu kanıtladığını belirtmiştir (Lenin,2012).

Devlet kavramına en sert karşıtlık ise anarşist kuramcılardan gelmiştir. Sadece devlete değil, devleti oluşturan tüm kurumlara ve hükümetlere karşı olan Anarşist kuram için, bireylerin tercihi devletsiz bir toplumdan yanadır. Devlet bir baskı ve zor aygıtıdır. Üretilen toplam refaha zor aygıtlarıyla el koyar ve bir avuç seçkine pay eder. Bu bağlamda bireyin özerkliğine ve özgürlüğüne doğrudan bir müdahale vardır. Anarşist kuram bu durumdan kurtulmanın yolu olarak özerk kitlesel örgütlenmeleri ve kendinden eylemliliği görür. Kuram devlete alternatif yapılar olarak, iş birlikçi ve hiyerarşi karşıtı toplumsal formlara inanır (Heywood,2013:193). Proudhon ve Kropotkin kuramın önemli temsilcileridir. Anarşist düşüncenin hayata geçirildiği bir yönetim ya da devlet yapısı olmamasına karşın siyasal hayata katkıları ve yansıması önemli olmuştur.

Tablo 3: İdeolojilere göre devlet tanımı

İdeolojiler	Düşünürler	Devlet Tanımı
Liberalizm	Hobbes Locke, John Rawls	Tarafsız, tüm vatandaşların ihtiyacına cevap vermeli. Mülkiyet, güvenlik ve yaşama hakkı dışında karışmamalı
Muhafazakârlık	Hobbes, Edmund Burke, Jeremy Bentham, Benjamin Disraeli	Düzen, otorite, hiyerarşi ve disiplin önemlidir. Devlet geleneksel toplum ait değerlerin koruyucusu olmalıdır. Özgürlükler değil güvenlik önemli
Eleştirel Kuram	Marx, Engels, Lenin Auguste Blanqui, Herbert Marcuse, Gramsci, Georg Lucâs	Siyasi iktidar sınıf çıkarlarını yansıtır ve sermaye yararına hareket eder. Kolektivisttir.
Yeni Sağ	Friedrich Hayek, Milton Friedman, Robert Nozick Margret Thatcher	Müdahaleci yönetim, liberal ekonomi, serbest piyasa geleneksel değerler, hak temelli anlayışa karşı olmak
Anarşistler	William Godwin, Emma Goldman, Proudhon, Bakunin ve Kropotkin	Devlete, devletin kurumları olan hükümet ve hukuka karşıtlık, doğal düzen, serbest politik eşitlik ve mutlak özgürlük

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2 Sosyal Politika Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Üzerinde uzlaşmış bir tanımı olmamakla birlikte sosyal politika; ekonomik, teknolojik ve toplumsal alanlardaki gelişimin güç ilişkilerine yansımadır (Talas, 1992: 13). Alan yazınında bu kavramın tanımına ilişkin farklı görüşler vardır. Bir kısım görüş, sosyal politika kavramındaki “politika”ya odaklanırken, bir başka görüş devletin piyasaya müdahalesini içeren “sosyal” kısmı ile ilgilenmiştir. Endüstri devrimiyle sayıca artan işçi sınıfı, kentlerin oluşma sürecini hızlandırmıştır. Kent nüfusunun artışı ile kamu idaresi ve hizmet sektörü eş zamanlı gelişmiştir. Emek yoğun işlerde çalışanların sayıları arttıkça ücretler ve ücretlerin satın alma gücü de modern siyasal ve ekonomi biliminin konusu olmuştur. Bu anlamıyla sosyal politika; işçi-işveren ilişkilerinin yanı sıra, işçilerin sermaye karşısında örgütlü pazarlık gücü oluşturmaları ile buna devletin tutumunu ve ilgili mevzuat düzenlemelerini kapsamaktadır (Talas,1992:13).

Thomas More; toplumda eşitsizliğin ve mutsuzluğun kaynağı saydığı özel mülkiyetin kaldırılmasını XVI. yüzyılda yazdığı Ütopya (Utopia) adlı eserinde anlatır. More; sahiplik ilkesinin toplumsal çürümenin ve yozlaşmanın kaynağı olduğu düşüncelerini kitabıyla aynı adı verdiği ada devletinde kurgular. Yazara göre; devletin varlık sebebi yurttaşlarının refahı içindir. Uzun çalışma saatlerinin kısaldığı, insanların boş zamanlarında sanat ve sporla uğraştığı adada, eğitim meselesi; küçük bir azınlığın hakkı olmaktan çıkmış ve cinsiyet gözetmeksizin toplumun her kesimine yayılmıştır. Kitabında eşitlik ilkesi gereği genel oy hakkını da savunur. More, “Ütopya” aracılığıyla sosyal politika kavramının ilk inşacılarından olmuştur (More,2019).

Sosyal politikalar dar anlamıyla, devletin mevcut sınıflar arası ilişkilerde hukuksal yapıyı ve toplumsal düzeni korumaya dönük gayretleridir. Burada sınıflar arasındaki eşitsiz gelişimde sömürüyü engelleyen bir tutum görülür. Geniş anlamda ise toplumun bütününe odaklanan

sosyal sorunlar hakkında, çözümçül yaklaşımla eşitlik ve adalet sağlayan bir nitelik kazanmasıdır. Özetle sosyal politika; üretilen toplam gelir ve bu gelirin hakça bölüşümü ile yeniden planlanan eğitim, sağlık, barınma hizmetlerinin toplumun çıkarları adına korunmasıdır (Serdar,2019).

Sosyal politika uygulamaları aynı zamanda toplumsal sınıflar arasında bir denge kurma girişimidir. Kavramın ortaya çıkışı sanayi devrimi ile olmuşsa da XVI-XVIII yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan parasal genişlemenin sonuçları ile yakından ilgilidir. Kentlerin oluşumu ile toprağından kopan yoksul köylülerin merkeze akın etmesi, üretim biçiminin değişimiyle artan işsizlik ve büyük bir çoğunluğun yaşadığı derin sefaletin görmezden gelinemeyecek bir durum alması, hükümeti ve elit kesimi önlem almaya itmiştir (Buğra,2018).

Orta çağın sonları ile sanayi devrimi arasındaki dönem (XVI-XVIII yüzyıllar) Merkantilist dönem olarak bilinir. Bu dönem yeni kıtaların keşfi başlamıştır. Buluşlar çağı olarak adlandırılan Merkantilist devirde ulaşım, iletişim ve üretim biçimlerinde değişimler yaşanmıştır. Değişim sayesinde hammadde, köle emeği ve yeni ürünler Avrupa kıtasına taşınmış ve oluşan sermayenin birikim süreci İngiltere’de parlamento eliyle “çitleme” hareketini körüklemiştir. Çitleme; yeni zenginlerin soylularla ortak hareket ederek devlete ait toprakları işleyen köylülerin vergilendirilmesi ve topraklarının çitlerle çevrilerek mülksüzleştirilmesidir. Ağır vergiler yoksul köylülerin topraklarını bırakıp şehirlere göçüne sebep olmuştur. Mülkiyet hakkının kutsallığının yeni oluşan sermaye sınıfı lehine devletin aracılığı ile bozulması ve tarım işçilerinin topraksızlaşması yoksulluğu, dilenciliği, salgın hastalıkları ve gasp-hırsızlık suçlarının sayısının da katlanarak artışına sebep olmuştur (Buğra,2018:33). Avrupa’da İngiltere ile başlayan bu hareket İspanya ve ardından Fransa’da görülmüştür. Sosyal politikaların ilk hareket noktası sayılabilecek çitleme hareketleri sonucu sadaka reformu soyluların gündemine gelmiştir. Bu reformla hedeflenen, yoksulluğu ve onu doğuran koşulları ortadan kaldırmak değil, yoksullara günü kurtaracak kadar yardım etmek, zengine hayırseverliği ve cömertliğini gösterme fırsatı vermektir. Kötü ve günahkâr kabul edilen yoksullar içinse daha fazlasını istemelerinin önüne geçmektir.

Manifaktür dönemin sona ermesiyle ile el işi üretim yapan çalışanların işsizler ordusuna katılması, Fransız Devrimi’yle yığınların ayaklanması, 1830-48 Savaşları, Avrupa’da büyüyen toplumsal öfkenin bir sosyal patlamaya dönüşmüş tarihsel dönemeçleridir. Gerek Marks gerekse de Engels İngiltere’de işçi sınıfının durumunu gözlemledikleri dönemin siyasal atmosferini bu trajedi üzerinden analiz etmiştir (Serdar,2019). Ağır çalışma koşulları dönemin edebiyatçılarını da etkilemiş, halkın sefaleti, çocuk ve maden işçilerinin yaşam koşulları ünlü “Sefiller” ve “Germinal” adlı romanlarda işlenmiştir.

Sanayi devriminde yaşanan sıçrama yetişkin erkekler kadar kadın ve çocukları da üretim alanına çekmiştir. Artan işçi sayısına rağmen sağlıksız koşullar altında uzun çalışma saatleri iş kazaları ve ölüm oranlarını da katlamıştır. İşverenlerin çalışma riskleri ve riskler karşısında önlem almakta çekimser yaklaşımları işçi sınıfının tepkisini büyötmüştür. Erken sanayileşme dönemi yönetici sınıfın önlem almak yolunda ağır kanlı davrandığı ve taraf olmaktan uzak kaldığı bir dönemdir (Engels,1997:71).

Sosyal politika uygulamalarının ilk uygulamalarından sayılabilecek yasalar sırasıyla 1802 ve 1819 yılında çıkarılmış, çocuk işçiliğine dair yaş ve çalışma süresi sınırını düzenleyen kanundur. İngiltere hükümetleri çıkardıkları yasalar ile on yaşından küçük çocukların çalışmalarını yasaklamış ve mesai sürelerini 10 saat olarak belirlemiştir. Çalışma hayatının iş güvenliği ve iş güvencesi gibi önemli maddeleri yine bu kanunlarla konuşulmaya başlanmıştır. İngiltere'nin ardından Fransa'da çocuk işçilerin hafta sonu çalıştırılmalarını engelleyen ve yaşlara göre iş yerinde geçirdikleri saatleri azaltmayı öngören kanun değişikliklerini kabul etmiştir (Demir,2012). Çocuk işçilerin ardından kadın çalışanlar için de kararlar alınmış doğum ve hafta sonu izinlerinde insani yaşam ilkesi gözetilmiştir. Fransa'da 1884 yılında işçilere sendikalaşma hakkının tanınması ile modern hukuktan ve sosyal düzenin çalışanlar lehine tesisinden söz edilmesi mümkün olmuştur.

1880 öncesi hayırseverlik merkezli yardımlar sanayileşmenin ve sendikal faaliyetlerin artmasıyla nitel değişime uğramıştır. Almanya'da Bismarck modeli ya da Alman modeli olarak bilinen sosyal güvenlik sisteminin uygulamaya konması, işçilerin Paris Komünü deneyimlerini sağlık alanına taşımasıyla sendikal örgütlülüğü yükseltmesi ve Marksist düşüncenin güç kazanması gerekçesiyle olmuştur (Serdar-2019). Bismarck modeli başlangıçta düşük ücretli sanayi işçilerini kapsamış ardından diğer ücretlileri de kapsam içine almıştır. 1883'te hastalık sigortası, 1884'te iş kazası sigortası ve 1889 tarihinde ise sakatlık ve yaşlılık sigortaları kabul edilmiştir (Korkusuz ve Uğur, 2018: 69).

Devletin sosyal politikalar ile ekonomiye müdahaleci rolü, çalışan kesimin oransal artışıyla paralel seyretmiştir. Bu müdahalelerin en büyük nedenlerinden biri radikal değişim isteklerine ket vurma gerekçesidir. Almanya'da başlayan reform dalgaları I. Dünya Savaşı, Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik dengesizlik ile İngiltere'yi de etkilemiştir. 1942 yılında Sir William Beveridge'in hazırladığı sosyal güvenlik raporu sosyal risk ve devletin rolü kavramlarını yeniden ele alınmıştır. Raporda "beş dev" toplumsal sıkıntı cehalet, yoksulluk, işsizlik, hastalık ve mahrumiyet tanımlanmış ve çözüm yolları önerilmiştir (Heywood,2013:72). Beveridge'nin sosyal güvenlik rejimi kısa bir zamanda tek prim ve tek ödeme yoluyla nüfusun tamamını kapsam altına almıştır (Özaydın,2016).

Modern liberallere göre birey ya da gruplar mevcut koşullardan ötürü herhangi bir zarara uğruyorsa bunda devletin sorumluluğu vardır. Bu sorunların giderilmesi de yine devletin yükümlülüğündedir. Devlet üstüne düşen sorumlulukları yerine getirdiğinde bireysel hakları genişletecektir. Liberal anlayış eğitim, sağlık, konut edinme gibi temel hakları fırsat eşitliği bağlamında ele alır. Klasik liberaller içinse temel haklar negatif ve pozitif anlamda ikiye ayrılır. Devletin asla müdahale etmemesi gereken örgütlenme, dernek kurma, ibadet gibi özgürlükler negatif; refah hakları ise pozitifdir. Bu çerçeveden hareketle eğitim sağlık, emeklilik hizmetleri bireyin pozitif haklarıdır. Pozitif haklar kamusal kaynaklar yoluyla finanse edilmektedir (Heywood,2013 :73).

Sosyal politikaların tarihsel seyri içinde 1945-75 yılları "altın çağ" ya da "refah devleti" olarak kabul edilmektedir. Bu dönem ikinci büyük savaşın yarattığı tahribatın izlerini silmek ve sarsılan dünya ülkelerinin ekonomilerini düzenlemek adıyla Keynesyen politikaların izlendiği yıllardır. Amaç tam istihdam yoluyla toplumun her kesimine ulaştırılması planlanan temel

hizmetler ve gelir transferiyle düşük gelir gruplarını sermaye karşısında korumaktır (Serdar,2019:11). Sosyal politikaların uygulandığı devletler refah devleti olarak bilinir. Kavramı otoriter devlet ile II. Dünya Savaşından sonra kentlerin yeniden imarını üstlenen devlet anlayışını ayırmak için 1941 tarihinde Archbishop Temple kullanmıştır. Sosyal refah devleti kavramı Beveridge Raporu’nda da yer almıştır (Özcan,2019).

Sosyal politikaların uygulandığı devletler gelirin dağıtılması yönüyle farklılıklar gösterir. Buna rağmen kavramın tanımlanmasında ortak yanlar bulunur. Asa Briggs refah devletini; sermaye güçlerinin hegemonyasının örgütlü kamu gücü kullanılarak kırılması hedefiyle bilinçli politikaların uygulandığı tür olarak tanımlar. Briggs refah devletinin amaçlarını da bireye ve ailesine gelir garantisi vermek, sosyal risklere karşı güvence sağlamak ve çeşitli hizmetler yoluyla vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmek olarak açıklar (Gough, 2003).

Sosyal politikalar kıta Avrupa’sı ile Kuzey Amerika’da kapsam, etkinlik ve uygulama olarak farklılıklar göstermiştir. Refah devleti 1975 yılında petrol krizi sonrasında harcamaların artışı gerekçesiyle eleştirilere uğramıştır. Bu eleştirilerin önemli bir kısmı liberal düşünürlerden gelmiştir. Bu düşünürlerden biri olarak sosyal politikaların üretken toplumu tembelleştirdiği iddiasında olan Hayek’tir. Ona göre refah devleti devlet müdahalesini içermesi nedeniyle yanlıştır. Devletin müdahaleci rolü mümkün olduğu kadar azaltılmalıdır. Hayek, devletin yapması gerekenlerin sınırlı hizmetler olduğuna inanır. Bunları sağlık hizmetleri, yolların yapım ve bakımı, adalet, iç ve dış güvenlik ile belediyelere ait çeşitli hizmetler olarak açıklar (Hayek,1993).

Hayek’in eleştirileri Friedman’ın “Chicago Okulu” aracılığıyla teorize ettiği fikirlerle uyum içinde olacaktır. Neo liberal düşünce yanlısı bu iki düşünür toplumsal olanda hak-temelli yaklaşımlar yerine fayda-maliyet analizi yaparak özgürlüklerin gelişeceği iddiasını savunmuştur. İktisadi süreçlerin özel teşebbüse, dolayısıyla piyasaya bırakılmasının ardında bu faydacı görüş bulunmaktadır. Friedman’a göre aldığı hizmetin bedelini ödeyen birey hem hizmetin kıymetini anlayacak hem de devletin hegemonik ve tek tipçi çizgisinin karşında özgürleştirici bir siyasal pratiği savunmuş olacaktır (Friedman,2012:20). Demirkaya’ya göre, bu dönemde müşteri odaklılık kavramı vatandaş odaklı olmak üzere değişime uğramıştır (Demirkaya, 2006)

Neo liberal politikalar adıyla başlayan uygulamalar önce Şili ardından ABD ve İngiltere’de başlamış, kitlelerin refahı sermayenin kamu tarafından sübvansiyonu olacak şekilde değişmiştir (Harvey,2008:88). Devletin ekonomiye müdahalesinin kısıtlandığı temel hizmet alanlarının özel sektöre ve rekabet piyasalarına devredildiği neo liberal uygulamalar ile sosyal harcamalar önemli ölçüde azaltılmıştır. Bununla birlikte para ve ekonomi politikalarını belirleyen Dünya Bankası, UPF ve DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar da merkezi iktidarların üzerinde etkinliğini artırmışlardır (Serdar,2019:12).

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan refah devleti küresel kapitalizmin gelişmesi karşısında erimiştir. Post endüstriyel dönem toplumsal yapıyı derinden etkilemiştir. Bireyler arasındaki geleneksel dayanışma duygusunun zayıflaması, örgütlülüğün çözülmesine, ekonomik-siyasal sorunlar karşısında sosyal hak taleplerinin kırılmasına yol açmıştır. Yeni ekonomi-politik toplumsal ağ biçimlerinin dönüşümüne de kılavuzluk etmiştir (Özdemir,2004:205-6). Eğitim,

sağlık, barınma ve istihdam konuları temel haklar bakımından insan yaşamının öncelik alanları kabul edilir. Bu hizmet alanlarının kullanıcısı olarak birey kapitalist birikim sürecinde temel haklarına erişimde sıkıntı yaşamaktadır. Piyasanın insafına bırakılamayacak olan temel hizmet alanlarında insan onuru ve eşitlikçi yaşam koşulların sağlanması esastır. Bu yaklaşımla sosyal barış, sosyal adalet ve sosyal refah kavramları ortaya çıkacaktır. Devletin temel hizmet alanlarından faydalanan yurttaşların kapsamı ve oranı onun sınıfsal karakterini belirleyecektir.

3.3 Sosyal Politikaların Hedef Kitleleri

Sanayi devrimi iş ve işgücü kapsamını genişletmekle kalmamış radikal değişimler yaratmıştır. Emek piyasalarının dışında kalarak yoksullaşan, geçinemeyen kitleler bu değişimden en çok etkilenen sınıflar olmuştur. Sanayileşme ile bağımlı çalışan-işveren kavramı doğmuş, değişen parametreler üzerinden değerler ekonomisi ve “emek” yeniden tanımlanmış ve emeğin örgütlenmesinin yolu açılmıştır. Uzun depresyon adı verilen sanayi kapitalizmine geçiş aşaması, üretim formlarının değişimiyle işsiz sayısını etkilemiş ve sosyal sorunların artışı gözlenmiştir. Yoksulluk, salgın hastalıklar, bebek ve kadın ölümlerinin artışı ile suç olgusu ile kriminalize olan kentler halkın yöneticilere duyduğu güveni sarsmıştır. Bu dönemde Arın’ın tabiriyle “şansız doğan”ların¹ maruz kaldığı sosyal dışlanma maliyetinin, ürkütücü boyutlara ulaştığı görülmüştür (Arın,1996:55). Önceki yüzyıllara kıyasla değişen yoksulluk algısı ve sermaye karşısında örgütlü emek gücü politika yapıcılarının sosyal sorunlara kayıtsız kalışına engel olmuş ve toplum odaklı hareket etmelerinin yolunu açmıştır.

Bireyin toplumla entegre olmasındaki engellerin kaldırılması, bütünleşmesi (Arın,1996:60) anlamında sosyal politikalar, anayasalarında sosyal devlet olduğunu yazan ülkelerin toplumsal bütünlüğü tehdit eden her tür sorunla mücadele etme isteğini yansıtmaktadır. Rejim ve ideolojik kabuller bağlamında kavramsal olarak farklı refah devletleri (Özdemir,2004:205) ortaya çıksa da sosyal devlet olgusunun Almanya’da Bismarck dönemi ile başladığı kabul edilmiştir. Sosyal refah devleti yerine şu terimler de kullanılmıştır; refah devletleri, refah rejimleri, refah dünyaları, refah modelleri, refah sistemleri (Hicks&Kenworthy,2003:27-61).

Sosyal politikalar batı merkezli endüstriyel gelişime aittir. Ele alınması, kapsamı ve sınırlılıkları da söz konusu ülkenin yönetim biçimi, kültürel alışkanlıkları, toplumsal morfolojisiyle yakından ilgilidir. Refah devleti kapsamı, farklı eşitlik tanımları ile ayrışsa da (Andersen, 2013) genel anlamıyla üretilen artı değerlerin adil ve dengeli dağıtımıyla toplumsal sınıflar arasında refahın artırılmasıdır. Refah devletinin temelleri ulus-devletin ortaya çıkışı, piyasa ekonomisinin gelişimi ve sanayi üretiminin güçlenmesi ile atılmıştır (Stefan, 2015).

Aile kavramını üretim, bölüşüm ve duygusal ilişkilerin merkezine koyan Esping-Andersen’e göre; devlet, aile ve piyasa arasındaki etkileşimin bireyin karşılaştığı riskleri nasıl ve ne oranda bölüşecekleri devletlerin sosyal politikaları hakkında kimliğini betimlemektedir. Sosyal politikanın odağındaki kesimler değişen piyasaların toplumsal ilişkileri dönüştürmesinden ötürü etkilenmektedir. Sanayi öncesi bireyin sosyo-ekonomik güvencesi sayılabilecek “aile

¹ Finansal ve sosyal açıdan toplumun geri kalanıyla fırsat eşitliği şansına sahip olmayanlar; engelliler, boşanmış kadınlar, göçmenler, yaşlılar, mental bozukluk taşıyanlar, evsizler, hükümlüler, uzun süreli işsizler

temelli dayanışma” kavramı yerini modern dönem ile kurumsal güvenceye bırakmıştır. Sanayi devrimi sonrası sınıf ve cinsiyet temelli eşitsizlikler, savaşlar ve göçlerden etkilenen nüfus yapısı, bireyin karşılaştığı sosyal risk anlayışını da değiştirmiştir.

Refah devletleri değişen risklere karşı bireyi aile ve piyasa güçleriyle iş birliği yaparak korumayı hedefler. Marshall’ın deyimiyle refah devletleri toplumsal gruplar arasındaki gerilimi dengeleyerek kapitalizmin sürekliliğini sağlamaktadır (Buğra&Keyder,2013). Kapitalist üretimde refahın yeniden bölüşümü bireyin piyasa koşulları dışında sahip olduğu sosyal hakları içermektedir. Marshall’a göre; yurttaşlık haklarının gelişimi kapitalizmin gelişiminden ayrı düşünülemez. Sosyal hakların ortaya çıkış amacı başlarda gelir adaleti yoluyla sosyal sorunları çözmek idiyse de ilerleyen yıllarda fikri açıdan demokrasi anlayışının zenginleşmesine, çoğulcu katılım yoluyla sivil toplumun ve siyasal hakların güçlenmesine hizmet ederek demokratik bir toplumun inşasına katkı sağlamıştır (Marshall,2013:19-32).

Sosyal politikaların hayata geçirildiği ülkeler servet dağılımındaki eşitsizlikleri gözeterek gelirin yeniden dağıtımında değişiklikler yapan mali tedbirler almaktadır (Yüksel Arabacı, 2019). Bu düşünceyle kamu harcamaları planlanırken aileler, engelliler, yaşlılar, maluller, fiziksel engeli olmasa da çalışamayanlar, kadınlar, çocuklar, gençler, göçmenler ve eski hükümlüler gibi gruplardan emek piyasasına dahil olamayan bireylerin ihtiyaçları göz önüne alınmaktadır. Kamu harcamaları, servet transferinin sosyal adalete ve sosyal barışa katkı yapacağı bir planlama içerirken, istihdamı ve alım gücünü sağlayarak kamu hizmetlerinin alt gelir gruplarına dek ulaştırılması çerçevesinde düzenlenir. Bu düzenlemeler; düşük gelir gruplarına nakit yardımı, vergi indirimi, kazanca göre belirlenmiş dolaysız vergi, eğitim ve sağlık gibi mal ve hizmetlerde ücretsiz erişim ya da indirim tarifeleri, piyasa mallarının fiyatlarının belirlenmesinde devletin müdahaleci çalışmaları, istihdamın korunması ve emeğin pazarlık gücünün artması adına sendikal örgütlenme, grev ve toplu pazarlık, asgari ücret ve sosyal güvenlik uygulamaları olarak çok boyutlu(sağlıklı-hasta, genç-yaşlı, bekar-çocuklu, çalışan-çalışmayan) ve kapsamlıdır (Yüksel Arabacı,2019:187-189).

Sosyal politikaların konusu dört ana başlık altında toplanabilir: Genel eğitim, genel sağlık hizmetleri, yoksulluk ve istihdam. Bireyin beşerî ve sosyal sermayesinin fırsat eşitsizliklerini karşılamaya yetmediği durumlarda devletin müdahaleleri ile desteklenmesi, evrensel-sosyal haklar temelinde başarılı sonuçlar vermiştir. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi gruplara yönelik farklı çalışmalarda, yoksulluğun nesiller aracılığıyla aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada eğitim alanında yapılan bazı araştırma sonuçları çarpıcıdır. Coleman kendi adını taşıyan ünlü raporunda eğitimde akademik başarı oranının okuldan daha çok bireyin ailesinin belirleyici olduğunu göstermiştir. Rapor beşerî sermayenin fırsat eşitliğine etkisini göstermesi açısından anlamlıdır (Oral&McGwney&Joyce,2014:10-11).

Marks’a göre zihinsel ve bedensel emek arasındaki karşıtlık ortadan kaldırılmalıdır. Bu sayede emek sadece bir geçim aracı değil bireyin üretici güçlerini yaşama geçirdiği çok boyutlu bir alan olarak değerlendirilecektir (Marx&Engels,2003: 30). Buğra ise emeğin meta olmadığı fikrinin kurumsal düzenlemelerle güç kazandığı ölçüde, kapitalizmin dönüştürülebileceğine inanır. Kapitalizmin dönüştürülmesi hem toplumsal dayanışma ağlarını güçlendirecek hem de insanların piyasaya bağımlılığının azaltılmasının yolunu açacaktır (Buğra,2007).

Dünyada servet dağılımı her zaman ciddi tartışmalara konu olmuştur. 2020 yılı sonlarından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 Pandemisi nedeniyle gelir eşitsizliği daha da belirgin hale gelerek sınıflar arası uçurum derinleşmiştir. OECD, UPF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlar ile OXFAM benzeri sivil toplum örgütlerinin her yıl yayınladıkları raporlarda bu trajik değişimin altı çizilmiştir (Euronews, 25). Piyasa serbestisinin geldiği nokta ve toplumsal servet bölüşümündeki adaletsizliğin giderilmesi adına alternatif düşünceler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri temel gelir uygulamasıdır.

Emeğin metalaşması üzerinden işgücü olarak tanımlan birey piyasanın tekeline aldığı her değer karşısında yalnızlaşmıştır. Bireyin yalnızlaşması duygusal ve ekonomik kırılganlığı da ortaya çıkararak; temel vatandaşlık geliri tartışmasını gündeme sokmuştur. Gelirine bakılmaksızın her bireyin toplumun ürettiği refahtan payına düşeni alması olarak tanımlanan vatandaşlık geliri, sınıflar yerine statülerin eşitlenmesidir (Buğra, 2018: 70). Refah devletlerinin tamamı bireye vatandaş olmasından kaynaklanan bir güvence sunmaktadır. Çeşitli eleştiriler olsa da farklı modelleri içeren refah devletleri kapitalist birikim sürecini değiştirmek için önemli bir fırsattır. Toplumsal güvence bireye salt mağdur (yaşlı, engelli, işsiz) ödediği prim ya da aile bağları üzerinden değil evrensel vatandaşlık ilkesi gereği verilmelidir.

Piketty'ye göre serbest piyasa sistemi geçerliliğini yitirmektedir. Tarih boyunca sermayenin artışı ve sermayenin gelirlerini azaltan hiçbir doğal kuvvet bulunmamıştır. Servet artışının yarattığı eşitsizlik uluslararası olmaktan ziyade ulusal bir sorundur. Gelir dağıtımındaki adaletsizlik zengini daha zengin yoksulu daha yoksul yapmıştır. Kitlelerin satın alma gücü düştükçe hoşnutsuzluk büyümektedir. Finansal piyasalar yoluyla bazı kesimler çok kolay para kazanmakta ve piyasalar üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu durum sosyal devleti zora sokmakta, kamusal harcamalar ekonomilerin büyümesine rağmen sınırlı kalmaktadır. Piketty'ye göre çözüm, zenginleşen kesimlerin küresel düzeyde yüksek oranlı vergilendirilmesinde yatmaktadır (Piketty,2018:558) Vergi adaleti sağlanmadığı sürece mevcut tablonun III. Dünya Savaşı'na yol açma riski olduğu kadar, dünyanın küresel otoriter bir devlete dönüşme tehlikesi de belirmiştir.

3.4 Türkiye'de Sosyal Politikalar

Yoğun siyasal, toplumsal ve kültürel değişimlerin yaşandığı XIX yy. Avrupa'yı olduğu gibi Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Her ne kadar toplumsal politikaların kapsamlı şekilde ele alınışı işçi sınıfının varlığı ile mümkün olmuşsa da Osmanlı'da böyle bir sınıf varlığından söz etmek mümkün değildir. Kısaca özel mülkiyet hakkı, veraset sistemi ve bağımsız piyasaların yarattığı sistem olan kapitalist unsurların Osmanlı gibi teokratik ve Asya tipi üretime dayalı bir ülkede gelişmemiş olması, iş güvenliği ve iş güvencesi gerektiren yasal düzenlemeleri de geciktirmiştir. Osmanlı devletinde sosyal politika uygulamaları II. Abdülhamid döneminde görülür. Maden işçilerini ilgilendiren 1865 tarihli kanunla, Zonguldak ve Ereğli kömür havzalarında yoğunlaşan madenciliğin devamlılığı sağlanmak istenmiştir. Doğrudan işçi haklarından değilse de işçilerin çalışma saatlerinden ve hastalık durumunda bir doktorun tedavisinden bahseden ilk düzenlemedir (Demirci Akyol,2013:33-47).

Osmanlı modernizasyon çabalarının sonucu olarak Tanzimat ve Meşrutiyet'le birlikte görece özgürlük dönemi yaşanır. 1839-1914 arası işçilerin ilk örgütlülükleri ve grev haklarını

kullandıkları görülür (Karakışla,1998:38-39). Bu dönemde emekli askerlerin ve askerlerin ailelerinin yasal güvence altına alınması sağlanmıştır. Yine bu dönemde çalışanların emeklilik yaşı ve emeklilik hakları ele alınmış, Avrupalı uzmanların desteğiyle prim esasına dayalı emekli sandıkları kurulmuştur (Talas,1992:38-40). Ancak işçilerin örgütlenme ve sendikal hakları imparatorluğun yaşadığı çeşitli ekonomik krizler gerekçe gösterilerek, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar yasaklanmıştır. Söz konusu kararlar, işlerin kısmi ya da tam zamanlı durdurulmasını (grev hakkını) da yasak kapsamına almıştır (1908-1909 yılları).

Batılılaşma hamleleri, temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını sağlamış; bazı kasaba ve köylere sübyan mektepleri ile hastaneler açılmıştır. Avrupa'da sanayi devrimi ile başlayan devlet anlayışındaki değişim, II. Abdülhamid ve Osmanlı elitlerini, bürokratik mekanizmaya sahip olmayan merkezi iktidarın ayakta kalması için başka sosyal kurumlar açmaya zorlamıştır (Özbek, 2013:16). 1868 yılında şehit ya da gazi ailelerine destek için Kızılay açılmıştır. Takip eden yıllarda yoksullar, dilenenler, yaşlılar ve çocuklar için Darülaceze, savaşlar ve göçler sonucu kimsesiz kalan çocuklar için darüleytamlar ve maddi olanakları yetersiz çocukları eğitim hayatlarında destekleyen Darüşşafaka faaliyete geçmiştir. II. Abdülhamid döneminde engellilerin eğitim hakkı ele alınmış, bu amaçla kör, sağır ve dilsiz çocuklar için okul açılmıştır. Kurucu sermayesi padişah tarafından sağlanan kurumların geliri, gönüllülük temelinde çeşitli vakıfların aracılığıyla, bağışlar ya da hayırseverlik yoluyla sağlanmıştır (Özbek,2013:7-30).

Osmanlı'dan cumhuriyete devrolunan sosyal yardım kurumları devletin sosyal alana müdahalesinin sembolüdür. Bu müdahale Balkan ve I. Dünya Savaşları ile kesintiye uğrayarak cumhuriyet Türkiye'sinde de varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim, sağlık, yoksulluk ve yaşlılık ekseninde açılan yardımlaşma sandıkları devam ettirilse de kurumlardaki kaynak kullanımının şeffaf olmayışı ve atama sisteminin uygulanmayışı ciddi sıkıntılar doğurmuştur. II. Abdülhamid'le başlayan, padişahın kişisel hazinesinden sosyal yardımlaşma kurumlarına sermaye aktarımı bağışlarla iç içe geçmiş, zamanla denetlenmesi ve sürdürülebilirliği zora girmiştir. Mutlakiyetçi ve geleneksel anlayışa dayalı patrimonyal devletten cumhuriyete geçişle birlikte bürokrasi yeniden düzenlenmiş, eski kadroların büyük kısmı tasfiye edilerek yaşanan kargaşaya son verilmiştir (Heper,1983:233).

Erken cumhuriyetin ilk uygulamaları Tanzimat ve Meşrutiyet'le birlikte başlayan iş yaşamına ilişkin düzenlemelerin devamını sağlamak yönündedir. Bu anlamda daha 1921 yılında sanayinin gelişimi için maden havzalarının değeri anlaşılmış ve maden işçilerinin ağır çalışma koşulları hafifletilmeye çalışılmıştır. Yardım sandıkları açılmış, kömür tozlarının satışından elde edilecek gelirle işçilerin refahının artırılması sağlanmıştır. Buna karşın işçi sınıfı devlet nezdinde Avrupa'daki sınıf hareketleri gibi görülmemiş; potansiyel tehdit unsuru sayılmıştır (Ahmad,1998:134-135).

Sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış millet anlayışıyla tek parti dönemi, işçi sınıfı kavramını adeta reddetmiştir. Toplumu bir bütün olarak gören yönetim 1925 yılında işçiler için hafta sonu tatilini kabul etmiş; 1926 yılında ise işçilere, işverenlerle genel sözleşme hakkı tanımıştır. Ek olarak işverenlerin işçi sağlığını koruyucu önlemler alması zorunlu kılınmıştır. 1926 yılında eğitimin parasız ve toplumun her kesimi için ulaşılabilir hale getirilmesi ile modern ulus devlet

anlayışının inşası başlamıştır. Bu tarihten sonra kamusal politikalar oluşturulması ciddiyle ele alınmıştır. Konjoktürel etki ve ekonomik, siyasal kaygılar da yadsınamayacak önemdedir. İzmir İktisat Kongresi ile benimsenen liberal değerler ile özel sektörün desteklenmesi, çeşitli devlet teşviklerinin dağıtılmasıyla kalkınmacı model uygulamaya konmuştur.

1928’de Düyun-u Umumiye’nin kaldırılması sonrası yabancı tekellerin elinde bulunan çeşitli kurum ve kuruluşlar satın alınmıştır (Talas,1992:13-15). 1938 yılında memur ve emekli yardım sandıkları birleştirilmiş; dul, yetim ve emekli maaşları düzenlenmiş, prim sistemi yerine devletin finanse etmesinin karara bağlandığı “Umumi Hıfzısıhha Kanunu” kabul edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası sanayileşmenin hız kazandığı ve işçi sınıfının kentlerde yoğunlaştığı bir dönemdir. Çalışma hayatına ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilmesi bu noktada zorunlu olmuştur. İş sağlığı ve iş güvencesi ile işçilerin refahına ait koşulların yeniden ele alınması ihtiyacı siyasal ortamı da etkilemiştir. 1946’da Türkiye’de çok partili yaşama geçişle başlayan değişim sendikal haklar ve sosyal güvence açısından bazı kazanımların elde edilmesiyle sonuçlanmıştır (Özbek,1983:20-21).

Özgürlükçü bir çizginin izlendiği 1961 Anayasası ile “sosyal hukuk devleti” ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilkenin kabulünde 1960-70’lerde örgütlü emek gücünün artışı ve sendikal hak taleplerinde ısrarcı olunması gösterilebilir. Anayasada yer alan yeni düzenlemeler ile grev hakkı ilk kez kabul edilmiştir (Koray,1995:108). 1961 Anayasasındaki sosyal devlet ilkesi ile temel hak ve özgürlüklerin devletin vazgeçilmez unsuru olduğunun altı çizilmiştir. Sosyal adalet, sosyal güvenlik ve toplumsal denge anayasa ile güvence altına alınmıştır (Turan,2017).

Türkiye 1980 yılına geldiğinde ordunun yönetime el koymasını görmüştür. Anayasal güvence altındaki temel özgürlükler askıya alınarak pek çok dernek, sendika ve parti kapatılmıştır. 80’li yıllar aynı zamanda Türkiye’de refah devleti uygulamaların son bulup neo liberal politikaların kabul edildiği dönemdir. Planlı ekonomi modeli sürdürülse de kamusal harcamalar Avrupa’ya kıyasla çok geridedir (Özbek,1983:23). Türkiye 24 Ocak kararlarıyla yapısal bir dönüşümü kabul ederek serbest piyasaya girmiş, UPF ve Dünya Bankası’nın zorunlu tuttuğu yapısal uyum programlarını hayata geçirmiştir. Bu programlar ile ithal ikameci dönem sona ermiştir. Makro ekonomiye uyum sağlama gereği, temel malların üretiminde denetim ve teşvikler kaldırılmış, döviz kuru serbest bırakılmıştır (Kara, 2013: 231). Devletin üstlenmesi gereken sosyal harcamalar zamanla özel sektöre devredilmiş, yardımlaşma-hayırseverlik vurgusu öne çıkarılarak, refah belirli grupların elinde toplanmış, bu nedenle toplumda sosyal adalet ve sosyal barış ilkesi zedelenmiştir (Saygılıoğlu,2018).

Turan’a göre 1982 Anayasası temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirmiş ve güçlü iktidar anlayışı hâkim olmuştur. Sendikalardan başlayarak örgütlenme hakkının katı kurallara bağlandığı 82’ Anayasası ile sosyal devlet ilkesi büyük darbe almıştır (Turan,2017). Askeri darbenin lideri Evren dışı açık bir sanayileşme sözü vererek ülkenin neo liberal politikalarına bağlılığını ilan etmiştir. Yasaklı siyasilerin yeniden politika yapabileceğini oylayan referandum sonrası iktidarda olan Özal hükümeti ile sosyal devlet anlayışı piyasalar lehine yıpratılmıştır (Buğra,2018: 197-198).

1980 darbesi ile Türkiye’de politik eksen olarak muhafazakâr ideoloji güç kazanmıştır. Sermayenin yapısı değişmiş, bölüşüm dinamikleri yeniden tanımlanmıştır. Muhafazakâr yapı,

piyasayı kutsayan liberal ideolojiyle ruh ikizi kabul edildiğinden geleneksel dayanışma rollerinin ve hayırseverlik olgusunun öne çıktığı yaklaşımı benimsemiştir. Bu bağlamda sosyal politikaların gelişimi modern anlayıştan uzak kalmıştır. Özal başkanlığındaki ANAP iktidarının Türkiye’de sosyal yardımların planlanması konusundaki isteksizliği dönemin yazılı ve görsel medyasında yer bulmuştur. “Her şeyin devletten beklenmemesi” sloganı iktidarın sosyal politikalara bakışını özetlemektedir. Eğitim, sağlık, bayındırlık alanında devletin üstlenmesi gereken sorumluluklarının yerini bazı “hayırsever vatandaşların” takdir edilesi çabaları almış; bu algının normalleştirilmesi adına çeşitli görseller medya yoluyla izleyiciye sunulmuştur. Özallı yıllarda yaratılan dar bir sermaye grubunun hayırseverliği dinsel imgelerle (kazancın zekâtı) desteklenmiş, servetlerinin bir kısmını toplum yararına kullanmaları teşvik edilmiştir. Bu sayede olası sosyal çatışmaların önüne geçileceği düşünülmüştür (Sallan Gül,2006:52).

2001 küresel ekonomik krizin ardından Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelmiştir. AKP öncesi sosyal yardımlar hak temelli olmaktan çok geleneksel ilişkilere yaslanan sosyal dayanışma kapsamındadır. AKP, 2001 küresel krizinin ağır faturası sonucu yeni yoksulluk gerçeği ile karşılaşmıştır. Bu dönemde kapsamlı sosyal politikaların önemi ortaya çıksa da iktidar partisi hak temelli politikalar oluşturmak yerine kendinden öncekileri izlemiştir. Devlet ve vatandaş arasındaki bağ muhtaçlık ilişkisi temelinde yapılandırılmış sosyal yardım düzenlemelerinde STK’lar, cemaatler, tarikatlar gibi yan unsurlar devreye sokulmuştur (Çelik,2010:16).

80’ darbesiyle değişen ekonomik ve toplumsal koşullara dair panoramayı her yıl güncellenen araştırmaları ile Türkiye İstatistik Kurumu’na (TUIK) ait raporlardan izlemek mümkün olmuştur. TUIK’in 2018-2019 verileri kıyaslandığında bütçeden sosyal transfer harcamaların artışı izlenebilmektedir. Ülkelere ait sosyal, iktisadi, mali, borç-faiz ödemeleri ve sermaye teşkili başlıkları altında sıralanabilecek harcama kalemleri sosyal transfer harcamaları olup karşılıksızdır. Gelirin riskli gruplar lehine yeniden dağıtımında önemli verilerdir.

Ülkelerin sosyal devlet niteliğini belirlemede, üretilen refahın nasıl dağıtıldığı esastır. Sosyal devlet; sosyal adalet ve eşitlik ilkesi gereği istihdamı artırmak, işsizlik sigortasını sürekli kılmak asgari geçim düzeyi sağlamak, adil vergilendirme, yoksullukla mücadele etmek, yaşlı, çocuk, engelli bakımı için özel programlar oluşturmak, emeklilik hakkı vermek, tüm vatandaşlarına kapsamlı eğitim ve sağlık hakkı sağlamalıdır. Bunun yanı sıra kentleşme ile ortaya çıkan barınma ve ulaşım sorunları için politikalar oluşturmak, finanse etmek ve bölgesel farklılıkları dengelemek yükümlülüğündedir (Küçüköğlu, Taş&Ercan,2018:448) Ancak son iki yılın verileri sosyal transfer kalemlerinin büyük çoğunluğunun borç ödemelerine gittiğini göstermiştir (TUIK,2020).

‘82 Anayasası’nın baskıcı karakterinin izleri kolektif hak kullanımı üzerinde olumsuz etkisini sürdürmektedir. Eğitim ve sağlık kamusal bir hak olmakla birlikte özel sektörün payı oldukça büyümüş, devlete ait kurumlarda nitelikli eğitim ve sağlık hizmetleri sorgulanır hale gelmiştir. Sosyal sigortalar alanında yapılan pek çok düzenlemeye rağmen kapsam dışında kalan binlerce yurttaş bulunmaktadır. Yaşlı ve çocuk bakımları genelde aile fertlerine özelde ise kadın emeğine bırakılmıştır. Destekleyici sistemler ve ödemeler zayıf kalmış, mülteci göçünün artmasıyla eğitim, sağlık, nüfus planlaması konularında standartların gerisinde kalmıştır.

Engelli bireylerin toplumsal yaşama demokratik katılımı konusunda alınacak çok yol vardır. Örgütlü yaşamın zayıflığı ise kitlelerin kamusal politikalar üzerinde belirleyiciliğini sınırlamıştır (Piketty, Toledano&Morgan,2020).

3.5 Küreselleşme Bağlamında Sosyal Politikalar

Küreselleşme; kitle iletişim araçlarının gelişimiyle hız kazanan toplumların siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan çok yönlü bütünleşme sürecidir. Küreselleşme tanımlarına dair farklı uzmanlara ve hükümet dışı kuruluşlara ait açıklamalar vardır. Tanımlar çoğunlukla ekonomik ağların bilişim sektörüne dayalı tüm dünyayı kapsayan hızına işaret etmekle birlikte ideolojik ayrımları da ortaya koymuştur.

BM küreselleşmeyi, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması olarak tanımlarken, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) devletlerin kayıtsız kalamayacağı bir değişim süreci olarak tanımlamıştır. UÇÖ raporunda, küresel kapitalizmin, doğası gereği sosyal devlet olgusuna zarar verdiğini belirtmiş, bunun sonucu olarak da yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların derinleştiği vurgulanmıştır (Çolak,2019:73-83). Küresel eşitsizliğe ait veriler Piketty'nin pek çok araştırmacıyla birlikte oluşturduğu Dünya eşitsizlik veri tabanı adlı açık kaynaklardan da izlenebilmektedir (Piketty, Toledano&Morgan,2020).

Küreselleşme esas itibariyle kapitalist üretim biçimine aittir. Marks burjuvazinin gelişim sürecinde yaşadığı krizleri daha geniş coğrafi alanlara ve yeni pazarlara yayılarak aşma isteğinden söz ederek ulusal sınırların zamanla ortadan kalkacağını yazmıştır. Burjuvazinin pazar yaratma isteği proleter sınıfı da büyütecek ve ücretlerin düşmesine neden olacaktır. Marks'ın tespitinde en önemli vurgu burjuvazinin yaratacağı zihniyet değişimidir. Geleneksel üretim biçimine savaş açan burjuvazi zihniyet üretimini de etkileyecektir. Marks'a göre; bütün düşünce tarihi benzer değişim ilişkilerine sahne olmuştur (Marks,2011:26).

Eleştirel kuramcılardan Samir Âmin, küreselleşmeyi emperyalist üretim sürecinden ayırmayarak, zihin üretimindeki değişimi sömürgeleştirme pratikleri üzerinden ele alır. Batı kapitalizmin yeni coğrafi keşifler ve sanayileşme ile birlikte kurduğu kolonileşme sürecinin Asya ve Afrika kıtalarını sömürgeleştirmeye hizmet ettiğini belirtir. Emperyalizmin ikinci aşaması olarak adlandırdığı bu dönemde halklar arasındaki eşitsizliğin başladığını belirtir. Âmin, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Batı'nın emperyalist üretim ilişkilerine güç kazandırdığını da ekler (Âmin, 2001).

Küreselleşmenin kültürel sermayenin zenginleşmesini ve aktarımını kolaylaştırması somut toplumsal faydaları arasındadır. Bilgiye erişimin serbest ve adil olduğu, mal ve hizmet üretimin arttığı, haberleşme, ulaşım gibi temel insani hizmetlerde maliyetlerin ucuzladığı gibi pek çok gösterge olsa da çok uluslu şirketlerin yarattığı yıkıcı piyasa koşullarını unutturmamaktadır. Sermayenin genişleme arzusu kültürel değer ve normların homojenleşmesi tehlikesini içermektedir. Bu anlamıyla Marks'ın işaret ettiği zihniyet değişimi, liberal politikaların gelişmekte olan ülkelere transferi bağlamında, demokrasi kavramının yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır.

Bilginin serbest dolaşımı, ulus devletin coğrafi sınırlarını aştığında ifade özgürlüğü, katılımcı kültür ve oylama serbestisi, kimlik, yerel politikalara müdahil olma hakkının içkin bir kavrayış olan demokratik yaşama ait olacağı anlamına gelecektir. Ancak liberal değerler özü itibariyle piyasayı önceleyen düşünce sistemidir. Piyasayı tehdit edecek oluşumlar olabildiğince manipüle edilmeli ve liberalizme aykırı olsa da statüko korunmalıdır. Liberalizmin seçkinlerin çıkarları için Muhafazakâr ideolojiyle ittifakı bu nedenle anlamlıdır (Öztürk,2008). Toplumsal grupların çeşitli taleplerinin bu doğrultuda bastırılması, yönlendirilmesi ya da içeriğinden soyutlanmış haliyle emeğin pazarlığı siyasal direncin kırılması adına önemlidir.

Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın geliştirmekte olan ülkeleri uymaya zorladığı standart programlar sadece refah devleti kavramını aşındırmakla kalmamış apolitizmi de dayatmıştır (Özipek,2019). Eşitlik ve özgürlük istencinin hukuk devleti zemininde şekillendiği liberal ideoloji bir bakıma aristokrasinin yerini seçkinler anlayışa bıraktığı muhafazakâr ideolojiyle kesiştiği noktadadır (Öztürk, 2008:309). Özü itibariyle itaatkâr yurttaş isteğinde olan neo liberal programlar bireyleri karar verme süreçlerinin dışında bırakma eğilimindedir.

Apolitizm/siyasetsizlik halkın karar alma süreçlerinden gönüllü olarak çekilmesidir. Küresel sistemin istihdam yapıları ve sosyal güvence sistemleri üzerinde yarattığı eşitsiz değişim enformel/atipik hizmet piyasalarının büyümesi de kitlelerin pazarlık gücünü gönüllü tesliminden dolayı büyümüştür. Yarı zamanlı, genelde güvenceden yoksun ve geçici istihdamı tanımlayan enformel çalışma sınıfsal farkı daha da derinleştirmiştir. Kadın, çocuk ve göçmen emeği üzerinden ucuz iş gücü piyasası “altın çağ” kabul edilen 1975 ve sonrasında tüm dünyada oransal açıdan genişlemiştir.

Küresel ilişkilerdeki gelişimin, başlarda dünya halklarına eşit ekonomik koşullar yaratacağı düşünülmüştür. Eşit ekonomik koşulların özellikle yoksul ülkelerin kalkınması için bir şans yaratacağı iddiası liberal teorisyenler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Ancak zamanla ekonomik gelişmişlik kuzeyin güneye batının doğuya olan farkını önemli ölçüde açmıştır. Batı ve kuzey bölge ülkelerinin kalkınması, gelişimi, yaratılan refahtaki payı doğu ve güneydeki ülkelerin payına oranla çok büyüktür.

Sosyal refah devletinin sağladığı güvencelerin kalkması, korunmaya muhtaç gruplar üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. BM' in İnsani Gelişim raporlarıyla da ortaya konan eşitsiz gelişim ve yoksullaşma tabloları sonucu en zengin yirmi ülkenin bazı değişiklikleri onaylamasına yol açmıştır. Bu bağlamda en yoksul ülkelere ait borçların silinmesi, hafifletilmesi ya da gelişmiş ülkelere pay edilmesi, adil ticaret çağrısı, kadın sağlığı, çevresel sürdürülebilirlik, cinsiyet eşitliğini sağlamak gibi merkezi hükümetlerin çekildiği alanlar için insani yardım örgütlerine fon aktarılması gibi pek çok tedbir gündeme gelmiştir (Heywood,2019:502-507).

Refah devletleri döneminin kapanması ve devletin kamusal alan harcamalarının sert kesintilere uğraması dünyada yeni bir birikim aracının adı olmuştur. Neo liberal uygulamalar her ne kadar bilişim, finans, eğitim, ekonomi, siyaset alanlarında geleneksel örüntüleri kıran yeni kültürel alışkanlıklar yaratmış olsa da servetin eşitsiz dağılımıyla yoksulluk artmıştır. Çok uluslu şirketlerin doğayı ve tarihsel varlıkları çekincesiz yağmalaması savaşları ve göçleri hızlandırmıştır. Enformel sektör denilen güvencesiz iş modelinin yaygınlaşması kadınların daha az kazanmasına ve ucuz emek olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Buna paralel olarak

yaşlı, engelli vb. özel bakım gerektiren gruplarda, maliyetin yüksekliği gerekçe gösterilerek ödemelerde kesintiye gidilmiş ve bakım hizmetlerinde aile vurgusu öne çıkarılmıştır.

Bu noktada Guy Standing'in prekarya tanımını da hatırlamak gerekecektir. Standing'e göre kapitalizmin dayattığı esnek ve güvencesiz çalışma koşulları bireylerin gelecek kaygısını artırmakta ve geçinemeyen sınıflara yenilerini eklemektedir. Gig ekonomisi (Yeni İş Fikirleri,2018) olarak bilinen kısa/geçici süreli işlerde çalışan, sendikalaşamayan ve düzenli bir gelirden yoksun kırılgan gruplara (kadınlar, mülteciler, yaşlılar vb.) beyaz yakalıları da eklenmiştir (Standing,2020:16).

Küreselleşmenin yarattığı olumsuz etkiler sivil toplumun önemini ortaya çıkarmış, dayanışma örgütlerinin varlığı ile piyasa dışı mücadele kararlılığı sergilenmiştir. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde sosyal politikalara duyulan ihtiyaçların arttığı gözlenmektedir. Bu artışta devletin her vatandaşına karşı eşit sorumluluğu olduğu fikri ve bilinçli yurttaşlık kavramının etkisi olduğu söylenebilir. Kapitalizm krizlerini refah devleti uygulamalarına yatırım yaparak yatıştırabilir, varlığını mağdurların gözetildiği sosyal politikalar ile güçlendirir (Buğra,2018: 79). Küreselleşmenin sürdürülebilirliği iyi yönetim anlayışının geliştirilmesi, âdem-i merkeziyetçi tavrın yaygınlaştırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması ile mümkün olabilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI AĞ ÖRGÜTLERİNE BAKIŞ

Küreselleşmenin yarattığı ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlar yine küresel ölçekte kazananların ve kaybedenlerin payını her geçen gün daha çok ortaya çıkarmaktadır. Kaybedenlerin sayısı artıkça yönetim ve denetim mekanizmaları yetersiz kalmakta, hoşnutsuzluklar büyüdükçe yerel unsurların öne çıktığı direniş kültürleri güçlenmektedir (Berger,2003:20). Hardt ve Negri direnme kültürüne ve bu kültürle deneyimlenen mücadele biçimlerine güvenmektedirler. Demokrasinin kurtuluşu olarak direniş biçimlerinin özgüllüğünün önemini de vurgulamışlardır. Ağ örgütlerinin yürüttüğü mücadele doğası gereği merkezsiz, yatay ve hiyerarşik olmayan yapısı sayesinde iş birliğini çoğaltarak demokratik bir örgütlenme kuracaktır. Demokratik örgütlenmeler demokrasi kavramının toplum nezdinde benimsenmesini kolaylaştıracaktır (Hardt&Negri,2004:35-40).

Castells, ağ örgütlerinin ortaya çıkışında küreselleşmenin yarattığı tahribata ek olarak toplumların birincil ilişkilerin yapısına yönelik hissettiği tehdit olduğunu savunur. Hissedilen tehdit öylesine büyüktür ki değişim dalgasından korunmak için yan yana geldiğini belirtir. İnsanların çeşitli eylem biçimleri kullanarak kamuoyu yaratmak ve iktidarları baskı altına almak zorunda kaldığını söyler. Castells'e göre; dijital aktivizm makro ya da mikro iktidarların hegemonik yapısı karşısında bir direnme biçimidir (Castells,2012:39-40).

Castells, ağ toplumlarının iktidarların tekelinde bulunan iletişim kanallarını sosyal medya aracılığıyla delmesinin modernizm tarihi açısından öncü bir deneyim olarak görürken, Foucault belirleyen ve belirlenen olarak ele aldığı iktidar-toplum ilişkisini bir yapı sökümleri analiz etmiştir. Fransız sosyoloğa göre gücünü bilgiden alan söylem iktidarın alanını belirler. İktidar sahip olduğu her aygıt ve formla bilgiyi üretmektedir bu haliyle bilgi iktidarın belirleyicidir ve süreklidir. Ona göre; geleneksel iktidar aygıtının ideolojik söylemleri karşısında ağlar aracılığıyla üretilen ve dolaşıma sokulan bilgide muhalif bir yan vardır. Ağlar sadece dışlanmışları, yok sayılmışları ya da marjinalleri değil her kesimden insanın, sözünü esirgemeyecek tüm grupların görünürlük kazandığı yeni bir çağın formudur (Foucault,1999:45).

Geleneksel iktidar biçimleri bilginin üretiminde bir belirleyen olarak doğruluğunu etkileyebilir, tahrif edebilir, çarpıtabilir, özgür düşüncüyü engelleyebilir. Bu haliyle iletilecek mesajın içeriği iktidar sahipleri tarafından yeniden üretilecektir. Eleştirel düşüncenin ve özgür seçimin şu haliyle imkânsız olduğunu ifade eden Foucault iktidarın; bireylerin eylemlerini, davranışlarını, söylemlerini, öğrenme biçimlerini ve gündelik yaşamlarını belirleyen kılcal damarlar olduğunu yazmaktadır. Bu kılcal damarları değiştiremeyecek olsa da verili olanı düşünmeye itecek olan dışlanmış, marjinal, dezavantajlı kimliklerdir. Egemen söylemin garip, tuhaf, istenmeyen olarak işaret ettiği kadınlar, siyahlar, yoksullar, deliler ve sapıklar gibi çeşitli sosyal grupların karşıt bir söylem geliştirerek bunu sarsabileceğini belirtmiştir (Foucault,2012:179).

Toplum kültürünü oluşturan süreçler üretim ilişkileri ile yakından ilgilidir. Dayanışma, hoşgörü, karşılıklı saygı, özel alan ayrımı, farklı kimliklerin kamusal alan içinde özgür ifadesi kültürel alana dair üretilen sembol ve imgelerin kaynağıdır. İktidar, meşru şiddet aygıtlarının

üzerindeki tahakkümü ve resmî ideolojinin sözcüsü olarak kültürel alana ait sembol, imge ve mitlerle iç içe geçmiştir. Habermas’da iletişim eylem kuramında, özgürleşme isteğinin kaynağını burada arar. Yurttaşların her türlü otoriter buyruktan, devletin müdahaleci etkileşiminden uzak, müzakereci/uzlaşmacı bir diyalog geliştirdikleri söylemsel demokrasi anlayışı kamusal aklın demokratik bilincini olumlu etkileyecektir. Habermas, devlet ve kamuyu ayırdığı kuramında, yaşama alanını bir yönüyle kamuoyu sayar. Yüz yüze deneyimin, konuşmanın ve dayanışmanın tecrübe edildiği kamuoyu, demokratik siyasetin kurumları ve pratikleriyle, kitle iletişim araçlarına ait kurum ve pratikler arasındaki bağa odaklanmıştır. Kamuoyu, demokratik tartışmalar ve politik dönüşümlerin bir parçasıdır. Kitle iletişim araçlarına yönelttiği eleştiriler olsa da bağımsız medyanın toplumları etkileme kapasitesine güvenir; kapitalist süreçlere karşı denetimi sağlamakta pay sahibi olduğunu belirtir (Habermas,2001:847-848).

Castells ise “deneyim ve iktidar mekanları” olarak tanımladığı çalışmasında insanların sokaklara inmesinin nedenlerini arar. Ekonomik sıkıntılar, politik açmazlar, kültürel aidiyetlere ilişkin kabullerin değişim isteği yarattığının ve toplumsal grupları ağlar oluşturmada motive ettiğini belirtir. İnternet, bu hareketlerin ortak platformu olarak küresel kapitalizm karşısında bireyin direnme mekanlarından biridir. Castells’e göre; batı toplumlarına has bireyci yaklaşım yeni medya olanakları sayesinde kolektif olanla yer değiştirir. İnternet ortamının insanların bir araya gelme, örgütlenme ve dayanışma duygularını öne çıkararak düzene ilişkin yabancılaşma hissinin önüne geçtiğini de vurgular (Castells,2013:203) Bazı yorumcular, insanların ağlar yoluyla profesyonel politikacılar olmadan karar süreçleri içinde daha fazla yer alacaklarından, kolektif düşüncenin gelişeceği inancıyla demokratik toplum inşasına katkısı olacağını dile getirmişlerdir.

XX. yy’e ait ağır deneyimler demokrasi teorisyenlerini çoğulcu katılım ve toplumsal rızadan çok toplumsal uzlaşmanın önemine odaklanmaya itmiştir. Buna göre bireylerin değil örgütlü grupların esas aktörler olduğu ve istenen toplumsal dengeyi sağlamada grupların siyasal sisteme katılımındaki payın önemini belirtilmiştir. Toplumsal grupların kamusal alanda varlıklarının görünürlüğü, siyaset dilini ve kültürünü de etkileyerek daha geniş bir uzlaşının kapısını aralayacaktır. Robert Dahl ve Charles Lindblom monarşi ya da oligarşiden farklı olarak çoğunluğun yönetimi anlamına gelen “poliarşi” kavramını modern siyaset literatürüne eklemişlerdir. Poliarşinin özelliği, genel oy hakkına sahip temsili demokrasiler de sadece iktidarı değil muhalefete de muhalif olabilme hakkı vermesidir. Bu yolla düzenli ve rekabetçi seçimlerle iktidarı ele alan yöneticiler halka hesap verebilir ve gerektiğinde geri çağırılarak siyasal eşitliği sağlamaya yaklaşır (Heywood,2013 :60). Ağ örgütler çok kültürlü ve kimlikli yapısı, üyelerine eşit söz ve karar hakkı sunması dışında yerel, bölgesel ya da küresel düzeyde politika yapanları etkileme gücü sayesinde poliarşik demokrasi kavramına oldukça anlamlı katkılar sunmaktadır.

4.1 Save the Children / SAV

Çocuk hakları alanında çalışan Dorothy Buxton ve kardeşi tarafından 1919 yılında kurulmuştur. Örgütün kuruluş gerekçesi I. Dünya Savaşı nedeniyle kimsesizlik, açlık ve sefaletle karşı karşıya kalan çocuklara yardım etmektir. Büyük Britanya’da başlatılan

organizasyon kıtlık, artan göç faaliyetleri ve barınma sıkıntısı yaşayan çocuklara savaş sırasında ve sonrasında yardım etmek için örgütlenmiştir. Savaşı kaybeden Almanya ve müttefiki Avusturya-Macaristan imparatorluğu sınırları içerisinde kalan ve savaştan sağ kurtulmuş çocuklara yardım için kurulan "The Save The Children Fund" adlı vakıf örgütün çıkış noktasıdır. Vakıf, Londra'da bir yardım girişimi başlatarak büyük başarı elde etmiştir. Organizasyonun beklenmedik başarısı, kardeşlerin çalışmalarını uluslararası platforma taşımaları için motive etmiştir. Küresel çapta ilk çocuk hareketi olan Uluslararası Çocukları Koruma Birliği (The International Save the Children) Cenevre'de ana üyeler İngiliz Save the Children Fund ve İsveçli Rädde Barnen ile 1920 yılında kurulmuştur (Save The Children,2021).

Nesneleştirilen ve işgücünün bir parçası sayılan çocukların beden güçlerinin yoğun bir sömürüye uğradığı pre kapitalist dönemde hümanist yaklaşımıyla Rousseau eğitim hakkından bahsetmiştir. "Emile" adlı kitabında çocukların duygusal ve fiziksel gelişiminin önemine değinerek, kundaktan ergenlik yılları sonuna kadar iyi bir bakım ve eğitim almaları gerektiğini vurgulamıştır (Akbaş & Topçuoğlu Atasü,2009:100). Rousseau'dan sonra çocukları ayrı bir toplumsal kategori olarak kabul eden ilk örgüt olan SAV çocuk hakları bildirgesini kaleme almıştır. Bildirge Milletler Cemiyeti'nde 1923 yılında kabul edilmiştir. Aynı bildirge 1989 yılında Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesi olarak BM tarafından insan haklarının önemli bir parçası olarak duyurulmuştur.

Birliğin takipçileri önce Amerika'da Büyük Buhran'dan etkilenen çocuklara yardım için (1932) toplanmış ardından savaş sonrası zayıflayan Fransa, Hollanda, İtalya, Batı Almanya, Avusturya, Finlandiya, Yunanistan, Lübnan ve Güney Kore'de eğitim ve tarım faaliyetleri (1950) yapmıştır. Kore Savaşı ile okula gidemeyen çocuklara kırtasiye ve gıda malzemeleri temininde (1951) bulunmuştur. Kolombiya (1963), Vietnam (1966), Tanzanya (1969), Dominik (1972), Yukarı Volta (Burkina Faso-1977), El Salvador'da ofisler açmış (1979) Filipinler, Kiribati ve Butan'da yerel ve ulusal otoritelerle açlık ve çocuk işçiliği konusunda iş birliği yapmış, Etiyopya, Somali, Güneydoğu Asya ve Sudan'daki gıda krizlerini Dünya'ya duyurarak, etkin bir çalışma ağı kurmuştur.

Küresel düzeyde genişleyen ağ yapısıyla soykırıma uğrayan Ruanda'da, kadın-anne ve çocuk sağlığında en riskli bölgelerden sayılan sahra altı ülkelerinde çalışmıştır. İran-Irak Savaşı'nda binlerce kadın ve çocuk için gıda ve tıbbi yardım ulaştırılmasında, Hindistan, Mali ve Pakistan'da aşılama çalışmalarında aktif olarak yer almıştır. SAV, Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere 120 ülkede çalışmış ve 55 milyondan fazla çocuğa dolaylı, 166 milyondan fazla çocuğa ise doğrudan yardım etmiştir.

2000'li yıllardan itibaren doğal afetler, iç savaşlar, yoksulluk, kuraklık gibi felaketlerden etkilenen ülkelerde kadın ve çocuk sağlığının korunması için hijyen eğitimi vermiş, sağlık-eğitim malzemesi dağıtmış, yetersiz beslenmeye karşı gıda teminine çalışmış, yerel ve bölgesel idarelerle iş birliği yaparak Ebola, HIV/AIDS gibi hastalıklarla mücadele amaçlı kampanyalar düzenlemiştir. Küresel iklim krizi ve kriz çalışmalarını yakından takip eden örgüt sera gazı ve etkilerinin azaltılması için yerel otoriteler ile küresel iş birliklerine giderek, SCI Çevresel Sürdürülebilirlik ve İklim Değişikliği (ESSCC) sözleşmesini imzalamıştır (2019). Önümüzdeki

yıllarda çocukların daha sağlıklı ve temiz çevrede yaşamaları için çalışmalarına devam edeceklerini duyurmuşlardır (Save The Children,2021).

4.2 Danish Refugee Council / DRC

Danimarka Mülteci Konseyi, uluslararası üye kuruluşlar ve gönüllü grupların dahil olduğu insani yardım odaklı bir çatı örgüttür. 1956'da Sovyetler 'in Macaristan'ı işgali sonrası Danimarka'ya sığınan 1000 kadar sığınmacıya yardım etmek isteyen gönüllülerin kurduğu örgüt zamanla sınır ötesine taşarak pek çok ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır. Çalışmalarını hak temelli olarak sürdüren küresel bir ağ örgüttür.

33 üye kuruluşu ve yıllık üç milyar Danimarka kronu geliriyle önemli bir sivil toplum örgütü olan DRC dünyanın 40 ülkesinde 9.000 çalışana sahiptir. NGO Advisor'a göre 2021'in en iyi ilk beş sivil toplum kuruluşundan biridir(lezardscreation.fr,2021). Farklı coğrafyalardaki çatışmalı bölgelere gönderdiği insani yardım konvoyları ile yaklaşık 500.000'den fazla kişiye ulaşmıştır. Ortadoğu, Kafkasya ve Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgede yer alan ve iç savaş yaşamış ülkelerde temsilcilikleri vardır

1990'larda yaşanan Bosna Savaşı'ndan başlayarak savaşlardan etkilenmiş çok sayıda insana yardım etmiştir. Afrika boynuzu' nda yer alan ve ekonomik -siyasal sıkıntılar yaşayan (açlık, içilebilir su yoksunluğu, kuraklık, insani krizler, iç savaş, korsan terörü) Somali, Eritre ve Cibuti için acil yardım çağrısı yaparak, ihtiyaç temininde bulunmuştur. Aynı şekilde Irak ve Çeçenistan'a da acil yardım desteği sağlamıştır. DRC'nin "dünyanın en büyük insani krizlerinden biri" olarak tanımladığı Suriye iç savaşından zarar görmüş Suriyelilere yardımı devam etmektedir. Savaşın kısmen devam ettiği ülkede yıkıma uğrayan Humus, Daraa, Hama, Halep ve Şam kentlerinde tüm altyapı ve ulaşım hizmetleri yok olmuştur (AA,2019).

Olağanüstü sayılara ulaşan göçler Suriye dışında Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün'ü de etkilemiştir. DRC bu insani krizde Suriyelilere yardım için başta Suriye olmak üzere çevre ülkelere de giysi, battaniye, hijyen kiti gibi yardım malzemeleri dağıtmaktadır. Bunun yanı sıra okula devam edemeyen öğrenciler için eğitim desteği vererek sınıfların açılmasına ön ayak olmuştur. Eğitim faaliyetleri kırtasiye ve ders yardımını da kapsamaktadır, Mülteciler ve göç krizi sorunlarında uzun zamandır çalışan örgüt yereldeki ortaklarıyla birlikte iş birliği yapmaktadır (Kahramanmaraş BB,2020) Örgüt, akut mülteci krizlerinin yarattığı yerel ve bölgesel sorunların çözümü için projeler üretmeye devam etmektedir.

Danimarka Mülteci Konseyi faaliyetlerini çeşitli başlıklar altında sürdürmektedir: Gıda güvenliği, iyi tarım desteği, mikro finansman sağlama, sosyal girişimciler için hibe, konut ve küçük ölçekli altyapı desteği, mülteciler için hukuki yardım, sosyal rehabilitasyon, STK'lar için kapasite geliştirme ve savunuculuk eğitimleri, mayın karşıtlığı hakkında kamuoyu yaratma, bilgi yönetimi-koordinasyonu ve acil durum lojistiği ile ulaşım yönetimi. DRC'nin çalıştığı uluslararası kuruluşlar arasında BM Dünya Gıda Programı (WFP) ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) vardır. Danimarka hükümeti IBM'le birlikte, mülteci ve göçmen hareketlerini izlemesi, raporlaması ve etkin bir insani yardım planlaması yapabilmesi için 2017 yılında DRC'ye 2,5 milyon DKK bağışlamıştır NGO Adviser verilerine göre örgütün 2021 geliri 428.046.488 Euro'dur (lezardscreation.fr,2021).

4.3 Greenpeace/Yeşil Barış

Greenpeace'in ilk eylemi; 1971 yılında Kanadalı bir avuç çevreci aktivistin, çevresel felaketlere ve nükleer tehditlere karşı dikkatleri çekmek için, kiraladıkları tekneyle Alaska'daki nükleer tesislere girmeleriyle olmuştur. Eylemin sansasyonel başarısı örgütün temsilcilerinin daha cesur hareket etmelerini sağlamıştır. Çevre suçlarına karşı bilinç uyandırıp ilgili ülkelerin çevre yasalarında farklılık yaratmayı hedefleyen Yeşil Barış üyeleri için çevrecilik bir dünya görüşü ya da kimlik tanımıdır. Ulus ve ulus ötesi kurumlar, şirketler gibi sermayeye veya siyasi hareketlere uzak kalarak, kâr amacı gütmeyen, bağımsız bir yapıya sahiptir (Dünya Atlası,2017). Merkezi Hollanda'nın Amsterdam kentinde bulunan Yeşil Barış, üç milyondan fazla üyesi ve 40'dan fazla ülkede şubesi ile en büyük çevre örgütüdür (Drive,2019).

Yeşil Barış örgütüne ait çalışmalar; çevresel kirlilikle mücadele, doğal hayatın korunması ve hükümetlerin yenilebilir enerji kaynaklarını kullanmaları yönünde politikalar oluşturması için kamuoyu baskısı kurmak olarak listelenebilir. Bu faaliyetler kapsamında; okyanuslar ve ormanların korunması, fosil yakıtların yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmaya başlanması, nesli tükenen hayvanların korunması, nükleer silahlanma ve kirliliğe son verilmesi, kutup bölgelerinin korunması ve kutuplarda maden arama faaliyetlerinin durdurulması, zehirli kimyasalların yok edilmesi, genetiği değiştirilmiş ürünlerin yasaklanması, iklim kriziyle mücadele, geri dönüşüm, balina avının ticari amaçla avlarının durdurulması ve nükleer silahsızlanma hakkında farkındalık kampanyaları yer almaktadır.

Castells'e göre; Yeşil Barış örgütünün eylem repertuarı pek çok çevreci örgüt gibi Fransız anarşist geleneğine dayanır. Bu anlayışa göre eylem, sarsıcı içeriğiyle dikkat çekmeli kamuoyunda tartışma başlatmalı ve kitlesel tepkiselliği harekete dökmelidir. Yeşil Barış'ın eylem repertuarı bu bağlamda oldukça geniştir. Örgüt kurulduğu andan itibaren ülkelerin çevre siyasetlerinde değişiklik yaratmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda lobicilik faaliyetleri yapar ve çevre meselelerindeki söylemlerine göre uygun gördüğü siyasi adayları destekler (Castells,2006:242-244).

Yeşil Barış, pek çok çevre örgütü gibi neo liberal politikaların yarattığı tahribat karşısında farklı toplumsal hareketlerle yan yana gelerek “küresel adalet” çağrısında bulunmuştur. Gerçekleştirilen ortak protestolarda sivil itaatsizlik örnekleri sergilenirken şiddet içermeyen eylemler gerçekleştirilmiştir. Oturma eylemleri, dilekçe verme, insan zincirleri oluşturma, imza kampanyaları yapma, boykotlar, yol kapatmalar ve bir binanın barışçıl taleplerle işgali kullandıkları yöntemlerden bazılarıdır (Della Porta& Diani,2020:228).

Çevre hareketleri küresel adaletsizliğin çevre ile olan bağıını, sorunun ulusal değil ulus ötesi olduğunu erken keşfetmiştir. Şirketlerin, ideolojilerin, siyasi yapıların çevre politikaları ile iktidar arasındaki ilişkilerine bakışını tespit etmiş, uygulamalarını tartışmaya açmıştır. Ekolojik hareketler; liberalizmin “faydacılık” ilkesine dayanarak küresel şirketlerin ve merkezi hükümetlerin yol açtığı çevresel tahribatın, geleceğin toplumları açısından “sürdürülebilir” doğanın ortadan kalkması anlamına geldiğini ifade etmektedir. Buna karşı bireyin müdahalesini ve tüm çeşitliliğiyle hayatı savunmaktadırlar (Heywood,2019:516-519) Türkiye masasını 1992

yılında kuran Yeşil Barış, hareketin en büyük bileşenlerinden biri olarak elli yıldır sürdürmekte olduğu baskı grubu işlevini halkın onayını ile sürdürmektedir. 2008 yılında Avrupa Komisyonu 27 Avrupa ülkesinde yaptığı araştırma sonucunda Avrupalıların çevre konusunda en güvenilir örgüt olarak Yeşil Barış hareketini gördüğü sonucuna ulaşmıştır (Commision,2018).

4.4 Women for Women İnternational (WfWI) / Uluslararası Kadınlar İçin Kadınlar

1993 yılında Zainab Salbi tarafından Amerika’da kurulan WfWI’nın amacı; kurucusu tarafından, tüm dünyada kadınların eşitlik elde etmek için sosyal, kültürel ve ekonomik engellerle karşılaştığını, bunu değiştirmek içinse kadınların güçlendirilmesi gerektiği savıyla açıklanmıştır. 1993 yılında Bosna Hersek’te yaşanan iç savaşın kadınlar ve kız çocukları üzerindeki trajik etkisini fark eden Salbi ve arkadaşları otuz üç Hırvat ve Bosnalı kadına yardım ederek çalışmalarına başlamıştır. Savaşlardan en çok kadınların etkilendiğine değinen Salbi, onların yakınlarını kaybetmek kadar yerinden edilme, tecavüz, çatışma ve psikolojik yıkımla karşılaştıklarını belirtmiştir. Savaştan sağ kurtulan kadınların ise uğradıkları ekonomik ve psikolojik şiddetin devam ettiğinin altını çizmiştir.

Salbi, Bosna iç savaşından başlayarak çatışma ve savaşlardan etkilenen ülkelerde aile birliğinin bozulduğundan evin geçim yükünü kadınların sırtladığı yüzlerce örnekle karşılaşmıştır. Salbi kendisini destekleyen sponsorlar yardımıyla savaştan sağ kurtulmuş Bosnalı kadınlar arasında bir “kız kardeşlik “ağı projesini hayata geçirmiştir. Bu projeye savaş sırasında cinsel şiddete uğramış, eşini ve yakınlarını kaybetmiş pek çok Bosnalı kadın, mesleki beceri programlarına katılarak çalışma hayatına katılmışlardır (İnternationalist,2019).

Bosnalı kadınlarla çalışmalarından edindikleri deneyimle Salbi ve ekibi sonrasında dünyanın yoksul ve çatışma içindeki bölgelerine odaklanmışlardır. Ruanda, Kosova, Afganistan, Irak, Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde savaştan kurtulan 250 binden fazla kadını desteklemek için eğitim çalışmaları düzenlemiştir. Bir yıl süren program boyunca katılımcı kadınlar mesleki beceriler, temel sağlık bilgileri ve kişisel ekonomik bütçe eğitimi almışlardır. Örgüt program sayesinde; kadınların deneyimlerini sonraki nesillere aktarabileceğini, söz ve karar süreçlerine aktif katılımlarının artacağını bu süreçte başta kendileri olmak üzere ailelerin ve toplumların uzun vadede olumlu etkileneceğini savunmaktadır (Women,2109). Kadınları ikincil konuma sokan ataerkil yapıların ve kurumların değişmesinin yolunun yine kadından geçtiğini savunan örgüt, kadınlara yatırım yaparak, onların psiko-sosyal, ekonomik ve politik olarak güçlenmeleri için destek vermektedir.

Bir kadın her şeyi değiştirebilir, birçok kadın her şeyi değiştirebilir” sloganıyla yola çıkan kuruluşun programları kadınlar için sürdürülebilir bir yaşam inşa etmelerine yardımcı olmaktadır. Örgüt, kadınlarla cinsiyet eşitliği, hane halkı mali yönetimi, üreme sağlığı ve aile planlaması, çocuk bakımı, cinsiyete dayalı şiddeti önleme çalışması yaparken, gönüllü erkek katılımcılara toplumsal eşitlik, kadına karşı şiddeti önleme ve ev içinde kadın işinin değeri hakkında kurslar vermektedir. WfWI’nın 2019 yıl sonu raporuna göre programa katılan erkek sayısı 5000’dir (Women,2019).

Kurulduğu 1993’ten bu yana geçen 28 yılda 510.000’den fazla kadına yardımcı olan WfWI, bireysel ya da kurumsal olarak yaklaşık 200.000 sponsora ulaşmıştır. Örgütün 2019 yılı faaliyet

raporuna göre programdan mezun olan kadınların net kazancı günde ortalama 0,85 ABD dolarından neredeyse üç katına çıkmıştır. Eğitim alan kadınların yüzde 41'i aile planlaması yaptıklarını belirtmiştir. Örgüt kadınların barışı sürdürmekteki kararlı rollerine dikkat çekerek, kadınlara destek olmanın toplumsal barışın sürdürülebilirliğine katkısının altını çizmiştir.

Türkiye’de ofisi bulunmayan WfWI Erbil’de kurduğu ajansla, evlerinden olan, çeşitli düzeyde savaş suçlarına maruz kalan Suriyeli ve Yezidi kadınlara (Women, 2019) destek olmak için yerel idarecilerle iş birliği yapmaktadır. Suriye’deki rejim yanlısı ve rejim karşıtı radikal örgütlerin kadınları, çocukları ve azınlıkları hedef aldığı, uyguladıkları fiziksel ve cinsel sömürü nedeniyle kadınların yaşamlarını travmatize ettiği gerek BM gerekse de örgütün resmi raporlarında yer almaktadır (UNFPA,2019). Mağdurların karşılaştıkları savaş suçları yerel kuvvetlerin acizliği ve uluslararası güçlerin kayıtsızlığı nedeniyle yeterince soruşturulamamıştır. Suriye’deki yıkıma ve insani krize dikkat çeken örgüt, kadınları “kız kardeşlik” bağı ile güçlendirerek yaşama katılmaları yönünde teşvik etmektedir. Bu amaçla 2018’de başlayan ve 2021 yılı sonuna dek sürecek olan eğitim programları aracılığı ile yaklaşık 3000 kadını hem psiko-sosyal hem iş becerileri alanında eğitmeyi hedeflemektedir. WfWI, 2003 yılından bu yana Irak genelinde 14.000’den fazla kadına eğitim olanağı sağlamıştır.

4.5 The European Anti-Powerty Network (EAPN) Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı

1970’li yıllardan itibaren yoksulluk olgusu AB ülkelerinin gündeminde yer almaktadır. Bu sorunun ortadan kaldırılmasına dair çeşitli politikalar üretilse de küresel finans krizleriyle sekteye uğrayan bir mücadele çizgisi görülmektedir. AB 1984 tarihli komisyon kararında yoksulluk kavramını “mutlak” ve “göreceli” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Avrupa Kıtası için göreceli yoksulluk baz alınmıştır. Göreceli yoksulluğu, gelir dağılımının bölgelere göre karşılaştırılması olarak tanımlayan komisyon için mutlak yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde görülen bir sorundur (Bildirici,2011). Bunun nedeni AB ülkelerinde sosyal adalet ve refah kaynaklarına erişimin gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha eşit koşullarda gerçekleştiği ve genele yayıldığı inancıdır. Göreceli yoksulluk; bireyin düzenli bir gelire sahip olmasından çok bölgeler ve kültürler arası gözlemlenen yaşam standartlarındaki farklılıklardır. AB’nin sürekli genişlemesi ile 1998 ve 2001 krizinin ardından yaşananlar, yoksulluğa bakışında değişikliklere neden olmuştur. 2000 yılında yapılan Lizbon Konferansı ile sosyal dışlanma kavramı da raporlara girmiştir. Sosyal dışlanma, bireyin taşıdığı etnik, dini farklılıklar ya da engellilik durumu nedeniyle toplumun diğer fertleri gibi kabul görmemesi; hukuken ve sosyal olarak toplumun dışında bırakılmasıdır. İnsel’in tanımıyla yoksulluğu içeren ama yoksulluktan başka bir şeydir (İnsel,2005:1-22). Göreceli yoksulluğun AB ülkelerinde artışı çeşitli verilerle ortaya konmuş; yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı mücadelede sosyal politikaların öneminin gözden geçirilmesine neden olmuştur.

Yoksulluk ve sosyal dışlanma konusunda geniş katılımlı bir tabanda mücadele eden EAPN’ nin kuruluşu da AB’nin yoksulluk politikalarına bakışının sonucudur. Temel gelir politikalarını savunan ve bunların, uygulamaya konması için çalışan ağ, 1989 yılında kurulmuştur. Neo liberal politikaların yoksullukla ilişkisini ele alan “Yoksulluk ile Mücadele Konferansı” 1989 yılında yapılmış ve sonucunda 200’e yakın sivil toplum örgütü bu konuda ağ oluşturma kararı almıştır. 1990 yılında resmen kurulan EAPN; 11 ülkeyle başladığı mücadelede, bugün 32

ülkede, 13 ağ örgütünün katılımıyla çalışan geniş tabanlı bölgesel bir örgüttür (EAPN, 2021). Ağı oluşturan bileşenler farklı ülkelerden gelen, tabandan örgütlenmiş STK'lar ve toplumsal hareketlerdir. Onu etkili bir “sivil ağ” kılan da, hak mücadelesi veren bu çeşitliliğidir. Yoksulluğun “kader” değil siyasi olduğu vurgusu yapan örgüte göre asıl mesele sosyal hakların uygulanmamasıdır. EAPN bu amaçla yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele etmektedir (Ekim&Yurttagüller,2006).

2008 yılında Amerikan emlak piyasalarında yaşanan krizin kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alması Avrupa ülkelerinde de yoksul ve işsiz oranını tırmandırmıştır (EAPN,2021). Kriz sonrası Avrupa’da yaşam maliyetlerinin artması güvencesiz iş sektöründe, çalışan sayısının büyümesine neden olmuştur. EAPN 2019 yılı raporuna göre; Avrupa Birliği vatandaşlarının yüzde 22,5’i yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Yoksulluğun artış nedenleri arasında; düşük maaşlar, güvencesiz çalışma koşulları, uygun konut sıkıntısı, enerji, gıda ve sağlık fiyatlarındaki pahalılık sayılmaktadır. Örgüt, çalışmalarında AB Komisyonu’nun belirlediği mutlak ve göreceli yoksulluk kriterlerini kullanmaktadır.

Yoksulluğun çok boyutlu yapısını ortaya koyan EAPN sorunun düşük gelir ya da gelirden yoksunluk değil bireylerin refah kaynaklarına erişimindeki eşitsizlik olduğunu vurgular. Yoksulluğun sosyal dışlanmanın önemli bir unsuru olduğunu belirterek hak temelli politikaların hayata geçirilmesinin zorunluluğunu belirtir. Hak temelli sosyal politikaların toplumun tüm bireyleri için atılacak ilk adımı, temel vatandaşlık geliridir. Örgüte göre; küresel krizler nedeniyle Avrupa’da yoksulluk ve işsizlik yaşayan kesimlerdeki artış temel gelir uygulamalarının aciliyetini göstermiştir. İstihdam odaklı politikaların yoksulluğu ortadan kaldırmadığını çalışan yoksul sayısındaki artışla açıklayan EAPN istihdamdaki konumuna bakılmaksızın temel gelirin her vatandaşın hakkı olduğunu savunur (EAPN,2021).

EAPN içinde yer alan farklı bileşenlerin hak mücadelesinde deneyim ve bilgi sahibi olduğu görülmektedir. EAPN, her kesimden toplumsal talepleri dile getiren ve hak temelli mücadele birikimine sahip geniş bir ağ olarak; kadın, çocuk, genç, engelli, evsiz bireylerin seslerini duyurmaktadır. Bu anlamda aktif bir rol oynadığı AB içerisinde, eğitim ve sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılmasına karşı mücadele yürütmektedir. EAPN, AB ülkelerinde “herkes için yeterli bir gelir ve temel hizmetlere ulaşım hakkı” yönünde politikalar oluşturulması için çalışmaktadır.

Örgüt yoksulluk karşıtı politikalar oluşturulması bağlamında lobi faaliyetleri yürütmektedir. Politika yapıcılarını yoksulluk yaşayan kesimlerle bir araya getirdiği ve Brüksel’de gerçekleştirdikleri “yoksulluk zirveleri” bu faaliyetlerin en büyüğüdür. Politikacılar, bürokratlar ve yoksul gruplar, her yıl yapılan toplantılarda sosyal politika süreçlerini, yoksulluğun çözümüne dair önerileri ve talepleri dile getirmektedir. EAPN’ nin savunuculuk faaliyetleri ise yoksullukla mücadelesinin odağında yer almaktadır. 2000 yılında Lizbon’da yapılan AB Konseyi toplantısında sosyal dışlanmanın boyutları ele alınmış ve 2010 yılına kadar üye ülkelerin ulusal eylem planı (UEP) oluşturmaları karara bağlanmıştır (Çoban,2005). UEP’nı ile üye ülkeler hedef grupları belirleyerek ekonomik ve sosyal politikalar oluşturacaklardır. Bu yolla yoksulluğun önlenmesine dair aktif politikaların devamlılığı sağlanırken sürecin önemli bir parçası olan sivil ağlar ile devlet arasındaki ilişkinin

kurumsallaşması hedeflenmektedir. Politikalar oluşturma süreci bir anlamda AB'yi sosyal içerme konusunda etkileme ve değişim yaratma çabasıdır. Lizbon Konferansı'nda amaçlanan, neo liberal politikalara karşın sosyal politika odaklı bir AB iken hedefler beklentilerin altında kalmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ULUSAL AĞ ÖRGÜTLERİNE BAKIŞ

Küresel ilişkilerin yoğunluğunun artışı ekonomik temelli çok uluslu şirketlerin varlığıyla birleşince örgütlenme kültürü zayıf olan halklar üzerinde olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Bu sonuçlar çoğunlukla baskıcı rejimlerin onayıyla meşru hale gelmiştir. Toplumsal grupların çeşitliliği ile bu grupların taleplerinin göz ardı edilemeyecek olması bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal politikaların oluşturulmasında dikkate alınmalarını zorunlu kılmıştır.

Türkiye’de sivil ağların köklü ve yaygın olmasına rağmen demokratik süreçlerin eksikliğinden kaynaklı olarak merkezi yönetimin bu ağları karar süreçlerinin dışında bırakmayı tercih ettiği gözlenmiştir. Ancak hem yönetim olgusunun siyasi literatüre girmesi hem 2000’li yıllardan itibaren AB üyelik süreci ülkemizde sivil toplum kavramının canlanmasını sağlayarak, hükümetler tarafından muhatap alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu değişiklikler sivil toplum yapısının güçlenmesine neden olmuştur (Demirkaya, 2019c)

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişimin küresel çapta sivil ağlar arasındaki ilgi, destek ve deneyim aktarımına izin verisi ile koordinasyon sağlaması aktif vatandaşlık pratiğinin kitleler nezdinde yaygınlaşarak ulusal ya da yerel idarelerin önemli bir aktörü olmasını sağlamıştır (Tani, 2019) Demirkaya’ya göre (2019c) aktif vatandaşlık kavramının öne çıkması Türkiye’nin AB üyelik müzakereleri ile olmuştur. Bu alanda yapılan yasal mevzuat değişiklikleri demokratik kurumların güçlenmesini de sağlamıştır. Çocuklar, kadınlar, göçmenler, yaşlılar gibi pek çok grup olduğu gibi yoksulluk karşıtı gruplar da hak taleplerini ve çözüm önerilerini çeşitli platformlarda dile getirmektedir. Bu bölümde ülkemizde farklı toplumsal sorunlar karşısında örgütlenen ağ hareketlerine örnekler verilmiştir.

5.1 Engelli Çocuk Hakları Ağı-ECHA

Engelli hakları; mevcut engel durumları nedeniyle yaşam haklarından diğer bireylere göre eşit ölçüde faydalanamayan bireylerin mağduriyetleri ve hak kayıplarını dile getirmek üzere Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, BM engellilik raporu ve ulusal yasalar doğrultusunda geliştirilen talepler, tespitler ve çözüm önerilerinden oluşmaktadır. Erişilebilirlik, eğitim, çalışma hayatı ve sağlık alanlarında yaşanan sosyal dışlanma verileri çeşitli raporlarla ortaya çıkmış; yazılı ve görsel basında da kendine yer bulmuştur (Tekin, 2019). Engelliliğe ait bir diğer zorluk ise günlük dilde geçen ve kişiler arasında ayrımcılık yaratan ifadelerdir. 2013 yılında TBMM kararı gereği; özürlü, sakat veya çürük (askere uygun değildir) gibi ibareler resmi yazışmalardan çıkarılarak engelli tanımı kullanılacaktır. Karar Resmî gazetede yayınlanmıştır (TC. Resmi Gazete,2013).

Tüm çocukları eşit bireyler olarak kabul eden ECHA, 2017 yılında engelli çocukların yaşadıkları hak kayıplarını görünür kılmak, eşit eğitim ve yaşam önündeki engelleri görünür kılmak, engelli çocukların uğradıkları sosyal dışlanma, şiddet ve istismarı tespit etmek ve önlemek bunu yaparken engelli çocuklara dönük mevzuatlardaki eksikleri ortaya çıkarmak için savunuculuk ve lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Farkındalık yaratmadan çok hak talepli bir

ağ örgütüdür. Bu amaçla kanıta dayalı savunuculuk çalışmalarında iyi uygulama örneklerini göstermek ve ilgililere çözüm önerileri sunmak için uğraş vermektedir (ECHA,2018).

Ağ bünyesinde 2021 yılı itibariyle 73 üye bulunmaktadır. Bireysel olduğu gibi pek çok tüzel kişi ve platform üyeler arasındadır. Üye kabul şartları örgütün resmi internet sayfasında yer almaktadır. Ağın iç işleyişinde çeşitli çalışma grupları, bir sekreteryaya ve iletişim sorumlusu yer almaktadır. Üyeleri ile arasında demokratik bir yönetim modeli benimseyen örgüt her iki yıl sonunda yapılan seçimle yürütücü bir konsey seçmektedir. Hiyerarşik olmayan konsey genel koordinasyon faaliyetlerinden sorumludur. Çalışma grupları dört başlık altında faaliyet göstermektedir.

1.Yaşama ve gelişme hakkı çalışma grubunun görevi: Engelli çocukların eşit yaşam hakkı doğrultusunda savunuculuk ve lobi faaliyetleri içerisindedir. Özellikle rehabilitasyon hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşayan engelli çocuklar ve ailelerinin yaşadıkları engellerin duyurulması ve çözüm önerileri için projeler yürütmektedir.

2.Eğitim hakkı çalışma grubunun görevi: Engelli çocukların yaşadığı en büyük engellerden biri olarak eğitime eşit erişim hakkı gösterilmektedir. Bu doğrultuda özel eğitimin ve destekleyici hizmetlerin kapsamının genişletilmesi, bütünleştirici eğitim kavramının genel eğitime uyarlanması ile sanitasyon(hijyen) erişimi sağlanmalıdır. ECHA bünyesindeki çalışma grubu konuyla ilgili savunuculuk ve lobi faaliyetleri yapmaktadır. Çeşitli sosyal medya çalışmaları ve imza kampanyaları kullanılan araçlardan bir kaçıdır.

3.Şiddet, istismar ve ihmalden korunma çalışma grubunun görevi: Her çocuğun aile içinde büyüme hakkı vardır. Ancak engelli çocukların bakımında ailelerin karşılaştıkları çeşitli güçlükler bu durumun bazen çocuk aleyhine istismarıyla sonuçlanmaktadır. Kurumsal bakım desteği bu noktada çocuğu şiddet, ihmal ve istismardan koruyacaktır. Çalışma grubu mevcut durum tespiti yapmak kadar, çocuğun karşılaşabileceği ayrımcılık konularında da izleme yapmaktadır. Hak ihlallerinin tespiti ve uygulanabilecek çözüm önerileri için çeşitli araçlar yardımıyla savunuculuk ve lobicilik faaliyetleri yapmaktadır.

4.Sosyal ve kültürel hayata katılım çalışma grubunun görevi: Eşit yaşam hakkı önündeki en büyük engellerden biri de engelli çocukların sosyal ve kültürel hayata katılımı yönünde karşılaştığı sosyal ayrımcılıktır. Grup bu yönde gerçekleşen olaylarda durum tespiti yapmak, mevcut aksaklıklar hakkında aileleri ve ilgilileri uyarmak dışında gerekli çözüm önerileri geliştirmek için savunuculuk ve lobi faaliyetleri yürütmektedir.

5.2 Çocuğa Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı

Şiddet kavramı baskı ve zor kullanma yoluyla bireyin ruhsal ve fiziksel olarak zarar görmesidir (AB Proje, 2015). Dünya Sağlık Örgütü’ de şiddeti; kişinin kendine ya da bir başkasına dönük ölüm, yaralanma ya da zarar verme potansiyeli taşıyan kasıtlı eylemi olarak tanımlamıştır. DSÖ her yıl düzenli olarak yayınladığı raporda, şiddete uğramış çeşitli toplumsal gruplardaki her yaştan yetişkin ve çocuk oranlarını açıklamaktadır (WHO,2021) Raporun bulguları, küresel çapta şiddetin tırmandığı ve şiddet mağdurlarının çoğaldığıdır.

Raporun, çocuklara uygulanan şiddet oranlarına dikkat çekildiği bölümünde; her 4 yetişkinden birinin çocukluğunda kötü muamele veya zorbalığa maruz kaldığını, her yetişkin 5 kadından biri, her 13 erkekten ise birinin çocukken cinsel istismara uğradığını ortaya koymuştur. 13-15 yaş arası her 3 öğrenciden birinin fiziksel kavgadan etkilendiği, her yıl 15 yaş altında 41 bin çocuğun ise cinayet kurbanı olduğunu gösteren rapor şiddeti önleme konusunda etkili politikalar oluşturmanın önemini göstermiştir. Aynı raporda Kenya, Zimbabwe, Haiti, Tanzanya, Malawi ve Kamboçya çocuklara kötü muamele ve istismarın en yoğun yaşandığı ülkeler olarak sıralanmıştır (WHO, 2021) Şiddetin salt fiziksel değil sözel, duygusal, ekonomik ve cinsel boyutları da olan çok katmanlı bir toplumsal problem olduğu görülmüştür

Çocuğa karşı şiddeti önlemek için uluslararası düzeyde çeşitli ağlar, kamu otoriteleri ve sivil toplum temsilcileri arasında iş birliği öneren DSÖ, 1977 yılında Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği (ISSCAN)'nin kurulmasına destek vermiştir. Derneğin temel amacı; küresel düzeyde çocukların maruz bırakıldığı ihmal, istismar ve şiddet karşısında önlem almaya çalışan kişi, kurum ya da kuruluşları desteklemektir. Derneğin misyonu etnik, dini ve cinsiyet farkı gözetmeksizin her çocuğa yardım etmektir (ISPCAN,2021).

Türkiye’de kadına ve çocuğa yönelik şiddet vakalarının artışı sorunun kamu ve sivil toplum nezdinde ele alınması zorunluluğunu doğurmuştur. Çeşitli verilerle şiddetin boyutları ortaya konmuştur (Yılmaz, 2019) AB tarafından oluşturulan bir proje kapsamında 2012 yılında Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı (Ortaklık Ağı) kurulmuştur. Ağın kurucuları UNICEF Türkiye Ofisi ile üç Güney Doğu Avrupa (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan) ülke ofisidir. Çocuğa karşı şiddetin önlenmesi için projeler geliştiren örgüt, çeşitli sivil toplum temsilcileri, üniversiteler ve barolarla çalışmaktadır.

Hak temelli çalışan ortaklık ağı bu doğrultuda savunuculuk ve lobi çalışmaları gerçekleştirmektedir. Kurulduğu dönemde çeşitli eğitim programları ve materyalleri hazırlayan örgüt; üyeleri arasında kapasite geliştirme ve gösterge temelli izleme çalışmalarını desteklemektedir. Bu yönde konferanslar, ihtiyaç temelli eğitimler, sempozyumlar ve bilgilendirme toplantıları yapmaya devam etmektedir. Ortaklık Ağı, çalışmalarını BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme’ sinde kabul edilen dört ilkeye göre düzenlemektedir; yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuğun katılımının sağlanması ve ayrımcılık gözetmeme. Ağ, bu ilkelere uymayı kabul eden her katılımcıya açıktır. Ağ çalışmaları BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere ulusal ve uluslararası yasalara uygun olmak üzere planlanmaktadır.

Ortaklık Ağı’ nın 2019 yılı itibariyle üye sayısı 90’a çıkmıştır. Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) ve Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği (ÖZ-GE Der) kurulduğu tarihten bu yana sekretarya görevini yürütmektedir. 2019’a dek dört genel kurul toplantısı gerçekleştirmiştir. Çocukların ağın doğal üyesi olarak, yürütülen çalışmalara ve karar alma süreçlerine azami katılımlarına önem verilmektedir. Ağ katılımcı kuruluşlarının yapılacak toplantılara, düzenli katılımları ve tasarlanan çalışma planlarına uyumları beklenmektedir. Ağ kuruluşları adına toplantılarda birer temsilci bulunmaktadır.

Bilginin ve eğitimin yaygın, erişilebilir niteliğinin çocuk haklarını gerçekleştirmede önemli bir araç olduğu inanan ortaklık ağı, geliştirilecek stratejiler ve yöntemlerde bazı ilkeler

gözetmektedir; çok disiplinlilik, toplumsal cinsiyete duyarlılık, hak temellilik, özel hayatın gizliliğine saygı ve engelli erişimine uygunluk. Ulusal ve yerel düzeyde STÖ'lerin iş birliğini önemseyen ortaklık ağı, yeni bilgi teknolojileri aracılığı ile bu iş birliklerine destek vermekte ve güçlenmesini hedeflemektedir (Önleme-2021).

5.3 İnsan Hakları Ortak Platformu-İHOP

İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), Türkiye’de hükümet dışı insan hakları örgütlerinin insan hakları alanında bir araya gelerek hukukun üstünlüğü, çoğulcu katılım ve diyalog kararlılığını sürekli kılma faaliyetleridir. Sivil toplumun katılım ve karar alma süreçlerindeki aktif katılımının, hakları ve özgürlükleri korumadaki rolünün önemine inanan İHOP, Türkiye’de demokratik sisteme ait çözüm ve uygulamaları kalıcı hale getirmek için 2005 yılında kurulmuştur. Platform üyelerinin katkısıyla izleme, inceleme, durum tespiti, değerlendirme, çözüm önerileri, şikâyet kanalları ve kamuoyu oluşturma faaliyetleri yürütülmektedir (İHOP,2021).

Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edildiği 2005 yılı, AB Komisyonu tarafından “Aday Ülkeler ile AB Arasında Sivil Toplumlar Arasındaki Diyaloga İlişkin Tebliği”n yayınlandığı ve çeşitli hak temelli çalışmaların yürütüldüğü bir yıl olmuştur (İKV,2021). Platformun temel misyonlarından biri; insan hakları hareketlerinin kamu politikalarının geliştirilmesinde ve karar alma süreçlerinde etkili olabilmesini sağlamaktır. İHOP, bu doğrultuda çalışan ağ üyelerinin deneyim ve bilgi aktarabilecekleri, ortak projeler ve lobi faaliyetleri yürütebilecekleri bir merkezdir. İnsan hakları alanında çalışan kişi, kuruluş, STK’lar ve fikir önderlerinin savunuculuk çalışmalarını destekleyen platform bir baskı mekanizması olarak diyalog çabalarında ısrarcıdır.

İHOP, hak temelli savunuculuk faaliyetlerinde yereldeki insan hakları örgütlerini izlemektedir. Yerel insan hakları örgütlerinin aynı bölgede çalışan öteki ağ örgütlerle dirsek teması kurmasının bireyleri ve ağ üyelerini güçlendireceği düşüncesiyle birbirleriyle olan etkileşimleri desteklenmektedir. Diyalog ve savunuculuk alanlarında insan hakları örgütleri ve üniversitelerin insan hakları birimleri ile ortak projeler yürütmektedir. İHOP sekreteryası uluslararası alanda BM, Avrupa Konseyi, AGİT ve AB ‘ye ait ilgili kurullarla karşılıklı bilgi paylaşımında bulunmaktadır.

Platform sekreteryası, yürütme kurulu ve çalışma gruplarından oluşmaktadır. Sekreteryası görevini profesyonel çalışanlar üstlenmiştir. Sekreteryası platformun sürdürülebilirliği adına fon kaynaklarını araştırmak, yapılmakta olan projeleri izlemek, iletişim, mali yönetim, web sitesi, çalışma grupları arasında eşgüdüm sağlanması ve gerektiğinde bilgi aktarımından sorumludur. Platformun düzenli faaliyet ve mali raporların hazırlanması ve sunumu da sekreteryaya aittir.

Platform içerisinde yer alan çalışma grupları pek çok başlık altında savunuculuk ve lobi faaliyetlerini yürütmektedir; adalete erişim, ayrımcılıkla mücadele, cezasızlıkla mücadele, ifade özgürlüğü, mülteci hakları, demokratikleşme ve insan hakları sözleşmelerine bağlılığın güçlendirilmesi ile insan hakları savunucularının korunması ve güçlendirilmesi. Çalışma grupları zaman zaman AB projelerinden faydalanmıştır. Örgüt kamu politikaları üzerinde sivil toplum baskısı ve denetimini etkin kılmanın önemine inanmaktadır. İnsan hakları alanında

yaşanan gelişmeleri izleyen, üyeleri ve paydaşlarıyla bilgi alışverişinde bulunan platform kamuoyu, politika yapıcılar nezdinde farkındalık çalışmaları yürütmekte gerektiğinde müdahil olmaya çalışmaktadır (İHOP,2021).

5.4. TÜRKİYE OTİZM VAKFI

Otizm; erken çocukluk çağında görülen, beynin farklı gelişimi ile sosyal uyum becerilerini etkileyen yetersizliklerin genel adıdır. Otizmlili bireyler sözel ve fiziksel iletişim kurmak, karşılıklı gülümseyebilmek, ortak ilgiler geliştirebilmek gibi yaş düzeyinin gerektirdiği temas ve becerilerden yoksundur (Motavalli Mukaddes,2019:2-3) Nörogelişimsel bir bozukluk olarak bilinen otizm nispeten yeni bir kavramdır (Akdemir,2020:130)

Türkiye’de 1980’lerden itibaren yeniden canlanan sivil toplum deneyimi otizm alanını da harekete geçirmiş hak savunusu amacı ile kurulan derneklerin sayısının artışı ile 2006 yılında Otizm Platformu kurulmuştur. 24 STÖ ile kurulan platform 2013 yılında başbakanlık tarafından ilan edilerek resmî gazetede yayınlanan “Otizm Eylem Planı” sayesinde 54 üyeye yükselmiştir. Otizm alanında faaliyet gösteren STK’ların (vakıf, dernek, federasyon) tek çatı altında yan yana gelmesi “Meclis” başlığıyla olmuştur. Bu başlığın seçilmesi Türkiye’deki dernekler kanunun vakıflar ve derneklerin hareketini kısıtlayan mevzuat nedeniyledir.

Ülkemizde otizm alanında faaliyet gösteren bütün dernek, vakıf ve federasyonlar TOM’un doğal üyesidir. 11 STK her 2 yılda bir gerçekleştirilen genel kurulda yapılan seçim sonucu ile yürütme kurulu olarak belirlenir. Bu STK’lardan biri aynı zamanda yürütücü sekreteryaya görevini üstlenir. TOM’un çalışmaları bütünüyle gönüllülük esası üzerinden yürümektedir. Bu bağlamda yürütme kuruluna ya da sekreteryaya eşlik eden profesyonel bir kadrosu yoktur. Uzmanlık gerektiren alanlarda kendi kısıtlı imkanlarıyla çalışan TOM yürütme kurulu kaynak yaratmaya ve sağlanacak kaynakları etkili şekilde kullanmaya çalışmaktadır (TOM, 2020).

TOM otizmlili ailelerin ülke çapında dayanışma ruhuyla kurdukları çeşitli sivil toplum örgütlerinin bir çatı örgüte dönüşmüş formudur. Asıl işlevi ise 2006 yılında TBMM’de kabul edilerek resmî gazetede yayınlanan Otizm Eylem Planı’nın yürürlüğe konması ve uygulama süreçlerinde aktif izleme, değerlendirme, savunuculuk ve lobi çalışmaları yürütmektir. Bu doğrultuda ilgili kamu ve özel sektör temsilcileriyle etkili iş birliğini ve iletişimi geliştirmeye, kanıt temelli bilimsel çalışmalarla otizm alanında farkındalık yaratmaya devam etmektedir. TOM ilgili bakanlıklardan ülkemizdeki otizmlili bireylerin güncel tablosu hakkında net veriler istemektedir. Buna gerekçe olarak da yapılan ve yapılacak olan harcamaların israfa yol açmasının önlenmesini vurgulamaktır. Uygun mali analizlerin yapılabilmesinin istatistiki rakamların belirlenmesi ile mümkün olduğu belirtilmektedir. Bu şekilde OEP uygulamalarının periyotlar bazında ve değişen ihtiyaçlara göre yenilenebilir, izlenebilir ve sürdürülebilir olmasını sağlanabilecektir (Böylece OEP uygulamalarının dönemler bazında ve değişen ihtiyaçlara göre yenilenebilir, izlenebilir ve sürdürülebilir olması sağlanabilecektir).

5.5 Derin Yoksulluk Ağı-DYA

Yoksulluk, kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaç alanlarına erişememe halidir. Çeşitli faktörler altında şekillenen yoksulluk, ekonomik ve sosyal bir problem olarak bütün toplumların yaşadığı küresel bir olgudur. Yoksulluk, günümüzde gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde var olan farklı parametrelerden etkilenerek göreceli ve mutlak olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşanan daha çok göreceli(nisbi) yoksulluk iken gelişmekte olan ülkelerde mutlak yoksulluk kavramı görülür. Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkelerindeki nüfusun büyük kısmı mutlak yoksulluk gerçeği ile yaşamaktadır (Es&Güloğlu,2004).

Mutlak yoksulluk, bireyin ya da hane halkının fiziki yaşamını devam ettirebilmesi için temini zorunlu olan temel ihtiyaç maddelerinden yoksun oluşudur. Burada belirleyici olan hane geliri ile mal ve hizmet kalemlerindeki birim fiyat arasındaki dengesizliktir. DB, 2018 tarihli raporuyla mutlak yoksulluk sınırını gelişmekte olan ülkeler için 1,90 USD olarak belirlemiştir. Bu sınırın altında kalan gelir grubunu ise aşırı/derin yoksul (extrem poor) olarak tanımlamıştır. 1.90 USD gelire sahip olan herkesin mutlak yoksul tanımına uyduğu konusu tartışmalıdır. Ülkelerin ekonomik göstergeleri belirlenen yoksulluk sınırı oranlarıyla çelişkiler taşıyabilmektedir (Yüksel Arabacı,2019).

Derin yoksulluk, DB tanımıyla; kişinin yaşamsal önemdeki mal ve hizmetlerden faydalanamama halidir. Temel ihtiyaç maddelerinin temininde yoksunluk çeken bireyler aynı zamanda psikolojik ve toplumsal bir baskı unsuru olan sosyal dışlanma kavramıyla da tanışmaktadır. Derin yoksulluk kavramı bu boyutuyla kişilerin maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik bir ayrımcılık türüdür (Gökçe,2020). Pandemi süreciyle daha da belirginleşen sefaleti, çeşitli örneklerle kamuoyuna taşıyan “Derin Yoksulluk Ağı” (DYA) çalışmalarının odağında, kentsel yoksulluk vardır.

DYA sayıları 200’e yaklaşan İstanbul’un pek çok yoksul mahallesinde hak temelli çalışmalar yürütmektedir. İstanbul’un 39 ilçesinden 34’ündeki yoksul ailelere ve kişilere, gönüllüler aracılığıyla ulaşan DYA Açık Alan Derneği tarafından kurulmuş bir ağ hareketidir. Küresel salgının tetiklediği ekonomik krizlerle artan yoksulluk nedeniyle başta çocuklu aileler olmak üzere herhangi bir gelir desteğinden mahrum kalan çok sayıda kişiye temizlik ürünleri, kadın hijyen sağlığı malzemeleri ile çocuk bezi, mama ve gıda yardımı sağlamıştır. Şeffaflık ilkesiyle hareket eden DYA ihtiyaç sahipleri ile destekçiler arasında bağ kurmaktadır (DYA,2021).

DYA derin yoksulluk ve kentsel sefaletin boyutları hakkında bilgi veren raporlar hazırlayarak, kamu kurumlarına, yerel yönetimlere, İBB ve ilçe belediyelerine acil eylem çağrısı yapmıştır.21 Maddeden oluşan çağrıda yoksullukla mücadele için çözüm önerileri yer almaktadır (Gökçe,2020:). Derin Yoksulluk Ağı (DYA), hak temelli bir dayanışma modeli olduğunu belirterek çalışmalarını birilerine yapılmış “iyilik” olarak tanımlamaz. İnsanların pasif özneler olarak görülmesi, onların toplumsal refahta hak sahibi oldukları gerçeğini perdeleyecektir. Dolayısıyla devletin üstüne düşen fırsat eşitliği sağlanması ve yoksulluğu tecrübe eden bireylerin hak sahibi olarak desteklenmesidir. İktidar sahiplerinin sorumluluklarını yerine getirmesi yoksulluk algısının değişimini de beraberinde getirecektir (DYA, 2021).

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ

Bu bölümde otizmli bireylerin ve ailelerinin hak taleplerini kamuya ve merkezi idareye duyurmak için bir araya gelmiş Türkiye Otizm Meclisi incelenmeye çalışılmıştır. Farklı STÖ'ler ve vakıfları tek çatı altında toplayarak engelli hakları gündemine meclis kavramını sokmuş, TOM'un faaliyetleri ele alınmıştır. Yapılan alan araştırması ile yapısal çözümlemeye odaklanılarak ortaya konulmuştur.

Tablo 4: Görüşme Yapılan STK'lar

Görüşülen Kişi	Görüşülen Kişi Pozisyonu	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Görüşme Ortamı
Arzu Gökçe	Türkiye Otistiklere Destek ve Eğitim Vakfı Başkanı	15.04.2021	1:48:13	Zoom Uygulaması
Canan Coşkun	ANOFED Başkan	23.04.2021	1:09:54	Zoom U.
Ali Sapmaz	Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı- Koordinatör	24.04.2021	1:09:45	Zoom U.
Mustafa Öztürk	İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği - Başkan	30.04.2021	1:45:08	Zoom U.
Dudu Karaman	Denizli Otizm Derneği- Kurucu Başkan	01.05.2021	1:42:56	Zoom U.
Nejla Arslankurt	İlgi Otizm Derneği- Yönetim Kurulu Başkanı	04.05.2021	1:09:28	Zoom U.
Veysel Şahin	Otizm Federasyonu Başkan	11.05.2021	1:57:28	Zoom U.
Erdal Ateş	Alanya Otizmle Yaşam Spor Kulübü Derneği- Başkan Vekili	12.05.2021	1:57:48	Zoom U.
Alaattin Baydaş	Malatya Otizm Derneği Başkanı	14.05.2021	1:10:07	Zoom U.
Aylin Sezgin	TOHUM Vakfı Başkan Yardımcısı	17.05.2021	57:55	Zoom U.
Sedef Erken	İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği Kurucu Başkanı ve I. Dönem TOM sekreteryası	20.05.2021	58:28	Zoom U.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5: Kamu İdarecileri

Görüşmeciler	Görevi	Parti/Kurum	Görüşme Şekli
Kemal Çelik	Engelli Komisyonu Başkanı	AKP	e-görüşme
Onur Burak Dursun	Sağlık Bakanlığı Otizm, Zihinsel Özel Gereksinimler ve Nadir Hastalıklar Dairesi Başkanı	Sağlık Bakanlığı	e-görüşme
Elçin Tenteriz	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	e-görüşme

	Yaşlı Hizmetler Uzmanı Daire Başkanı		
--	---	--	--

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6.1 Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmacı tarafından TOM resmi internet sayfasında yer alan kuruluş amacı ve hedefleri taranmış, güncel olaylarda TOM'un müdahil olma kapasitesi dikkate alınarak 10 soru oluşturulmuştur. Araştırmanın güvenilirliği adına araştırma sorularının açık ve anlaşılır bir dilde ifadesine dikkat edilmiştir. Sorular görüşmecilere önceden gönderilerek araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Veri toplama aşaması literatür tarama ve ses kayıtlarının deşifre edilmesi olarak iki şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşme kayıtları katılımcılarının onayı ile alınmış, yine katılımcılarının belirledikleri program dahilinde gerçekleştirilmiştir.

Veri analizinde nitel araştırma tekniklerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu analizde katılımcı görüşlerinden alıntılar yapılır. Burada amaç veri setinin sistematize edilerek düzenlemek ve yorumlanmasına yardımcı olmaktır. Yorumlar araştırılan konu hakkında gelecek öngörüsünü de araştırmacıya verecektir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çerçevede bazı katılımcı görüşlerinden doğrudan bazılarında ise dolaylı alıntılar kullanılmıştır. Görüşülen dernek ve vakıfların sorular hakkındaki görüşleri alt alta verilmiş ve sorular hakkındaki düşünceleri yorumlanmıştır.

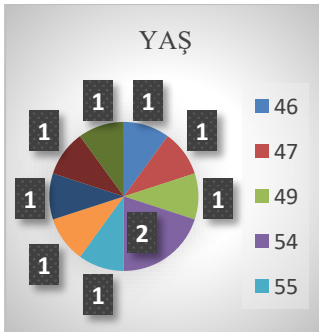
Katılımcılar; Türkiye'de otizm alanında hak savunuculuğu yapan, TOM'un oluşumunda öncülük eden ve TOM'un kurulduğu 2016'dan bugüne yürütme kurullarında görev almış veya görevde olan STK temsilcileri arasından görüşme teklifine olumlu yanıt verenler arasından seçilmiştir. STK temsilcilerinin tamamına yakın başkan ya da kurucu başkan düzeyindedir.

6.2 Bulgular ve Yorum

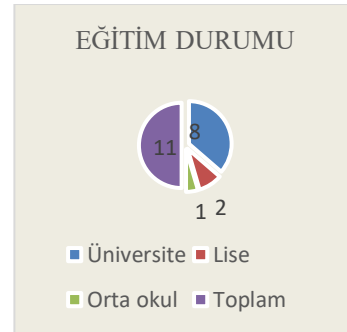
Bu bölümde 11 STK yöneticisi ile yapılan görüşmeler neticesinde ortaya çıkan TOM'un faaliyetleri, kazanımları ve güçlendirilmesi gereken noktalar ele alınmış, aktif izleme süreçlerine ve lobicilik faaliyetlerine değinilerek, yapılan saha araştırmasının sonuçları yorumlanmıştır.

6.3 Otizm Alanında Örgütlü STK temsilcileri ile Yapılan Görüşmelerin Niceliksel Verileri

Tablo 6: Katılımcıların Yaşları

Tablo 7: Eğitim Durumu

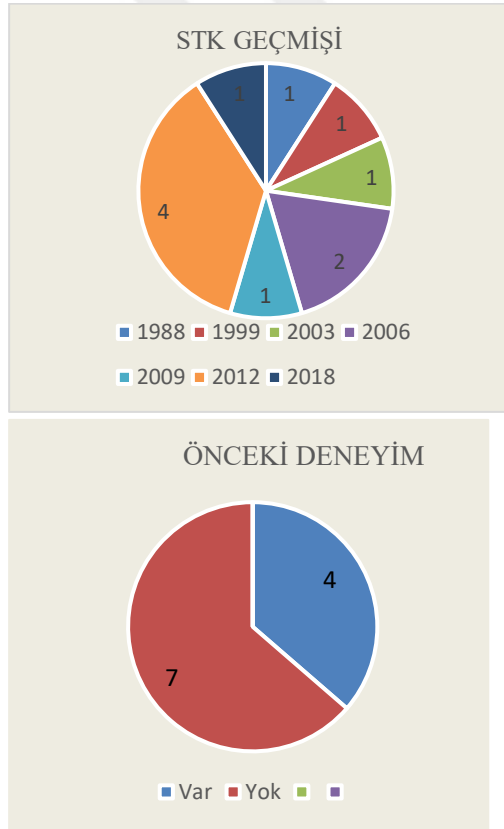

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

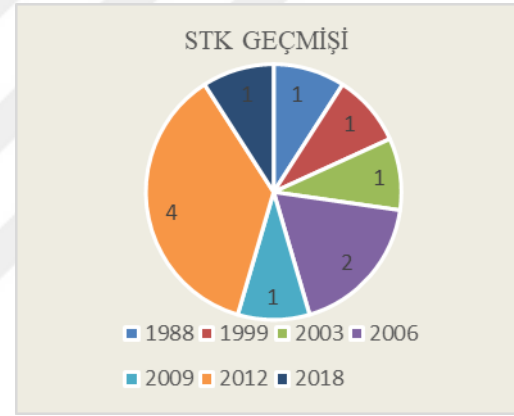
Araştırmaya katılan 11 STK temsilcisinin yaş aralığına bakıldığında “46-62” olduğu görülmektedir. Katılımcılardan 2’si 54 yaşındayken geri kalanlar sırasıyla “46,47,49,55,57,59,62” yaşlarındadır. Bu yaş profili bize otizm sivil toplumunda çalışanların genellikle orta ve ortanın üstü bir yaş aralığında olduklarını göstermektedir. Görüşme gerçekleştirilen STK temsilcilerinin ifadeleri de aynı yönde olmuştur.

Katılımcıların eğitim durumu yukarıda yer alan tablodada görüleceği gibi ağırlıklı olarak üniversite mezunları oldukları yönündedir. Katılımcılardan 2’si lise mezun iken 1 kişi de ilkokuldur(orta 2 terk). Görüşmelerde en dikkat çekici unsur olarak, , bir ebeveyn ve STK aktivisti olan katılımcılarının her birinin mezuniyet derecelerinden farklı olarak öğrenme süreçlerinden kopmamış olmasıdır. Örgün ve yaygın eğitim süreçlerine dahil olduklarını beyan eden katılımcılar ek lisans belgeleri almalarının dışında farklı eğitim programlarını izlediklerini vurgulamışlardır.

Tablo 8: Araştırmaya Katılanların Otizm STK Gönüllülük Deneyimleri

Tablo 9: Otizm Kavramıyla Tanışmadan Önceki

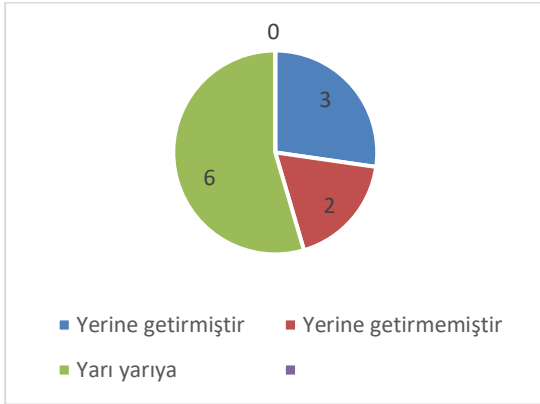

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

11 katılımcının sivil toplum geçmişine bakıldığında aktif yaşantılarının çocuklarının tanı aldığı tarihle başladığı görülmüştür. Katılımcılar bu durumun, çocuklarının uğradıkları sosyal ayrımcı tavırlar ve -eğitim başta olmak üzere sağlık raporları almak- zorlu bürokratik süreçler karşısında “yalnız bırakılmışlık” hissi ve örgütlü olma ihtiyacı olarak yorumlamışlardır. Katılımcıların otizmle tanışmadan deneyimlemiş oldukları bir sivil toplum gönüllüğü ise örnek grup itibariyle yüzde 50’nin altındadır.

6.3.1 STK Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi’nin (TOM) Kuruluş Amacını Gerçekleştirip Gerçekleştirmedığı” Hakkındaki Görüşler

Tablo 10: TOM’un Kuruluş Amacını Yerine Getirip Getirmediği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kuruluş amacını; “çalışma gruplarının koordinasyonu, eşgüdüm halinde çalışması, üyeleri arasında iş birliği ve diyalogun geliştirilmesi ve Türkiye’de Otizm konusunda görev yapan sivil toplum kuruluşlarının, tek bir ses ve güçlü bir paydaş olarak kabul edilebilirliklerini güçlendirmek” olarak belirleyen TOM’un bu amacı yerine getirip getirmediği konusunda katılımcılardan 6’sı yarı yarıya/kısmi cevabını verirken 2’si hayır, 3’de evet cevabı vermiştir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar analiz edildiğinde temelde iki başlığın olduğu görülmüştür: 1. TOM’un iç işleyişinden doğan sıkıntıların bir baskı grubu olarak işlev bozukluğuna neden oluşu 2. Kamu otoritesi ile kurulan ilişkide yaşanan sıkıntılar. TOM’un yapısal sorunları olarak beliren ve katılımcıların öne çıkardığı bazı vurgular şunlardır:

1. Üyelerin birbiriyle olan ilişkilerinde uyumsuzluk, kopukluk. Yereldeki derneklerle aradaki koordinasyonsuzluk
2. Üye profilinin 50 yaş ve üstü olması, daha gençlere ulaşmada sıkıntı
3. Koltuk hırsı, sekretaryanın temsil görevinde başarısız oluşu
4. Hak talebi yerine öznel sorunların giderilmesinin öncelikli oluşu
5. Profesyonel bir kadro eksikliği
6. Hak temelli çalışmalarda kamu otoritesiyle mesafenin ayarlanamaması
7. Sivil toplum anlayışının batı tipi demokrasilere kıyasla ülkemizde zayıf oluşu

İkinci vurgu olarak, kamudan/merkezi otoriteden yana beliren problemler sıralanmıştır.

1. Atanmışlardan beklenen liyakat eksikliği. Bürokratların alana duydukları ilginin yüzeysel ve bilgisinin eksik oluşu ile bakanlık makamında yer alan isimlerin sıkça değişmesinin de STK’ların hareket kabiliyetini zayıflatan unsurlar olarak belirtilmiştir.

2. Türkiye'nin 2016 yılında parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişinin de sivil toplum çalışmalarına ket vuran bir başka önemli unsur olduğu da konuşmacıların değindiği bir diğer konudur.

Bir çatı örgüt olarak bekleneni kısmen yerine getirdiğini belirten Türkiye Otistiklere Destek ve Eğitim Vakfı (TODEV) Başkanı Arzu G., gerekçesini son yürütme kurulunun üstüne düşeni yapmaması ve sorunlara neden olması olarak göstermiştir. Tüzel bir kişiliği olmamasına rağmen TOM'un Türkiye'deki en büyük otizm sivil toplum temsilcisi olduğunun altını çizen Arzu Hanım örgütün potansiyelini iç sorunlarla harcadığını belirtmiştir.

“Türkiye’de gerçekten hiçbir projeden kaynak almadan tamamen gönüllülük esasıyla kurulmuş böyle bir yapı yok ve bütün otizm STK’ları oranın doğal üyesi. Diyorlar ki; “Cumhurbaşkanına gidilecek mayısta” Tamam cumhurbaşkanına gidilmeden biz bu genel kurulu Ankara’da yapalım, Ankara bizim gücümüzü görsün. O 120 STK’nı, görmedi. Senin bir gücünün farkına varsın ama maalesef ki şu an ki sekreteryaya değişik bir yapı onun da dedikodusunu yapmayayım. Ankara senin gücünü görürse senin cumhurbaşkanlığı toplantısına gittiğinde bilmem ne bakanı bilmem ne bakanı aramana gerek kalmaz. Sen gidersin oraya 120 STK’na dersin ki; “Biz 6 federasyon, 7 vakıf 110 tane de sivil toplum örgütü buradayız” dediğin zaman, biliyorsun; bu siyasette bu çok ciddi bir şey yani “sayı

Bursa’da kurulan ilk otizm derneği olan MİNA Otizmle Yaşam Derneği ve Anadolu Otizm Federasyonu (ANOFED) kurucusu ve halen başkanlığını yürüten Canan C. ise; Karar verici konumda olan merkezi yapıdan kaynaklanan sıkıntılara dikkat çekerek verilen sözlerin yerine getirilmediği ya da getirilmesinde göz ardı edilemeyecek gecikmeler yaşandığı görüşündedir.

“Getirmedi dersek de haksızlık etmek de istemiyorum yani getire... bana göre bak ben şahsi, kurum olarak bana göre daha işlevsel olabilirdi. Getiremedi dersek şu biraz da haksızlık da yapmış olabilirim emeklere. Yani olmuyorsa bunu...öyle diyeyim. ABC’si siyasi partisi olarak bakmıyorum. Hangi siyasi parti olursa olsun konuya verilen sözlerin yerine getirilememesi yani bizler en son aldatılacak ya da en son şey yapacak kesimiz. Yani her birimiz ayrıyız ve yaralıyız. Başka yerlere vaatlerde bulunur ve yapmayabilirsiniz ama bizler hassas bir grubuz. Yani sabrımız, dayanacak gücümüz hani görüntü olarak belki çok hissettirmiyoruz ama şeyimizin son damlasındayız hani.”

Anadolu Otizm Eğitim ve Mücadele Geydirici Vakfı’ndan (ANOV) STK ilişkileri Koordinatörü Ali S. kuruluş amacını genel bir birlikteliğin sağlanmış olduğu gerekçesiyle yerine getirmiş olduğu düşüncesindedir. Ancak STK’lar içinde zamanla diyalog sürecinin kesintiye uğramasının bölünmelere yol açtığını bunun da kolektif hareketleri zayıflattığını belirtmiştir.

“Tek bir sesi yapılan toplantılar girişimler, birliktelik sayesinde yerine getirmiştir. Çok büyük dağılma yoktur. Elbette ki son zamanlarda TOM’un şeyini meşruiyetini ülke genelinde kabul ettirmesinden dolayı da biraz daha yönetsel anlamda adaylıklar şunlar, bunlar olacaktır. Bunlar gayet doğal bir süreçtir ama şu geçtiğimiz 2016’dan beri bugüne kadarki 4,5-5 yıla baktığımızda genel anlamda bir birliktelik sağlanmıştır. Ama zaman içinde görüyorsunuz ki diğer engel gruplarında olduğu gibi aynı politika gibi siyaset gibi engel gruplarının içinde de şeyler, bölünmeler başlıyor, diyalogsuzluklar başlıyor. Birbiriyle rekabet başlıyor. Rekabet güzel bir şeydir ama bu sivil toplum aynı zamanda kolektif hareket etmeyi ve ne kadar kolektif ve ne kadar insan barındırırsanız o kadar şey oluyorsunuz güçlü oluyorsunuz”.

İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği başkanı Mustafa Bey, TOM'un kuruluş amacını kısmen yerine getirdiğini belirtmiş, gerekçelerinden biri olarak da aktif savunuculuk yapan üye STK sayının az oluşunu göstermiştir. Koordinasyonun sağlanması için TOM'a ait bir bütçenin ve profesyonel bir ekip desteğinin zorundalığını da belirtmiştir.

“Kısmi bir ‘hayır’. Yani hedef için bir şeyler yapılmaya çalışılıyor ama o amaçtakilerin büyük kısmının gerçekleşebildiğini ben şu an görmüyorum. Sahada evet aktif çalışan kişiler genelde YK’da üye ve diğer yerlerde aktif görev alan kişiler toplantılarına gidiyor geliyor ama genele yayılan hani bütün derneklerle iletişim halinde olunmadığı kesin. Meclisin çatısı altındaki dernekler bölgelerinde yaşadıkları sıkıntıları TOM önce tabii onlarla iyi bir iletişime geçecek ki bu akışın sağlanabilmesi gerekiyor. Ama sekreteryanın belli bir bütçesi de yok. Bu da genel handikaplardan birisi. Neden? Şahıslar veya kurumlar kendi imkânlarıyla bir şeyler yapmaya çalışıyor. Ama kurumsal bir yapı olmadığı için bir bütçe oluşturulamıyor şu aşamada”

Denizli Otizm Derneği (DOD) kurucu başkanı Dudu K. farklı taleplerle bir araya gelen yapılara dikkat çekerek işleyişte baş gösteren sıkıntılar bir yana üye sayısının yüzde yüz artışıyla ilkesel bazda kuruluş amacını kısmen yerine getirdiğini söylemiştir.

“Bu aslında parçalı bir hareket öyle düşünün. Yerine getirebildiği bazı şeyler var yerine getiremediği bazı şeyler de var. Sonuçta TOM’un başlangıçta yola çıkma amacı birbirinden farklı yapıların tek bir çatı altında toplanmasıydı. Bu...TOM kurulduğunda şu ana tam sayıyı hatırlamıyorum aslında 52 ya da 55 tane STK vardı. Yani aradan geçen 4 sene içinde şu anda bu sayı 120’ye ulaştı. Dolayısıyla yaklaşık; nasıl diyelim yüzde 100’ün üzerinde bir artış olmuş aslında. Bu da otizmle ilgili alanın aslında ne kadar çok derinlikli bir alan olduğu ve sorunlarının da birbirinden farklı olduğunun bir göstergesi. Şimdi TOM yola çıkarken iyi niyetlerle yola çıktı. Ama bu yola çıktıktan sonraki bazı aşamalarda daha işte tüzel bir kişiliği olmamasından kaynaklı olarak da bazı tökezlemeleri oldu”

Ankara’da İlgi Otizm Derneği Kurucusu ve Yönetim Kurulu Başkanı Nejla A. TOM’un parçalı bir yapı olmasının altını çizmiş ve kuruluş amacını bu parçalı yapıdan ötürü kadük kaldığını belirtmiştir.

“Kuruluş amacı için gereken şeyleri yapıyor TOM. Ama biz bilgice çok homojen bir grup değiliz”.

Otizm Federasyonu Başkanı Veysel Ş. ise TOM’un otizm sivil toplumunun sesini kamuoyuna duyurmakta başarılı olmasına rağmen üyeleri arasında gerekli iletişimi ve desteği gerçekleştiremediği düşüncesini dile getirmiştir.

“Son kısmını yerine getirdi. Türkiye’deki dernekler, vakıflar ve federasyonlar arası iletişimi ve onların çalışmalarını yönlendirecek, güçlendirecek, sahip çıkacak bunlara destek ve teşvik verecek konuma gelemedi. Kamuya bir çatı örgüt olduğu ve önemli olduğu anlatıldı. STK yavaş yavaş sesini çıkarmaya başladı”.

Alanya Otizmle Yaşam Spor Kulübü Derneği Başkan vekili Erdal Bey ise amacın yerine getirildiğini; örgütün nicel artışının yanı sıra merkezi ve yerel otoritelerin TOM’u muhatap alışıyla açıklamıştır.

“Bence amacını yerine getirdi. Şöyle, derneklerin bir arada olması, otizmle ilgili vakıf ve konfederasyonların bir arada olması zaten bu bir hedef. Bu amaca ulaşıldı, bir araya gelindi. 3 dönemden bu yana yaklaşık 6 yıldan bu yana ya da 5 yıl oldu ama hatırlamıyorum; 5 yıl, evet. Şimdi

şey, çalıştaylar yapıldı. 70'e yakın toplantı oldu. Şimdi bu Ankara'daki toplantılar, devlet erkânı ile yerelde yapılan toplantıları saymıyorum. Bir hareketlilik geldi yani. Amacına ulaşıldı”.

Malatya Otizm Derneği Başkanı Alaattin Bey, TOM'un aktif üyeleri ile sekreteryaya arasındaki sorunların amacın yerine getirilmesini engellemiş olduğu görüşündedir.

“Kesinlikle bunu başaramıyorlar Yerine getirmedi. Bunlar kendi işlerinde maalesef bayağı bir çatışma var. Birbirlerine giriyorlar. Biraz evvel bahsettiğiniz isimler de dahil yani. Konuşacağınız insanlar da dahil diyebilirim. Bir çatışma içine girdiler. Burada üzümü yemiyoruz bağcıyı dövüyoruz”

TOHUM Otizm Vakfı Kurucusu ve Başkan Yardımcısı Aylin S. sahada çalışan örgüt sayısının azlığı ile STÖ'lerde sıkça rastlanan “koltuk sevdasının” STK'ların işlevini yerine getirmelerinde bir tehdit olduğunu belirtmiştir. Pek çok örgütün bir tabela dernek olduğu görüşünde olan Aylin Hanım temsil yeteneğinin de kısır olduğunu söylemiştir. TOM yapısının saydığı eleştirileri içerdiğini de şu cümlelerle bahsetmiştir.

“Bu camia içerisinde inanılmaz bir başkanlık bir koltuk merakı var. Neden deseniz; eğer en üst makama otursam hanı devletin karşısına çıktığımız zaman bu benim çocuğum ve benim çevremdeki çocuklar için daha fazla bir şey koparabilirim mantığından yürüyor. O yüzden herkes, her önüne gelen bir kuruluş kuruyor. Federasyonlar da aslında hiçbir şey yapmıyor. Federasyonlar da aslında tek kişiden oluşuyor. 1 kişilik; içine bakarsanız, gerçekten ne yapıyor diye bakarsanız 1 kişi bir şeyler yapıyor”

İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği Kurucu Başkanı Sedef E. sivil toplum kültürünün demokratik yaşamla bağını ortaya koyarak bu pratiğin zayıf olduğu ülkemizde kuruluş amacını yerine getiremediğini belirtmiştir.

“Şu an için yerine getirememiştir tümüyle. Çünkü aslında bu cümledeki hedef son derece doğru bir hedef olmakla birlikte Türkiye için çok zor bir hedeftir. Siz bunu Avrupa'da sivil toplum zemininin ve kamunun bu tür bir hedefi gerçekleştirmesi hazır olduğu ve size de yol açmaya çalıştığı yerde yapmaya çalıştığınız zaman atacağınız ilk adım zaten belli bir zeminden hareket ederek bu hedefe doğru gider. Biz öncelikle o zemini sağlamaya çalıştığımız için aslında hedefle ilgili ilerleme sağlayabildiğimizi söyleyemem”.

6.3.2 STK Temsilcilerinin “TOM'un üye STÖ ve Vakıflar Üzerindeki Etkisi” Hakkında Görüşleri

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar olumlu ve olumsuz iki başlık altında görünmektedir.

1. Çatı örgütün STK'lar üzerinde pozitif etkisi onlar için aidiyet gibi birlik ve beraberlik duygusunun güçlenmesine, ortak sesin daha gür çıkmasına neden olmuştur.
2. TOM'un kurumsal bir yapıya sahip olamayışı ise olumsuz bir etki olarak kaydedilmiştir. Bu üye dernek ve vakıflarla arasında iletişimin aksamasına ve deneyim aktarımında kopukluğa yol açmaktadır.

Arzu G: Çatı örgütün yereldeki dernekler özelinde olumlu bir katkı yaptığı düşüncesindedir. Merkezde yaşanan sıkıntılardan uzak olmaları da TOM'a duyulan güveni etkilememiştir.

“Onlar mutlu tabii onlar bu kadar içerde yaşanan Ankara’da yaşanan sorunları onlara aksettirmiyoruz. Tek gelebilecek şey var bize: “umut” yani artık, umut. Tek ihtiyaçları STK’ların umudu. Diyor ki, görüyor mesela temsiliyeti; Ankara’da bizim için bunları dile getiren birileri var”.

Canan C: TOM Yürütme Kurulunun bu geniş ortaklığa bir katkısı olmadığını tersine her örgütün kendi uzmanlığını ve birikimini üst yapıya taşıyarak sürdürülebilirliğe yardımcı olduğunu belirtmiştir. Olumsuz görünüme rağmen bir çatı örgütün üye STK’lar arasındaki koordinasyonu kolaylaştırdığını söylemiştir. Devletin STK’ların saha tecrübelerine ve birikimine önem vermesinin bu alanda yapılacak yatırımların daha verimli değerlendirileceğine de işaret etmiştir.

“TOM bize bir şey katmadı; biz TOM’a bir şey katıyoruz. Bütün vakıfların TOM çatısı altında olan bütün STK’ların, vakıfların, federasyonların. Yani bu daha koordineli hareket etmesini sağladı diyebilir miyiz? Tabii tabii. Yüzde yüz olmasa da diyebiliriz Yereldeki STK’lar olarak yani karar mekanizmasında, denetiminde, işleyişinde sonucunda bizler de gerçek paydaş olarak yer alırsak devletin yaptığı harcamalar olsun, yatırımlar boşa gitmez amaca hizmet eder. Aslında işin özeti bu yani.”

Ali S: Çatı örgütün tüm üyeler için öğretici ve geliştirici bir süreç olduğunun altını çizmiştir. Bu süreçte STK’ların ihtiyaç duyduğu kapasite geliştirme faaliyetlerinin en önemli unsurunun deneyim aktarımı olduğunun anlaşıldığını belirten Ali S. bunun örgüt kültürünü besleyen çalıştaylarda gerçekleştiğini söylemiştir.

“TOM’un kurumsallaşma anlamında daha yapacağı çok şey var... Ama belli bir noktaya da gelmiştir. Türkiye’nin zaten en büyük sıkıntılarından biri bütün STK’nın çoğunda bu var. Kapasitelerinin yeterli düzeye gelmemesi dolayısıyla TOM’da profesyonel bir şey yok. Bir çalışan, bir bütçe hani bu gibi böyle şeyler yok. Dolayısıyla bu konuyla ilgili olarak mesela hani tüzüğümüzde her genel kurulda tüzük değişikliğine ilişkin bir şeyler geliyor. Her yıl biz de bir şeyleri öğreniyoruz. Ama mutlaka ki üye STK’lara çok büyük faydaları olduğunu düşünüyorum TOM’un. 6 ayda bir yüz-yüz on dernek üyeleri bir araya geliyorlardı. Yani birbirini hiç tanımayan yöresel farklılıkları olan, bölgesel mesela güney doğudan bir STK İstanbul’dan bir STK ile görüşüyor”.

Mustafa Ö: TOM Yürütme Kurulunun yaptığı çalışmaların karşılığını alamayışının üye dernekler arasındaki iletişimin kopukluğuna bağlamıştır. Sorunun iki boyutlu olduğunu vurgularken yereldeki derneklerin iç yazışmalara yeteri kadar önem vermediğini belirtmiştir.

“O desteğin sahada pek görülemediğini düşünüyorum ben. TOM aslında yapabileceği çok şeyi yaptı. Mesela OEP çalışmalarında, bu Down ve Otizm meclis komisyonundaki çalışmalarda. Belli çalışmalar yaptı, yürüttü. Ama doğuda, Karadeniz’de, İç Anadolu’da çok dernek var veya bazı illerde hiç dernek yok. Oralarda derneklerin kapasitesinin geliştirilmesi konusunda çok bir şey yapabildiğini düşünüyorum. Hatta dikkat ederseniz birkaç senedir sosyal medya paylaşımları yok gibi. Her iki tarafta eksikler var mesela, STK’lar da çoğu yazılı sorulara cevap vermiyor”.

Dudu K: Türkiye otizm sivil toplumunun ortak bir sese dönüşmesinin yarattığı olumlu etkinin altını çizerken gönüllü faaliyet gösterenlerin ağırlıklı otizmlili çocuğu olan anne-babalar olmasının yıpratıcı yanına dikkat çekmiştir. Ebeveynlerin çetin geçen yaşamlarının STK’ların işleyişine doğrudan etki yaptığını belirtmiştir.

“Olumlu bir etki yaptı. Sonuçta insanlar bizim TOM var diyor. Onunla bazı çözümleri elde edebileceğini düşünüyor. İşte mesela geçen sene bu sınıf tekrarı hakkı verilmesi konusunda da TOM şeye yazmıştı.

Başka STÖ'de yazdı elbette ki, ama TOM'da yazdı. TOM yazdığında daha geniş bir kitleyi temsil ettiği düşünüldüğü için daha başka bir etkisi olabiliyor. Ben bir yerel derneğim ama aynı zamanda TOM üyesiyim diyor. Sonuçta bu TOM bileşenleri arasındaki üye dernekler de ağırlıklı olarak anne-babalardan oluşuyor Tülay Hanım. Anne ve babalardan oluşan yapılarda, aynı zamanda bir tarafta çocuklar için koşturmacanın içindeyken bir taraftan da sivil toplumla ilgili şeyler yürütüyorsunuz ve bütün bunları bir gönüllülük çerçevesi içinde gerçekleştiriyorsunuz. Bir de Türkiye toplumunun genel sorunlarından azade değil otizm camiasının sorunları. Demokratik ve katılımcı olmamakla ilgili yaşananlar”

Nejla A: Karar alma mekanizmalarının sağlıklı işlememesinin üyeler arasında yaşanan birlikte hareket etme duygusuna zarar verdiğini belirtmiştir.

“Şimdi TOM'a katılanlar daha yeni dernekleşenler, daha sınırlı illerde, ilçelerde yaşayan STK'lar. Sanıyorlar ki kendilerine orada söylenen her şey bir bir yapılacak. Onlar olmayınca birbirimizi suçluyoruz. Ben suçlamıyorum kimseyi, benim yaşımdakiler de suçlamıyor, TOM'da suçlamıyor”.

Veysel Ş: katılımcıların pek çoğu gibi bileşenlerin çatı örgütün varlığından dolayı umutlu olduğunu düşünmesine rağmen gerek TOM'un iç sorunları gerekse de kamu idarecilerinin verdikleri sözlere riayet etmemesinin duyulan güveni zedelediğini belirtmiştir.

“Bu STK'lar gerçekten TOM'dan çok umutluydu. Çok umutlu. Ama TOM sekreteryasının kendi iç sorunları STK'ları yıprattı. TOM'dan umutlu ama hükümetten o kadar umutlu değil. Ve bizim milletvekilleri de ki, bakanların çoğu da milletvekillerinden oluşuyor yemin ediyorlar değil mi? Bu yemin olayında konuştukları şeylerin, söz senettir olayı var ya aslında o da oluyor. Bu sözler tutulmayınca hiçbir yaptırımı yok... Biz bakın 2016 yılında resmî gazetede yayınlandı görmedik bunların işlevsel halini”.

Erdal A: TOM Yürütme Kurulu'nun sorumluluklarını yerine getirmesine karşın aktif üye sayısının az oluşunun iletişim kopukluğunda önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

“Böyle bir etkisi pozitif yönde olabilir. Birlik beraberlik duygusu, bir güç oluşturma. Aidiyet duygusu var. Ortak ses, beraber çalışma. Başka bir şey olmaz. YK, sekreteryası... TOM'u şu anda bir şekilde götürmeye çalışan insanlar. Örnek veriyorum belki iletişimde hata yapmış olabilirler. Ama sizde aidiyet duygusu varsa “ne oluyor kardeşim”? diye bir ararsanız değil mi? Burada STK boyutundan bakalım ama arayan soran yok. Yani 120'ye ulaşıldı bu sayı ama burada baktığınız zaman 20-25 kişi görünüyor. Yani birbiriyle diyalog halinde. Aktif çalışan ya da aktif görüşen ya da aktif kavga eden. Sadece pozitif bakmayın ama sonuçta bu insanlar tartışıyor ama geri kalan belki yüzde 60-70'i sessiz”.

Alaattin B: Çatı örgüt altında olmanın sivil toplum faaliyetlerine katkısı olmadığını, örgüt içinde yaşanan huzursuzlukların üyeler arasındaki iletişimi olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

“Burada birkaç Whatsapp grubumuz var TOM'un. İl YK'nın, Tüm üyelerin olduğu bir Whatsapp grubu. Orada bile belli yani, derneklerimiz hakikaten isyan noktasına geldi. Ne yapıldı gibisinden. Yerelde mülki idare amirimiz bir validir, belediye başkanları, yerel milletvekilleri gibi. Tabii bunlara gittiğimiz zaman bunu vurguladık. TOM il YK'daki 11 tane üyesinden biri olduğumuzu. Ama bunun pek faydasını görmedik diyebiliriz. Belki de olmuştur ama böyle aman aman örnek verecek durumda değilim. Biz zaten yerelde başarılıyız”

Aylin S: TOM sekreteryası ve yürütme kurulunun üyelerden gelebilecek olumlu faaliyetleri teşvik etmediğini, katılımcı STÖ'lerin de söz konusu çalışmalara gerekli ilgiyi göstermediğini

söylemiştir. Geline durumu “TOM Güçlendirme Ağı” adı altında yürütülen projenin sonuçları üzerinden örneklemiştir.

“Biz tam da bununla ilgili bir proje aldık, bir proje yürüttük. TOM’un üye STK’larının kapasitelerini geliştirmek, lobicilik faaliyetleri vs. Tam söylediklerinizle ilgili. Projeyi kadükleştirmek için ellerinde geleni yaptılar. Eğitimlere katılmadılar, eğitime geldiler orada lay lay lom yaptılar. Olayı anlamadılar”

Sedef E: Sivil toplum örgütlerinin yaşadığı sorunların tarihsel ontolojiye dayanan bir sistem sorunu ve pratikler bütünü olduğunu belirtmiştir. Sedef Hanım ülkemizde sivil toplum adına yapılan çalışmaların hala demokratik kültürün olgunlaşması yolunda adımlar olduğu düşüncesindedir.

“TOM’un henüz çok böyle bir etkisi yok açıkçası üye STK ve vakıflar üzerinde. Onların da TOM üzerinde bir etkisi yok. Bu tür bir eşgüdüm ve bundan kaynaklanan bir sinerjiden kaynaklanan bir ilerleme olmuyor. Gerçek bir demokratik birlik ve gerçek bir çatı örgütü, birlikteliği sağlamak; bu cümle içinde kullanıldığı kadar kolay bir şey değil. Ve bir anlamıyla çok yavaş ilerleyen ama ülkenin pek çok başka sivil toplum alanında hızlı adımlar da atılmış bir kamuoyu var. Camia mı deriz artık? Artık nasıl tanımlarız. Sivil toplumu var otizm alanının. Ve ilginç bazı adımlar atılabildiği gibi ilginç bazı savrulmalar da yaşanabiliyor. Bunun pek çok şeyle yine ilgisi var”

6.3.3 STK Temsilcilerinin “Otizmli Ailelerin Kamu Kurumları ve Yerel Yönetimlerle İlişkilerinde TOM’un Katkısı” Hakkında Görüşleri

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar üç başlık altında toplanabilir.

1. Aileler
2. TOM
3. Kamu/merkezi

Aileler

1. Otizm sivil toplumunda yer alan insanların otizmli çocuklara sahip anne-babalar olması. Bunun hak mücadelesinde aileleri zaman, para ve emek olarak iki kat yıpratması
2. Devletin verdiği desteğin aileleri hak mücadelesinde sınırladığı ve “olanı kaybetme endişesi” taşımaları
3. TOM’un varlığının aileler tarafından yeterince bilinmemesi
4. Anne-babaların sorunların anlaşılması noktasında sergilediği üstenci tavır
5. Toplumdaki genel bakışın hak değil yardım odaklı oluşu

Türkiye Otizm Meclisi

1. TOM’un ailelerle ilişkisinin tavandan tabana geliştirememiş olması, ailelerin örgütlülüğünün bu anlamda kadük kalışı
2. TOM sayesinde alınan bazı sonuçların ailelerle olan zayıf ilişkiden ötürü devlete mal ediliyor olması.
4. Türkiye’de örgütlü olmanın önemini göstermiş olması

5.Türkiye’de vatandaşlık bilincinin genel olarak zayıf kalmasının otizm sivil toplumunu da içermesi

Kamu/Merkezi yapı

1.Kamunun engellilik alanını daha çok bir gider kalemi olarak görmesi

2.TOM sayesinde her ilde kurulan otizm il izleme ve denetleme kurullarına yine TOM’dan üyeler atanmasına karşın etkili olamayışı.

Arzu G: Hanım bu soruya örgütlü yapıların ailelerin hak bilincine katkısının altını çizerek cevaplamaktadır.

“Üye olursan var. Dernekçi olursan var. Dernekçi olursa evet, kolaylaştırıyor ama tek başına birey olursa kolaylaştırmıyor çünkü bir de tek başına olduğu zaman şeyi bilmiyor; engelli haklarını.

Canan C: bu soruya kamu kurumlarındaki merkezi hiyerarşiye ve bu hiyerarşinin uymak zorunda olduğu yasal yükümlülüklerin sınırlılıklarına dikkat çekerek cevap vermiştir. Bu sınırlılıkların STK’lar ve devlet arasındaki ilişkide asıl belirleyen olduğu görüşündedir.

“Yok ya etkilemiyor; sonuçta gittiğimiz yer yönetmelik, mevzuata bakarak hareket ediyor. -Merhaba ben TOM’dan geldim- zaten böyle bir şey yani bu şey değil”.

Ali S: her otizmli ailenin sorunlarının kendine özgü olduğunu belirtip çatı örgütlerin bu sorunları genel bir çerçevede ortaklaştırıp çözmeye yönelik çalıştıkları görüşündedir.

“TOM bir üst çatı örgütü olarak direkt hizmet vermek ya da sorun çözmek değil ama genel anlamda sorunların giderilmesi ilgili yasa ve yönetmeliklerin çıkarılması alanlarda faaliyet gösteriyor.

Biçimsel örgüt özelliği gösteren bir yapı olarak ağ örgütler; baskı grubu olabilmenin önemini kavramalıdır. Karar süreçlerinde yer alanların birer kamusal şahsiyet olarak vaatlerinin, temsil edilen boyutunda, temenni ötesine geçmeleri içindir (Öztekin, 2018). Mustafa Ö. TOM’un daha işlevsel çalışmasında demokratik hesap verilebilirlik ve geri çağırma mekanizmalarının işletilmesinin önemini vurgulamıştır.

“Çok önemli. Anlatmakta bir sıkıntı yok, vaatler de veriliyor. Ama o vaatlerin yerine getirilmediği durumda TOM hani herkes bireysel bir mücadele verebilir ama TOM genelin mücadelesini veren bir kurum olarak karşınıza bakın siz bize şunu söz verdiniz ama şu kadar sene oldu şu şu yapılmadı. Bu kadar ailenin arkamızda olduğunun farkında mısınız? Bu siyasi olan yönetimdeki kişilerin de bir oy hesabı var. Ve bu yapılması gereken bundan da kaçamazsın, bir şey değil”.

Dudu K: kamu temsilcilerinin STK’ların kazanımları konusunda hassas olmadığını söylerken TOM’un mücadelesinin aileler nezdinde bilinmediğinin altını çizmiştir. Ailelerle kurulan bağın geliştirilememiş olmasının hak savunuculuğunu olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

“Her ilde şey kuruldu. Otizm il izleme ve denetleme kurulları kuruldu. Bu kurullardaki temsilciler TOM üyesi STÖ temsilcileri burada temsilci olarak yer aldı. Evet ama güzel olmayan ne? Bu kurullar işlevsel olamadı. Sonuçta gittiğinde şunu söylüyor yani; ben bir yerel derneğim ama aynı zamanda TOM üyesiyim diyor. Devletin yaptığını zannettikleri birtakım şeyler için çok ciddi uğraşlar veriliyor aslında. Kolaylaştırıcı kişi mesela”

Nejla K: Çatı örgütlerin temsil kabiliyeti kadar temsil ettiği kitlesinin sayısal oranıyla ilgisini kurarak TOM'un güçlü bir potansiyel barındırdığını ve kamu idarecilerinin bunu farkında olduğunu belirtmiştir. Buna karşın ailelerin gönüllü sivil toplum yaşamlarının dışında zorlayıcı aile ilişkilerinin ve hayat şartlarının altında ezildiklerini vurgulamıştır.

“Mutlaka var. Belediyelere derdimizi anlatabiliyoruz. Aileler olarak biz sürekli yazışmadayız. TOM'a yazdığımız zaman 120 küsur STK'ya gidiyor. Kaç bin kişiye gidiyor kaç aileye. Bizlerin federasyonları vardı daha önce. Ama vakıflar federasyon üyesi olamadığı için biz tekrardan TOM'u kurduk. Şeyden dolayı...kanunların...Bunlar da aileler ama hani bu işin içine daha geç girmişler. Yani sanki biz bir şey yapmamışız da biz zaten otizm bizi yıpratıyor, mücadele ederken yıpranıyoruz bu yürütücü erkle. Ondan sonra bir şey söyleniyor ama değişmiyor”

Veysel Ş: Türkiye'de otizm alanında yaşanan hızlı örgütlenmenin bir çatı örgüte dönüşmesinin olumlu psiko-sosyal etkisi üstünde durmuştur. Örgütün iç yapısındaki gerilimlerin ve kamu idarecilerinin beklenileni yerine getirmeyişinin olumlu havayı etkilediğini belirtmiştir.

“Olumlu katkı yaptı. En azından uzak da olsa biz görmesek de orada bir köy var uzakta olayı var ya orada bir TOM var. Bizim yani bizi gözetleyen kurum, kuruluş ya da mercii var. En azından psikolojik olarak biraz şey...Çok hayal kırıklığına uğrattık ki ama yine de umutları var. Artıyor ama yeteri kadar değil kendilerine güven ailelerin de yok. Tabii dernekler için iç yüzünü biraz daha bildikleri için biraz daha tedirginler”

Erdal A: TOM'un kurumsal bir yapıya dönüşmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kurumsal yapının üye dernekler ve ailelerle iletişimi arttıracak görüşündedir. Yereldeki derneklerin çeşitli sosyal hizmetlere erişiminde rahat olduklarını belirtmiştir.

“Yani şöyle. Derneğe üye olmayan ya da bilinmeyen bir sürü otizmlili çocuk ailesi var. Bunlar küçük şehirlerde daha fazla. Biz küçük şehirlerde biliyoruz. Örneğin biz Alanya'dayız. ASPB il müdürlüğü, ilçe müdürlüğü, kaymakamlık bunlar biliyorlar, işte milli eğitim biliyor. Biz de soruyoruz yardım etmek amacıyla ama bir şey çıkmıyor. Büyük şehirlerde biliniyor bu aileler, derneklere üye değiller problem yaşıyorlar. Ama şöyle bir şey var. TOM'un tüzel bir kişiliği olsa Ankara'da bir şubesi olur. İşte orada bir sekreteri olur, siz ararsınız

Alaattin B: TOM içinde yaşanan çatışmaların STÖ arasındaki iletişime engel olduğunu, yereldeki derneklerin kendi çabalarıyla üyelerine destek verdiklerini söylemiştir.

“Olması gereken bu da. Bence geliştirmede, niye geliştirmede; bunları biraz evvel açıklamaya çalıştım. Bir şeyler yapıldı mı? Yapıldı. Yine dediğim gibi olması gereken bu. Ben yapı gereği böyle bir insan olduğum için ben kapıyı girer yine girerim, anlatabiliyorum. Ama sizin biraz önce tarif ettiğiniz gibi daha uygun olur. Biz şimdiye kadar sırtımızda TOM var diye karşı taraftakine hissettirmedik çünkü biz yerelde başarılı olabiliyoruz. Ama buna bir ihtiyaç var, haklısınız yani. TOM'un gücünü hissederek dernekler onu arkasına alsın daha iyi olur tabii”.

Aylin S: Diğer katılımcılar gibi otizm sivil toplumunun çatı örgüt olarak tek vücut olmasının üyeler üzerinde olumlu etki yaptığını kabul ederek devamının getirilmesi konusunda kararlı bir duruş gösterilmediğini belirtmiştir. Bunda en büyük sorunun TOM bünyesinde yaşanan uyum sorunu olduğunu söylemiştir.

“Yani kısmen olmuştur. Sıfırlayamayız. Olması gerektiği gibi olmadı. Kamu kurumlarıyla olan ilişkilerinde kendine güven bir tık artmıştır mutlaka. 2016’da OEP çıktı mesela o güzel bir çalışmaydı. Orada bir ivme kazandık. O 2016’dan sonra çok fazla sahiplenilemedi ama ülkenin de şartlarını göz ardı edemeyiz. Ülkede ikide bir seçim oldu, ikide bir milli eğitim bakanı değişti. Ben kendi adıma kendi içimizde çatışmak yerine çok daha fazla talepkar olsaydık bir tık diye ileri giderdik diye düşünüyorum. Otizmlili STK’ların içinde yer almayan ailelerin içerideki olayların ne kadar bildiğinden emin değilim. Güvenlerinin artıp artmadığını bilemem”.

Sedef E: TOM’un otizmlili ailelerin kamu otoriteleriyle ilişkisinde etkisiz olduğunu belirterek toplumsal bir döngüden bahsetmiştir. Çatı örgütün ulaşması gereken bir hedef olarak aileleri henüz görmediği, ailelerin zorlu hayat koşulları nedeniyle hak taleplerinde ısrarcı olamadığı, devletin bu döngünün kırılmasında yeterli desteği vermediğini anlatmış; geleneksel davranış modellerinin temelinde demokratik toplum bilincinin eksikliği olduğunu belirtmiştir.

“TOM bu konuda ailelere direkt olarak etki etmiyor şu anda. Çünkü öyle bir ilişki kurmuş değil öyle bir ağ kurulmuş değil henüz. Olmayanlar bile var. Haberdar olan sadece ismini bilip tam olarak yapısının ne olduğu ne çalışıyor olduğu, içeride YK’da ne tür çalışmalar yapıldığı konusunda bihaber çok fazla kişi var. Hiç varlığından haberdar olmayanlar da var. Bu TOM’un bir eksikliği. Bu iletişimi kuramamış olmak. Vatandaşlık bilinci gelişmemiş olduğu için genel olarak Türkiye’de. Özelde de engelli ailesinin zaten derdi başından aşkın olduğu için, vatandaşlık bilinciyle uğraşacak hali kalmadığı için artık biri benim sesimi duysun ve bana gerekeni yapsın noktasında duruyor. Orada durduğu sürece sürekli gider kalemi olarak görülüyor ve böyle. Aslında engellilik alanı bütçeye hiçbir girdisi olmayan sadece çıktısı olan bir alan”

6.3.4 STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmlili Bireyler ve Ailelerinde Yaratdığı Değişim” Hakkında Görüşleri

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar daha çok Türkiye Otizm Meclisi (TOM) ve aileler arasında kurulan ancak güçlendirilmesi gereken ilişki üzerinde olmuştur. Aradaki bağın sorgulanır oluşunda Otizm Meclisi’nin üyeleri arasında halihazırda yaşanan uyuşmazlıklar olduğu paylaşılmıştır. Toplumda otizmlili bireylere gösterilen dışlayıcı tavırların bir zihniyet sorunu olduğu vurgulanarak bakış açısının hak temelli olmaktan çok yardım odaklı olduğunun altı çizilmiştir. Toplumsal algı ve tavrın değişmesinde önemli bir görevin yasa yapıcılara düştüğünün altı çizilmiştir. Değişim yaratmak ve var olan sorunların çözümü için örgütlenen ailelerin kurdukları dernekler ise çoğunlukla eş-dost-aile dernekleri görüntüsü vermektedir. Bu tür derneklerde görülen vizyon sorunu da bir diğer gerekçe olarak belirtilmiştir.

Arzu G: Otizmlili ailelerin TOM öncesi başlayan savunuculuk çalışmalarının TOM’la birlikte kamunun paydaş kabul ettiği bir konuma oturduğunu belirterek çalışmalarının niteliğini siyaset üstü olarak nitelendirmiştir. Kamusal faydanın öne çıkarıldığı farkındalık etkinliklerinin Otizm Eylem Planı ile sonuçlandığını ancak TOM sekreteryadan kaynaklanan huzursuzlukların bu etkiyi kırdığını belirtmiştir.

“Daha etkili kullanabileceğimizi bilsek orayı. Olgunlaştılar. 2013’te sayın cumhurbaşkanı başbakandı. Otizm Eylem Planını açıkladı, işte bu platform çalışmalarını kabul ettiklerini beyan etti televizyonda. 2016’da resmi olarak açıklandı OEP. 2019 yılına kadar uygulanması ön görülüyordu ama onun bitme sürecine yakın tam “ne yaptınız, yapmadınız” diyecekken biz komisyon süreci başladı. Çünkü komisyon süreci ben komisyondan ümitliyim o farklı bütün partilerin engelli anne babaları vekillerin olduğu bir

komisyondan 7 tane... 12 tane vekil var. 7 tanesi birebir engelli anne babası. Öyle o kürsüyü görebildi bütün ortak akılla. Biz hep şeyi savunduk: Otizm siyaset üstüdür. Onlar da bunu göstermiş oldular”.

Canan C: Yapısal eleştirilerini sıralarken TOM’un otizmliler ailelerinin kararlı mücadelelerinin bir ürünü olduğunu, devletin ise TOM’u paydaş almasının bu haklı ısrarın önemli bir sonucu olduğunu belirtmiştir.

“İnanıyorum. Tek çatı olarak olmanın bir şeyi var. Daha güçlü bir ses çıkartacağına inandık. Bununla da ilgili devlet bizi muhatap aldı yani bunu örnek verebiliriz yani. Muhatap aldı”.

Ali S: Otizmliler ailelerinin en büyük sorununun çocukların yaşlarına göre değişen ihtiyaçları ve sosyal talepleri olduğunun altını çizerek STK’ların gündemlerinin sahadan gelen bilgilerle güncellenmesinin önemine değinmiştir. STK’ların farkındalık çalışmalarının ise ailelerinin önünü açmasına yardımcı olduğuna inandığını belirtmiştir.

“Genel anlamda var. Ama özelde herkesin beklentileri çok farklı oluyor. Otizm engelinde diğer engel gruplarına göre şöyle bir fark var: Hiçbir otizmliler bireyi diğerine benzemiyor. Yelpaze çok geniş. 1 yaşında pardon 2 yaşında otizm tanısı almış bireyin ihtiyaçları çok farklı, 50 yaşındaki otizmliler bireyin ihtiyaçları farklı, yine otizm spektrumunun neresinde olduğuna bağlı. Dolayısıyla biz Türkiye’deki otizmle ilgili mücadelenin otizm sahasıyla ilgili STK’ların ve ailelerin bir noktaya, çok iyi bir noktaya getirdik. Dediğim gibi kitap yoktu, engel kabul edilemiyordu, zihinsel engelliler çerçevesinin içinde geçiyordu. Şimdi alınan pek çok yol var. Yani kamuda bunu artık, insanlar da bilinçlenmede... kamu bununla ilgili bir şeyler yapmada bazı otizmin kabullenilmişliği var”.

Mustafa Ö: STK’lar arası uyum ve eşgüdümün ortak akılla birleştiği yerde sonuç alınma hızının arttığına dikkat çekerek, basına yansıyan adli olaylardan örnekler vermiştir. Aileler ve çatı örgüt arasındaki ilişkinin gevşemesini de tek başına TOM bünyesinde görmez. Ailelerin sivil toplumun yaşamsal bir organı olduğunu ancak bunun farkına varılmadığını belirtir. STK’ların bu noktada gerçekleştireceği çalışmaların önemine dikkat çekmiştir.

“Kesinlikle. Bu işlerin otizmliler ailelerinin mutlaka faydalandıkları şeyler oldu. Ama inanın ailelerin büyük kısmının TOM’u aktif olarak yanlarında hissettiğini düşünmüyorum. Ama burada sadece TOM’un kendi yapısından kaynaklanmıyor o ailelerin de. TOM bu konularda hem STK’ları bilgilendirmede hem ilgili belediyeler olsun eğitim kurumları olsun onlarda daha düzgün, ihtiyaçlara dönük hizmetlerin verilmesinde yol gösterici olabilir”.

Dudu K: Sivil toplumu oluşturan otizmliler ailelerinin kazanımlarının itici gücünü hissetse de süregelen ayrımcı tavrın yalnızlaştırıcı etkisine dikkat çekmiştir. Asıl yorucu olanın temel zihniyet sorunu olduğunu belirtmiştir.

“Bir açıdan daha umutlu hissediyorlar bir açıdan da daha umutsuz hissediyorlar. Diyorlar ki; işte bizim meclisimiz de var. OEP 2016’da resmî gazetede ilk yayınlandığında insanların bir bölümü çok heyecanlanmıştı. Bu komisyon raporu çıktığında da aynı şey olmuştu. Eğitimde ayrımcılığa, sağlıkta, her alanda ayrımcılığa uğramaya devam ettiğiniz sürece umutlarınız da kırılıyor. O zaman bu ülke de bunları yapamayacak bir ülke değil ki? Temel sorun zihniyetle olan sorun. Otizmliler bireyler ve aileleri için evet etkiliyor ve önemsiyorlar”.

Nejla A: TOM'un gücünün yereldeki derneklere kadar hissedildiğini belirtip platformdan meclise dönüşen yapının vakıfları kapsamak niyetiyle olduğunu söylemiştir. Dernekler Kanunu'na göre vakıflar federasyonlara üye olamamaktadır (TC. İçişleri Bakanlığı, 2020).

“Mutlaka var. Belediyelere derdimizi anlatabiliyoruz. Aileler olarak biz sürekli yazışmadayız. TOM'a yazdığımız zaman 120 küsur STK'ya gidiyor. Kaç bin kişiye gidiyor kaç aileye. Bizlerin federasyonları vardı daha önce. Ama vakıflar federasyon üyesi olamadığı için biz tekrardan TOM'ni kurduk”.

Veysel Ş: TOM'un iç çatışmalarına rağmen güçlü bir örgüt olduğunun altını çizerek farkındalık çalışmalarıyla ulaştığı kitle üzerindeki etkisini belirtmiştir.

“Farkındalık arttı. TOM'un aslında gücü şu an yaptığından o kadar çok ki bunun farkında değil. TOM'un halka faydası oldu, farkındalık çalışmaları çok oldu. TOM'da gerçekten güzel bir isim yaptı”.

Erdal A: Değişimin aileler nezdinde olduğunu belirtip TOM'un bunda katkısını sınırlı bulmuştur. TOM'un devletle olan ilişkilerinde uyması gereken bir protokol olduğunu ancak ailelerin böyle bir yükümlülükleri olmadığı düşüncesindedir.

“Çok değişim yarattığına inanmıyorum. Bireysel olarak avantajları olabilir ama otizmli aileler ve bireyler konusunda çok değişim olduğuna inanmıyorum. Dernekler ve ailelerin “bana ne”cilik olayı, var. Yerelde işini çözdüğü zaman ben yerelde işimi çözüyorum TOM'la olsam ne olur olmasam ne, diyebilen arkadaşlar da çıkabiliyor. TOM bir üst çatı ve devletle ilişkilerinizde informal bir yapıda hareket edemiyorsunuz. Yani bunun pozitif ve negatif sonuçları olur. Ama bizim derneklerimiz ve ailelerimiz fevri davranabiliyor bazen. Onun için bir oto-kontrol olması gerekiyor bizde oto-kontrol çok iyi değil”.

Alaattin B: TOM yapısının tabanla olan ilişkisini sorunlu görmekte bu sorunun TOM bünyesindeki STK'ları da içerdiğini söylemiştir. Ona göre dernekler bir çatı örgütlerinin varlığından kaynaklı güçlerinin farkında değildir.

“Yani bütün otizmli ailelerimizin ve STK'mızın, derneklerin veya spor kulüplerinin hepsinin bu çatının farkında olduğunu da sanmıyorum. Dolayısıyla derneklerin bihaber olduğu yerde ailelerin de olduğunu zannetmiyorum”.

Aylin S: TOM'un otizm gündemi yaratmak, kamuoyu oluşturmak konularında çalışmasını yeterli bulmadığını söylemiştir. Buna karşın otizm haklarına ilişkin taleplerin TBMM gündemine girmesinin önemine değinmiştir.

“Olmuştur, mutlaka olmuştur. Dediğim gibi tekrar söylüyorum gereğini yerine getirememiştir. Mecliste bir araştırma komisyonu kuruldu, o araştırma komisyonun raporu çıktı. Ha ama mecliste onlarca araştırma komisyonu vardır rafa kalkmıştır. Mesele o raporun çıkması değil sadece. Bir şekilde gündeme alınması”.

Sedef E: Bu soruya sosyal medya çalışmalarının görünürlüğe olan etkisinden bahsederek TOM'un bu alana ilgisiz kalışını eleştirmiştir.

“Hayır. Yok inanmıyorum. Biz twitter'da falan anneler olarak yıllardır ya da ne bileyim, TOHUM Vakfı, TODEV Vakfı gibi 1-2 tane daha İstanbul merkezli biraz daha sosyal medyaya şuna buna sosyal medya görünür hale getiriyor her şeyi. Bu tür çalışmalar yapan arkadaşlar sayesinde daha görünür oldu

otizmli aileleri ya da otizm konusu. Ya da basına buralardan ulaşıldı yani şeyden değil. TOM üzerinden falan değil”.

6.3.5 STK Temsilcilerinin “TOM Bileşenlerinin Yerelde ve Ulusal Düzeyde Politika Yapım Sürecine Etkileri” Hakkındaki Görüşleri

TOM’un politika yapım sürecine etkileri bu bölümde ele alınmıştır. Katılımcılar TOM’un savunuculuk ve lobi çalışmalarını değerlendirmiştir. Katılımcılar kamunun iş üretme yeteneğini de değerlendirilmiştir. Buna göre; görüşmeciler TOM’un sosyal politikalar konusundaki eksikliklere dikkat çeken ve bazı önerilerin hayata geçirilmesinde etkili olmuş bir ağ örgüt olduğu konusunda hemfikirdir. Ancak Türkiye Otizm Meclisi’ni hak arama çalışmalarında etkili olabilecek araçları yeterince kullanmaması, kurumsal gelişime ihtiyaç duyması, yereldeki üyeleriyle ilişkilerini geliştirmedeki noksanlıkları için eleştirmiştir. Katılımcıların çoğu bir baskı aracı olarak TOM’u yeterli görmediğini belirtirken, kamu tarafından muhatap alındığı görüşünde birleşmiştir.

Arzu G: TOM’un lobicilik faaliyetlerini yeterli bulmadığını bu nedenle otizm sivil toplumunun sorunlarını anlatmada güçlükler yaşadığını belirtmiş olmasına rağmen kamu otoritesi üzerindeki uyarıcı etkisinin altını çizmiştir.

“Biz deniz yıldızı hesabı bir taneyi kurtardım mı benim için en büyük mutluluk o. Gerçekten yaşadığımızı doğru anlatırsak, ben diyorum ki her şey hallolacak yani. Doğru anlatmıyoruz yani. Lobicilik çalışmaları mesela bire bir görüşülüyor bakanlarla, daire başkanlarıyla onlar yapıyor. Onlar yapıyor evet. Covid sürecinde mesela çocuklar evlerde kapalı ya gençler falan, o çocuklar hemen sokağa çıktılar bizinkiler aileleriyle. Bir de komisyon sunduğumuz hazırlamış olduğumuz rapor var tabii. Evet, o güzel hazırlandı hani sekreteryaya tek başına değil bütün delegelerin, delegelerden gelen talepler, geri dönüşler doğrultusunda oldu, o da güzel oldu.

Canan C: Savunuculuk ve lobi faaliyetlerinin daha kuvvetli olmasını beklediğini söyleyerek bileşenlerin üstüne düşen sorumluluğa da değinmiştir. Türkiye’de otizm ve engellilik alanında gerçekleşen kazanımların yavaş da olsa sonuçlandığının altını çizmiştir.

“Gölge öğretmen meselesi var. Onun dışında TOM’un sunduğu OEP tam sahada ve yasa-yönetmeliklere girmede için ve onun arkasında TBMM ve komisyon raporu çıkarttı. Şimdi o komisyon raporuna göre şimdi bizim asıl vazifemiz çıkıyor. Yasa ve yönetmeliklere komisyona bağlı, raporlara bağlı yaparlarsa o zaman şunları şunları yaptırırız deriz. ÇÖZGER bir kazanım. Onu atlamayalım. 60’ın üzerinde YK toplantısı yapmışızdır. Değişik şehirlerde. Bunlarla ilgili federasyonlar da muhtelif defalar yani her konuda yazdık çok, çizdik. Özel eğitim saatlerinin sayısının artmasıyla ilgili alan öğretmenlerinin şeyiyle ilgili, bakım merkezlerinin artmasıyla ilgili ASPB’na. Bununla ilgili sürekli sürekli dahlimiz oldu. İşte daha yeni yeni birkaç ilde açılmaya başladı bundan sonra olacak. Savunuculuk ve lobi çalışmaları yeterli değil”.

Ali S: Çatı örgütün savunuculuktan ziyade lobicilik faaliyetlerine yoğunlaştığını, kamu idarecileriyle kurulan yüz yüze ilişkilerin taleplerin iletilmesindeki önemini ve gerçekleşmesindeki payını TOM’un çeşitli kazanımlarıyla birlikte anlatmıştır. Sosyal medyanın yeteri kadar kullanılmadığını da belirtmiştir.

“Tabii, mutlaka. Genelde TOM çalışmaları Ankara’da ilgili bakanlıklar ve bürokratlarla, ilgili şube müdürlükleriyle genel müdürlüklerle geçiyor. Diğer derneklerimiz, vakıflarımız kendi yerelindeki sivil toplum önderleri olarak hem belediye başkanlarıyla hem valiliklerle istişarelerini, sürdürüyorlar. Ama TOM Ankara’ya yoğunlaşmış durumda. Ankara’da Otizm ve Down Sendromu Araştırma Komisyonu kuruldu. TOM’da bu komisyonla ilgili 200 maddelik bir öneri listesi hazırladı. Bunu sundu. Bu bile TOM’un herhangi bir tüzel kişiliği olmasa bile gerektiğinde bu gücün herkesi, bir araya getirmesinin ne kadar etkin bir sonuç olduğunu ortaya koyuyor. Biz daha pandeminin başında yasaklar ilk şey yapıldığında TOM olarak 7 maddelik bir şey gönderdik rapor ve talep. Bunu hem Aile Bakanlığı’na yaptık hem Sağlık Bakanlığı’na yaptık hem İçişleri Bakanlığı’na yaptık. Savunuculuk ve lobi faaliyetleri yeterli mi? Hayır. Dediğim gibi daha yapacak çok işimiz var.1.si TOM’un kendi kurumsallığını tamamlamasıyla ilgili biraz daha herhalde çabalamamız gerekiyor. Artı bir de şöyle bir şey var; TOM’un bir bütçesi yok.

Mustafa Ö: TOM’un lobi çalışmalarında yeterli verimi alamayışının nedenini taleplerinin takipçisi olmamakla açıklarken kamu tarafını da STK’ların önerilerini ihmal etmekle eleştirmiştir.

“Tahmin ediyorum 3 sene oldu dernek kurulduktan sonra yaptığımız işler hala aynı yerdeyiz. Sağlık bakanlığında şimdi bir Otizm ve Down Daire başkanlığı kuruldu. Mesela burada TOM’ un ve STK’ların yaptığı başvurular sayesinde oldu. O lobi çalışmasını iyi yaptıklarını söylüyorlar mesela o bakanlıklarla gidildi, görüşüldü nisan ayında. Bu nisan ayında 3 bakanlıkla gittiler görüşme yaptılar 3 bakanlıkla. Oralardan hep vaatler geldi. Ama bu lobi çalışması sonuçları itibariyle değerlendirilmediği zaman sadece lobi olur. Yani arkasını takip etmek gerekiyor”.

Dudu K: Bir çatı örgüt olarak TOM’un etkili olduğunu ve devletin otizm sahasında birlikte çalışmayı kabul ettiği bir paydaş olarak değerlendirdiği görüşündedir. Lobcilik faaliyetlerinin etkisinin sınırlı olduğunu dile getirirken ihtiyaçların ertelenemez özelliğinin takipçisi olması gerektiğinin altını çizmiştir. STK ve devlet arasındaki ilişkide mesafenin kısılmasının temsil kabiliyetini etkileyebileceği riskine dikkat çekmiştir.

“Davet edilme, muhatap kabul edilmeye ilgili bir durum söz konusu. Ama burada çift yönlü bir süreç işliyor yani. Bir taraf sorunların çözümünün devletle kanka olmaktan geçtiğini sanıyor. Ama bir STÖ her şeyden önce bir STÖ olduğunu hatırlaması gerekiyor. Bence politika yapım sürecinde bir etkisi var. Şimdi sonuçta TOM’un kendi raporunda yer alan talepler devletin TBMM’de kendi komisyon raporuna girdi ve bunlar çıktı buradan. Ama ‘bunlar buradan çıktı bundan sonrasını devlet kendisi yapsın’ diye bakarsan ilerleme daha yavaş olacaktır. Ama bu çıktıktan sonra lobi faaliyetlerine devam etmek şimdi 2.adıma geçmemiz lazım. Bu komisyon süreci birebir takip edildi bir kere. Komisyonun kurulacağı 14 Mayıs’ta ilan edildi. Biz bütün TOM sekretarya ve YK üyeleri olarak 15 Mayıs’ta onları ziyaret ettik mesela. O her hafta yapılan toplantılar aktif olarak izlendi”.

Nejla A: STK’ların gerek bağımsız gerek TOM çatısı altında gerçekleştirdiği çalışmalarla kamuyu etkileme özelliğine inandığını belirtmiştir. Buna karşın Türkiye’de 2017 itibariyle değişen parlamenter yapının sivil toplum sahasını olumsuz etkilediği görüşündedir. TOM’un sosyal medya çalışmalarını da günümüz dünyası içinde yetersiz kaldığını belirtmiştir.

“Biz mesela Down Otizm Komisyonu’nun raporlarını geçmiştik. Biz o salonda sizinle konuştuğumuz bütün şeyleri belki daha özenli bir dille hepimiz dile getirdik. İlgili bakanlıklarla görüşmeler yapıldı ama size söyleyeyim. Bu Down Otizm Komisyonu’nun başkanının bile yapabileceği bir şey yok ki.

Neticede bir kişiyle yönetiliyoruz. Otizmin içinde bulunduğu duruma bakın ülkenin içinde bulunduğu vahamete bakın. Öyle değil mi”?

Veysel Ş: Otizm sivil toplumunun dünyadaki gelişmeleri yakından takip ettiğini ancak kamunun aynı dinamiğe sahip olmadığı görüşündedir. Özellikle eğitim alanında önerilere gösterilen direncin altını çizmiştir. TOM’un savunuculuk, lobi çalışmaları konusunda eleştiren Veysel Bey bunun sebebini profesyonelleşememe olarak görmektedir. TOM’un bileşenleriyle gerekli ve sağlıklı ilişki kuramamış olmasının savunuculuk faaliyetlerini olumsuz etkilediğini de belirtmiştir. TOM’un üye profilinin 50 yaş üstü olduğundan gençleşmesi gerektiğini de vurgulamıştır.

“Bizim neler yaptığımız değil bizim nasıl görüldüğümüz ve yaptığımız çalışmaların sonucu, istişare ile nasıl bir verim alabiliriz? İnanın özellikle ve özellikle MEB’de öyle büyük bir direnç var ki... Maalesef üzülerek söylüyorum ki otizmliler devlet bu hükümetin sırtında kambur olarak görüyorlar. Bu şey değişmedikçe bakış açısı değişmedikçe biz kamuyu o kadar etkileyemeyiz. Etkiledik mi gerçekten etkiledik ama... Bakımevlerini çoğaltmaya karar verildi. Kaynaştırma için gerçekten pek çok girişim yaptık. Bunda ikili ilişkiler çok etkili. Kamuyu isterse ikili ilişkilerle, güzel bir diyalog olursa etkiliyor. Savunuculuk ve lobi çalışmaları yeterli değil, kesinlikle değil. Çünkü yerele inmedi. Çatı kuruluşu var bir de yerel var. Asıl işi yapan yerel. Yereli güçlendirmek için yerele gitmen lazım”.

Erdal A: TOM’un kurumsal yapıya geçmesinin eleştirileri değiştiremeyeceğini bunun yerine devlet denetiminin çatı örgüt üzerinde artacağı görüşündedir. Savunuculuk, lobi faaliyetleri ve sosyal medya çalışmaları için TOM’un kaynak yaratma ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

“TOM tüzel bir kişilik olmadığı, maddi bir kaynak olmadığı için herkes gönüllü çalışıyor bunu söyleyeyim. Bu dernek başkanları için de geçerli yani. İşte 50 üyesi var. 1tl aidat yazıp 50 TL’yi cebinden ödeyen insanlar da var. Böyle bir yapıda sizin dediğiniz gibi çok profesyonel bir yapı oluşturmak zor. Bence yapılırdı da maddi açıdan düşününce... Savunuculuk ve lobi çalışmaları çok yeterli kalmıyor. Bunun nedeni bu bir tüzel kişilik değil. Tüzel kişilik olsa bir ekip olur. O ekip profesyonel masrafını verirsiniz, her şeyi yapar. Şimdi burada her şey gönüllü olduğu için eksik kalıyor. Yok demiyorum”.

Alaattin B: TOM’un iç sorunlarını çözümleme konusunda yavaş davrandığı düşüncesindedir. Buna karşın platform zamanında hazırlanan ve TOM sayesinde güncellenen Otizm Eylem Planı’nın TBMM’de görüşülmesini önemli bulmaktadır. TOM nezdinde yapılan girişimlerin sonunda TBMM’de Engelliler Komisyonu açılmasını olumlu bulmaktadır. TOM’un aktif çalışmasının genç aktivist ve gönüllülere yer vermesiyle mümkün olacağını belirtmiştir. Kamu tarafını ise verilen sözlere uymadığı gerekçesiyle eleştirmektedir.

“200 sayfalık kitapçık down sendromlu ve otizmliler evlatlarımızın TBMM Komisyonunda çıkmasının nedeni bu zaten. Son dönem YK’nın çalışmalarından hareket ederek bunlar meydana çıktı. Bizim sıkıntımız uygulamada. Devletimiz uygulama noktasında her şeyi güzel yazıyor ama uygulama noktasında sıkıntılar çıkıyor. Kanunlaşma noktasında sıkıntımız var. Biraz daha aktif olması gerekir bence. Genç, dinamik, donanımlı insanlardan YK oluştuğu takdirde ben daha aktif olacaklarını düşünüyorum”

Aylin S: Sivil toplum ve devlet arasındaki diyalogun önemine dikkat çekerek kurulan ilişkide kullanılacak dilin belirleyen rolüne değinmiştir. TOM’un bu dile yeterince eğilmediğini

düşünen Aylin Hanım sosyal medya sayfalarıyla TOM içinde yaşanan çeşitli kırılgeranlıklardan ötürü ilgilenmediğini belirtmiştir.

“Şimdi ben platformla beraber alırsam eylem planına hazırlanmasına platform sebep oldu. Ondan sonra da meclis araştırma komisyonunun kurulmasına TOM sebep oldu. Onun için kısmen oluyor. Sıfır diyemeyiz. Genellikle sorunları dile getiriyorlar. Şu sorunumuz var, bu sorunumuz var, bu sorunumuz var. Ama devlet böyle çok pratik bir yapı değil. Bürokratlarımızın bazıları da atandığı yerde gerekli bilgiye sahip değil. Dolayısıyla giderken şöyle gitmek gerekiyor. Şu sorunumuz var, şöyle bir çözüm gerekiyor. Biz şunu yapabiliriz siz ne koyabilirsiniz? Bu şekilde giderseniz devlet çok hızlı dönüş yapıyor”.

Sedef E: Türkiye’de devletin sivil toplumun bilgisini ve birikimini politika üretme aracı olarak kullanmadığı görüşündedir. Bu yüzden TOM’un şu haliyle baskı grubu olarak görülemeyeceği düşüncesindedir. TOM’un sosyal medyaya önem vermediğini, gereken ciddiyetle ele almadığını belirtmiştir.

“Direkt olarak savunuculuk yapmıyor bence. Yani etkileyebildiğimiz bir şey yok. Biz o politika yapım sürecini etkilediğimizi düşünmüyorum açıkçası. Çünkü bugüne kadar yaptığımız çalışmalarda somut iki tane belge var. Bir OEP bir tanesi de meclisten çıkan araştırma komisyonu raporu. Bunlar birer rapor, bunlar birer plan programa. Ama henüz devlet politikalarına yansımış herhangi bir şey yok, bir yönü yok bunların hiçbirinin. Bunlar, biraz bizim yaptığımız çalışmalar. Çalışmaların içeriği çok iyi olmasına karşın bizdeki kamu yönetiminin ve politika yapma mekanizmasının sivil toplum katkısına da açık olmamasından dolayı direkt dilek ve temenniler olarak kalıyor”.

6.3.6 STK Temsilcilerinin “TOM’un Sosyal Medya Performansı” Hakkındaki Görüşleri

Sosyal medya kullanımı ya da bir diğer adıyla yeni medya kullanımını inceleyen sosyal bilimciler bireylerin kendini ifade, benzer olanla bağ kurma, siyasi süreçlere aktif katılım gibi konuların öne çıktığını göstermiştir. Küreselleşmenin ekonomik krizleriyle baş gösteren toplumsal hareketlerin canlanmasını inceleyen Castells sosyal medyayı “yeni direniş mekanları” olarak tanımlamıştır (Şener, Öğün Emre, & Akyıldız, 2015) Ağ örgütlerin sanal ortamı nasıl kullanacağı savunuculuk çalışmalarını da biçimlendirecek ve demokratik katılım olanaklarını çoğaltacaktır.

Türkiye Otizm Meclis internet sayfası (bu araştırmanın yapıldığı 2020 Kasım-2021 Haziran ayları arası) incelediğinde içerik üretiminin neredeyse olmadığı, verilerin güncellenmediği, son duyuruların 7 Mayıs 2021 tarihli olduğu görülmüştür. İnternet sayfasının ziyaretçi sayısı görüntülenememektedir. Resmi sayfadan bağlantılar verilerek ulaşılan diğer sosyal medya sayfalarının (Facebook, Twitter, Instagram) güncellenme tarihleri de sırasıyla 3 Nisan, 13 Mayıs ve 13 Mayıs’tır. TOM’un sosyal medya kullanımını inceleyen katılımcılar da bu alanı çok zayıf bulmuştur. TOM sekreteryasının konuya yaklaşımını hatalı bulan katılımcılar bu alanı acilen iyileştirilmesi gereken bir husus olarak nitelendirmişlerdir

Arzu G: Sosyal medya kullanımını TOM’un kurumsal yapısının olmayışından kaynaklı profesyonel bir ekibin eksikliğine bağlamaktadır. Yanı sıra kişisel eğilimlerin kurumsal yaklaşım üzerinde bir gölge düşürdüğü görüşündedir.

“Sosyal medya için, öyle bir kaynağa ihtiyaç var. Biraz önce dedim ya; profesyonelliğimiz yok, bir ekibimiz yok. Orada 1-2 arkadaş verildi. Birisi parti işte tweetledi bir dönem, bundan önceki dönemde. Partili tweetleri oldu mesela. Ben mesela AK Partili normal kendi vakıf hesabımdan beğeniyorsam da otizmle ilgili dönüp CHP’yi de beğeniyorum İYİ Partiyi ’de beğeniyorum ama o dengeyi de kuramıyorlar. Kendi kafasındaki neyse direkt o partininkileri...İyi de ama otizmle ilgili bir şey var, onunla ilgili senin bunları yapman gerekiyor”

Canan C: Sosyal medya kullanımının örgütlerin kitleleriyle olan geleneksel ilişki modellerini kurması bağlamında önemli bulunmaktadır. Ancak Canan Hanım TOM sekretaryayı sosyal medya sayfalarının kullanımından sorumlu tutmaktadır.

“Savunuculuk ve lobi çalışmaları yeterli değil, sosyal medya kullanımı yeterli değil. Şu an sosyal medya herkesin kendi PR’ını ve tanıtımını, görünürlüğü açısından çok önemli”.

Ali S: Sosyal medyanın öneminin farkında olduğunu belirterek, kurumsal kapasitenin geliştirilmesiyle sosyal medya kullanımının güçleneceği düşüncesindedir.

“Kurumsal kapasiteyle ilgili olan şeylerden biri de o. Aslında yaptığı çok daha fazla şeyler var ama bunu aktarımda biraz şeylerimiz var. Bu kapasiteyle ilgili bir şey, onun da önümüzdeki dönemde daha da güçleneceğine inanıyorum”.

Mustafa Ö: 4. dönem TOM sekretaryasının görev sorumluluklarını kişisel inançlarıyla karıştırdığını bu yüzden sosyal medya kullanımının beklenenin altında olduğu görüşündedir.

“Kullanamıyor. Çok zayıf. Çünkü şu andaki son başkanın oraya pek inancı yoktu. Nüvit Bey’in”.

Dudu K: Gelişen iletişim araçlarının hızının örgütleri değişime zorladığını, klasik iletişim biçimlerinin geride kaldığını belirtmiştir. TOM’un aktif üyelerinin değişimi yakalamakta yaş profiline yüksek oluşu nedeniyle zorlandığı düşüncesindedir.

“TOM sosyal medya kullanımı üzerinden çok başarısız. Çünkü şu anda bu camiada sesi daha fazla çıkan insanlar bizim yaş grubundaki insanlar Tülay Hanım. Dolayısıyla bizim yaş grubundaki insanlar da X kuşağı denilen kuşağa dahil insanlarız biz. Ama şimdi yeni olanlar “dijital yerli” denilen Y kuşağı geldi. Dolayısıyla dijital yerli Y kuşağıyla bizim aslında olaylara bakışımız da bambaşka. Şimdi Zoom’la ilgili birtakım şeyleri ben yapamadığımda ben kızıma soruyorum. 9 yaşında ilkokul 4’e gidiyor yani. Tabii otizm camiasının kendisi de içine genç insanları katabilme konusunda başarısız. Şöyle söyleyeyim en gençlerinden biri benim. Ben de 47 yaşındayım”.

Nejla A: Sosyal medya kullanımını zayıf bulmuştur. Buna karşın TOM üyeleri arasında yaşanan gerilimin bu sorunun çözümünü etkilediği görüşündedir.

“Ben demeyeyim de benim arkadaşlarım arasında içlerinde akademisyen olanlar var başka başka alanlarda bir sürü genellikle iyi gözlem yapan, yaşlarını ve eksikliklerini iyi değerlendirebilen aileler var. Ama netice itibarıyla biz devlet değiliz. TOM’un internet sayfasına çok da baktığımı söyleyemem. Bugünlerde yeni bir şeyler var mı bilmiyorum. Biz Otizm Platformu olarak gayet düzgün web sitesiyle de çok düzgün çalışmalarımız vardı ve inançlarımız vardı. İçimizde de bilgiye erişimi değerlendirme noktasından, maddi imkanları değerlendirme açısından TOHUM Otizm Vakfı gibi bir vakıf var. Biz akademik olarak şeylere ulaşıyoruz ama aslında onda arkada hem bir ajans olması lazım bunu duyuracak, akademik çalışmalar olması”.

Veysel Ş: Sosyal medya kullanımı ile örgütsel gelişim arasında bağ kuran katılımcılardandır. Ancak TOM'un tüzel bir kişilik olmadığı için kaynak yaratamadığını belirtip sayfaları düzenleyecek bir ekibin eksikliği ile üyelerin yüksek yaş profilinin sorunun çözümünü geciktirdiği görüşündedir.

“Çok eksik, zayıf. Neden? Şunu yapamadık biz. TOM'u biz profesyonelleştiremedik. TOM'u profesyonel bir yapıya sokamadık. TOM'un tüzel kişiliği olmadığı için bunları yapamadık. Tüzel kişilik yapalım dedik onu da kabul etmediler. Profesyonel yapı maddi güçle de ilişkili. Bunu yapamadık. Sosyal medya aracılığıyla her yere ulaşabiliyorsunuz. Toplumda büyük bir kitlede istediğiniz şekilde bir algı yaratabiliyorsunuz. Bir olayı aydınlatabiliyorsanız veya farkındalık çalışması yapabiliyorsunuz. Sosyal medya çok önemli ama TOM şu an profesyonel bir ekibi olmadığı için o alanda zayıf. Birçok alanda zayıf. Kim yapıyor bunu. Şu anda 62 yaşındaki biri. Sosyal medya hesabı elinde işte yapabildikçe çocuktan, işinden gücünden fırsat bulabildikçe haftanın 1 bir şeyler yazıyor. O da ne yakaladı, neleri kaçırdı, onu bilemiyoruz”.

Erdal A: TOM'un sosyal medyayla ilişkisini kaynak ve ekip eksikliğine bağladığı değerlendirmesinde kurumsal gelişimindeki öneminin farkında olduğunu vurgulamıştır

“Bence etkin kılar ama doğru kullanırsanız. Yani siz kişisel görüşlerinizi değil kendi kurumsal gibi hareket edeceksiniz bence çok büyük faydası var. Sosyal medya kullanımı çok iyi değil, iyi de değil. Ortanın altında. Vasat diyeyim ben size. Belirli gün ve aylarda bir şeyler yayınlanır. Diğer şeylerde çok acil olursa pandemide filan birkaç şey oldu bu sokağa çıkma yasağı, muaflıkla ilgili. Başvurular oldu ve o da kabul edildi. Birkaç şey olmuştur ama çok hareketli değil. Ama hareketli olması için yine aynı şeye geliyoruz. Bir kişinin ya da iki kişinin bu olayla ilgilenmesi lazım. Gelen talepleri alması lazım. Ekip olması lazım”

Alaattin B: TOM üyeleri arasındaki huzursuzlukların onu sosyal medya sayfalarından uzak tuttuğunu belirtmiştir.

“TOM'un sayfası var ama ben fazla girmedim şahsen. Bu kayıkçı kavgalarından bıktığımız için girmedim gerçekten”.

Aylin S: TOHUM Vakfından olarak TOM'u da içeren çeşitli kurumsal güçlendirme projeleri geliştirdiklerini belirten Aylin Hanım, bu projelere gereken ilginin gösterilmemesi ve kişisel kırgınlıklar nedeniyle sosyal medya kullanımını değerlendirememiştir.

“Bakmadım, bakmaya ihtiyaç duymadım. Eminim çok kötüdür. O projeyle pek çok derneğin muhtemelen TOM'un da sayfası yapılmıştır. Ama yani... şöyle söyleyeyim; TOM içindeki kırgınlıklar...dürüst olmak gerekirse ben Aylin olarak kontrol etmeliydim ve TOM' un sayfasına destek vermeliydim daha iyi olması için ama biz de insanız biz de kırılıyoruz. Yapmadık. Bu kadar açık konuşmaktan utanıyorum ama TOM diye bir şey var mı emin değilim. Ayı ayrı dernekler var”.

Sedef E: TOM'un 4. dönem sekreteryasının görevleri arasında olan sosyal medya yönetiminde başarılı olamadığını zaman zaman kişisel duygularını sorumluluklarının önüne koyarak ilgili kişileri uzaklaştırdığını düşünmektedir.

“Kullanmıyor sosyal medyayı şu anda otizm meclisi. Yani senede 3 tane fotoğraf koymak sosyal medya kullanma anlamına gelmiyor. Kesinlikle yüzde 100. Ve bununla ilgili zaten TOM' un şeyini de çok yaptık yani tartışmasını. Maalesef şu anki yönetimde sekreteryaya rolünü üstlenmiş olan arkadaşımız da bu

konuda hem bilgisiz hem de şey diğerlerinin fikirlerini almayı reddeden, bunlara yatırım yapmayı reddeden, kendi insan kaynağını kullanamayan bir tavırdaki olduğu için...”

6.3.7 STK Temsilcilerinin “Kamu Temsilcilerinin Otizmli Bireyler ile Bu Alandaki STK'lara Bakış Açısı ve Süreç İçerisinde Değişimi ve Değişim Varsa TOM'un Katkısı” Hakkında Görüşleri

Katılımcıların çoğu bu soruya olumsuz yanıt vermiştir. TOM'un kamu adına önemli bir paydaş olduğunu görmekle birlikte genel eleştirilerin kamu bürokrasisi içinde çeşitli kademelerde yer alan yöneticilerin liyakat sorunu olduğu anlaşılmıştır. Bakanların sıkça değiştiği son yıllarda TOM'un lobi faaliyetlerinin aksadığı, görüşmelerin alana ilgi duymayan ve taleplerin aciliyetini anlamaktan uzak yöneticilerin STK deneyimlerini dikkate almadıkları gibi hususlar da vurgulanmıştır.

Arzu G: Bu soruda merkezi yapıyla kurulan ilişkilerde otizm sivil toplumunun aktif bir temsilcisi konumunda olan TOM'un tanınmasının ciddiye alınması gereken bir adım olarak gören Arzu Hanım buna karşın uğraşlarının anlaşılmadığı düşüncesindedir.

“Şimdi düşündüğün zaman iyi geçiniyorlar bizle. Gerçekten bizim hani birimizin çıkaracağı çatlak sesin arkasından bunun şimşek çakacağına farkındalar Onun için de bizi anladıklarını ifade ediyorlar ama değişim için çabalyorlar mı dersem “mı” gibi yapıyorlar. Sence anlamışlar mı bizi? Anlasa, sen onu sahada yansımasını görürsün. Hani ben beklerim ki, bana demesi lazım ki ya her zaman “ya Arzu Hanım gel bakayım, car car konuşuyoruz sürekli hesap soruyordun al işte bak bunların hepsini yaptım daha ne istiyorsun” diyebilecek duruma daha gelemediler”.

Canan C: Sivil toplumun ülkemizde hak ettiği yerde olmadığını düşünmektedir. Kamu idarecilerinin atanmasında liyakatin gözetilmemesinin sivil toplumla olan ilişkilere yansıdığı görüşündedir.

“Valla bir değişim yok. Bence bürokratlar şöyle bakıyorlar. Biz ve onlar. Yani kendilerini gerçek paydaş, yardımcı olacak bir taraf görmüyorlar sivil toplumu. Sivil toplum hep onlardan bir şey isteyen, eleştiren, karşılarında görüyorlar. Bu bakış açısı devam ediyor. Yani birkaç kişide biraz değişim olabilir ama o kadar genel olarak. Bürokrasiyle sivil toplum arasındaki ilişkinin yıllardır aynı düzeyde gittiği bir tez konusudur yani. Burada nereye geliyor konu biliyor musunuz? Liyakate geliyor. Liyakatli kadroların bir yerlere gelmesiyle bakış açısı farklı, siyaseten gelmeleriyle bakış açıları çok farklı”

Ali S: Kamu idarecilerinin nicel verileri dikkate aldığını belirterek TOM'un ülke çapında temsiline soyunduğu 120 STK'nın etkisini görüşmelerde ve yazılı iletilen taleplerde hissettirdiği düşüncesindedir.

“Tabii mutlaka. O kadar çok dediğim gibi 120 tane dernek var ve şeydir. Biz toplantılara gittiğimizde, randevu aldığımızda da gönderdiğimiz antetli kâğıdın altında temsilci olarak 120 derneğin vakfın adını görünce bunun çok ciddi bir etkisi oluyor. Yani en azından bir talep veya bir iletinin ya da bir sorunun çözümüyle ilgili, kendini mutlaka adım atmak çalışmak geri dönmek zorunda hissediyorlar. Çünkü o zaman karşısında ne kadar bir kitlenin ne kadar dernek, vakıf bunların üye sayısı veya toplumsal sayı biraz daha gözlerine çarpıyor. Demek diyor; bu alanda otizm alanında 120 STK varsa büyük bir kitle var karşımızda”.

Mustafa Ö: Kamu mekanizmalarının sahadan gelen sivil toplumun gözlemlerini, çalışmalar sonucunda elde ettikleri bulguları dikkate almaları noktasında israfın sona ereceğini savunmuştur. Mustafa Bey, izleme ve değerlendirme basamaklarının oluşturulmasında STK verilerinin önemine dikkat çekmiştir.

“Mutlaka vardır. Kamu idareleri ayrı ayrı dernekleri pek kaale almak istemiyor. Yani onun için bir güç istedi karşısında bir muhatap istedi ve TOM’u bence onlar da destekliyorlar ama işte TOM’un etkinliği kamu idarelerinin talep ettiği şekilde bir TOM’u yoksa sahadaki çocukların ihtiyaçları ve ailelerin yaşadığı sıkıntıların çözümü için güç yansıtan bir TOM’u? İsfraf. Aynı işi diyelim bir belediye bir aileye para yardımı yapıyor aynı işi Aile Sosyalde yapıyor. Aynı aileye 2 yardım gidiyor. Ama bir başka aileye hiç yardım gitmiyor mesela”.

Dudu K: Semiyolojik bir gösteren olarak meclis kavramının içerdiği kodlar “büyüklük, çoğunluk ve resmi olana yakınlık” kamu idarecileri üzerinde olumlu etki bırakmaktadır. Karaman’a göre; bireyin zihninde oluşan anlam, gösteren ve gösterilen arasındaki dolaylı ve dolaysız ilişkidir (Karaman, 2017) Dolayısıyla sivil toplumun ülkemizde olumsuz çağrışımlara açık olması “meclis” kavramını kabul edilebilirliği kolay bir zemine taşımaktadır.

“Kamu temsilcileri çok hoşlanıyor. “Siz de mi TOM’dansınız”? TOM’un varlığından. TOM’un “ha evet”. “TOM’da varmış, siz de mi onun üyesisiniz”? Mevzusundan etkileniyorlar ve önemsiyorlar. Kabul ediyorlar. Söyleyebilirim çünkü TOM diye bir şeyin varlığını öğrendikten sonra onun bir parçası olduğunuzu bildiklerinde daha şey davranıyorlar. Meclis kavramının genel çağrışımını da etkisiyle” ...

Nejla A: Parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesinin çoğulcu yapıdan gelen sivil toplum alanını olumsuz etkilediğini belirterek aynı sistemde atanan yöneticilerin de karar süreçlerinde etkisini yitirdiğini belirtmiştir.

“Hiç gözlemedim, hiç öyle bir şey yok çünkü inisiyatif değişmedi; bir kişide”.

Veysel Ş.: Kamuyla ilişkilerde değişen önemli unsurun TOM’un muhatap görülmesinin kabullenilmesi olduğunun altını çizmiştir. Ancak genelde STÖ’lerin özelde de TOM’un gerçekleştirdiği kamu diplomasisi çalışmalarında kayıt tutma/arşiv oluşturma gibi kurumsal hafızayı kuracak eylemlerden uzak kalışını eleştirmektedir.

“Değişim var. Örnek vereyim. 8-9 yıl önceki buradaki kamunun ve halkın otizmli çocuk ailelerine ve STK’lara bakış açısından şu anda çok daha iyi yerdeyiz. TOM’un katkısı şöyle oldu. Bu dedim ya 81 ilde yürüyüşler yapıldı. TOM’un çalışmasıyla oldu bunlar. Bakanlıklar bizi resmen tanıyorlar ama TOM’un daha da işlevsel olması gerekiyor ki bu da yerelle olacak. Kamu yeteri kadar TOM’a önem veriyor mu? Bence onu da göstermelik veriyor. Çünkü toplantılardan sonra istediğimiz taleplerin yüzde 5’i bile hayata geçmiyor. Toplantılardan sonra unutulup gidiyor. Bunun sebebi de bu arşiv ve dosya numarası almayıp, resmi olarak başvurmadıkları için bunlar da es geçiyor tabii”.

Erdal A: Otizm sivil toplumunun uzun yıllara dayalı hak mücadelesinde farkındalık bilincinin yükseldiğini kamu temsilcilerinin de buna kayıtsız kalamadığının altını çizmiştir. Bunun sonucu olarak TOM’un paydaş görüldüğünü belirtmiştir.

“TOM’dan önce Otizm Platformu vardı. Devlet bir şekilde otizm platformu ile görüşüyordu. Bilinen bir yapı vardı. Temsiliyet mi demek daha doğru olur bilmiyorum. Bu otizm platformu içindeki dernek sayısı 20-30’du. Ya da belki daha az. Şimdi Türkiye’nin tamamını kapsayan bir yapı var. Ve bu yapıda 5 yıldan

beri bir şeyler yapmaya çalışıyor. Burada devlet tarafından kamuda, topluma bir farkındalık oluşmasına fayda oldu. İşte birlik beraberlik olunca bu farkındalık arttı yani. Şimdi otizmle ilgili kamu spotları olsun, farkındalık günleri olsun şimdi devlet mesela 2 Nisan'da büyük organizasyonlar yapıyor yerelden yukarıya kadar yani cumhurbaşkanlığına kadar. Bu da TOM'un başarısı. TOM'u paydaş kabul ediyor mu? Evet.. Zaten şu anda otizmle alakalı TOM sekreteryasını çağırıyor”.

Alaattin B: Kamuda atamalarda liyakatin önemini vurgulayarak alana duyulan ilginin, sorunların çözümünde önemli bir eşik olduğunu belirtmiştir.

“Burada aslolan görevdeki kişinin bakış açısı, o önemli. Avrupa'yla kıyasladık ya biz. Avrupa'ya gelemeyiz de biz neden? İşten anlayan insanların işbaşına gelmesinden kaynaklanıyor. Mesela bizim belediye başkanının kendisinin öz kız kardeşinin çocuğu ağır otizmlili olduğu halde adam halden anlamıyor”.

Aylin S: Çatı örgütlerin acil durum planlarının olması gerektiğini belirterek kamu kurumlarının üstünde baskı unsurunu temsil ettiği kitle nezdinde kaybetmemesi gerektiğinin altını çizer. Bu noktada üst örgütlerin ortak aklın ürünü stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç duyduğunu şu sözlerle belirtmiştir.

“Yaratmıştır, kısmen yaratmıştır. Ama unutmayalım ki devlet aslında güçlüdür. Ben biraz kendimize karşı daha iyisini hep hedeflerim. Eleştiririm yani. Yoksa hiçbir şeyiz demiyorum. Tabii ki değiştirdik, eskisine göre daha iyiyiz. Yıllardır gidip geliyoruz. Yani mutlaka etkisi oluyor. TOM yapmadığı işlerin üzerine de oturabiliyor. Mesela ne demek istiyorum? Pandemi döneminde Rize'den bir dernek başvurdu. Otizmliler dışarı çıksın, zihinsel engelliler diye. Kabul gördü. Rize cumhurbaşkanına yakın, oradaki derneğin başkanı da çabuk ulaşıyor. Ondan sonra bunu örnek aldı. Sadece Rize'deydi. TOM genele yaydı.. Ya da aşı için talepte bulunmak. Öyle bir proaktif çalışma durumları yok. Bazı küçük derneklerin ya da başka vakıfların yaptıkları çalışmaların semeresini de yiyor”

Sedef E: Devletin kapsayıcı sosyal politikalar oluşturmada sivil toplum çalışmalarının bir kariyer alanı olmasının önemine değinmiştir. İyi yönetişimin temel unsuru olan devlet-özel sektör-sivil toplum sac ayağında performans ölçüm kriterlerinin oluşturulması ve uygulanmaya konmasının gerekliliği ortadadır (Toksöz, 2008). Sedef Hanım yapılacak düzenlemelerin niteliksel karşılığının eleştirel olduğu kadar yapıcı bir toplum inşasına katkıda bulunacağı görüşündedir.

“Şöyle, oradaki kamu temsilcilerinin kişisel olarak yaklaşımları maalesef etkili oluyor burada. Çünkü bizde de şu var; yani engellilik alanı aynen bütçe tarafında olduğu gibi bir kariyer alanı değil kamuda da. Ben isterdim ki bugün diyelim ki bir aile bakanlığına gittiğimde bir genel müdürle muhatap olduğumda o kişinin gerçekten sosyal politika geliştirme konusunda hem akademik hem fiili deneyimleri olması, başarıları, kabiliyetle, liyakatte, birikimde olmasını beklerdim. İkincisi karşımıza çıkan kişilerin genel olarak Türkiye'deki kamu yönetiminde bir performans ölçümü kaygıları olmadığı için belli bir kişiyi ikna etmişse sizinle olan ilişkisi onun için özel bir hedef falan değil zaten. Mümkün olduğu kadar karşısına arızasız tipler çıkmasını tercih ediyor böyle insanlar. Uyumlu, yapılan kadarına razı olan, eleştirel değil, mümkünse hiçbir şeyden şikâyet etmeyecek hatta aşağıda şikâyet eden tabandaki aileyi, bireyi de ikna edip, işte “devletimiz gereğini yapar” diyecek böyle uyumlu insanlar arıyorlar”.

6.3.8 STK Temsilcilerinin “Toplumsal Otizmlili Bireylere Bakışında TOM'un Katkısı” Hakkında Görüşleri

Toplumsal farkındalık olarak adlandırılan otizmin bilinirliği ile toplumun otizm konusunda bilinç seviyesinin artmasının sivil toplum çalışmaları ile yakından ilişkisi vardır. 2 Nisan Dünya Otizm Farkındalık Günü engelli örgütlerin çabalarıyla otizm daha çok konuşulur olmuştur. Katılımcılar otizm hakkında toplumsal farkındalığın artmasında TOM'un rolünü önemli fakat eksik bulduklarını ifade etmişlerdir. Görsel ve yazılı medyanın farkındalık oluşturmada önemli bir araç olduğunu buna karşın standart bir otizm kavramına hizmet ettiğini belirtmişlerdir. Görüşmelerde otizmin sorunlarının sadece engellilik alanına ait sorun olarak görülmesinin yarattığı handikabın aşılmasında TOM'a önemli görevler düştüğü vurgusu öne çıkmıştır.

Arzu G: Görsel medyanın hatalı otizm algısına sebep olduğunu belirterek her otizmlili bireyin birbirinden farklı olduğunu tek bir kategori altında değerlendiremeyeceğini söylemiştir. Otizmlili ailelerin sorunlarını dile getirirken kamuoyunu harekete geçirmede yetersiz kaldığı görüşündedir.

“Oldu oldu. Şey zannediyorlar. Herkesi mucize doktor, Rain Man zannediyorlar. Tabii zoru görünce... Bir de hala şey yani ülkenin vekilleri dahil Down'lu çocuk resmi elinde “Bugün Dünya Otizm Farkındalık Günü” deyip Down'lu çocuk resmi paylaşan var. Ama yasa yapıcılara bakarsan evet yani, önceden bunu neden koyduklarını anlattım ya okullarda bile okullaşamamış çocuklarımız vardı. Hani bugün baktığımızda MEB açısından çocuklar doğru değerlendiriliyor, doğru yerleştiriliyor ama yerel uygulamalarda sıkıntı var mı, var. Toplum daha bilinçli ama ben hep şunu söylüyorum bir hayvan hakları HAYTAP Federasyonu kadar hala şu 120 STK ses çıkaramadık. Otizmlili görmedikleri için çocuklardan korkuyorlar ama tanıdıktan sonra yardımcı olmaya çalışıyorlar”.

Canan C: Otizm alanındaki örgütlerin toplumun otizmlili bireylere yönelik ayrımcı bakışın önlenmesindeki etkin rolünün TOM'dan önce başladığını belirterek, çatı örgütten beklenen çalışmaların gerçekleşmediği düşüncesindedir.

“Yani sivil toplumun sayılarının artmasının çok katkısı, görünürlüğü arttı. Aileler daha önce bir 10 yıl öncesi daha içe kapanık daha evlerde, çocuklarından çekinen... Şimdi dışarı çıktıkça yerelde basında sosyal medyada yer aldıkça toplumda farkında ama tam istediğimiz düzeyde değil. Empati yapabilme anlamında değil ama on yıla göre çok çok değişiklikler var. Burada sivil toplumun çok büyük katkısı var. Yani TOM'un katkısı var mı? TOM sivil toplum zaten. Şimdi burada bakın TOM eşittir biziz değil. TOM'un yaptığı faaliyetlere bakınca “hayır” diyeceğim ama sivil topluma bakınca “evet” diyeceğim”

Ali S: Toplumun otizmle tanışmasında endişe, korku ve güvensizlik gibi tepkilerin görüldüğü sivil toplumun bu duygusal tavırların değişiminde önemli çalışmalar yaptığını belirtmiştir. TOM bir çatı örgüt olarak farkındalık faaliyetlerine devam etmektedir.

“Tabii. Gene bir örnek veriyorum. Aksaray'daki olayın basında günlerce kalması hem diğer okul idarecilerine Türkiye genelinde şöyle bir şey yapıyor, küpe oluyor. Diğer ebeveynlere küpe oluyor. Yani “çocuğum bak şöyle bir arkadaşın varsa alkışlama, bu şey değilmiş orada öyle yapmışlar” gibi. Dolayısıyla mutlaka şeyi var. Tabii. Farkındalığa varırsa ne kadar çok televizyondan şey yaparsa çevreden ya da internetten okursa otizm diye bir şey varmış; “Allah Allah kaşı gözü de güzel oluyormuş bu çocukların ama oluyormuş. Şöyle özellikleri varmış. Çocuğun konuşması gecikti, acaba? Bir gidelim” bir gösterelim etki ediyor”.

Mustafa Ö: Farkındalık çalışmalarında TOM'un kamu, üniversiteler ve uzmanlar kişilerle iş birliği yapmasının önemine değinerek bu faaliyetlerin eksikliğinde yakınmıştır.

“Bakın olacağını düşünüyorum. Daha da çok etkili olabileceğini düşünüyorum ama mevcut durumda bunun pek de iyi değerlendirilmediğini düşünüyorum. Şimdi toplumu bu konularda bilinçlendirecek TOM özelinde hani belki kendi camiamız içinde belli şeyleri oralara bilgi akışı var ama bütün Türkiye’nin her tarafında TOM’un öne çıkardığı çalışmalar olması lazım. Yani dernekleri itici güç olarak kullanıp çocuklarla mesela neler yapılabilir; oradaki kamu kurumlarında eğitim verilmesiyle ilgili TOM buralardan ricacı olur. Peki TOM’a bağlı STK’ların yapıp yapmadığını söyleyebilir miyiz? Yapanlar var, arttı. Çok bilinçli işlem yapan STK’mız var. Hakikaten”.

Dudu K: TOM’un bilinirliğinin otizm sivil toplumu sınırlarını henüz aşamadığını düşünmektedir. Bunu önemli bir eksiklik olarak değerlendiren Dudu Hanım TOM yürütme kurulunun toplumdan uzak kalışında gormektedir.

“Şu anda TOM’un toplumla bir teması yok ki. Bir takım canlı yayınlara falan üye olan insanlar konuşuyorlar; şunu oluyor, bunu oluyor diye. TOM’u sivil toplum alanındakiler biliyor. Sadece sivil toplum alanındakiler değil bu sivil toplum alanında beraber çalıştığımız kamu kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimler biliyor. Fakat toplum nezdinde TOM’un bir karşılığı olduğunu ben şu an için düşünmüyorum”.

Nejla A: Erken tanı ve tedavi yöntemlerinin gelişip yaygınlaşmasıyla toplumsal farkındalığın artışı arasındaki ilişkiye değinmiştir. Anadolu’da farkındalık çalışmalarının aileleri doğru yönlendirmede etkili olacağını belirten Nejla Hanım TOM’un bu konudaki misyonunun önemine inanmıştır

“Toplumsal fark etmesinde çok yükseklik var. Eskiden insanlar çocuk iyice otistik davranışları artıp yaşı büyüdükçe iyice belirgin olmayınca tanınmazdı. Şimdi erken tanılar başladı. Bu çok önemli. Ama Anadolu’nun çok yerinde hala öyle bir imkân yok. Ama otizm görülme sıklığı 42’lerde 1’e düştü artık. Yani bu dehşet bir durum. Bir kere sağlıklı bir insanın beslenme ve çevre şartlarının düzenlenmesi lazım”.

Veysel Ş: Bir çatı örgüt olarak TOM’u farkındalık konusunda başarılı bulunduğunu söylemiştir.

“Pozitif anlamda oldu. TOM’un katkısı da oldu bunda. Mesela sosyal medyayı daha iyi kullansaydı çok daha güzel yerlere gelebilirdi. Şöyle bir örnek vereyim, o kadar da zor değil aslında. Aksaray örneğinde, biz şunu iyi yaptık. Ortada redirect yaptık. Ortada olumsuz bir olay varsa bizim açımızdan olumlu bir hale getirdik. Onu iyi kullandık. Bu güzel bir strateji”.

Erdal A: TOM çatısı altında üyelerin birlik ve beraberliğinin farkındalık çalışmalarındaki öneminin altını çizmiştir. Yereldeki derneklerin toplumsal bilinç oluşturmadaki önemine değinerek TOM üyeleri arasındaki çatışmaların bunu değıştirmeyeceğini düşüncesindedir.

“Buradaki katkısı sadece farkındalık bence. Ha, şu var; kamu spotları olsun, bu görüşmeler olsun belki olumsuz şeyler olması; işte sosyal medyada, televizyonlarda çıkan birkaç şey var. Toplasanız 10? Farkındalık sağlansın diye. Nasıl oldu? İşte birlik beraberlik sağlandığı, ne kadar eleştirilirse eleştirilsin TOM olduğu için oldu. Bu yerelde de derneklerin çalışmasıyla oldu. Her dernek 2 Nisan’da bir etkinlik yapıyor. Bir şeyler yapıyor burada ki mantalite değışmiyor. Yani biz yapıyoruz”.

Alaattin B: TOM’u farkındalık çalışmalarında yetersiz bulunduğunu ifade ederek elindeki araçları daha işlevsel kullanması gerektiğini belirtmiştir. Ülkemizde otizm ile özdeşleştirilen bazı özel STK’ların yerini TOM’un alması düşüncesindedir.

“Tam da bu Tülay Hanım. Bunda daha aktif olması lazım. Yoktur. Niye yoktur. Bizim halkımıza da bir şey diyemiyorum. Biz de başımıza gelmeden otizmin ne olduğunu bilmiyorduk. Halk bilinçsiz bu noktada. Burada TOM daha aktif bir rol oynamalı. Yani Türkiye genelinde medya yoluyla nasıl yapılır bilmiyorum bir şekilde ulaşmaları lazım. Medya yoluyla halkı bilinçlendirmeleri lazım. Ki halkın otizmlili bireylere bakış açısı değişsin. Mesela otizm dediğimiz zaman aklımıza Aylin Hanım’ın şahsi kâr amaçlı örgütü akla geliyor. Sıradan bir vatandaşa sorun. Otizm denince TOHUM diyor. TOHUM Otizm Vakfı. Yani bu olmamalı”.

Aylin S: TOM bünyesinde yaşanan uyum sorunlarının bir çatı örgüt olarak onu pasifize ettiği görüşünü dile getirmiştir. Aylin Hanım TOM üyelerinin yaptığı çalışmaların(kamuoyu algısı oluşturma, medya kullanımı) dünyada yükselen otizm farkındalığı ile birlikte değerlendirildiğinde TOM’u beslediği görüşündedir.

“Değil. Yani TOM’un katkısı değil yine derneklerin. Siz çatı örgüt olarak soruyorsunuz çatı örgüt olarak değil ama bir sürü dernek, vakıf kendi çabalarıyla pek çok şey yaptı. Yani o yüzden ilerledik. TOM devlet nezdinde bir şeyler yapmaya çalışıyor. Televizyonları da etkileyen onlar değil mesela dünyada da moda öyle bir şey var. Mesela bunu kullanmak isteyenler de var örneğin Elon Musk. Ben aspergerliyim gibi açıklamalar yapsın. İlgi çekmeye çalışan da var. Aspergerli mi bilmiyorum”.

Sedef E: Sivil toplum örgütlerinin her şeyi devletten bekleme tutumlarını eleştirirken asıl mücadelenin zihniyet değişimi gerçekleştirme sahasında yürüdüğünü vurgulamıştır. STK’ların ve TOM’un stratejik planlarının bu yönde olması gerektiği düşüncesindedir.

“Şimdi birincil direkt etkisi yok ama TOM’un içindeki bileşenlerinin ayrı ayrı, dışında yaptıkları pek çok şey toplumu ve devleti tabii ki etkiliyor. Yani çalışmalar. Burada mesele şu zaten dönüp dolaşıp biz bir zihniyeti değiştirmek zorundayız. Toplumdaki eksik insan ya da normal olmayan insan algısı. Bu algıyı değiştirebilmeniz için hem toplumla hem devletle hem de kendi şeyinizle bileşenlerinize, paydaşlarınıza ve tabanınıza buna uygun en başta dediğim gibi bir mekanizma kurmanız bu mekanizmanın hemen “şıp diye” sonuç vermeyeceğini bilmeniz, adımlarınızı biraz daha da uzak olan bir vizyona göre atabilmeniz ama yanı sıra bugünün sorunlarına da ciddi çözümler de getirebilmeniz gerekiyor bence. Şimdi TOM böyle bir vizyona sahip değil. Elinizde birtakım adımlarınız, stratejik bir iş planınız ya da nasıl olabileceğine dair bir kurgunuz olması lazım”.

6.3.9 STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmlili Bireyler ve Ailelerin Yasal Hakları Konusunda Yaptığı Güçlendirme Çalışmaları” Hakkında Görüşleri

Katılımcı demokrasinin gelişmesi yönünde STK’lar önemli bir noktadadır. Bu hayati işlevi yerine getirmesinde, temsil ettiği tabanla kurduğu ilişkinin derinliği kadar hak bilinci ve hak talebi yönündeki çalışmaları adil, şeffaf ve hesap verebilirliği yüksek bir toplum inşasına katkı sunacaktır. Çoğulculuk farklı gruplarda yer alan bireylerin zorunlu ilişkiselliğine de katkı yapacaktır (Argüden, Toksöz, Öğütücü Şen, & Dokur, 2016) TOM yürütme kurulu tüzel bir kişilik olmamasına rağmen çatısı altında çeşitli vakıflar, dernekler ve federasyonlarla 120 civarında STK’nın sözcülüğünü üstlenmiştir. Üyelerin sahada farkındalık çalışmaları kadar acil durumlarda ailelere destek verdiği katılımcıların görüşlerinden aktarılmıştır. Söz konusu durum çeşitli basın bültenlerinde yer almıştır.

Katılımcılar bu soruda, TOM çatısı altında olan STK’ların örgütsel gelişime ve güçlendirme çalışmalarına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Güçlendirilmiş STÖ’lerin kamunun aktif bir

paydaşı olabileceğinin altını çizmişlerdir. Buna karşın; kendi örgütlerinde yürüttükleri çalışmaların sekreteryaya tarafından yeterince önemsenmediği, başarılı bulunan etkinliklerin planlı ve genişletilmiş şekilde tabana uygulanması yolunda teşvik edici olmadığı, merkeze uzak örgütlü yapıların kapasite güçlendirme çalışmalarına ihtiyaç duyduğu halde görmezden gelindiği gibi eleştiriler öne çıkmıştır. Otizm Eylem Planı'nın TBMM'de onaylanmasına kadar olan Otizm platformu zamanında yapılan çeşitli güçlendirme çalışmalarının kurulan çatı örgüt sonrası devam etmediği de bir diğer eleştiri olarak vurgulanmıştır.

Türkiye Otizm Meclisi Güçlendirme Ağı adlı AB destekli projenin hayata geçirilmesinde pay sahibi olan TOHUM Otizm Vakfı'ndan Aylin Hanım, katılımcıların ilgisiz olduğunu belirtmiştir. TOM'un bütün bileşenlerini kapsayan çalışmanın amacı, ülkemizde otizm alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının yönetsel ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ile kamu yetkilileri arasındaki iş birliği ve iletişimi artırmaktır (Avrupa Birliği , 2019). Kapasite güçlendirme çalışmaları kaynak geliştirme, iletişim, savunuculuk, lobicilik ve hukuk konularını kapsamaktadır.

Arzu G: TOM'un hukuk birimi ihtiyacı olduğunun altını çizerek, aileler ile kamu arasında önemli bir eksiği kapatacağını belirtmiştir.

“Mesela STK olarak bizden daha fazla şey yaptı. Otizm Dernekleri Federasyonu 2 yıl şey çalıştırdı. Avukat çalıştırdı bünyesinde. TOM'un hukuksal birimi yok. Ailelere bu konuda anlatım yapıldı mı? Hayır yapılmadı. Ama çok davalar oluyor. Bak şimdi şu Pendik'teki çocuk gibi çok ciddi davalar mesela TOM'un. Istismar buna benzer davalarda orada bir avukat bir bilirkişi olması gerekmez mi? Oradaki hâkim otizmi ne bilir, adli tıp uzmanı otizmi ne bilir.? Bence danışacağı bir danışmanlık şeyi gibi adalet bakanlığıyla otizmi bilen hukukçulardan falan bir birim kurulsa bu hak ihlalleri de olmaz yani. Hani biz biliyoruz STK başkanları ama şey bilmiyor aileler bilmiyor. Ailelere bunu anlatmak gerekiyor”.

Canan C: Katılımcıların çoğu gibi üst yapının yürütücülüğünü yaptığı bir güçlendirme çalışması olmadığını belirtmiştir. Otizm Eylem Planı'nın hayata geçirilmesine dair ortak eylemsellikler dışında üst yapının tabana dönük bir çalışma planlamadığını söylemiştir.

“TOM çatısı altında ayrıca bir şey yapmadık. Şimdi bakın. Biz OEP'de olan 6 ekseninde ne varsa onların savunuculuğunu ve onların şeyini yaptık. Bir de ani gelişen nasıl söyleyeyim Pandemi gibi onun dışında yaptığımız bir şey yok. Onun dışında bunlarla yürüdük. Tek başına şunu şunu ya da şunu güçlendirelim diye gitmedik biz”.

Ali S: Üst yapının değil üye örgütlerin güçlendirme çalışmaları yaptığını bunu deneyim aktarımı yoluyla istekli diğer STK'larla paylaşıldığını belirtmiştir. TOM'un genel sorunların çözümü için uğraştığını belirtmiştir.

“Biz aileleri genelde illerden arayıp da TOM'a müracaat eden aileleri illerindeki STK'larımıza yönlendiriyoruz. Veya durum çok şeyse acil bir durumsa biz STK'ları arayıp o şahsı bildiriyoruz yani aileyi bildiriyoruz. Yani işte biz öneri getiriyoruz. Her çocuğun 16-17 yaşından sonra bireysel iş planı olması lazım. Artık eğitim sürecinin bir aşamasından sonra işle ilgili istihdamla ilgili bireysel iş planlarının oluşturulması lazım. Yaşam koçu desteğinin olması lazım. Bu dernekten derneğe vakıftan vakıfa değişiyor. Bazıları bu konuda daha aktif daha hızlı daha kapasitesi geniş. Bazıları bu konuda yeni emekliyor kimileri daha yetersiz. Ama bir de birbirlerine örnek olma durumu var dediğim gibi.

Birbirlerini örnek alma. Şurada yapılmış biz de yaparız. Hani bir açalım soralım nasıl yaparız gibi gibi durumlar ortaya çıkıyor”.

Mustafa Ö: TOM’un kurumsal yapıya kavuşmasının sürdürülebilirliği konusunda önemli olduğu görüşündedir. Kurumsal olmasının kaynak yaratmada karşılaşılabilecek sıkıntıları ortadan kaldıracak ve ihtiyaç duyulan çalışmaları gerçekleştirmesini kolaylaştıracağı düşüncesindedir.

“Şu anda TOM’un bu tarz bir çalışması yok. Yani TOM sekretaryasında bir zamanlar TOHUM Vakfı’nın da içinde olduğu bir yönetim kurulu vardı. Onlar eğitim alanında bazı çalışmalar yapmışlardı TOM bünyesinde. TOHUM’un kendi projelerini TOM şeklinde kullandıkları işte Anadolu’nun belli illerine gidip oralarda mesela eğitim mesela ailelere eğitim verilmesi, öğretmenlere eğitim verilmesi gibi çalışmalar yapmıştı. Şimdi diğer dernekleri TOM’u şimdi dedim ya kurumsal bir yapı olmadığı için TOM’un bir bütçe oluşturamadığından dolayı bu eğitimci ya da hukukçuları gönüllülerden oluşturup ancak bu çalışmaları öyle yürütebilir. Bunun için de gerekliliğine inanan bir idare mi oluşmalı, bilemiyorum yani”

Dudu K: TOM’un kurulduğu 2016 yılından bugüne Otizm Eylem Planı’nın güncellendiğinden, tüzüğe dair yapılan değişikliklerden ve Covid 19 virüsüyle yaşanan kapanma döneminde yapılan başvurular dışında güçlendirme çalışmaları planlanmadığından bahsetmiştir. Pandemi sürecinin STK’ları var olan konumlarını değerlendirmeye ittiği açıktır. Salgınla birlikte hak kayıplarına dönüşen engelli bireylerin yoksunlukları izolasyon boyunca sosyal yaşam becerilerinde de zayıflamalara neden olmuştur. Bütün engelli dernekleri gibi TOM’da yeni bir strateji geliştirmeye ihtiyaç duymuştur (Engelliler Konfederasyonu, 2021).

“TOM öyle bir güçlendirme çalışması yapmadı. Aileler ve yasal haklar konusunda. Fakat TOM’un da içinde ...sadece TOM’da değil federasyonlar falan da vardı. ANOFED vardı federasyon, ODFED bizim içinde bulunduğumuz federasyon. TOM’un ilk YK üyelerinin bulunduğu bir proje gerçekleştirildi. Türkiye Otizm Ağını Güçlendirme Projesi. TOM bu pandemi sürecinde bazı dilekçelerle başvurular yaptı. Onun öncesinde biz yürütme kurulu üyeleri olarak tüzüğü güncelledik, ilkeleri güncelledik gibi bir takım teknik şeyler yaptık. Ve sonrasında da OEP odaklı komisyon raporu için bir çalışma yürüttük. Bunların öncesinde de çalışma grupları toplantıları yapılmıştı. O çalışma grupları toplantıları da OEP ekseninde yürütülmüştü. TOM zaten kendisini bir çatı örgüt olarak tanımladığı için de illerdeki tek tek münferit olayların kendisini ilgilendirmediğini söylüyor sekretarya”.

Nejla A: STK’ların yapabileceklerinin sınırlı olduğuna dikkat çekerek, devletin sivil toplumun güçlenmesini desteklemesi gerektiğini söylemiştir.

“Böyle genele yayınlanmış bir şey tabii. TOM dediğimiz zaman dernekler filan yayınlıyoruz ama birebir iletişim sistemi yok, ailelere erişebilecek. O zamanda biz devlet miyiz yani o kadar aileye biz nasıl erişeceğiz”?

Veysel Ş: Otizm Eylem Planı’nın engelli örgütlerinin gereksinim duyduğu alanlarda bir rehber niteliği taşıdığını belirtmiştir. Buna karşın TOM yürütme kurulunun daha faal olması gerektiği düşüncesindedir.

“OEP’da zaten bütün hakları ve olması gerekenleri yazmıştık. Ama bu TOM’un yaptığı bir şey değildi. Bu bizim dernek zamanında, federasyon kurma zamanında, platform zamanında biz bakanlıklara konuştuk dedik OEP’ni yapalım. Zaten bu 200 maddenin içerisinde bütün hakları, şunları bunları

sıraladık hepsini. 2016 yılında resmî gazetede yayınlandıktan sonra TOM olarak OEP’ni ele aldık ve bazı düzeltmeler yaptık. Çok az düzeltmeler. Bunun üzerine engelli hakları, çocukların hakları, ailelerin hakları, STK’lara verilecek ama biraz önce dedim ya STK’lar bu işi yapmalı ve devlet desteklemeli; onun da pek itibar göreceğini ve yapılacağını sanmıyorum tabii. TOM güzel şeyler yaptı ama sonuca ulaşmadı”

Erdal A: TOM yürütme kurulu olarak sıkça toplantılar yapıldığını ve alınan kararların ilgili kamu birimlerine iletilildiğini belirtmiştir.

“Güçlendirme çalışmaları demeyelim de yaptığımız toplantılarda, biz senede en az 5-6 kez toplanıyoruz. Farklı illerde oluyor bazen ya da İzmir’de oluyor bazen sekreteryaya yakın bir yerde olabilir. Onlar karşıyorlar bazı şeyleri. Bu şöyle, güçlendirme değil de çalıştay yapılıp gerekli bakanlıklara bunun böyle olması gerektiği işte buradaki sorunların şunlar olduğu gibi bildirimler yapıldı benim bildiğim. Çünkü 5 yıl oldu, 5 yıl içinde bunlar yapıldı. Şu var. Devlette bürokratlarla ilgili dönüşümler, sıkıntı sizin okuduğunuz haber gibi “biz öyle yaptık, şöyle yaptık” gibi. Biraz ılımlı gitmeye çalışıyoruz. Ben kendi açımdan söyleyeyim”.

Alaattin B: Yereldeki bir dernek başkanı olarak ihtiyaç duydukları güçlendirme çalışmaları olduğunu ancak sekreteryanın duruma kayıtsız kalışını eleştirmektedir.

“Yok, ben şahit olmadım. Bizim de imkânımız yok. Bütün üyelerimizin otizmlili evladı var. Geliyor her şey maddiyata takılıyor. Siz TOM’u araştırdığınıza göre TOM’un da burada üzerinde iş düşüyor. Bütün dernekler bilinçli demek de doğru olmaz. Bilinçli bilinçsiz. Bizim gibi bilinçsiz dernekler de var. Bunlara TOM’da güçlü olup hem derneklere halkımıza hem otizmlili ailelere bilinçlendirmesi gerekiyor diye düşünüyorum”

Aylin S: TOM Güçlendirme Ağı çerçevesinde yapılan çalışmalar dışında merkezden tabana doğru düşünülmüş projeler olmadığını belirterek, otizmlili ailelerin hakları konusunda bilinç kazandığı görüşündedir.

“Proje çerçevesinde çalıştaylar yapıldı. O çerçevede güçlendi. Bence yasal haklar konusunda yani mevcut yasal hakları bilme konusunda halkımız bilinçlendi. Yani otizm camiası biraz bilinçli ama daha fazla hak elde etmemiz gerektiği konusunda çekimser. O da demin söylediğim sebeplerden. Kendi haklarını biliyorlar”.

Sedef E: Sivil toplum alanında hak arama mücadelesinin devlet karşıtlığı olarak algılandığına ve durumun mevcut koşullar içinde çok değişmediğini kişisel deneyimlerinden örnekler vererek belirtmiştir.

“Hukuk çalışması yapmıyor TOM. Şu ana kadar hak hukuk bunlarla ilgili bir çalışma yapmadı. Zaten Türkiye’de sivil toplumculuğun bir sorunuymuştu bu geçtiğimiz dönemde de. Biz fazla hak hukuk dersek devlet küser gibi bir duygu vardı insanlarda. Bu benim hakkımdır vereceksin tavrı ve bunu mahkemede aramak o zaman için daha şurada 10 sene oldu ama çok korkutucuydu. Bu mevcut 20-30 dernek o zaman. Yani hepsi için. O zaman işte haklarımız falan diyen yoktu”.

6.3.10 STK Temsilcilerinin “TOM’un Otizmlili Bireyler Özelinde Kamu Kurumlarının Yaklaşımlarını Etkilemek İçin Yaptığı Çalışmalar” Hakkında Görüşleri

Engelli örgütleri risk grupları içerisinde gelir paylaşımında en alt sıralarda olması nedeniyle bilimsel eğitim, kaliteli sağlık, adil istihdam ve sosyal güvence hizmetlerinden eşit oranda

faydalanamamaktadır. Otizm sivil toplumunun bu doğrultuda daha güçlü örgütler olarak görüldüğü 2000’li yılların ilk yarısı hak talepleri ile anılmaktadır. Otizmlili bireylerin doğumdan ölüme hayatlarının tüm süreçlerini kapsayan genel bir planın eksikliği, sosyal politikaların yeniden ele alınmasını kamu nezdinde zorunlu kılmış görünmektedir. 2016 yılında kabul edilen Otizm Eylem Planı otizm toplumu adına kamuya kapsamlı bir sosyal politika kılavuzu niteliğindedir. Uygulandığı takdirde salt politika üretimini değil kurumsal zihniyet pratiklerinin değişimini de beraberinde getirecektir (Resmi Gazete, 2016)

arasındaki farkı biz o zaman gördük. İnsanların bir şeyleri yaşamaları gerekiyor. O kadar katma değeri yüksek bir etki üretiyor ki dolayısıyla sadece rapor koymak da şey değil. Tamam bürokrat arkadaşlarımız da akademisyen şu bu ama biz sorunun içinde yaşayan insanlarız. Dolayısıyla yönetmelik de şu kısım yanlış bunun revize edilmesi lazım ya da kaldırılması lazım. Hani bizim yaklaşımımız biraz bu yönde de kuvvetli. Yeri geldiğinde eleştirimizi yapıyoruz. Gerektiği zaman duyurularımızı yapıyoruz”.

Mustafa Ö: Otizmlili bireylerin temel vatandaşlık hizmetlerine erişiminin yavaş olsa da gerçekleştiğini ancak istihdam konusunun ise ihmal edilmiş alanlardan olduğunu belirtmiştir.

“Henüz daha protokoller aşamasına gelinmedi. Ama otizmlili bireylerin kamuda istihdam edilmesi hususunda biliyorsunuz E-KPSS diye bir sınav var; engelli KPSS sınavı. Ama burada bir kota var ama otizmlililerin spesifik olarak ayrılmış bir kotası yok. Şöyle, kazanımlar TOM’un katkısıyla ve otizm camiasının senelerdir yaptığı katkılarla evet bu çocukların düzenli çalışabilecekleri öğrenildi kamuda. Hakikaten yetenek alanında belli bir desteğe giden çocuklar belli bir yere gelebiliyor. Ayırıştırmanın değil bir arada tutmanın önemi anlaşıldı. Bence bunların hepsi anlaşıldı. Bunlar biliniyor ama icraata geçerken nereden başlanacak? Temelden başlanmadığı için palyatif çözümler oluyor. Bizim mesela şu an ihtiyacımız istihdam”.

Dudu K: TOM yürütme kurulunun ve sekreteryadan kaynaklanan bazı eksikler olduğunu görüşündedir. Pandemi etkisinin savunuculuk ve lobi faaliyetlerini yavaşlattığını buna karşın bakanlıklarla görüşmelerin salgın sürecinde devam ettiğini örnekler vererek açıklamıştır.

“Onlar diyor ki; bu konuları herkes kendi ilindeki STÖ bunları üstlensin diyor. Biz daha genel konularda çalışıyoruz diyorlar. Bir kriter gibi bir şey belirlemek, elbette ki her zaman her yere koşturulamayabilir. Bir strateji ve bir plan dahilinde dahil oluyor olmak gerekiyor. Komisyon için rapor hazırlandı ya, o komisyon için hazırlanan raporu sırasında çalıştaylarda yapılmış olanların hepsi revize edildi. OEP’deki başlıkların hepsi mesela tekrar gözden geçirildi, revize edildi ve hazırlanan raporun içinde yer aldı. O tüzükle ilgili birtakım şeyler falan filan yapıldı. Tüzükte eksiklikler vardı. Düzenlemeler yapıldı ama hala başka düzenlemelere ihtiyaç var. Bir de ilk başta dilekçeler verildi Pandemi sürecindeki. Dilekçelerin verilmesinin ardından çıkan şeyler var. İzinler var. Sokağa çıkma izinleri var. Mesela bu süreçte bakanlıklarla ilgili falan da bazı toplantılar oldu”

Nejla A: Sivil toplum örgütlerinin tüzel kişiliği olsun olmasın hak savunuculuğu yaparken önlerine çıkarılan engellerden birinin ifade özgürlüğünün sınırlandırılması olduğu düşüncesindedir.

“Ne acııyor canımı biliyor musunuz? Siz ısrarla olması gereken ve normal olması, işlemesi gereken bir şey soruyorsunuz; ama böyle işlemiyor maalesef. Yani Otizm Platformu zamanında da tüzel kişilik değilken de bugün olabilen şeyler oluyordu. O da bir bakanın önerisiydi zaten. Siz tüzel kişilik olun diye. Vakıflar oldu, federasyonlar oluştu gene gördük bir şey değişmedi. Sonra baktık gördük zaten, federasyon olduğumuz an bir şey dediğimiz anda “pat” sorumluyuz. Devletin kontrolündesin. Öbürü daha şey yasal bir bağımlılığı yok, daha rahat söyleyebiliyorsunuz her şeyi. Ama bir şey değişmiyor. Öyle de olsanız böyle de olsanız bir şey değişmiyor”.

Veysel Ş: Engelli maaşı ve istihdam sorunu arasında ilişkiyi sorunlu bulduğunu belirtmiştir. Veysel Bey’e göre otizmlili ailelerin çoğu engelli maaşını düzenli bir gelir olanağı sağladığı için tercih etmekte buna karşın bireyi çalışma süreçlerinden uzak tutmaktadır. Çünkü birey aktif çalışma hayatına geçiş yaptığı anda maaşı kesilmekte bu da aileyi ekonomik anlamda zora sokmaktadır.

“Farkındalık en çok yaptıkları. İstihdama henüz giremediler. Neden istihdama giremediler? Bunun tam olarak bir altyapısı yok. Çünkü kim istihdam edilebilir? 18 yaş üzeri değil mi? 18 yaş üzeri bir çocuk engelliyse bir maaş bağlanıyor devlet tarafından ama bu çocuk istihdam edilirse bu maaştan mahrum kalıyor. İstihdam edilirse ne kadar alıyor? Asgari ücret kadar alıyor ve sigortasını İŞKUR tarafı ödüyor. Ama çocuk çalışmazsa devlet ona zaten bir maaş bağlıyor. Çünkü o kadar çelişkili oluyor ki bu. Hem iyi bir taraftan ama bir taraftan da tembellik yapıyor. Kötü tarafa da kullanılabilir”.

Erdal A: Devletin engelli sahasında görünenden daha çok iş ürettiğini ancak toplum nezdinde farklı algıların var olduğu düşüncesindedir. TOM’u farkındalık çalışmalarında başarılı bulan Erdal Bey üye derneklerin kendi sosyal medya sayfalarıyla farkındalık ve savunuculuk faaliyetlerine devam ettiğini belirtmiştir.

“Farkındalık olsun, tanıtım olsun. Yani bildiri, kamu spotu bunlar yapıldı zaten. TOM’un yaptığı toplantılar. Genel kurullar bunların sosyal medyada yayınlanması. Bu şöyle. Sadece TOM’un yayınlaması değil. Oraya katılan insanların bizlerin kendi sosyal hesaplarımızdan paylaşmamız. Kaynaştırma biraz hafifletildi yani kabul için. Hani, şartları daha farklıydı. O alt sınıftan kaynaştırmaya geçişler var. Belirli bir şey gösteriyorsa siz daha iyi bilirsiniz...gelişim gösteriyorsa. Bence devlet bir şeyler yapıyor yapmıyor değil yani. Kimse demesin ki devlet bir şey yapmıyor”.

Alaattin B: TOM’a üye olan yerel derneklerden biri olarak alınan kararlar ve somut eylem süreçlerinden uzak kaldığı görüşündedir. Alaattin Bey bu konuda TOM’u tabanla kurduğu kusurlu ilişkiden ötürü eleştirmektedir.

“Ben böyle önemli bir girişimde bulunduklarını hatırlamıyorum. Belki de biz son yıllarda uzak kaldık”.

Aylin S: TOM’un sahadan gelen aktif talep ve önerileri TBMM çatısı altında kurulan komisyonda dile getirdiğini bu sayede otizm sivil toplumunun sesinin duyurulmasında olumlu katkı yarattığı görüşündedir.

“Tabii, yani. Bütün derneklerden gelen örnekleri o meclis araştırma komisyonda sundu. Derli toplu olarak sundu. Kısım de olsa etkisi vardır”.

Sedef E: TOM’un otizm sivil toplumu adına çalışan aktif bir çatı örgüt olduğunu kabul etmekle birlikte daha çok otizmi gündemde tuttuğu düşüncesindedir. Sedef Hanım kamunun otizm adına her konuyu TOM’la birlikte çalışmasının sivil toplumu güçlendireceğini dile getirmiştir. Bunun sonucunda kamusal kaynakların doğru ve verimli kullanımı sağlanacaktır

“Şimdi TOM’un yaptığı en iyi şey, TOM’un ve federasyonların ve önceki dönemlerde Otizm Platformu sürecinde OEP sürecinde de yaptığımız en iyi şey gündeme sokmaktır. Yani Ankara’da otizmi bir başbakanın ağzından otizmin duyulmasını biz sağladık; bütün Türkiye kamuoyunun önünde OEP süreciyle. Asıl amaç da buydu. Bu kadar büyüklükte bir sorunlar yığınının bütçesini hiçbir zaman tamamını devletin karşılaması söz konusu olamaz. TOM diye bir yapının kurulmuş olması o gündemin hiç sönmemesi için önemli bir katkıdır tabii. Tek başına bir şey başaramamış olsa da şu anda ilerisi için bence önemli bir yatırımdır yani bu alanda”.

Kamu Temsilcilerinin Türkiye Otizm Meclisi (TOM) Hakkında Değerlendirmesi

6.3.11 Kamu Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi (TOM) Çalışmalarında Paydaş” Kabul Edip Etmediği Hakkında Görüşleri

Bu sorularda görüşleri alınan AKP Antalya Milletvekili ve TBMM Down Sendromu, Otizm ve Diğer Gelişim Bozuklukları Araştırma Komisyonu Başkanı Kemal Çelik ile Otizm, Zihinsel Özel Gereksinimler ve Nadir Hastalıklar Daire Başkanı Prof. Dr. Onur Burak Dursun ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetler Uzmanı Daire Başkanı Elçin Tenteriz'dir.

Bir milletvekili iki daire başkanının verdiği cevaplar incelendiğinde bakanlıkların işleyişinde STK'ların önemli birer paydaş olarak kabul edildiği görülmüştür. STK'lar iki açıdan önemli bulunmaktadır:

1. Temsil ettikleri kitlenin talepleri ve önerileri

2. Temsil edilen kitlenin seçmen niteliği

Kemal Ç; *“Türkiye Otizm Meclisi’ni; başta başkanlığını yürüttüğüm Down Sendromu ve Otizm Araştırma Komisyonu çalışmalarının tüm aşamaları olmak üzere Komisyon çalışmalarında, Genel Kurul çalışmalarında ve seçmenlerle yürütülen çalışmalarda önemli bir paydaş olarak görmekteyim. Otizm alanında faaliyet gösteren STK’ların platformu niteliğinde olan TOM’un diğer tematik/konu bazlı STK’lara örnek olması gereken bir model niteliği taşıdığı kanaatindeyim. Bugünkü konumunu sürdürdüğü sürece başarılı olabileceğine inanıyorum”*.

Onur D; *“Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü çatısı altında Otizm, Zihinsel Özel Gereksinimler ve Nadir Hastalıklar Dairesi Başkanlığı kurulması akabinde; Başkanlığımız görev tanımı içinde yer alan, otizmlili bireylere yönelik sağlık hizmet sunumuna ait sorunlarının tespiti için çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda otizmlili bireylerin aileleri ve Sivil Toplum Kuruluşları ile görüşmeler yapılmış, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri belirlenmiş, soruna yönelik alanlarında uzman akademisyenlerle teşkil edilen Bilimsel Danışma Kurulları oluşturularak süreç başlatılmıştır. Başkanlığımızca haftanın belli günleri STK’larla görüşme yapılarak talepler değerlendirilmekte, STK’lar aracılığıyla doğru bilginin hasta ve yakınlarına ulaşması sağlanmaktadır. Başkanlığımız işleyişinden anlaşılabacağı üzere Türkiye Otizm Meclisi ve diğer STK’ların tamamı işleyişte ana paydaşlar arasında yer almaktadır”*.

Elçin T; *“Evet kabul ediyorum. Tüzel yapıya sahip olmadan istekle bir arada duran sivil toplum kuruluşları temsili olması. Alanda yaşanan sorunları doğru tespit edebilmesi. Somut ve hayata geçirilebilir istekler olarak sunması. Temsiliyetleri ile kamu üst düzey iletişimlerinin kuvvetli olması. Diğer sivil toplum kuruluşları arasından TOM ile ilgili olumsuz geri bildirimin kamuya yansımaması Kamu çalışmaları ile pozitif iletişim iş birliği halinde olması”*.

6.3.12 Kamu Temsilcilerinin “Türkiye Otizm Meclisi (TOM) Etkin Görmek İsteddiği Alanlar” Hakkındaki Görüşleri

Bu soruyu katılımcılar farklı noktalarda ele alınmıştır. TOM’un halk nezdinde bilinirliğinin az olmasına rağmen sorun tespiti ve etkin çözüm üretimi konusunda aktif bir paydaş olduğu vurgulanmıştır. TOM’un kaynak oluşturma ve/ya kaynakları verimli kullanma yolunda proje odaklı hareket etmesi de belirtilen bir diğer husustur.

Kemal Ç; *“Komisyon çalışmaları sırasında TOM üyesi STK’lar arasında yaşanan fikir ayrılıklarının esas sorun ve taleplerin istenilen seviyede iletilememesine neden olduğu değerlendirilmektedir. Şüphesiz bu durum TOM’un aynı alanda faaliyet gösteren STK’ların*

ortak çalışmalar yürütmesini sağlayan, model niteliğinde bir platform olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Konuyla ilgili çevrelerce yakından ve takdirle takip edilmesine rağmen, TOM'un kamuoyu nezdinde yeterince bilinirliğe sahip olmadığı kanaatindeyim. Bu konuda TOM'un sosyal medya çalışmalarını artırması; TBMM ve yürütme organları nezdinde çalışmalarını sürdürmesinin yerinde olacağını düşünmektim."

Onur D; *"Türkiye Otizm Meclisi ve diğer STK'lardan ana beklenti; sorun tespiti ve çözüm üretmeye yönelik paylaşımlarının etkin şekilde devam etmesidir".*

Elçin T; *Proje üretimi konusunda daha etkin olmasını isterdim. AB Fon Kaynakları ve başkaca fon kaynakları ile bakanlık iş birliği sağlanabilir ve etkin çalışmalar yapılabilir.*

5.9.13 Kamu Temsilcilerinin "Türkiye Otizm Meclisi (TOM) gibi STK'ların Varlığının Sosyal Politikaların Belirlenmesindeki Önemi" Hakkındaki Görüşleri

Görüşleri alınan katılımcılar bu soruda TOM'un otizmlili ailelerin sorunlarının tespitinde ve çözüm önerilerini, kamu idarecileriyle paylaşmasından doğan önemi vurgulamıştır. Eğitim, sağlık, vergilendirme, sosyal güvence gibi pek çok alanda sosyal politika uygulamalarında eksik bırakılanları tamamlama ya da ihtiyacı karşılamayan maddelerin revize edilmesinde TOM'un saha çalışmalarının yönlendirici etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Kemal Ç; *"STK'lar vatandaşların yaşadığı sorunların tartışıldığı, alternatif çözüm önerilerinin geliştirildiği bir platform olarak faaliyet göstermeyi başardıkları takdirde başta karar vericilere ve TBMM organlarına (Milletvekilleri, Komisyonlar vs.) hayati veriler sağlayabilmektedirler. Nitekim Türkiye Otizm Meclisi, Komisyon çalışmalarına aktif katılımları ve otizm alanında çalışmalar yürüten STK'ların ortaklığında hazırlayıp Komisyonumuza sundukları, yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini içeren raporları ile çalışmalarımıza önemli katkılar sağlamıştır. Sonuç olarak STK'lar; üyeleri arasında dayanışmanın sağlanmasının yanı sıra, sistematik ve bilimsel bir çalışmalar yürütebildikleri takdirde sosyal politikaların belirlenmesinde ve anılan politikaların hayata geçirilmesinde önemli bir paydaş olma özelliğini taşımaktadır. Devlet, STK'lar ve Özel Sektör iş birliğinin bu konularda çok önemli olduğuna inanıyorum".*

Onur D; *"Türkiye Otizm Meclisi, T.B.M.M. Meclis Araştırma Komisyonuna da katılım sağlayarak Otizm Spektrum Bozukluğu mevcut bireyleri ve ailelerini temsil etmiş, Komisyon Raporuna ve Otizm Eylem Planına katkı sağlamıştır.*

a) *Türkiye Otizm Meclisi ve diğer STK'lar Başkanlığımız görev tanımında yer alan süreçlerin tamamına aktif katılım sağlamaya devam edecektir.*

b) *Temsil ettikleri hasta grubu ve aileleri nedeniyle Bakanlığımızca önemli görülmekte ve ana paydaşlar arasında sayılmaktadır".*

Elçin T; *"TOM gibi kapasitesi yüksek, sorunu ve çözüm önerisi net ve pozitif iletişim içinde olan yapılar ile kamu çalışanları ve kamu iş birliğine her zaman açık olacaktır. Sorunu yaşayanların istediği çözümlerin hayata geçmesi her şeyden önemlidir. Sosyal devlet olma anlayışı budur".*

SONUÇ

Sanayi Devrimi sonrası başlayan makineleşme, emek piyasalarını ve iş süreçlerini etkilemiş; sermayenin belirli gruplar elinde toplanması sınıflı toplumları ortaya çıkarmıştır. Karşılıklı toplumsal sözleşmelerle ilerleyen ve emek piyasalarında yer alan işçi sınıfının kazanımlarıyla sosyal güvenlik ve sosyal güvence kavramları hayatımıza girmiştir. Zamanla farklı toplumsal talepleri olan ve riskli gruplar olarak adlandırılan sosyal dışlanmaya, ekonomik yoksulluğa maruz kalan kitlelerin örgütlenerek hak savunuculuğuna başlamasıyla ulus-devletlerin tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

İnsanların herhangi bir sosyal topluluk içinde yer almasının temel nedeni; toplumsal sermaye olarak da adlandırılan bilgi ve bağlantılardan örülü bir yapının, hedeflerine erişimde sağlayacağı bir birikimden faydalanmaktır. Bir örgütte yer alan insanların aidiyet duygusu, kolektif iş yapabilme isteği ve talep edilen değişiklik için harekete geçme gücü edindikleri toplumsal sermaye sayesinde artacaktır. Bilinçli ve etkin yurttaşlık gövdesi biraz da toplumsal sermayenin kapsam gücü sayesinde kuvvetlenecektir (Giddens, 2012)

Ağ örgütleri, bireylerin toplumsal karar alma süreçlerinde gözetilmediğini ve sosyal formlar oluşturarak dikkate alınma isteklerinin bir yansıması olarak görülmelidir. Kamu politikalarının oluşturulmasında çeşitli aktörlerin varlığının önemsenmesi, devletin niteliğini de ortaya çıkarmaktadır. Kamusal faydanın odakta tutulduğu, vatandaşlarının insani ve onurlu bir yaşam hakkına saygı duyulduğu sistemlerde ağ örgütlerinin gücü de ortaya çıkmaktadır. Katılımcı demokrasiye ait sorumluluk, hesap verilebilirlik, şeffaflık, etkililik, tutarlılık gibi alanların güçlenmesini sağlayarak, küresel hegemonyanın bireyi toplumsal karar süreçlerinden dışlayan yaklaşım ve uygulamalarına itiraz etmektedir.

Sivil ağların örgütlenme, katılım süreçleri ve eylem repertuarlarının bilişim teknolojisinin yardımıyla “şeffaf” bir niteliğe kavuşması siyaset ve yönetim anlayışını da reorganize etmiştir. Sorun tespiti, çözüm önerileri, en uygun önerinin seçilmesi, seçilen kararın kamusal yapılabilirliğinin-politikasının-uygulanması ve değerlendirilmesi gibi bir dizi süreci kapsayan politika yapım süreci post-modern dönemde sivil ağların önemini artırmıştır. Kamusal kaynakların adil dağıtımı sırasında toplumun doğru bilgilenmesi, ağların varlığını demokratik süreçlerin güçlenmesi adına daha anlamlı hale getirmiştir.

Ağ örgütlerinin kırılgan grupların gözetildiği sosyal politika uygulamalarının genişletilmesi ve sürekliliği adına ulusal ölçekte politika yapım sürecine katkılarının ele alındığı bu çalışmada örnek grup olarak Türkiye Otizm Meclisi seçilmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular alan yazınla birlikte tartışılacaktır.

TOM üye STK’lar arasında yapılan oylama ile 11 üyeden müteşekkil bir yürütme kuruluna sahiptir. Yürütme kurulu kendi arasında bir sekreteryaya seçimi gerçekleştirerek TOM ve kamu idarecileri arasında koordinasyonu ve görüşmeleri sağlamaktadır. TOM üyesi 10 STK başkan, başkan yardımcısı ile 1 kurucu başkan ile bir dizi görüşme gerçekleştirilmiş ve iç işleyiş dahil olmak üzere kamusal politikalara olan katkısı üyeler gözünden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu görüşmelere merkezi yapıyı temsil eden 3 görevli (1 milletvekili, 2 daire başkanı) eklenerek kamu yönetimi açısından TOM’un değerlendirilmesi istenmiştir.

Engelli hakları savunucularının dünyada ve ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren sahada yer alması ve iyi yönetim faktörünün bir parçası olma çalışmaları etkin yurttaşlık çabalarının bir ürünüdür. Otizmliler ailelerin kanıt temelli ve hak talepli mücadeleleri bu anlamda olgunlaşmıştır. Otizm tanısı konan bireyin ruhsal, fiziksel ve toplumsal olarak yaşadığı sıkıntılar normal gelişim gösteren bireylere kıyasla oldukça zorlu bir hayat serüvenidir. Eğitim modelimiz, inançlarımız ve öğretilerimiz bireyin bağımsız bir yaşam kurması üstüne iken engel grupları toplumun ayrımcı tavırlarına neredeyse sistematik şekilde maruz bırakılmıştır. Ayrımcı tavırlar tüm engel gruplarını toplumsal karar mekanizmaları dışına itmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre Türkiye Otizm Meclisi olgunlaşan yurttaş deneyimlerinin farkındalık ürünüdür. Üst örgüt kurarak, genel politikaların belirlenmesi sırasında müdahil olma potansiyelini demokratik katılım mekanizmalarına taşıma istenci göstermektedir. Otizm sivil toplumu TOM ile, ülke çapında örgütlü otizm derneklerinin bir güç birliği oluşturarak ortak görüşlerini siyasetin alanına taşımışlardır.

Otizmliler ailelerin kamusal algısının değişimi adına yürüttükleri mücadele, bu paradigma değişimi adına kolektif bir çabadır. Bu paradigma geleneksel yardım odaklı bakış açısının hak temelli bakış açısıyla yer değiştirmesidir (Buğra & Keyder, Sosyal Politika Yazıları, 2013) Otizm sivil toplumu bu süreçte otizmliler birey ve ailelerin sosyal politikaların açısından nerede durduğunu farkındalık çalışmalarıyla göstermeye çalışmıştır. Ailelerin ilgili çalışmalara katılması tüm engel gruplarında olduğu gibi otizm alanında kendileri hakkında üretilecek politikalarda söz sahibi olmalarını da sağlamıştır.

Ülkemizde pek çok şehirde ve bölgede birliklerini kuran otizmliler aileler, uzun yıllar temel vatandaşlık hakları için seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda 2006 yılında 14 STÖ’nün, tüzel kişiliği olmayan Otizm Platformu adı altında bir araya gelmesi ve engelliler ile otizmliler bireylere karşı ayrımcı tavırlarla mücadelesi önemli bir adımdır. Otizm Platformu’nun dernekler, uzmanlar ve ailelerle çalışarak hazırladığı Ulusal Otizm Eylem Planı 2016 yılında resmî gazetede yayımlanarak kabul edilmiştir. Aynı tarihte platforma üye dernekler Türkiye Otizm Meclisi olarak kendini yeni bir adla tanımlamıştır. Meclis dernekleri dışında otizm alanında çalışan vakıf ve federasyonları da tek bir çatı altında toplamıştır.

Türkiye Otizm Meclisi (TOM) söz konusu Ulusal Otizm Eylem Planı (UOEP’nin) hayata geçmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu plana göre otizmliler bireylerin erken çocukluk dönemlerinden yetişkinlik hayatlarının sonuna kadar toplumsal yaşamın her alanında bağımsız bir hayat sürdürmeleri için sosyal politikaların geliştirilmesi beklenmektedir. UOEP iş ve meslek eğitimi, hayat boyu nitelikli bir özel eğitim, sağlık, istihdam gibi toplumsal haklar için talepler ve çözüm önerileri niteliği taşımaktadır.

TOM eylem planı doğrultusunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile RTÜK, YÖK gibi kurumlarla birlikte çalışmaktadır. TOM kurulduğu 2016 yılından bugüne üye sayısını artırarak 120’ye çıkarmıştır. Savunuculuktan ziyade lobi faaliyetlerine ağırlık veren TOM’un çabaları sonucu 2019 yılında TBMM’de Down Sendromu, Otizm ve Diğer Gelişim Bozuklukları Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun işlevi, down sendromu ve otizm ile diğer gelişim

bozukluklarının yaygınlığının tespiti ve bunlara sahip bireylerin ve ailelerinin sorunlarının tespiti ve çözümü adına alınacak tedbirleri belirlemektir.

Ağ hareketlerinin gündem yaratma ya da gündemde değişiklik yaratma potansiyeli geride bırakmaya başladığımız Covid-19 pandemisiyle daha da ortaya çıkmıştır. 2020 yılı boyunca etkili olan pandemi sivil ağların acil durum mekanizmalarını harekete geçirerek engelli hakları özelde de otizmlili bireylerin karşılaşacağı güçlükler karşısında kamuyu bilgilendirmelerini beraberinde getirmiştir. TOM öneriler başlığı altında devletin ilgili birimlerine ve bakanlıklara otizmlili bireylerin tam kapanma döneminde sosyal izolasyonun yaratacağı sakıncalardan etkileneceğini dile getirerek sokağa çıkma izninin çıkmasını sağlamıştır.

Kamu idarecilerinin değerlendirmesine göre; TOM'un saha deneyimleri önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Yasa yapıcılarını etkileme gücünün altı çizilmiş ve TOM'un merkezi otoritenin önemli bir paydaşı olarak kabul edildiği vurgulanmıştır. Otizmlili bireylerin ve ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan birimler (Otizm, Zihinsel Özel Gereksinimler ve Nadir Hastalıklar Daire Başkanlığı, TBMM'de Engelliler Komisyonu) bunun örneği olarak gösterilmiştir. Buna karşın çatı örgütün üyeleri arasında yaşanan iletişim sorunlarının, bugüne kadar sürdürülmüş olumlu iş birliklerini etkileyeceği de bir çekince olarak belirtilmiştir.

Üye STK temsilcilerle yapılan görüşmelerde TOM yürütme kurulu ve sekreteryasının örgüt içi iletişim sorunu yaşadıkları gözlemlenmiştir. Örgütsel iletişim; uyum başta olmak üzere üyeler arası koordinasyon ve karar süreçlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Bir çatı örgüt olarak otizm sivil toplumu adına önemli bir misyona sahip TOM'un sürdürülebilirliği, geliştireceği örgütsel iletişimin niteliğine bağlı olacağı açıktır. Görüşmelerden ortaya çıkan bir diğer sonuç da TOM'un tüzel olmayan kişiliğine yöneltilen eleştirilerdir. Buna göre otizmlili aileler ve bireyleri temsil eden çeşitli yapıları ile TOM niteliksel bir değişim geçirmeli ve temsil sıfatını konfederasyon olarak sürdürmelidir. Konfederasyon isteği, çatı örgütün hali hazırda yaşadığı mali ve teknik ekip sıkıntılarına, yaratacağı kaynak ile çözüm olacağı düşüncesine dayanmaktadır.

Weber'e göre verimlilik ve rasyonelleşme kaygısı büyümekte olan kurumların bürokratizme kaymasına neden olacaktır (Weber, 2004). Bu haliyle değişime dirençli, muhafazakâr bir yapıya dönüşmeleri zor olmayacaktır. Sivil ağların yurttaş katılımına açık ve demokratik karar süreçlerini gözetken yapısı, kurumsallaşma istenciyle hantallaşmaya ve aktif vatandaşlık kavramını baltalamaya dönük bir tehdit içermektedir. Demirkaya'da(2019b), klasik örgüt tiplerindeki verimlilik kavramının modern kurumsal yönetimlerde biçimsel bir değişiklik olarak algılandığını belirtmiştir. Türkiye otizm sivil toplumunun meclis adı altında özgün bir yurttaş pratiği olarak tüm STK'ların tek çatı altında birleştiği dinamik bir örgüttür. TOM'un katılımcıların çoğunun konfederasyon olarak devam etme isteği karşısında, bürokratik işleyişin kesinliği, çevre örgütlerle derinleşebilecek temsil kaygısı gibi karşılaşabileceği riskleri gözetmesi olumlu olacaktır. Demokratik kültürün zayıf olduğu ülkemizde bu türden yapıların devlet kurumlarına benzeme potansiyeli barındırabileceği gerçeği unutulmamalıdır.

Katı hiyerarşik/dikey veya bürokratik/yatay örgütlenmelerin dışında bireyin inisiyatif alabileceğinin örneği olan günümüz ağ örgütleri dinamik yapısıyla küresel mali oligarşilerin karşısında durmaktadır. Karar süreçlerine eşit katılım hakkı vermesi ve tabandan tavana

toplumsal grupların deneyimlerinin aktarılması ile merkezi yapılar karşısında, halkları pasif bir özne olmaktan çıkarmaya zorlamaktadır. Ülkemizde XIX. yy'den başlayarak ele alınmaya başlayan engelli hakları asıl önemine 1980 darbesinden kısa bir süre sonra kavuşmuştur. Engelli örgütleri demokratik katılım süreçlerine bireyi yerleştirerek sosyal haklar ve politikaların riskli gruplar lehine genişletilmesi için çaba harcamaktadır. Ülkemizde genelde engelli hakları özelde ise otizmli bireylerin yaşadığı çeşitli ayrımcılık ve hak kayıplarını takip ederek dile getiren bir ağ örgüt niteliği taşıyan, alana dair bilgi birikimini, savunuculuk pratiklerini ve yerel deneyimlerini kullanarak engellilerin insan haklarının gelişmesi ve otizmli ailelerinin hareketinin güçlenmesi için hareket eden TOM bu bağlamda önemli bir açığı kapatmaktadır. Kamu idarecileri tarafından merkezi planlama ve bütçe çalışmaları belirlenmesinde Türkiye Otizm Meclisi'nin saha deneyimleri ve savunuculuk bilgilerinin bir rehber niteliği taşıdığıının ifadesi bunun kanıtıdır.

Türkiye'de sivil toplumun örgütlülüğü, ortak hareket etmek, stratejik düşünme becerisi üretmek gibi pek çok neden sivil ağların var olmasını etkileyerek, değişken ve uzun vadeli sonuçlar üretmektedir. TOM'un TBMM'deki faaliyetleri bir sivil hareketin ulusal ölçekte gerçekleştirdiği somut kazanımlar olarak görülmelidir. TOM'u oluşturan üyelerin içinde bulundukları özel koşullar, onların sorunun içinden gelmelerini sağlayarak bir öz örgüt modeli ortaya koymuştur. Sahada okul işleten, vakıf sahibi olan ya da bu ikisinin dışında kalan üyeleriyle TOM hibrit bir model olarak düşünülmelidir. Bu yapı ağ mantığı içinde öz örgütlülüğe dayanan yapısıyla Türkiye için örnek bir çalışma olarak görülmelidir.

TOM üyelerini sahaya çekerek haklar ve farkındalıklar düzeyini yükseltmektedir. Bu anlamıyla engelliğin bir rehabilitasyon sorunu olduğu yönünde hatalı toplumsal algıların ortadan kalkmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal devlet olmanın önemli bir unsuru olarak otizmli bireylerin eşit vatandaşlık hakkı ve toplum hayatına eksiksiz katılımını teşvik eden, ulusal ve uluslararası sözleşmelerde var olan uygulamaların hayata geçmesi için savunuculuk faaliyetlerini sürdüren Türkiye Otizm Meclisi demokratik toplum zeminine de hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Earl, J., & Kimport, K. (2011). *Digitally Enabled Social Change: Activism in The Internet Age*. Cambridge: MA: MIT Press.
- (Editör), A. B. (2018). *Dünya Eşitsizlik Raporu 2018*. Ekonomi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- AA. (2019, 03 14). *Anadolu Ajansı*. Mart 03, 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-9-yilina-girdi/1417715> adresinden alındı
- AB Proje. (2015). *Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi*. Kilis: MEB. Mart 17, 2021 tarihinde alındı
- Ağı, Y. (2020). *Yurttaş Dayanışma Ağı*. Mart 13, 2021 tarihinde <https://yurttasdayanismaagi.org/:https://yurttasdayanismaagi.org/hakkimizda/> adresinden alındı
- Âhmad, F. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde Sınıf Bilincinin Oluşması,1923-1940. D. Quataert, E. Zürcher, & A. Günal (Dü.) içinde, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne İşçiler* (C. Ekiz, Çev., s. 134-135). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akay, A. (2020, 11 30). T24. 01 09, 2021 tarihinde <https://t24.com.tr/:https://t24.com.tr/yazarlar/ali-akay/gozetleme-kapitalizmi,28882> adresinden alındı
- Akbaş, E., & Topçuoğlu Atasü, R. (2009, 04 15). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu-Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 100-101.
- Akdemir, B. (2020). Osb Tanımları Nedenleri ve Sınıflandırılması. B. Akdemir, & S. Deniz içinde, *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* (s. 130-131). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Akdere, Ç. (2020, Ocak 23). Direnişteyiz. (Direnişteyiz, Röportaj Yapan) Mart 19, 2021 tarihinde <https://direnisteyiz28.org/:https://direnisteyiz28.org/kadin-savunma-agi-ile-roportaj-biz-kadınlar-kararlıyız-ve-cocuk-istismarinin-aklanması-izin-vermeyeceğiz> adresinden alındı
- Aksakoğlu, Y. (2006). *STK'lar için savunuculuk rehberi*. Ankara: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Amin, S. (2001, Haziran 01). *Monthly Review*. Şubat 01, 2021 tarihinde <https://monthlyreview.org/:https://monthlyreview.org/2001/06/01/imperialism-and-globalization/> adresinden alındı
- Andersen, G. E.-A. (2013). Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri. A. Buğra , & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politika Yazıları* (B. Yakut Çakar, & U. Balaban, Çev., s. 33-34). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Argüden, Y., Toksöz, F., Öğütücü Şen, F., & Dokur, T. (2016). *İyi Yönetişim Kaliteli Yaşam*. İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları. Haziran 05, 2021 tarihinde alındı
- Arın, T. (1996). "Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi". *IX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Bütçe Harcamaları* (s. 55-61). İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi Yay.

- Avrupa Birliği . (2019). *Türkiye Otizm Ağı Güçlendirme Projesi*. Haziran 05, 2021 tarihinde Otizm Türkiye: <http://www.otizmturkiye.org/> adresinden alındı
- Babacan, M. E. (2016). Toplumsal Derinlik,Sosyal Medya ve Gençlik. *İnsan ve Toplum*, 6(1), 3.
- Babacan, M. E. (2016). Yeni Medya ve Toplumsal İikidar Bağlamında Özne. *Çankırı Karatekin Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 519-542.
- Bell, D. (1974). *The Coming of Post-Industrial Society :A Venture in Social Forecasting*. London: Heinemann.
- Berger, P. (2003). Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri. P. Berger, & S. Huntington içinde, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme-Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* (A. Ortaç, Çev., s. 20). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bildirici, Z. (2011). *AB'deki Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar201*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mart 15, 2021 tarihinde alındı
- Bobbio, N. (2011, 08 05). *Cafrande*. (A. İpek, Editör) Ocak 16, 2021 tarihinde <https://www.cafrande.org/>: <https://www.cafrande.org/antonio-gramsci-ve-sivil-toplum-kavrami-hegel-ve-marx-da-sivil-toplum-norberto-bobbio/> adresinden alındı
- Bozdoğan, R. (2019). *Küresel Kentler ve Türk Kentlerinin Uluslararası Konumu*. İstanbul: İstanbul Ayvansaray Üniversitesi.
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve Öğrenme: Bağlantıcılık. *Akademik Bilşim*, 601-606.
- Buğra , A. (2007, 12 10). Yoksunluk,dışlanma,yarınsızlık. <https://birartibir.org/siyaset/1047-yoksunluk-dislanma-yarinsizlik>, 20-23. (S. İdemen, & Y. Göktürk, Röportajı Yapanlar) İstanbul.
- Buğra, A. (2018). *Kapitalizm,Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2013). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Kimliğin Gücü Enformasyon Çağı:Ekonomi,Toplum Ve Kültür*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı:Ekonomi,Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi 1*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Children, S. T. (tarih yok). *Save The Children*. Şubat 17, 2021 tarihinde <https://www.savethechildren.net/>: <https://www.savethechildren.net/what-we-do/climate-crisis> adresinden alındı
- Commission, E. (2008). *Attitudes of European citizens*. Brüksel: European Commission.

- Commission., E. (2008). *Attitudes of European citizens towards the environment*. Brüksel: European Commission.
- Çakır, M. (. (2018). *Bilgi Toplumlari Kuramlari ve*. İstanbul: Pales Yayınları.
- Çayır, K. (2006). *Yeni Toplumsal Hareketler teorik açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çelik, A. (2006). *AB Sosyal Politikası: Uyum sürecinin uyumsuz alanı*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Çelik, A. (2010). Muhafakazar Sosyal Politika Yönelimi:Hak Yerine Yardım,Yükümlülük Yerine Hayırseverlik. *İstanbul Üniv.Siyasal Bilgiler Fak. Dergisi*, 0(42), 63-81.
- Çoban, T. (2005, Mart 08). *Sendika.Org*. Mart 09, 2021 tarihinde <https://sendika.org/>: <https://sendika64.org/?p=2827> adresinden alındı
- Çolak, A. (2019, 05 01). Sosyal Politikanın Uluslararası Taraflarından Uluslararası Çalışma Örgütü Ve Küreselleşme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 73-83.
- Dağsalgüler, A. (2013). *Ağ Toplumu Ekonomi Politiği:Türkiye’de 1990-2010 Yılları Arasında Medya Sektörünün Yeniden Şekillenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Davies, T. (2014). *NGOs A New History of*. New York: OxfordUniversity Press.
- Davies, W. (2020, 03 03). *e-Skop*. (A. Boren, & E. Gen, Düzenleyenler) 03 11, 2021 tarihinde <https://www.e-skop.com/default.aspx>: <https://www.e-skop.com/skopbulten/toplum-diye-bir-sey-var-mi/5711> adresinden alındı
- Deleuze, G. (2001, Şubat-Mart). Denetim Toplumlari Konusunda Bir Ek. (U. Baker, Dü.) *Birikim*(142-143). Mart 10, 2021 tarihinde <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-142-143-subat-mart-2001/2334/denetim-toplumlari-konusunda-bir-ek/4382> adresinden alındı
- Della Porta, D., & Diani, M. (2020). *Toplumsal Hareketler*. (P. Çakır, & C. Gülbudak, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Demir, F. (2012). Çalışma Hayatında Çocukların Korunması. *Dokuz Eylül Üniv. Hukuk Fak. Dergisi*, 12(Özel,2010), 547-577.
- Demirci Akyol, E. (2013). Sultan II.Abdülhamid döneminde sosyal politika uygulamaları. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(31), 33-47.
- Demirkaya, Y. (2006). Küreşelleşmenin Kamu Yönetimi Üzerine Etkisi:Türkiye Örneği. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 133-150.
- Demirkaya, Y. (2019a). Public Management Development in England: New Right, New Left and Third Way. *Strategic Public Management Journal*, 28-39. doi:10.25069/spmj.568654
- Demirkaya, Y. (2019b). Türk Kamu Yönetiminde Planlama. H. Ateş, & H. Ateş (Dü.) içinde, *Türk Kamu Yönetimi; Tarihsel gelişim, Mevcut Durum* (s. 393-417). İstanbul: Savaş Yayınevi.
- Demirkaya, Y. (2019c). Vatandaş İle Kamu Kurumları Arasındaki Köprü: Sivil Toplum Kuruluşları. *Şehir ve Düşünce*(13), 84-90.

- Dijk, V. (2018). *Ağ Toplumu*. (Ö. Sakin, Çev.) İstanbul: Kafka Kitap.
- DRC. (2021). *DRC-Danimarka Mülteci Komisyonu*. Mart 02, 2021 tarihinde <https://drc.ngo/>:
<https://drc.ngo/about-us/who-we-are/drc-s-history/> adresinden alındı
- Drive, A. (2019, Ekim 02). *Answer Drive*. Mart 05, 2021 tarihinde <https://answersdrive.com/>:
<https://answersdrive.com/how-much-money-does-greenpeace-make-a-year-7171989>
adresinden alındı
- Duman, F. (2004, Haziran). Muhafakazarlık, Aydınlanma ve Siyaset. *Muhafakazar Düşünce*(1), s. 31-51.
Mart 13, 2021 tarihinde
https://www.academia.edu/31023783/Edmund_Burke_Muhafazakar%C4%B1k_Ayd%C4%B1nlanma_ve_Siyaset_Edmund_Burke_Conservatism_Enlightenment_and_Politics_
adresinden alındı
- Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. *Muğla Üniv. SBE Dergisi (İlke)*(22), 41-42,45-46.
- Dünya Atlası. (2017, Ekim 11). *Dünya Atlası*. Mart 02, 2021 tarihinde <https://www.dunyaatlası.com/>:
<https://www.dunyaatlası.com/yesil-baris-orgutu-greenpeace-nedir/> adresinden alındı
- DYA. (2021). *Derin Yoksulluk Ağı*. Mart 24, 2021 tarihinde <https://derinyoksullukagi.org/>:
<https://derinyoksullukagi.org/biz-kimiz/> adresinden alındı
- EAPN. (2021). *EAPN*. Mart 07, 2021 tarihinde <https://www.eapn.eu/>: <https://www.eapn.eu/who-we-are/what-is-eapn/> adresinden alındı
- EÇHA. (2018). *Engelli Çocuk Hakları Derneği*. Mart 13, 2021 tarihinde <https://www.echa.org.tr/>:
<https://www.echa.org.tr/hakkimizda> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2018). *Değişim Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, M. (2020). *Örneklerle Kolay Ekonomi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Ekim, B., & Yurttagüller, L. (2006, 04 30). *Radikal*. Mart 07, 2021 tarihinde
<http://www.radikal.com.tr/>: <http://www.radikal.com.tr/radikal2/yoksullukla-mucadele-agi-genisliyor-873748/> adresinden alındı
- Engelliler Konfederasyonu. (2021, Nisan 07). *Engelliler Konfederasyonu*. Haziran 05, 2021 tarihinde
<https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/>:
<https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/pandemi-ve-engelliler/> adresinden alındı
- Engels, F. (1990). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (K. Somer, Çev.) İstanbul: Sol Yayınları.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. (Y. Fincancı, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Erdoğan, M. (1993). Liberal anayasacılık ve Hayek. *Türkiye Günlüğü*, 22, 95-102.
- Eroğul, C. (1990). *Devlet Nedir?* Ankara: İmge Yayınevi.
- Ersöz, H. Y. (2018). *Sosyal Politika Ders Notu*. İstanbul: İstanbul Üniv. Açık ve Uzaktan Eğitim Fak.

- Es, M., & Güloğlu, T. (2004). Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 79-93. Mart 24, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/page/11071> adresinden alındı
- Euronews. (25, 01 2021). 01 28, 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/>: <https://tr.euronews.com/2021/01/25/oxfam-en-en-zenginler-pandemiden-madden-zarar-gormedi-daha-da-guclendi> adresinden alındı
- Fanon, F. (2007). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Ş. Süer, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (V. Urhan, Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. (İ. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Friedman, M. (2011). *Kapitalizm ve Özgürlük*. (D. E.-N. Himmetoğlu, Çev.) İstanbul: Plato Film Yayınları.
- GDD. (2020). *Göçmen Dayanışma Ağı*. Mart 19, 2021 tarihinde <https://gocmendd.org/tr/index.html>: <https://gocmendd.org/tr/hakkimizda.html> adresinden alındı
- Gezgin, M. (1988). Cemaat-Cemiyet Ayırımı ve Ferdinand Tönnies. *Sosyoloji Konferansları*, 0(22), 184-201.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1. b.). (C. Güzel, Dü., & İ. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gough, I. (2003). https://www.academia.edu/22128590/REFAH_DEVLET%C4%B0_Yazan_Iann_GOUGH1_%C3%87eviren_Kamil_G%C3%9CNG%C3%96R2. 221-59. (K. Güngör, Çev.) Şubat 13, 2021 tarihinde <https://www.academia.edu/>: https://www.academia.edu/22128590/REFAH_DEVLET%C4%B0_Yazan_Iann_GOUGH1_%C3%87eviren_Kamil_G%C3%9CNG%C3%96R2 adresinden alındı
- Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Gökçe, C. (2020). *Pandemi'de Derin Yoksullukla Mücadele*. Derin Yoksulluk Ağı. İstanbul: Açık Alan Derneği. Mart 24, 2021 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/198719302-Derin-yoksulluk-agi-pandemi-de-derin-yoksullukla-mucadele.html> adresinden alındı
- Göker, G. (2009). İnternet'in Yeni Toplumsal Hareketlere Etkisi. *inet-tr'09 - XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri* (s. 115-119). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Haberli, M. (2012). Yeni Bir Örgütlenem Biçimi Olarak Sanal Cemaatler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 124.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı* (Cilt 2.). (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Çokluk-İmparatorluk çağında savaş ve demokrasi*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Harvey, D. (2004). *Yeni Emperyalizm*. (H. Güldü, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Harvey, D. (2008). *Umut Mekanları*. (Z. Gambetti, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2015). *On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu*. (E. Soğancılar, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hattatoğlu, D., & Ertuğrul, G. (2009). *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Hayek, F. (1993). Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri. A. Yayla içinde, *Sosyal ve Siyasal Teori* (A. Yayla, Çev., s. 130). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Heper, M. (1983). *Atatürk'te Devlet Düşüncesi, Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*. İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyasal İdeolojiler Bir Giriş*. (A. Bayram, Çev.) İstanbul: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2014). *Siyaset*. (B. Seçilmişoğlu, Çev.) İstanbul: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2019). *Küresel Siyaset*. (N. Uslu, & H. Özdemir, Çev.) Ankara: Felix Kitap.
- Hicks, A. M., & Kenworthy, L. (2003, Ocak). Varieties Welfare Of Capitalism. *Socio- Economic Review*, 1, 27-61.
- Hobsbawm, E. J. (2003). *Devrim Çağı*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Hogan, B. (2009, Ocak). *Semioticon*. Mart 10, 2021 tarihinde <https://semioticon.com/>: <https://semioticon.com/sx-old-issues/semiotix14/sem-14-05.html> adresinden alındı
- ICM. (2019). *Uluslararası Ebeler Konfederasyonu (ICM) Ebeler için Savunuculuk Kiti*. Koninginnegracht: UNFPA - Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- İHOP. (2021). *İHOP*. Mart 19, 2021 tarihinde <https://ihop.org.tr/>: <https://ihop.org.tr/biz-kimiz/#1573683665017-e9244746-e3a6> adresinden alındı
- İktibas. (2019, Ocak 29). *İktibas Dergisi*. Mart 07, 2021 tarihinde <https://iktibasdergisi.com/>: <http://iktibasdergisi.com/2019/01/29/avrupa-birligi-genelinde-yoksulluk-artisi/> adresinden alındı
- İKV. (2021). *İktisadi Kalkınma Vakfı*. Mart 19, 2021 tarihinde <https://www.ikv.org.tr/>: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=36&id=446 adresinden alındı
- İnalcık, H. (2017, Temmuz 25). *Osmanlı Bizanstan mı?* Şubat 25, 2021 tarihinde bilimveutopya.com.tr: <https://bilimveutopya.com.tr/osmanli-bizanstan-mi> adresinden alındı
- İnsel, A. (2005). Yoksulluk, Dışlanma ve STK'la. A. Karamani (Dü.), *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları* içinde (s. 1-22). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. Mart 15, 2021 tarihinde alındı

- Internationalist, N. (2011, Mart 02). *New Internationalist*. Mart 06, 2021 tarihinde <https://newint.org/>: <https://newint.org/features/web-exclusive/2011/03/02/my-uncle-the-tyrant> adresinden alındı
- Ispcan. (2021). *Ispcan*. Mart 18, 2021 tarihinde <https://www.ispcan.org/?v=402f03a963ba>: <https://www.ispcan.org/organization-and-leadership/?v=402f03a963ba> adresinden alındı
- Kadın Savunması. (2020). *Kadın Savunması Ağı*. Mart 19, 2021 tarihinde <https://kaminsavunmasi.org/>: <https://kaminsavunmasi.org/biz-kimiz/> adresinden alındı
- Kahramanmaraş B.B. (2020, 04 30). *Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi*. Mart 05, 2021 tarihinde <https://kahramanmaras.bel.tr/>: <https://kahramanmaras.bel.tr/haber/2020/04/30/danimarka-multeci-konseyi-ile-isbirligi-protokolu> adresinden alındı
- Kara, U. (2013). *Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü*. Karahan.
- Karakaş, A. (2017). Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik. *USOBED-Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Karakışla, Y. (1998). Osmanlı Sanayi İşçi Sınıfının Doğuşu. D. Quataert, E. Zürcher, & A. Günel (Dü.) içinde, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler 1839-1950* (C. Ekiz, Çev., s. 38-39). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi*, 9(2), 25-36. doi: <https://doi.org/10.17932/IAU.IAUD.13091352.2017.9/34.25-36>
- Karl Marx, F. E. (2011). *Komunist Manifesto*. (M. Erdost, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Kartal, B., & Kümbetoğlu, B. (2014). Yeni toplumsal hareketler. F. G. Yaylacı içinde, *Yeni Toplumsal Hareketler* (s. 38-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kartal, S. (2007). Kamu Politikası Nedir? H. Erkul, & L. Gökdemir içinde, *Türkiye'de Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Uygulanan Kamu Politikaları* (s. 2-3). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kazgan, G. (2005). Düünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri. H. Erat içinde, *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi* (s. 1-22). Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları.
- Kendall, D. (2008). *Sociology in Our Times: The Essentials*. Belmont,USA: Wadsworth Publishing.
- Kocaoğlu, M. (2015). *John Rawls; Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Koray, M. (1995). *Sosyal politika*. İzmir: Ezgi Kitabevi.
- Korkusuz, M., & Uğur, S. (2018). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Köksal, A. (2000, Eylül). Yirmirinci Yüzyıl Başlarken Yaşanan Büyük Değişim:Bilgi Toplumu Değil Bilişim Toplumu. *Bilişim Dergisi*(75), s. 10-12. Mart 15, 2021 tarihinde alındı

- Küçükoğlu, M., Taş, H., & Ercan, H. (2018, 12 31). Türkiye’de Sosyall Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Harcamalarının Yeri ve Önemi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), 448-465.
- Latour, B. (2008). Tarde ve Toplumsalın Sonu. (F. Berksun, E. Koyuncu, & P. Yalın, Dü) *Tesmeralsekdiz-Toplumsal araştırmalar ve sanat şebekesi*, s. 38-40.
- Latour, B. (2011). Networks, Societies, Spheres:Reflections of an Actor-Network Theorist. *International Journal of Communication*, 796-810.
- Lenin, V. (2012). *Devlet ve Devrim*. (T. Ok, Çev.) İstanbul: Eriş Yayınları.
- lezardscreation.fr. (2021). *NGO Advisor*. Mart 05, 2021 tarihinde <https://www.ngoadvisor.net/>: <https://www.ngoadvisor.net/top-200-ngos-world> adresinden alındı
- Lindenberg, S. (2004, Ocak). *Researchgate*. Ocak 27, 2021 tarihinde <https://www.researchgate.net/>: https://www.researchgate.net/publication/281269361_Coleman_James adresinden alındı
- Macit , N. (2014, Ocak 01). *Devlet*. Şubat 21, 2021 tarihinde <http://devlet.com.tr/>: http://devlet.com.tr/makaleler/yazi/8/AG_TOPLUMU_METAFORIK_ILETISIM_KODLAMA_ve_SIYASET.html adresinden alındı
- Macit, N. (2014, Ocak 01). *Devlet*. Mart 10, 2021 tarihinde <http://devlet.com.tr/>: http://devlet.com.tr/makaleler/yazi/8/AG_TOPLUMU_METAFORIK_ILETISIM_KODLAMA_ve_SIYASET.html adresinden alındı
- Marko Ampuja, J. K. (2015). “Post Endüstriyel Toplum”dan “Ağ Toplumu”na Geçiş ve Ötesi: Enformasyon Toplumu Teorisinin Siyasi Bağlamı ve Mevcut Krizi. *Ayrıntı*.
- Marks, K. (2004). *Kapital-Ekonomi Politikasının Eleştirisi*. (A. Bilgi, Çev.) İstanbul: Eriş Yayınları.
- Marks, K. (2016). *Fransa’da iç Savaş*. (E. Özalp, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Marshall, T. (2013). Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf. A. Buğra, & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politika Yazıları* (B. Yakut Çakar, & U. Balaban, Çev., s. 19-32). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Marx, K., & Engels, F. (2002). *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*. (B. Erdost, Çev.) İstanbul: Sol Yayınları.
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu*. (G. Çağalı Güven, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Moore, T. (2019). *Ütopia*. (V. G. Sabahattin Eyüboğlu, Çev.) İstanbul: İş Bnakası Kültür Yayınları.
- Motavalli Mukaddes, N. (2019). *Bebeklikten Erişkinliğe Otizm,Aileler için Kılavuz* (2. b.). İstanbul: Nobel Tıp Kitapları Tic.Ltd.Şti.
- Nişanyan, S. (2017, 08 16). *Nişanyan Sözlük*. Mart 03, 2021 tarihinde <https://www.nisanyansozluk.com/?>: <https://www.nisanyansozluk.com/?k=politika> adresinden alındı

- Oda tv. (2014, 06 13). 01 10, 2021 tarihinde <https://odatv4.com/>: <https://odatv4.com/iste-iside-boyle-uye-olabilirsiniz-1306141200.html> adresinden alındı
- OffeYeni, C. (1999). *Yeni sosyal hareketler: Kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması*. (K. Çayır, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Olson, M. (1998). *The Logic Of Collective Action; Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard University Press. Mart 27, 2021 tarihinde alındı
- Oral, I., & Mcgvney Joyce, E. (2014). *Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı*. Eğitim Reformu Girişimi. İstanbul: Sabancı Ün. Yayınları.
- Orwell, G. (2017). *1984*. (C. Üster, Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Öcal, A. (2015). Dezavantajlılıkla ilgili Temel Kavramlar. A. Öcal içinde, *Dezavavantajlı Gruplar ve Sosyal Bilgiler* (s. 2-7). Ankara: Pegem Akademi.
- ÖÇED. (2020). *Özel Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği*. Nisan 01, 2021 tarihinde <https://www.oced.org.tr/>: <https://www.oced.org.tr/birlikten-dogan-kuvvet-turkiye-otizm-meclisi/> adresinden alındı
- Önleme, Ç. Ş. (2021). *Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı*. Mart 13, 2021 tarihinde <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/2021:>
<http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/ortaklik-aginin-amaci> adresinden alındı
- Özaydın, M. M. (2016). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi. Y. Ş. Abdurrahman İlhan Oral içinde, *Sosyal Politika* (s. 42-43). Eskişehir: Anadolu Ün. Yayınları.
- Özbek, N. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet*. İstanbul: İletişim Yyanevi.
- Özbek, S. (2012, Nisan 17). *Altüst*. Ocak 13, 2021 tarihinde <http://www.altust.org/>:
<http://www.altust.org/2012/04/marksist-devlet-dusuncesi-iktidarsiz-toplum/> adresinden alındı
- Özcan, G. (2009). *Türkiye'de Kamu Harcamalarının Sosyal Refah Devleti Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi*. İzmir.
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Özipek, B. B. (2019, Ağustos 21). *Daktilo1984*. Şubat 02, 2021 tarihinde <https://daktilo1984.com/>:
Küresel sistemin istihdam yapıları ve sosyal güvence sitemleri üzerinde yarattığı eşitsiz değişim enformel/atipik hizmet piyasalarının büyümesine neden olmuştur. Yarı zamanlı, genelde güvenceden yoksun ve geçici istihdamı tanımlayan enformel çalışma sınıfı adresinden alındı
- Özmen, Z. (2017). Avrupa'da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri. *Karabük Ün. Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 602-603.
- Öztekin, A. (2018). *Yönetim Bilimi; Türkiye'nin Yeni Yönetim Yapısı* (6 b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Öztürk, A. (2008). Cumhuriyetçilik Ayracında Yurtsever Anlayışın İdeolojik Kökenleri . N. Tok içinde, *Cumhuriyetçilik Tarihi ve Teorisi* (s. 289-330). Ankara: Orion Kitabevi.
- Öztürk, F. (2013, Ocak 25). *Türkiye Ekonomisinin Kırılma Noktası*. Ocak 31, 2021 tarihinde <https://web.archive.org/web/20151114073652/http://www.dunyabulteni.net/>:
<https://web.archive.org/web/20151115182235/http://www.dunyabulteni.net/haber/244303/turkiye-ekonomisinin-kirilma-noktasi-24-ocak-istikrar-kararlari> adresinden alındı
- Piketty, T. (2018). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. (H. Koçak, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Piketty, T., Toledano, C., & Morgan, M. (2020). *World Inequality Database*. 02 17, 2021 tarihinde <https://wid.world/>: <https://wid.world/country/turkey/> adresinden alındı
- Polanyi, K. (2020). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. (A. Buğra, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Postman, N. (1994). *Televizyon Öldüren Eğlence-Gösteri Çağında Kamusal Söylem* (Birinci Basım b.). (O. Akinhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Powerty, E. (tarih yok). *End Powerty*. Mart 02, 2021 tarihinde <https://www.endpoverty.org/>:
<https://www.endpoverty.org/about-us> adresinden alındı
- Putnam, R. (1995). Bowling Alone. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması* (2. b.). (G. Evrin , Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Ün. Yayınları.
- Resmi Gazete. (2016, Aralık 03). *Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme*. Haziran 06, 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/>:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203-16.htm> adresinden alındı
- Rheingold, H. (1998). *The Virtual Community*. New York: Perseus.
- Rheingold, H. (2000, 02 13). *Virtual Community*. 12 15, 2020 tarihinde <http://www.rheingold.com/>:
<http://www.rheingold.com/VirtualCommunity.html> adresinden alındı
- Sallan Gül, S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa*. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih; İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Save The Children. (2021). Şubat 11, 2021 tarihinde <https://www.savethechildren.org/>:
<https://www.savethechildren.org/us/about-us/why-save-the-children/history> adresinden alındı
- Saydam Sanver, G. (2020, Temmuz 09). *İstanbul*. Mart 10, 2021 tarihinde <https://www.istanpol.org/>:
<https://www.istanpol.org/post/covid-19-sonras%C4%B1-demokrasi-ve-kamusal-alan%C4%B1n-gelece%C4%9Fi> adresinden alındı

- Saygılıoğlu, N. (2018, Ocak 24). *Dünya*. Mart 10, 2021 tarihinde <https://www.dunya.com/>:
<https://www.dunya.com/kose-yazisi/24-ocak-kararlarini-hatirlamak/399841> adresinden alındı
- Serdar, A. B. (2019). Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika. A. Tokol, & AlperYusuf içinde, *Sosyal Politika* (s. 11-12-13). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd.
- Sevük, M., & Akin, P. (2019, 12 01). Kamu Politikalarını Etkileyen Resmi, Sivil ve Uluslararası Aktörler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2), 167-183. Mart 03, 2021 tarihinde alındı
- Standing, G. (2020). *Prekarya-Yeni Tehlikeli Sınıf*. (E. Bulut, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Stefan, G. (2015, 06 30). European Welfare in a Historical Perspective. A Critical review. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 7(1), 25-38.
- STGM. (18, Mart 2019). *Sivil Toplum Geliştirme Merkezi*. Nisan 01, 2021 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/>: <https://www.stgm.org.tr/turkiye-otizm-meclisi-otizm-dostu-kentler-icin-soz-istiyor> adresinden alındı
- Şener, G., Ögün Emre, P., & Akyıldız, F. (2015, 03). Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri. *Cyprus İnternational University*, 21(83), 75-79.
- T.C. Resmi Gazete. (2013, Mayıs 03). *Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Kanun:6462*. Ankara: TBMM. Mart 17, 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm> adresinden alındı
- Tacso. (2017). *Tacso-Kapasite Geliştirme Alan Araştırması*. İstanbul: Stgm.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tani, E. (2019). Ağ Toplumunda Sokak Aktivizminden Dijital Aktivizme Geçiş. H. Boztepe, M. Mengü, H. Boztepe, & M. Mengü (Dü) içinde, *Dijital Aktivizm Üzerine* (s. 1-32). İstanbul: Der Kitabevi.
- TC. İçişleri Bakanlığı. (2020). *TC. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü*. 06 03, 2021 tarihinde <https://www.siviltoplum.gov.tr/>: <https://www.siviltoplum.gov.tr/ust-kurulus-kurma> adresinden alındı
- Tdk. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 12 12, 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekin, A. (2019, Aralık 03). *Gazete Duvar*. Mart 17, 2021 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/>: <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2019/12/03/turkiyede-engellilerin-sorunu-ayrimcilik> adresinden alındı
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler*. (O. Düz, Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.
- Tilly, C. (2008). Toplumsal Hareketler 21.Yüzyıla Giriyor. Y. Çetinkaya, & D. Çetinkaya (Dü.) içinde, *Toplumsal Hareketler: Tarih,Teori ve Deneyim* (s. 158,170-171). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Toffler, A. (2018). *Üçüncü Dalga*. (S. Yeniçeri, Çev.) İstanbul: Koridor yayınevi.

- Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- TOM. (2020). *Türkiye Otizm Meclisi*. Nisan 01, 2021 tarihinde <https://turkiyeotizmmeclisi.org/>:
<https://turkiyeotizmmeclisi.org/> adresinden alındı
- Tourraine, A. (1999). *Toplumdan Toplumsala Hareket*. (K. Çayır, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- TÜİK. (2020, Eylül 11). *Türkiye İstatistik Kurumu*. Şubat 01, 2021 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/>:
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820>
adresinden alındı
- Turan, G. (2017, Eylül 16). *Türk Anayasalarında Sosyal Hakların Gelişimi ve Yorumu*. Ocak 31, 2021 tarihinde <https://www.altayli.net/>: 1961 Anayasasındaki sosyal devlet ilkesi ile güçsüzleri güçlüler karşısında adresinden alındı
- Türk, T. (2017, 05 25). *Time Türk*. Mart 05, 2021 tarihinde <https://www.timeturk.com/>:
<https://www.timeturk.com/danimarka-multeci-konseyi-hatay-da/haber-647841> adresinden alındı
- Uçkan, Ö. (2011, Haziran 24). *Emek Dünyası*. Şubat 16, 2021 tarihinde <http://emekdunyasi.net/>:
<http://emekdunyasi.net/ed/teknoloji/13111-iletisim-her-zaman-devrimlerin-asli-bir-parcasidir> adresinden alındı
- UNFPA , B. (2019). *Suriye Krizine İlişkin Bölgesel Durum Raporu*. UNFPA Bölgesel Suriye Müdahale Merkezi: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. Mart 07, 2021 tarihinde https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Regional_Situation_Report_for_the_Syria_Crisis_-_Issue_81_-_May.pdf adresinden alındı
- Uyanık, N. (2020). Hegel'in Devlet Teorisi Üzerine. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 1-14. doi:10.46628/itbhssj.828227
- Wayne, M. (2015). *Marksizm ve Medya Araştırmaları-Kilit Kavramlar ve Çağdaş Eğilimler*. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji Yazıları*. (S. Oktay, Dü., & T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınevi.
- WHO. (2021, Şubat 19). *World Health Organization*. Mart 18, 2021 tarihinde <https://www.who.int/>:
<https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention/global-status-report-on-violence-against-childr> adresinden alındı
- Women, W. f. (2019). *Women for Women International*. Mart 02, 2021 tarihinde <https://www.womenforwomen.org/>: <https://www.womenforwomen.org/annual-reports> adresinden alındı
- Yaylagül, L. (2017). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yeni İş Fikirleri. (2018, Şubat 23). Şubat 11, 2021 tarihinde <http://www.yeniisfikirleri.net/>:
<http://www.yeniisfikirleri.net/gelecegin-calisma-sistemi-gig-economisi-nedir/> adresinden alındı

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, U. (2019, Haziran 14). *On Yirmi Beş*. Mart 18, 2021 tarihinde <https://on5yirmi5.com/>:
<https://on5yirmi5.com/aile/cocuk/turkiyede-kadina-ve-cocuga-siddet/> adresinden alındı
- Yüksel Arabacı, R. (2019). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. A. Tokol, & Y. Alper içinde, *Sosyal Politika* (s. 185). Bursa: Dora Basım-Yayın dağıtım.
- Yüksel, H. (2015). Saint Simon ve "Bilgi Toplumu": Güncel bir kavramın tarihsel perspektiften eleştirisi. *AB Akademik Bilişim Konferansı* (s. 604). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yüksel, H. (Şubat 2015). Saint-Simon ve "Bilgi Toplumu": Güncel Bir Kavramın Tarihsel Perspektiften Eleştirisi. *Akademik Bilişim Konferansı* , (s. 490-491). Eskişehir.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Türkiye Otizm Meclisi'nin kuruluş amacını yerine getirdiğini düşünüyor musunuz? Hayırsa neden?
2. TOM'un üye STK ve vakıflar üzerindeki etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
3. Otizmli ailelerin kamu kurumları ve yerel yönetimlerle ilişkilerinde TOM'un katkısının olup olmadığı hakkında düşünceleriniz nelerdir?
4. Türkiye Otizm Meclisi'nin otizmli bireyler ve ailelerinde yarattığı bir değişim olduğuna inanıyor musunuz?
5. Türkiye Otizm Meclisi bileşenlerinin gerek yerel gerek ulusal düzeyde politika yapım sürecine etkileri nelerdir?
6. TOM'un sosyal medya kullanımını nasıl değerlendirirsiniz?
7. Kamu temsilcilerinin otizmli bireyler ile bu alandaki STK'lara bakış açısı ve süreç içerisinde değişimi hakkında bir gözleminiz oldu mu? Değişim varsa TOM'un etkisini hakkında neler söyleyebilir misiniz?
8. Toplumun otizmli bireylere bakışında TOM'un katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa örneklendirebilir misiniz?
9. TOM otizmli bireyler ve ailelerin yasal hakları konusunda yaptığı güçlendirme çalışmaları nelerdir?
10. TOM otizmli bireyler özelinde kamu kurumlarının yaklaşımlarını etkilemek için yaptığı çalışmalar nelerdir?

KAMU TEMSİLCİLERİNE YÖNELTİLMİŞ SORULAR

1. Türkiye Otizm Meclisi'ni (TOM) çalışmalarınızda paydaş olarak kabul ediyor musunuz?
2. TOM hangi konularda daha etkin olmasını beklerdiniz?
3. TOM' u başarılı bulduğunuz yönleri nelerdir?
 - a) TOM' la İş birliğiniz ne düzeydedir?
 - b) TOM gibi STK'ların varlığının sosyal politikaların belirlenmesinde önemli buluyor musunuz?